

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ МОВОЗНАВСТВА ім. О. О. ПОТЕБНІ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОПИС

Стереотипне
видання

*Схвалений
Національною академією наук України,
Міністерством освіти України,
Міністерством культури України*

КИЇВ НАУКОВА ДУМКА 2004

У нову редакцію «Українського правопису» внесено ряд змін, зумовлених безперервним розвитком, удосконаленням мови. Зокрема розширено розділ про вживання великої літери, уточнено правила написання складних слів, розширено сферу використання закінчення -у(-ю) в родовому відмінку іменників II відміни, чіткіше сформульовані правила використання кличного відмінка, поширено правило передачі іншомовного і через и після «дев'ятки» на низку власних назв, введені правила правопису прикметників, похідних від складних географічних назв. Загалом із наявного орфографічного кодексу усувається все, що застаріло, нечітко сформульоване, суперечливе.

Видання 2004 року виходить з уточненнями, пов'язаними зі змінами в українській граматиці, що сталися останнім часом.

Для фахівців та всіх, хто цікавиться питаннями правопису сучасної української літературної мови.

УКРАЇНСЬКИЙ АЛФАВІТ

Аа,	Бб,	Вв,	Гг,	Гг,	Дд,	Ее,	Єє,
Жж,	Зз,	Ии,	Іі,	Її,	Йй,	Кк,	Лл,
Мм,	Нн,	Оо,	Пп,	Рр,	Сс,	Тт,	Уу,
Фф,	Хх,	Цц,	Чч,	Шш,	Щщ,	Ьь,	Юю, Яя

Примітка. Апостроф (') в алфавіт не входить і на розміщення слів у словнику не впливає; напр.: *бур'ян*, *буряний* стоятимуть поруч.

Сполучення літер *дж* і *дз* (для позначення зімкнено-щільних звуків [ɟ], [ʒ]) не входять в алфавіт; отже, такі слова, як *джерело*, *дзвін*, стоятимуть у словнику під літерою *д*.

Редакція філології,
художньої літератури та словників

Редактор *О. А. Дітель*

У 4602020100 - 023
2004 43 - 2004

© Інститут мовознавства
ім. О. О. Потебні НАН України,
Інститут української мови НАН України,

ISBN 966-00-0120-7

НТБ ВІНТУ
м. Вінниця

ПЕРЕДМОВА

Правопис кожної мови складається з трьох підсистем: графіки (літер, якими позначають найтипівіші звуки та звукосполучки), орфографії (способів поєднання звуків і звукосполучок, що забезпечує однотипність написання слів) і пунктуації (розділових знаків, за допомогою яких позначають інтонаційне членування тексту).

Кожен із цих розділів має свою історію. Українська графіка (як і білоруська, болгарська, македонська, російська, сербська) бере свій початок від старослов'янського письма. У нинішньому українському алфавіті є тільки дві літери, що їх не було в кирило-мефодіївській абетці — це г, яка відома з кінця XVI ст. і набула поширення в XVII ст., та і, що спершу вживалася замість колишньої літери ѣ та на місці є в новозакритому складі, а згодом перебрала на себе функції позначення сполучки й+і. Слід ще згадати про специфікацію в українському правописі літер е, е, відсутню в інших кириличних правописах. Решта літер — це ті, що їх, на думку проф. І. Огієнка, знали вже в давньокіївський період, принаймні з VII ст. н. е. Правда, в старослов'янському алфавіті були й такі літери, які не відповідали жодним українським звукам, а тому вживалися непослідовно, а потім і зовсім зникли (ж, а, ш, ѡ, з та ін.).

Отже, якщо брати до уваги графіку, то український правопис бере свій початок від кінця минулого тисячоліття. Щоправда, остаточне його становлення припадає аж на початок XX ст. Треба згадати й про те, що від 1708 року змінилося накреслення літер: традиційну кирилицю замінено так званою «гражданкою» — спрощеним кириличним письмом.

З розвитком нової української літературної мови — від часу видання «Енеїди» І. Котляревського — виникла потреба в зміні традиційного письма. Письменники, що писали живою українською мовою, мусили шукати засобів передавати справжнє звучання слова, а не йти за їх давнім традиційним написанням. Пошук цей був великою мірою стихійним, а тому від 1798 до 1905 року нараховується близько 50 різних (більш і менш поширених — іноді й суто індивідуальних) правописних систем¹. Найпомітніші серед них правописні системи О. Павловського, «Русалки Дністрової», П. Куліша, згодом

¹ Див.: Огієнко І. Нариси з історії української мови: система українського правопису. Популярно-науковий курс з історичним освітленням. — Варшава, 1927. — С. 16—20.

Є. Желехівського. Як видно, у становленні українського правопису — вдосконаленні графіки й упорядкуванні орфографії — брала участь уся Україна: і Східна, і Західна. Синтез цієї праці зробили видатні українські вчені й культурні діячі: В. Антонович, М. Драгоманов, П. Житецький, В. Лисенко, К. Михальчук, П. Чубинський у 1-му томі «Записок юго-западного отдела Русского географического общества», що побачив світ 1873 року в Києві. Це був перший справді фонетичний український правопис, якому, однак, випала нелегка доля. У 1876 р. царський уряд прийняв закон, згідно з яким українські твори могли видаватися за умови, якщо в них «не было допускаемо никаких отступлений от общепринятого русского правописания...» Український правопис було таким чином поставлено поза законом, що тривало на підросійській Україні до революції 1905 року. У 1907—1909 роках виходить знаменитий словник української мови за ред. Б. Грінченка, в якому практично застосовано принципи фонетичного українського правопису. Вони й стають законом для всіх видань українською мовою. Проте офіційного українського правописного кодексу не було. У 1918 році було видано його проект, запропонований проф. І. Огієнком. Згодом у його доопрацюванні взяли участь акад. А. Кримський і проф. Є. Тимченко, і він був виданий у 1919 році під назвою «Головніші правила українського правопису». Всі подальші зміни й доповнення до нашого правописного кодексу були внесені саме в цей офіційно затверджений текст, що став законом.

Графіка відтоді не переглядалася, якщо не брати до уваги, що з 1933 року й до нинішнього видання «Українського правопису» з неї було вилучено літеру ґ.

Орфографія ж постійно вдосконалювалась, охоплюючи написання тих слів, які раніше не регулювалися силою закону. Особливо це стосувалося слів іншомовного походження, насамперед новітніх запозичень з європейських мов, а також грецизмів і латинізмів. Кожна мова запозичує іншомовні слова. Адаптуючи їх, роблячи своїми, мова-сприймач завжди зважає на їхнє походження. Тому одні правила застосовуються до власної та давно запозиченої побутової лексики (типу *вино, левада, крейда, плуг, шибка*), інші — до так званих інтернаціоналізмів, тобто поширених у більшості європейських мов слів-термінів, слів на позначення багатьох абстрактних понять (типу *авангард, ботулізм, вівісекція, гармонія, декаданс*), а також до чужоземних власних назв, деяких назв побутових предметів (типу *афіша, багаж, бакалія*). У травні 1928 року в Харкові відбулася правописна конференція, яка схвалила новий, розширений український правописний кодекс. Зберігаючи традиційну українську графіку, вчені докладно опрацювали орфографію та вперше унормували правила української пунктуації. Орфографія «Українського правопису», схваленого 1928 й виданого 1929 року, була побудована на компромісі: українські з походження слова писалися згідно зі східноукраїнськими правописними традиціями, а запозичені — згідно з західноукраїнськими. Такий симбіоз не припав до душі тодішньому партійно-державному керівництву, яке саме «закручувало гайки», і воно швидко його ліквідувало: наступне видання правопису (1933 р.) було вже зорієнтоване

тільки на східноукраїнські правописні традиції. Задля справедливості треба зазначити, що цей симбіоз і не міг бути життєвим. Шкода, що не всі члени правописної комісії прислухалися до думки проф. І. Огієнка: «Наша літературна традиція по пам'ятках розпочинається з XI-го віку,— і в цих старих наших пам'ятках переходиться й певна відповідь, в якій саме формі вживати нам чужих слів... Скажімо, коли ми споконвіку все писали *Амеросій, Ірина, ефир*, то яка ж рація міняти ці споконвічні свої форми на латинопольські *Амброзій, Ірена, етер*? Коли ми ще з початку своєї літературної мови чужі звуки *g, l, i* все передавали через *г, л, и* й писали *гігант, мітрополит, Платон*, то чому я тепер повинен на все те махнути рукою й писати та вимовляти *гігант, мітрополіт, Плятон*?»²

І все ж «Український правопис» 1933 року видання був настільки знекровлений, що потребував ґрунтовного доопрацювання. Цю роботу під керівництвом акад. Л. Булаховського було завершено в 1945 році, а в 1946 році стабільний «Український правопис» було видано. Правописом 1929 року до 1939 року користувалися в Західній Україні; до сьогодні ним послуговується значна частина української еміграції, хоч багато видань використовують також дещо видозмінені його варіанти, видані в 1942 році проф. Я. Рудницьким і в 1943 році проф. І. Зілинським, або ж чинний «Український правопис».

Правопис 1946 року з невеликими змінами й доповненнями було перевидано в 1960 році мільйонним тиражем. Проте сьогодні це вже бібліографічна рідкість. Та й мова за ці понад 30 років не стояла на місці: з'являлися нові слова, тривав процес запозичення, поповнювалась наукова термінологія, свої вимоги до орфографії висувала перекладацька практика. Постало закономірне питання про чергове видання «Українського правопису». З цією метою Президія Академії наук України утворила представницьку Орфографічну комісію в такому складі: акад. АН України В. М. Русанівський — голова, д. ф. н. А. А. Бурячок — учений секретар; Інститут мовознавства АН України представляли також: акад. АН України О. С. Мельничук, члени-кореспонденти А. П. Непокупний і В. В. Німчук, доктори філолог. наук І. Р. Вихованець, Г. М. Гнатюк, К. Г. Городенська, С. Я. Ермоленко, І. М. Железняк, М. А. Жовтобрюх, Г. П. Іжакевич, Л. С. Паламарчук, М. М. Пешак, Г. П. Півторак, В. Г. Скляренко, О. О. Тараненко, О. Б. Ткаченко, кандидати філолог. наук Г. П. Арполенко, О. К. Безпояско, І. С. Гнатюк, С. І. Головащук, С. С. Ермоленко, О. С. Стрижак; Інститут літератури АН України був представлений членом-кореспондентом М. Г. Жулинським і доктором філолог. наук В. Г. Дончиком; від Міністерства вищої освіти України до складу комісії входили професори університетів: Дніпропетровського — Д. Х. Баранник, Київського — О. І. Білодід, А. П. Коваль, О. Д. Пономарів, Львівського — Т. І. Панько, Одеського — Ю. О. Карпенко; Міністерство освіти України уповноважило брати участь у роботі Орфографічної комісії кандидата педагог. наук М. С. Вашуленка з Інституту педагогіки, методиста

² Там же.— С. 123.

Н. І. Шинкарук, а* також професора Київського педагогічного інституту А. П. Грищенка та доцента Київського інституту іноземних мов І. П. Ющука; постійними членами комісії були члени Спілки письменників України та Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка. О. Т. Гончар, І. М. Дзюба, І. Ф. Драч, П. М. Мовчан, Ю. М. Мушкетик, Д. В. Павличко, В. О. Шевчук.

Робота Орфографічної комісії складалася з кількох етапів. На першому — підготовчому — в Інституті мовознавства було створено робочу групу в складі А. А. Бурячка, С. І. Головащука й Г. М. Колесника, якій доручалося розробити проект змін та доповнень, що повинні бути внесені до нового видання «Українського правопису». Робоча група мала керуватися такими загальними настановами: 1) не змінювати традиційної української графіки, але відновити порядок розташування літер в абетці; 2) не ускладнювати принципи написання українських слів новими правилами й винятками, а навпаки, намагатися зменшувати їх кількість за рахунок уніфікації однотипних явищ; 3) по можливості спростити правопис складних слів, критично поставитись до правил, що регулюють уживання великої літери й под., тобто тих правописних моментів, які не впливають із мовної структури; 4) докладніше опрацювати правила щодо написання слів іношомовного походження, зокрема географічних назв та особових найменувань людей.

Вироблений робочою групою проект цього видання «Українського правопису» було розглянуто групою вчених, які запропонували внести ще деякі зміни й доповнення. Після врахування всіх зауважень проект правопису було розмножено в кількості 140 примірників і надіслано для докладного розгляду в Міністерство народної освіти, Міністерство вищої освіти, Міністерство культури України, в редакції українських газет і журналів, до творчих спілок і т. ін. Проект видання «Українського правопису» обговорювався також на кафедрах української мови університетів і педінститутів, на конференції Товариства української мови імені Тараса Шевченка «Просвіта». За пропозицією голови товариства Д. В. Павличка було розширено (список див. раніше) склад Орфографічної комісії й затверджено новий її статус: за ухвалою Президії АН України вона стала її тимчасовим робочим органом. Орфографічна комісія після докладного розгляду кожного параграфу оновленого «Українського правопису» ухвалила його опублікувати.

Оскільки обговорення правопису тривало й після його опублікування обмеженим накладом (50 тис. примірників), Орфографічна комісія ще раз розглянула всі висловлені в пресі зауваження й дійшла висновку, що після усунення помічених помилок і оновлення ілюстративного матеріалу «Український правопис» має бути виданий масовим тиражем. Разом із тим комісія одностайно підтримала постанову I Міжнародного конгресу українців (27 серпня — 3 вересня 1991 року) про потребу вироблення єдиного правопису для всіх українців, що проживають як в Україні, так і за її межами. Єдиний правопис має базуватися на всьому історичному досвіді його творення.

І. ПРАВОПИС ОСНОВИ СЛОВА

ЛІТЕРНІ ПОЗНАЧЕННЯ ЗВУКІВ ¹

ГОЛОСНІ

Ненаголошений

О

§ 1. 1. У складах із ненаголошеним **о** пишеться та сама літера (буква) **о**, що й під наголосом: *боїтьс^я*, бо *бо́язко*; *голу́бка*, бо *го́луб*;

дощу́, бо *дош*; *робіть*, бо *ро́бить*; *розу́мний*, бо *ро́зум*.

О пишеться й у таких словах, де сумнівний із правописного погляду звук наголосом не перевіряється: *лопу́х*, *соки́ра*, *сою́з*.

2. У деяких словах на місці **о** перед постійно наголошеним **а** (**я**) маємо у вимові й на письмі **а**: *бага́тий*, *бага́то*, *бага́тство*, *бага́ття*, *бага́ч*, *гаря́чий*, *гаря́чка* (пор. *горі́ти*), *за́разд*, *кажа́н*, *кала́ч*, *кача́н*, *хазя́їн*, а також у деяких похідних з іншим наголосом: *багати́р* (багач), *га́рчє*.

Але: *гонча́р*, *коря́вий*, *лопа́та*, *пога́ний*, *ропа́*, *солда́т*, *това́р*, а також *богати́р* (велетень, герой), *монасти́р*.

Примітка: Про суфікси **-ова-**, **-ува-**, **-оват-**, **-овит-**, **-уват-** див. § 23, п. 8; § 24, п. 1.

Ненаголошені

Е, И

§ 2. 1. У складах із ненаголошеними **е** та **и** пишеться та сама літера, що й під наголосом: *вє́лікий*, *вє́личєзний*, бо *вє́лич*; *де́ржу*, бо *оде́ржати*;

кле́котіти, бо *кле́кіт*; *несу́*, бо *принє́сений*; *шепоті́ти*, бо *ше́піт*; *криве́*, бо *крі́во*; *трима́ти*, бо *отри́мувати*; *широ́кий*, бо *ши́роко*.

У словах із постійним наголосом невиразний звук рекомендується перевіряти за словниками: *лева́да*, *лемі́ш*, *кише́ня*, *мину́лий*.

2. **Е** завжди пишеться:

а) У групі **-ере-** (повноголосся), а також у групі **-еле-**: *бе́рег*, *де́рево*, *се́ред*; *зе́лень*, *пє́ленá*, *се́лезень*, *ше́лєст*.

б) У суфіксах **-єня-**, **-єн-**, **-єнк-**, **-єньк-**, **-єр(о)**, **-єсеньк-**, **-єчк-**, **-тель**: *козе́ня*, *доруче́ний*, *Юхі́менко*, *ру́ченька*, *се́меро*, *малє́сенський*, *кни́жечка*, *вихова́тель*.

¹ Щоб уникнути зайвого повторення «літера... на позначення голосного... (приголосного...)», далі вживатимуться в основному терміні «голосний», «приголосний», «звук» і т. ін.

в) Коли є при зміні слова випадає: *бéрезень*, бо *бéрезня*; *вітер*, бо *вітру*; *мітел*, бо *мітлá*; *справедлівий*, бо *пáвда*; *хлопець*, бо *хло́пця*.

3. а) **И** пишеться в ряді слів у групах **-ри-**, **-ли-** між приголосними у відкритих складах: *бриніти*, *гриміти*, *дрижати*, *кривавий*, *криніця*, *стріміти*, *тривати*, *тривоба*; *глитати*.

б) Інколи ненаголошений **и** в групах **-ри-**, **-ли-** перевертається наголосом: *кришіти* (кріхта, кришка), *тримати* (стрімувати); *блищати* (бліскавка).

Відповідно до вимови в ряді слів не під наголосом пишеться **-рі-**, **-лі-**: *дрімати*, *дрімливий*, *дрімоба*; *тріщати*, *перебріхувати*; *злітати*.

І § 3. На початку слова пишеться **і**, а не **и**: *ім'я*, *індік*, *іній*, *інколи*, *іноді*, *іниий*, *існувати*, *істина*.

Й § 4. Літера **ї** на означення звукосполучення **й + і** пишеться:

1. На початку слова **й** після голосного: *їжа*, *їжак*, *їздець*, *їздити*, *їх*, *їхати*; *доїхати*, *приїхати*, *країна*, *мої*, *твої*.

2. Після м'якого приголосного (на письмі — з м'яким знаком): *Ана́нїн*, *Ві́нїї*.

3. Після твердого приголосного (на письмі — з апострофом): *з'їзд*, *об'їхати*, *Заха́р'їн*.

4. Також в іншомовних словах після голосного: *архаї́чний*, *герої́зм*, *герої́чний*, *егої́зм*, *егої́стичний*, *елі́спїд*, *наї́вний*, *проза́їк*, *руї́на*, *целулої́д* (див. ще § 90, п. 5 б).

Примітка. **І** не пишеться після префікса, якщо префікс закінчується голосним, а наступний склад починається з **і** (а не з **ї**): *періна́кштити*, *доісторі́чний*, *поінформова́ти*; так само **ї** не пишеться у складних словах, де перша частина закінчується голосним, а друга починається з **і**: *староінді́йський*.

я, ю, є § 5. Літери **я, ю, є** пишуться:

1. На початку слова **й** після голосного для позначення звукосполучень **й + а**, **й + у**, **й + е**: *якість*, *знаю́*, *твоє́*, а також після **й** у слові *війя́* (*війю́*, *на війї́*).

2. Після приголосного для позначення сполучення м'якого приголосного з **а, у, е**: *ряд*, *лю́ди*, *оста́нне*.

Апостроф § 6. Роздільність вимови **я, ю, є, ї** та попереднього твердого приголосного позначається апострофом.

Апостроф пишеться перед **я, ю, є, ї**:

1. Після губних приголосних (**б, п, в, м, ф**): *б'ю*, *п'ять*, *п'є*, *в'язи*, *у здоро́в'ї*, *м'ясо*, *рум'яний*, *тім'я*, *мереф'янський*, *В'ячесла́в*, *Стеф'ю́к*.

Примітка. Апостроф не пишеться, коли перед губним звуком є приголосний (крім **р**), який належить до кореня: *дзв'якнути*, *ма́впячий*, *сва́то*, *тма́яний*, *цвях*, але: *ве́рб'я*, *торф'яний*, *черв'як*.

Коли такий приголосний належить до префікса, то апостроф пишеться, як і в тих же словах без префікса: *зв'язок, зв'язати, підв'язати, розм'якшити*.

2. Після **р**: *бур'ян, міжгір'я, пір'я, матір'ю, кур'єр, на подвір'ї*.

Примітка. Апостроф не пишеться, коли **ря, рю, ре** означають сполучення м'якого **р** із наступними **а, у, е**: *бур'як, бур'яний, крякати, рябий, ряд, крок, Рєнін*.

3. Після префіксів та першої частини складних слів, що закінчуються на твердий приголосний: *без'язікий, від'їзд, з'єднаний, з'їхати, з'явитися, об'єм, під'їхати, роз'юшити, роз'яснити; дит'ясла, пан'європейський, пів'яблука*, але з власними назвами через дефіс: *пів-Європи* тощо (див. § 26, п. 1, е).

Примітка 1. Після префіксів із кінцевим приголосним перед наступними **і, е, а, о, у** апостроф не пишеться: *безім'яний, загітувати, зекономити, зокрема, зуміти*.

Примітка 2. Про апостроф у словах іншомовного походження див. § 92, у прізвиськах — § 104, п. 11, у географічних назвах — § 108, п. 8.

Ю, Ї § 7. 1. **Ю** пишеться для позначення звукосполучення **й + о**:

а) На початку слова й після голосного: *югоб, юмю, завойований, район, чийого*.

б) Після приголосного, переважно на початку складу: *батальйон, бульйон, вйюкати, Воробйов, курйоз, мильйон, серйозний, Соловйов*.

2. **Ю** пишеться після приголосного для позначення м'якості приголосного перед **о**: *всьюб, Ковальюв, Линюв, льон, сьюбдні, сьюбий, трюх, цюбю*.

Чергування голосних

Чергування § 8. 1. У сучасній українській мові звуки **о, е**
О — і, Е — і (у відкритих складах) часто чергуються з **і**
(в закритих складах):

а) При словозміні: 1) *водопій — водпою, дохід — доходу, кінь — коня, камінь — каменя, лід — льоду, мій — мого, сім — семі, үстрій — үстрою; ніч — но́чі — нічю, півність — півності — півністю, радість — радості — радістю; віселок — вісілка, осінь — осені — осінню, у великому — у великім;*

2) *гір — гора, ніг — нога, осіб — особа, слів — слово, сіл — село;*

3) *ба́тьків — ба́тькового, ба́тькова; бра́тів — бра́тового, бра́това; Васи́лів — Васи́левого, Васи́лева; кова́лів — кова́лево-*

го, ковалéва; Петрів — Петрóвого, Петрóва; шевців — шевцé-
вого, шевцéва;

4) Кáнів — Кáнева, Кíїв — Кíєва, Фáстів — Фáстова,
Хáрків — Хáркова, Чернігів — Чернігова;

5) вівсá — овés, вівця́ — овéць, вісь — óсі;

6) бійся — бою́ся, стій — стоя́ти;

7) вів, вівши — велá (весті́); замів, замівши — замелá (за-
месті́); міг, мігши — мóжу (могlá, могті́); ніс, нісши — не-
сý (несlá, несті́); плів, плівши — плелá (плесті́), а також
ріс, рісши — росlá, рості́.

б) При словотворенні: будівнік (пор. будóва),
вільний (пор. во́ля), кілля (пор. колá), підніжся (пор. ногá),
подвір'я (пор. дворá), робітнік (пор. робóта); зілля (пор.
зелéний), сільський (пор. селó) та ін.

О, Е, що не переходять в І 2. О, е не переходять в і в закритому складі
переходять в і в таких випадках:

а) Коли ці звуки вставні або випадні: вік-
но́ — вікон, земля́ — земéль, ка́зка — казо́к, со́тня — со́тень;
ві́тер — ві́тру, ві́тер — ві́тру, вогóнь — вогню́, де́нь — дня́,
розде́р — розідрáти, смúток — смúтку, сон — сну, тра́вень —
тра́вня.

Примітка 1. В окремих словах при їх зміні о, е не випадають:
лоб — лóба, мох — мóху, рот — рóта, лев — лéва.

Примітка 2. За аналогією до форм книжо́к, казо́к маємо о між
приголосними в родовому множини й від деяких іншомовних слів:
áрка — áрок, ма́рка — ма́рок, па́пка — па́пок тощо; але: парт, форм,
сакль та ін.

б) У групах -ор-, -ер-, -ов- між приголосними: торг —
то́ргу, хорт — хортá, смерть — смéрті, вовк — вóвка,
шовк — шóвку.

Виняток: погірдний (пор. погóрда).

в) У групах із повноголоссям -оро-, -оло-, -ере-, а також
-еле-: горóд, морóз, по́дорож, по́рох, сто́рож; во́лос, со́лод;
бе́рег, пе́ред, се́ред, че́рез; зе́лень, пе́лех, ше́лест та ін.

Але: морі́г, оборі́г, порі́г, смóрід.

г) У родовому відмінку множини іменників середнього ро-
ду на -ення: знáчень (знáчення), полóжень (полóження),
твéрджень (твéрдження), твóрень (твóрення).

д) В абрєвіатурах і в похідних утвореннях: колго́сп, торгпéд
та ін.

е) У словах іншомовного походження: агроно́м, інженéр,
студéнт, том та ін.

Примітка. За аналогією з тими словами української мови, де е
чергування о, е з і, таке чергування з'явилося й у деяких давно за-
своєних словах іншомовного походження: Антін — Анто́на, гніт —
гно́та, ко́лір — ко́льору, Прóкпін — Прóкóпа; курінь — куреня́, па-
пір — папéру.

3. Є цілий ряд випадків, коли чергування **о**, **е** з **і** у відкритих і закритих складах відсту- пає від наведених правил:

а) **І** наявне у відкритому складі в словах з вирівняною за іншими відмінками чи формами основою:

1) у формах називного відмінка однини: *гребінець (гребін- ця), дзвінок (дзвінка, дзвінку, дзвінком), камінець (камінця), кіготь (кігтя), кілок (кілка), кінець (кінця), ніготь (нігтя), олівець (олівця), ремінець (ремінця), рівень (рівня), стіжок (стіжка), стрілець (стрільця), торгівець (торгівця), фахівець (фахівця)* та ін.;

2) у формах родового відмінка множини: *вікон (вікно), вічок (вічко), гілок (гілка), зірок (зірка), кілець (кільце), ліжок (ліжка), ніжок (ніжка, ніжки), пліток (плітка)*;

3) у зменшених формах іменників за аналогією до таких форм, як *кіл — кілка, міст — містка, гірка* (де **і** в закритому складі): *кілочок, місточок, ніженька, гіронька*; але *слівце — словечко*.

б) У групах **-оро-**, **-оло-**, **-ере-** **о**, **е** переходять в **і**:

1) у родовому відмінку множини іменників жіночого роду (здебільшого з рухомим наголосом) і в похідних від них імен- никах на **-к(а)** зі значенням зменшеності: *борода — борід — борідка, борона — борін — борінка, голова — голів — голівка* (і *голівка* — з іншим значенням), *сторона — сторін — сто- рінка, череда — черід — черідка*;

2) у родовому відмінку множини іменників здебільшого середнього роду й відповідних зменшених іменниках: *болото — боліт — болітце, ворота — воріт — ворітця, долото — доліт — долітце*, але: *дерево — дерев — деревце, джерело — джерел — джерельце*;

3) у деяких похідних іменниках середнього роду з подов- женим приголосним: *бездоріжжя, Запоріжжя, підборіддя, роздоріжжя* (але: *лівоберіжжя, узберіжжя*), а також без по- довження: *безголів'я, поголів'я*, хоч *безголосья, повноголосья*.

в) **І** в закритому складі виступає у формах чоловічого роду однини дієслів минулого часу й дієприслівників з повноголос- сям, якщо відповідні форми жіночого та середнього роду од- нини й форма множини мають наголос на кінцевому складі: *волік, волікиши (волокті), зберіг, зберігиши (зберегті), стеріг, стерігиши (стерегті)*, бо: *волокля, зберегла, стерегла; волокло, зберегло, стерегло* та ін. Але: *борів, колів, молів, полів, порів*, бо: *борола, колола, молола, полола, порола* та ін.

г) У віддієслівних іменниках середнього роду на **-ння** і звичайно буває тільки під наголосом, а без наголосу **е**: *ношіння, ходіння; враження, завершення, збільшення, значення, пояснення*. Але: *варіння* (і *варіння, варення — процес*), *вчіння*.

Так само **-ення**, а не **-іння** мають іменники, похідні від слів з основою на **-ен**: *наймєння*.

д) **О, е** наявні в закритому складі:

1) у непрямих відмінках іменників чоловічого роду з вивіреною за називним відмінком основою: *борєць — борця (борцєві, борцєм та ін.), вїборєць — вїборця, ловєць — ловця, творєць — творця; моток — мотка, носок — носка, паросток — паростка; водєнь — водню, котєл — котля, орєл — орля*;

2) у повноголосних формах **-оро-**, **-оло-** зі сталим наголосом іменників переважно жіночого роду: *колод (колодка), долонь (долонька), сорок, огорож, морок, нагород* (від них немає зменшених форм з і). Але: *доріг, доріжка, корів, корівка, беріз, берізка* (проте *березка* — виткий бур'ян);

3) у родовому відмінку множини ряду іменників переважно жіночого роду: *будов, вод, істот, основ, підпор, проб, субот, тополь (тополька), шкод; лелєк, меж, озєр (озєрцє), прєб*, але: *осіб, підків*;

4) у прикметниках, утворених від власних імен на **-ов** (**-ьов**, **-йов**), **-ев** (**-єв**): *Малишев — малишевський, Павлов — павловський*. Але в прикметниках, утворених від власних імен на **-ів** (**-їв**), зберігається і (ї): *Гаврілів — гаврілівський* (див. ще § 113, п. 2);

5) у ряді префіксальних безсуфіксних іменників типу: *затон, затор, перебр, потон* (під впливом родового відмінка однини: *затону, затору, перебору, потону*); але звичайно *потік, розгін, удій*.

Зрідка, навпаки, під впливом називного відмінка однини і поширюється на решту форм: *бік* (родовий однини *біку*);

б) під наголосом у словотвірних частинах **-вод**, **-воз**, **-нос**, **-роб** складних слів, що означають людей за родом діяльності та в похідних утвореннях: *діловод, діловодство, екскурсовод; водовоз; дровонос; хлібороб, хліборобство, чорнороб* і т. ін. Проте в словах, що означають предмети, та в похідних утвореннях такої **о**, незалежно від наголосу, переходить в **і**: *водопровід, газопровід, газопровідний, електропровід, трубопровід*; у словах же зі складником **-воз о** здебільшого зберігається: *електровоз, лісовоз, тепловоз*. Незалежно від семантики слова в словотвірних частинах **-хід**, **-ріг** виступає тільки **і**: *всюдихід, місяцехід, пішохід, пішохідний, самохід, самохідний, стравохід, швидкохід, швидкохідний; козеріг* і *Козеріг* (сузір'я), *носоріг* і т. ін.;

7) у ряді слів книжного й церковного походження та в похідних: *Бог, верхівний, виробництво, вірок, закон, законний, нарід, народний, основний, потон, прапор, пророк, слов-*

нік, а також за традицією в деяких прізвищах: *Артемівський, Боровиківський, Грабівський, Котлярівський, Пісемський* і т. ін. Але: *Вериківський, Желехівський, Миньківський*.

Чергування § 9. 1. Після **ж, ч, ш, щ, дж, й** перед м'яким **Е — О** після приголосним, а також перед складами з **е** та **и** (яке походить від давньоруського **и**) пишеться **е**: *вечєря, вішєнь, джерелò, женїти, нїженька, пшенїця, стáєнь, увєчері, ўчень, чернєтка, четвєртий, шестидєнка, щемїти, щетїна*.

Після **ж, ч, ш, щ, дж, й** перед твердим приголосним, а також перед складами з **а, о, у** та **и** (яке походить від давньоруського **ы**) пишеться **о**: *бджолá, будїночок, вечорї* (пор. *вечєря*), *жонáтий* (пор. *женїти*), *їграшок, копїюк, пшонó* (пор. *пшенїця*), *чоловік, чомўсь, чòрний* (пор. *чернєтка*), *чотїри* (пор. *четвєртий*), *шòбтий* (пор. *шестї*), *щокá*.

Примітка. У словах *лòжечка — лòжечок, кнїжечка — кнїжечòк, лєчка — лєчок* і под. зберігається **є (е)**, бо приголосний **ч** у наступному складі в давні часи був м'яким.

2. **О** виступає замість сподіваного **е** після шиплячих та **й** перед м'яким приголосним:

а) В іменниках жіночого роду III відміни в суфіксі **-ост(і)**: *безкраїості, мєншості, пекўчості, свїжості* та ін. (відповідно до *вїчності, рáдості* й т. ін., де **о** йде не після шиплячих).

б) У давальному й місцевому відмінках однини деяких іменників: *бджолі, на бджолі, на вєчорі, пшоні, у пшоні, щоці, на щоці* (відповідно до більшості відмінкових форм із наступним твердим приголосним: *бджолá, бджолў, вєчора, вечорї* та ін.).

в) У закінченнях родового та орудного відмінків прикметників і займенників та числівників прикметникового типу жіночого роду: *безкраїої, безкраїою, гарячої, гарячою, нашої, нашою, пєршої, пєршою* та ін. (відповідно до *безкраїого, безкраїому, нашого* та ін. або до *дрўгої, молодбі* тощо, де **о** закономірне).

г) У похідних утвореннях типу *вечорїти, вечорїє* (відповідно до *вєчора, вєчорові* й т. ін.), *чорнїти, чорнїє, чорнїці, чорнїти, чорнїло* та ін. (відповідно до *чòрний, чòрного* тощо).

Примітка. У прислівниках типу *ворòже, гарячє* після шиплячих пишеться **є**; але: *твòрчо, законòдавчо, хїжо* та ін.

Чергування голосних у дієслівних коренях

Чергування § 10. 1. Це чергування відбувається в коренях **О — А** низки дієслів, змінюючи їх значення. Дієслова з **о** звичайно позначають тривалу, нерозчленовану дію або одноразову, закінчену, дієслова з **а** — повторювану, багаторазову дію: *гонїти — ганяти, котїти —*

качати, крѳити — крѳяти, ломити — ламати, могти, змог-
ти, допомогти та ін. — вимагати, допомагати; скочити —
скакати; схопити — ханати; стояти — стати.

Однак більшість дієслів має кореневий *о*, що не чергується з *а*: *вімовити* — *вимовляти*, *віростити* — *вирощувати*, *простіти* — *прощати*, *винѳшувати*, *відгорѳджувати*, *договѳрювати*, *заспокоювати*, *перекѳнувати*, *установлювати* та ін., але *випровадити* — *випровѳжати*.

2. Це чергування теж відбувається в коренях *Е* (невипадний) — дієслів, змінюючи їх значення: *е* виступає в *І* (невипадний) префіксальних морфемах дієслів докона-
ного виду, *і* — в дієсловах недоконаного ви-
ду: *вігребти* — *вигрѳбати*, *вікоренити* — *викорінювати*, *віпекти* — *випікати*, *заместі* — *замітати*, *зберегти* — *зберігати*, *летіти* — *літати*, *наректі* — *нарікати*, *спостерегти* — *спостерігати*, *причепіти* — *чіпляти* й *чіпати* (так само *віволокти* — *виволікати*, де *о* чергується з *і*).

Е чергується з *і* також у дієсловах із суфіксом *-ува-* (*-юва-*), коли наголос падає на кореневий *і*, та в похідних від цих дієслів іменниках на *-ння*: *брехати* — *набрѳхувати*, *вікоренити* — *викорінювати*, *завертїти* — *завірчувати*, *тесати* — *затїсувати*, *чекати* — *очікувати*; *вікоренення* — *викорінювання*, *чекання* — *очікування*; так само *віполоскати* — *виполїскувати* (де *о* чергується з *і*). Але: *вивѳршувати*, *завѳршувати*, *перевѳршувати*, *потребувати*, *прищѳплювати*.

Випадний *е* чергується з *и* перед *л*, *р*: *берѳ* — *брати* — *вибирати*, *вістелю* — *віслати* — *вистилати*, *завмер* — *замрї* — *завмирати*, *запер* — *запрї* — *запирати*, *стер* — *зітрї* — *стирати* та ін.

§ 11. 1. В українській мові чергуються як прийменники *у*, *в*, так і префікси *у-*, *в-* у словах. *У* вживається для того, щоб уникнути збігу приголосних, важких для вимови:

а) Між приголосними: *Наш учитель; Десь у хлібах кричав перепел.*

б) На початку речення перед приголосним: *У присмерку літають ластівки так низько (Павличко); Увійшли до хати; У лісі стояв гамір, пахло квітами.*

в) Незалежно від закінчення попереднього слова перед наступними *в*, *ф*, а також перед сполученнями літер *льв*, *св*, *тв*, *хв* і под.: *Сидимо у вагоні; Не спитавши броду, не сунься у воду (Приказка); Велике значення у формуванні характеру має самовиховання; Одягнена у хвою, шумить дрїмуча тайга.*

г) Після паузи, що на письмі позначається комою, крапкою з комою, двокрапкою, тире, дужкою й крапками, перед приголосним: *Стоїть на видноколї мати — у неї вчись (Б. Олійник);*

Це було... у Києві; До мене зайшла товаришка, учителька із сусіднього села.

2. **В** уживається для того, щоб уникнути збігу голосних:

а) Між голосними: *У нього в очах засвітилась вірада* (Панас Мирний); *Була в Одесі; Прочитала в оголошенні.*

б) На початку речення перед голосними: *В очах його світилась надія; В Антарктиді працюють наукові експедиції.*

в) Після голосного перед більшістю приголосних (крім **в**, **ф**, **льв**, **св**, **хв** і под.): *Пішла в садок вишневий* (Шевченко); *Люди врозкид розляглися в траві* (Гордієнко).

3. **У** — **В** не чергуються:

а) У словах, що вживаються тільки з **в** або тільки з **у**: *вда́ча, вклад, впра́ва, вступ* (і *уда́ча, укла́д, упра́ва, усту́п* — з іншими значеннями); *взаємини, вла́да, власний, властивість, вплив* і т. ін.; *ува́га, уда́рник, узбере́жжя, ука́з, умо́ва, уста́лення, установа, уя́ва*, а також у похідних утвореннях: *вступний, влада́р, ува́жність, уда́рницький, умовний* та ін.

б) У власних іменах і в словах іншомовного походження: *Вдове́нко, Вру́бель, Владивосто́к; Уго́рщина, Удовиче́нко, Ура́л, увертю́ра, ультимату́м, уто́пія* та ін.

Примітка. У поезії поряд із звичайною формою *Україна* іноді вживається *Вкраїна*.

Чергування
І — Я

§ 12. Сполучник **і** та початковий ненаголошений **ї** в ряді випадків чергуються з **й** у тих же позиціях, що **й** у — **в**.

1. **І** вживається, щоб уникнути збігу приголосних, важких для вимови:

а) Після приголосного або паузи, що на письмі позначається крапкою, комою, крапкою з комою, двокрапкою, крапками, перед словами з початковим приголосним звуком: *Нема вже тієї хатини. І я в сивині, як у сні* (Павличко); *Вірю в пам'ять і серце людське* (Б. Олійник).

б) На початку речення: *І долом геть собі село Понад водою простяглось* (Шевченко); *І приковують [гори] до себе очі, і валять у свою далечинь імлисту* (Коцюбинський).

2. **Й** уживається, щоб уникнути збігу голосних:

а) Між голосними: *У садку співали Ольга й Андрій; Оце й уся врода* (Панас Мирний); *Квітли вишні й одцвітали* (Малицький).

б) Після голосного перед приголосним: *Навчає баєчка великого й малого* (Глібов); *На траві й квітках росинки, шелестіння й гомін гілки, щебетання й пісня пташки* (Щоголів).

Примітка. Так само чергується початковий ненаголошений **ї** з **й** у словах: *іме́ння — йме́ння, імові́рний — ймові́рний, іті́ — йті́, іті́ся — йті́ся (іде́ться — йде́ться).*

3. Чергування і — й не буває:

а) При зіставленні понять:

Дні і ночі; Батьки і діти; Війна і мир.

б) Перед словом, що починається на й, є, ї, ю, я:

Ольга і Йосип — друзі;

І раптом людська тінь майнула.

Куди, для чого, хто і як? (Рильський).

в) Після паузи: *Щось такеє бачить око, І серце жде чогось* (Шевченко).

Чергування § 13. Варіанти прийменника з — із — зі
з — із — зі(зо) (зрідка зо) чергуються на тій же підставі,
що й в — у, і — й.

1. З уживається:

а) Перед голосним початку слова незалежно від паузи та закінчення попереднього слова: *З одним рибалкою він дуже подружив* (Глібов); *Диктант з української мови.*

б) Перед приголосним (крім с, ш), рідше — сполученням приголосних початку слова, якщо попереднє слово закінчується голосним, а також на початку речення, після паузи: *Плугатарі з плугами йдуть* (Шевченко); *З її приїздом яось повеселіла хата* (Леся Українка); *Як сонях той до сонця, до України свій погляд я з любов'ю повертав* (Малицький).

Щоб уникнути збігу приголосних, важких для вимови, вживають із або зі.

2. Варіант із уживається переважно між свистячими й шиплячими звуками (з, с, ц, ч, ш, щ) та між групами приголосних (після них або перед ними): *Тихович разом із сходом сонця зірвався на рівні ноги* (Коцюбинський); *Лист із Бразилії* (Франко); *І місив новий заміс із тіста старого* (Драч); *Родина із семи чоловік; Гнат... заприг коні й так їх гнав із села, що вони із шкури вилазили* (Стельмах); *А вже весна, а вже красна! Із стріх вода капле* (Нар. пісня); *Із шовку виготовили вітрила.*

3. Зі вживається перед сполученням приголосних початку слова, зокрема коли початковими виступають з, с, ш, щ і т. ін., незалежно від паузи та закінчення попереднього слова: *Бере книжку зі стола* (Леся Українка); *Ви зустріли ворога з палаючою ненавистю в очах, зі зброєю в руках* (Яновський); *Зі школи на майдан вивалила дівчора* (Головка); *Війнує зі Сходу легіт волі* (Павличко); *Балада зі знаком запитання* (Драч).

Примітка. Зо як фонетичний варіант прийменника зі завжди виступає при числівниках два, три: *позичив зо дві сотні*; може виступати й при займеннику мною: *зі (зо) мною*, але тільки *зі Львова*.

ПРИГОЛОСНІ

Літера Г § 14. Літера г передає на письмі гортанний щілинний приголосний як в українських словах: *га́дка, гей, могутній, плуг*, так і в іншомовних (на місці h, g) давнішого походження: *газета, генерал, грамота, Євангеліє; Гегель, Гомер, Англія, Гаага*, а також у недавніх запозиченнях, часто вживаних, особливо в звукосполученнях **гео-, -лог-, -гог-, -грам-, -граф-**: *агітація, агрєсія, горизонт, магазин; географія, геологія, педагог, кілограм, фотографія* (див. ще § 87).

Літера Г § 15. Літера г передає на письмі задньоязиковий зімкнений приголосний як в українських словах, так і в давнозапозичених і зукраїнізованих: *а́грус, га́ва, га́зда, гандж, га́нок, га́тунок, гвалт, гвалтува́ти, гєгати, гєдзє́, гєлготати, гєрготати, гєрготіти, гїгнути, гирлі́га, глей, гніт* (у лампі), *го́гель-мо́гель, грасува́ти, гра́ти* (іменник), *гратча́стий, грєчний, гринджо́ли, гру́нт, гудзік, гу́ля, джигу́н, дзі́га, дзі́глик* тощо та похідні від них, а також у прізвищах *Галага́н, Гудзь* і под.

Примітка. У власних назвах іншомовного походження етимологічний g згідно з ustalеною традицією вимовляється як г; проте збереження g у вимові не є порушенням орфоепічної норми. Отже, правильною є вимова: *Гданськ і Гданськ, Гренландія й Гренландія, Гібралта́р і Гібралта́р; Гарібальді й Гарібальді, Гєте й Гєте*.

Позначення м'якості приголосних

Коли пишеться ь § 16. Знаком ь позначається м'якість приголосних звуків.

1. ь пишеться:

а) Після м'яких *д, т, з, с, дз, ц, л, н* у кінці слова та складу: *вісь, гєдзє́, кінь, мідь, на́морозь, па́лець, суть, швець; близько, во́сьмий, ганьба́, Грицько́, дя́дько, кільце́, молотьба́*.

б) Після м'яких приголосних у середині складу перед **о**: *дво́готь, дзю́б, льон, сьо́мий, трю́х, тьо́хкати*.

Примітка. Про вживання ь у словах іншомовного походження див. § 93; у прізвищах — § 104, п. 9, 12а; у географічних назвах — § 109, п. 9.

2. Зокрема ь пишеться:

а) У словах на:

1) **-зький, -ський, -цький; -зькість, -ськість, -цькість; -зько, -сько, -цько; -зькому, -ському, -цькому; -зьки, -ськи, -цьки**: *близький, вузький, во́лінський, доне́цький; близькість, лю́дська́сть; близько, військо, бага́цько; по-фра́нцу́зькому (по-фра́нцу́зьки), по-украї́нському (по-украї́нськи), по-німе́цькому (по-німе́цьки)*.

Примітка. У словах *баскій, боязкій, в'язкій, дерзкій, жаскій, ковзкій, пласкій (плоскій), порскій, різкій* і похідних утвореннях: *бязкість, в'язкість, басько, різко* тощо знак м'якшення не пишеться, оскільки тут з, с разом із к не творять суфіксів -зк-, -ск-.

2) **-енька, -енько, -онька, -онько; -енький, -есенький, -ісінський, -юсінський:** *рученька, батенько, голівонька, соколонько; гарненький, малесенький, свіжісінський, тонюсінський.*

б) Після м'якого л перед наступним приголосним: *їдальня, кільце, ковальський, пальці, рибальство, сільський, спільник.*

Примітка. Не ставиться м'який знак після л у групах -лц-, -лч-, коли вони походять із -лк-: *балка — бальці, галка — гальці, галченя, монголка — монгольці, Наталка — Натальці, Наталчин, рибалка — рибальці, рибалчин, спілка — спілці, спілчанський, але: Галька — Гальці, Гальчин.*

в) У родовому відмінку множини іменників жіночого роду м'якої групи I відміни й середнього роду на **-нн(я), -ц(е)** II відміни: *друкарень, їдальня, крамниці, матриці, пісень, робітниця, стілець; бажань, знань, кілець, місць, сердець і серць.*

г) У дієслівних формах дійсного та наказового способу: *будить, будять, здається, косить, косять, коситься, робить, роблять, робиться, ходить, ходять; будь, будьте, винось, виносьте, виносься, кинь, киньте, стань, станьте, трать, тратьте* (див. ще § 83, прим. 1).

Примітка. Про вживання ь в словах іншомовного походження та у власних назвах див. § 93; § 109, п. 9.

§ 17. Знак м'якшення (ь) не пишеться:

Коли ь
не пишеться

1. Після р у кінці складу або слова: *вірте, кобзарь, лікар, переві́р, секретар, тепер, школяр, Харків.*

2. Після н перед ж, ч, ш, щ та перед суфіксами **-ств(о), -ськ(ий)**: *інженер, інший, кінчик, менший, тонший, Уманщина; волінський, громадянський, освітянський, селянський; громадянство, селянство.* Але: *бриньчати, доньчин, няньчин, няньчити* та ін., бо в твірних іменниках між приголосними виступає ь: *бренькіт, донька, нянька.*

3. Після м'яких приголосних, крім л, якщо за ними йдуть інші м'які приголосні: *вінця, кінцівка, користю, ланцюжок, радість, світ, свято, слід, сміх, сніг, сніп, сьогодні, танцювати, щастя; але: різьбяр (і різьбар), тьмяний і похідні від них.*

Примітка. Коли ь уживається у формі називного відмінка іменника, то він зберігається й у всіх інших відмінках; коли ж у називному відмінку його нема, то й в інших відмінках він не пишеться; пор.: *Галька — Гальці, дівчонька — дівчоньці, письмб — на письмі,*

редька — *редьці*; але: *гálка* — *гáлці*, *сторінка* — *сторінці*, *пáсмо* — *у пáсмi*.

4. Після л в іменникових суфіксах **-алн(о)**, **-илн(о)**: *дérжално*, *пўжално*, *ціпiльно* та ін., але в зменшених формах ь пишеться: *дérжальце*, *пўжальце* й под.

5. Між подовженими м'якими приголосними: *буття*, *волóсся*, *галу́ззя*, *гілля́стий*, *життя*, *ка́мiння*, *ллéться*, *приладдя*, *сiлля*.

6. Після д, н, т перед суфіксами **-ченк(о)**, **-чук**, **-чишин**: *безбáтченко*, *Пáнченко*, *Фéдченко*; *Радчўк*, *Степанчўк*; *Гринчiшин*, *Федчiшин*, але після л пишеться ь: *Михáльченко*, *Михальчўк*.

7. Після ц у кінці слів — іменників чоловічого роду іншомовного походження: *Галáц*, *кварц*, *палáц*, *пайáц*, *Суéц*, *шприц*, а також у деяких вигуках: *бац*, *буц*, *гоц*, *клац*.

Зміни приголосних при збігу їх

§ 18. 1. При словотворенні приголосні звуки часто змінюються.

Зміни груп
приголосних
-ЦЬК-,
-СЬК-, **-ЗЬК-**,
-СК-, **-ШК-**,
-ЗК-, **-СТ-**

а) Група приголосних **-цьк-** змінюється в **-чч-** при творенні іменників із суфіксом **-ин(а)**: *вояцький* — *вояччина*, *козацький* — *коза́ччина*, *німецький* — *Німе́ччина*, *турецький* — *Туре́ччина*; але: *гáлицький* — *Галичина́*.

б) Групи приголосних **-ськ-**, **-ск-** змінюються в **-щ-** при творенні іменників із суфіксом **-ин(а)**: *віск* — *вош́чина*, *ліска* — *ліш́чина*, *пісок* (*піскў*) — *піш́чина*, *полтавський* — *Полта́вщина*.

в) Групи приголосних **-ск-**, **-шк-** змінюються в **-щ-** при творенні прикметників та іменників із суфіксом **-ан-** (**-ян-**): *віск* — *вошáний* — *вошáнка*, *дошка* — *дошáний*, *пісок* (*піскў*) — *пішáний*.

г) Групи приголосних **-ск-**, **-ст-** змінюються в **щ**, група **-зк-** у **-жч-** при творенні багатьох форм дієслів II дієвідміни: *вéреск* — *верещáти*, *верещў*, *верещiш* і т. д.; *простiти* — *прошáти*, *прошáю*, *прошáєш* і т. д.; *прошў*, але: *простiш*, *простiть* і т. д.; *брязк* — *бряжчáти*, *бряжчў*, *бряжчiш* і т. д.

д) Групи приголосних **-ськ-**, **-зк-** відповідно змінюються в **-щ-**, **-жч-** при творенні прізвищ на **-енко**, **-ук**: *Васькó* — *Вáщенко* — *Ващўк*, *Іськó* — *Іщенко* — *Іщўк*, *Онiськó* — *Онiщенко* — *Онiщўк*, *Водолáзький* — *Водолáжченко*, *Кузькó* — *Кужчénко*.

Примітка. У присвійних прикметниках від власних імен із групами **-ск-**, **-ськ-** с на письмі зберігається, а к переходить у ч:

Параска — Парасчин, Ониська — Онисьчин; -шк- дає щ: Мелішка — Меліщин.

Зміна приголосних перед -СЬК(ИЙ), -СТВ(О) 2. Перед суфіксами **-ськ(ий), -ств(о)** деякі приголосні при словотворенні змінюються, змінюючи й самі суфікси.

а) **К, ць, ч + -ськ(ий), -ств(о)** дають **-цьк(ий), -цтв(о)**: *гірнік — гірніцький, молодіць — молодіцький, молодіцтво, парубок — парубіцький — парубіцтво, ткач — ткацький — ткацтво.*

б) **Г, ж, з + -ськ(ий), -ств(о)** дають **-зьк(ий), -зтв(о)**: *боягуз — боягузький — боягузтво, Запоріжжя — запорізький, Паріж — парізький, Прага — празький, убогий — убозтво.*

в) **Х, ш, с + -ськ(ий), -ств(о)** дають **-ськ(ий), -ств(о)**: *залісся — заліський, птах — птаство, товариш — товариський — товариство.*

Інші приголосні перед суфіксами **-ськ(ий), -ств(о)** на письмі зберігаються: *багатий — багатство, брат — братський — братство, завод — заводський, інтелігент — інтелігентський, люд — людський — людство, пропагандіст — пропагандістський, студент — студентський — студентство.*

Примітка. Про творення прикметників із суфіксом **-ськ(ий)** від географічних назв і назв народів див. § 113.

Зміна приголосних перед -Ш(ИЙ) у вищому ступені прикметників (прислівників) 3. У вищому ступені прикметників і прислівників **г, ж, з** перед суфіксом **-ш(ий)** змінюються в **-жч(ий)**, а **с + ш(ий) — у -щ(ий)**: *висікий — віщий (віще), вузький — віжчий (віжче), дорогий — доріжчий (доріжче), дужий — діжчий (діжче), низький — ніжчий (ніжче), але: легкий — лєгий (лєгше).*

Це стосується й дієслів, утворених від прикметників вищого ступеня: *бліжчати, віжчати, кріжчати* та ін. і похідних від них іменників: *підвіщення (від підвіщити), подоріжчання (від подоріжчати).*

-чн-, -шн- 4. Приголосні основи **к, ц(ь)** перед суфіксом **-н-** змінюються в **ч**: *безпéка — безпéчний, безпéчність, безпéчно; вік — вічний, вічність, вічно; кінець — кінечний, місяць — місячний, околиця — околичний, пшениця — пшенічний, рік — річний, серце — сердечний, сонце — сонячний, яйце — яєчня. Приголосні основи **ч** зберігається: поміч — помічний, помічник; ніч — нічний, ячмінь — ячний (або ячмінний).*

Виняток становлять слова: *дворушник, мірбишник, рушник, рушніця, сердешний* (у значенні «бідолашний»), *соняшник, торішній.*

Примітка 1. Приголосні **ж, ч, ш, щ, т(ь)** у давальному та місцевому відмінках іменників (жін. р.) та в дієсловах перед постфіксом **-ся** на письмі зберігаються: *діжці, дочці, квітки, книжки, юшці; не вріжся, не морбця, не мбрця, радішся, спійтсья.*

Примітка 2. Глухі приголосні основи перед дзвінкими на письмі зберігаються: *боротьба (бо бороти), молотьба (бо молотити), просьба (бо просіти).* Так само й дзвінки перед глухими на письмі зберігаються: *бабка, борідка, вогкий, дігтяр, кігті, книжка, легкий, нігті. Але: затхлий, зітхнути (хоч діхати), натхнути, тхр.*

Спрощення груп приголосних

-Ж(Д)Н-, -З(Д)Н-, -С(Т)Н-, -С(Т)Л- § 19. 1. У групах приголосних **-ждн-, -здн-, -стл-, -стн-** випадають **д і т**: *тіждень — тїжня — тижневий; виїздіти — виїзний, поїзд — поїзний; лєстоці — улєсливий, щастя — щасливий; вість — вісник, користь — корисний, честь — чесний, якість — якісний.* Але в словах: *зап'ястний, кістлявий, пестливий, хвастливий, хвастнути, хворостняк, шістна́дцять* літера **т** зберігається.

Примітка. У прикметниках, утворених від іменників іншомовного походження з кінцевим **-ст**, літера **т** у групі приголосних **-стн-** зберігається, хоч відповідний звук і не вимовляється: *аванпост — аванпостний, баліст — балістний, компост — компостний, контраст — контрастний, форпост — форпостний.*

-З(К)Н-, -С(К)Н- 2. У групах приголосних **-зкн-, -скн-** випадає **к** при творенні дієслів із суфіксом **-ну-**: *бризк — бризнути, брязк — брязнути, блиск — блиснути, писк — піснути, плюск — плюснути, тріск — тріснути, але: випуск — випускний, виск — віскнути, риск — рискнути.*

-С(Л)Н- 3. У групі приголосних **-слн-** випадає **л**: *масло — масний, мисль — умісний, навмісне; ремесло — ремісник.*

Подвоєння та подовження приголосних

Подвоєння приголосних при збігу їх § 20. 1. Подвоєні приголосні маємо при збігу однакових приголосних:
а) Префікса й кореня: *ввіч, ввічливий, віддати, відділ, заввишки, зааду, оббіти, роззбріти, роззява.*

Примітка. Не подвоюються приголосні в таких словах, як *отобі, отуг, отак, отам, отепер, отоді, а також оцей* тощо.

б) Кінця першої й початку другої частини складноскорочених слів: *військкомат* (військовий комісаріат), *страйкком* (страйковий комітет), *юнна́т* (юний натураліст).

в) Кореня або основи на **-н-** (**-нь-**) і суфіксів **-н(ий)** [**-н(і)й**], **-ник**, **-ниц(я)**: *вина* — *безвінний*, *день* — *дénний*, *закон* — *закóнный*, *кiнь* — *кiнний*, *причина* — *причiнний*; *осiнь* — *осiнний*, *рiнок* — *рiнний*; *баштáнник*, *годiнник*, *письмiнник*; *вiкóнниця*, *Вiнниця*.

Подвоєння **н** зберігається й перед суфіксом **-iсть** в іменниках та прислівниках, утворених від прикметників із подвоєним **н**: *безвiнний* — *безвiнність* — *безвiнно*, *закóнный* — *закóнність* — *закóнно*, *тумáнный* — *тумáнність* — *тумáнно*.

г) Основи дієслова минулого часу на **с** і постфікса **-ся**: *вiнiвся*, *пáвся*, *розрiсся*, *трiвся*.

-ЕНН(ИЙ),
-АНН(ИЙ) 2. Буквосполучення **-нн-** пишеться:
а) У збільшувально-підсилювальному суфіксі **-енн(ий)**: *здоровiнний*, *силiнний*, *числiнний*.

б) У прикметниках на **-енн(ий)**, **-анн(ий)**, [**-янн(ий)**] зі значенням можливості або неможливості дії: *здiйснiнний*, *невблагiнний*, *недозволiнний*, *недоторкáнный*, *незрiвнiнний*, *нечислiнний*, *непримирiнний*, *несказáнный*, *нескiнчiнний* та в прикметнику *старáнный* з відтінком підсилення.

в) У прикметниках на **-енн(ий)** старослов'янського походження: *благословiнний*, *блажiнний*, *огнiнний*, *свящiнний*.

Буквосполучення **-нн-** зберігається й в іменниках та прислівниках, утворених від таких прикметників: *здiйснiнність*, *старáнність*, *старáнно*, *числiнність*, *числiнно* тощо.

Примітка. **Н** не подвоюється в дієприкметниках: *вiвершений*, *вiхований*, *зроблений*, *iндустрiалiзований*, *побраний*, *сказаний*, *спiчений*, як і в прикметниках на **-ений** з відповідних дієприкметників (з іншим наголосом): *варiний* (пор. *варений*), *печiний* (пор. дієприкметник *пiчений*) та ін., а також у прикметнику *довгождáнный*.

Треба розрізняти такі слова, як *здiйснiнний* (який може здійснюватися — прикметник) і *здiйснений* (який здійснився — дієприкметник), *нездолáнный* (непереможний) і *нездоланий* (якого не подолали), *незлiченний* (представлений у дуже великій кількості) і *незлiчений* (не порохований) та ін.

3. Подвоюються приголосні в словах: *боввáн*, *Гáнна*, *ляний*, *оввá*, *ссáти*, а також у похідних: *бовванiти*, *Гáннин*, *вiссáти*, *свавцi* та ін.

Подовження
приголосних
перед
я, ю, є, і 4. Приголосні **д, т, з, с, л, н, ж, ш, ц, ч** подовжуються (а на письмі позначаються двома літерами), коли вони стоять після голосного:

а) Перед **я, ю, і, є** в усіх відмінках іменників середнього роду **II** відміни (крім родового множини): *знарiáддя*, *знарiáддю*, *на зарiáддi* та ін.; *життiя*, *життiю*, *у життi*; *моту́ззя*, *у моту́ззi*; *колóбся*, *колóбсю*, *у колóбссi*; *гiляя*, *гiлля*, *на гiллi*; *знáння*, *знáнню*, *у знáннi*; *збiжжя*, *збiжжю*, *у збiжжi*; *сторiччя*, *сторiччю*, *у сторiччi*; *пiддáшшя*, *пiддáшшю*, *на пiддáшшi*;

а також у похідних словах: *гілля* — *гіллястий*, *гіллячка*; *життя* — *життєвий* (і *життєвий*), *життєпис* та ін. Але: *знань*, *знарядь*, *піддаш*, *сторіч*, *угідь*.

Якщо в родовому відмінку множини іменники середнього роду закінчуються на *-ів*, подовження зберігається: *відкриття* — *відкриттів*, *почуття* — *почуттів*.

б) Перед *я*, *ю*, *і*, *є* в усіх відмінках деяких іменників чоловічого та жіночого роду I відміни (за винятком родового множини з закінченням *-ей*): *суддя*, *судді*, *суддю*, *суддів* і т. ін.; *стаття*, *статті*, *статтєю* (але в родовому множини — *статей*); *рілля*, *ріллі*, *ріллю*, *ріллею*; *Ілля*, *Іллі*, *Іллю*, *Іллею* та ін.

в) Перед *ю* в орудному відмінку іменників жіночого роду однини III відміни, якщо в називному відмінку основа їх закінчується на один м'який або шиплячий приголосний: *молоть* — *молоддю*, *миць* — *міттю*, *мазь* — *мазю*, *вісь* — *вісцю*, *міць* — *міццю*, *сінь* — *сіллю*, *тінь* — *тінню*, *підорож* — *підорожню*, *ніч* — *нічню*, *розкіш* — *розкішню*.

Але: *молодість* — *молодістю*, *повість* — *повістю*, *кров* — *крів'ю*, *матір* — *матір'ю*, *пригоріць* — *пригоріцю*. В називному відмінку однини вони закінчуються на два приголосних (у тому числі *шч* — на письмі *щ*), губний або *р*.

г) Перед *я*, *ю* в прислівниках типу *зання*, *навмання*, *спросоння*; *попідвіконню*, *попідтінню*.

д) Перед *ю*, *є* у формах теперішнього часу дієслова *літи* (*літисся*): *лю*, *леш*, *лемо*, *летє*, *лють*, *лєтьсся*, *лютьсся*, а також у похідних: *віллю*, *наллю* та ін.

Примітка. Приголосні не подовжуються в словах: *кутя*, *попада*, *свиня*, у формах числівника *трєтя*, *трєте* та ін.

ПРАВОПИС ПРЕФІКСІВ

3- (13-, 31-) § 21. 1. Префікс *з* перед глухими приголосними *к*, *п*, *т*, *ф*, *х* переходить у *с*: *сказати*, *спалахнути*, *ствєрдити*, *сфотографувати*, *схил*. Перед усіма іншими приголосними пишеться *з-* (іноді *із-*): *збавити*, *звесті*, *зжитися*, *ззирнутися*, *зсадити*, *зціпити*, *зчепити*, *зшіток*, *ізнів*.

Префікс *з-*(*с-*) виступає переважно в словах, корінь яких починається голосним звуком або сполученням приголосного й голосного: *зеконмити*, *з'єднувати*, *зігнорувати*, *з'їзд*, *зорієнтуватися*, *зумовити*, *згаслий*, *змазати*, *знадлівий*, *скоротити*, *склад* і под.

У тих випадках, коли корінь слова починається сполученням приголосних, як правило, пишеться префікс *зі-*: *зібгати*, *зігнути*, *зідрати*, *зізнатися*, *зімкнути*, *зіпсуватися*, *зіста-*

вити, зіткнення, зіщулитися тощо. Префікс *зі-* вживається також у словах із коренем, перший склад якого становить сполучення губного та йотованого звукосполучення: *зів'ялий, зім'яти, зіп'ястися* тощо. У деяких словах префікс *зі-* чергується з *зо-*: *зігрівати* й *зогрівати, зімлівати* й *зомлівати, зіпрівати* й *зопрівати, зітліти* й *зотліти*.

2. У всіх префіксах — *без-, від- (од-), між-, над-, об-, під-, перед-, понад-, пред-, роз-, ЧЕРЕЗ-* та ін.

через- — кінцевий дзвінкий приголосний перед глухими не змінюється: *безкра́й, безкорісливий, відкриття́, відстань, міжконтинентальний, міжпланетний, надпотужний, обпаліти, обтрусіти, підтримка, передплата, передчасний, понадплановий, представник, розтягнути, різчин, розхитати, черезплічник*.

3. Слід розрізнити префікси *пре-* і *при-*: префікс *пре-* вживається переважно в якісних прикметниках і прислівниках для вираження найвищого ступеня ознаки: *прега́рний, презавзя́тий, прекра́сний, премудри́й, прекра́сно, препого́но*; префікс *при-* вживається переважно в дієсловах, що означають наближення, приєднання, частковість дії, результат дії тощо, а також у похідних словах: *прибі́гти, прибудува́ти, прикруті́ти, приборкати, пришвидши́ти; прибуття́, приту́лок, прибра́ний, прива́бливо*.

Крім того, префікс *пре-* виступає в словах *презірливий, презі́рство* й у словах старослов'янського походження: *преосвяще́нний, преподобни́й, престо́л*, а префікс *при-* вживається в іменниках та прикметниках, утворених від поєднання іменників із прийменниками: *пригі́рок, прія́рок; прибере́жний, прикордо́бний*.

Префікс *при-* вживається тільки в словах *прізвисько, прізвище, прі́рва*.

ПРАВОПИС СУФІКСІВ

Іменникові суфікси

-ИК, -НИК
та ін.

§ 22. 1. Суфікси **-ик, -ник, -івник, -чик (-щик)** пишуться з **и**: *бра́тик, ву́злик, передо́вик; гірні́к, кулемётник; газі́вник, праці́вник; хлопчик, пра́порщик*.

Примітка. Слід відрізнити український суфікс **-ик** від іншомовних **-ик, -ік (-їк)**. В іншомовних суфіксах пишеться **и** або **і (ї)** відповідно до правил правопису **и** та **і (ї)** в словах іншомовного походження: *істо́рик, ме́дик, фі́зик*, але: *меха́нік, проза́їк, хімік*.

-ИВ(О) 2. Суфікс **-ив(о)**, що вживається для вираження збірних понять, які означають матеріал або продукт праці, пишеться тільки з **и**: *ва́риво, до́бриво, ку́риво, ме́ливо*.

мереживо, місиво, морозиво, паливо, печиво, прядиво; але: *марево* (не матеріал і не продукт праці).

3. У суфіксах **-альник, -ильник, -ільник, -АЛЬНИК, -ИЛЬНИК** та ін. **-альність** після л перед н завжди пишеться **ь**: *постачальник, уболівальник, фрезерувальник; волоцільник, мастільник; полільник; відповідальність, геніальність*.

4. Кінцевий приголосний у суфіксах **-аль, -АЛЬ, -ЕНЬ** та ін. **-ень, -ець (-ець), -ість, -тель** завжди м'який, а тому всі слова з цими суфіксами пишуться з **ь**: *коваль, скрипаль; в'єлетень, в'язень; бельгійець, мовознавець, переможець; здатність, свіжість; вихователь, любитель*.

5. Суфікси **-инн(я), -інн(я), -анн(я) [-яинн(я)] -инн(я), -інн(я)** пишуться з двома н.

Суфікс **-инн(я)** вживається в іменниках середнього роду, що означають збірні поняття: *бобовіння, гарбузіння, картопління, павутіння*; але: *каміння, коріння, насіння*.

Суфікс **-інн(я)** мають іменники середнього роду, що утворюються від дієслів із голосними основи **и** та **і**: *горіти — горіння, носіти — носіння, ходіти — ходіння, шарудіти — шарудіння*.

Суфікси **-анн(я) [-яинн(я)]** мають іменники середнього роду, утворені від дієслів із голосним основи **а (я)**: *гукати — гукання, гуляти — гуляння, зростати — зростання, сприяти — сприяння*.

Суфікси **-енн(я)** мають віддієслівні іменники середнього роду, в яких наголос падає на корінь: *звернення, напруження, піднесення, удосконалення*.

6. Суфікс **-ен(я) [-ен(я)]** вживається в іменниках середнього роду, що означають живі істоти: *вовчєня, гусєня, чаєня*.

7. Суфікси зменшено-пестливих слів **-ечок [-ЕЧОК], -ЕЧК(А), [-ЕЧК(А)], -ИЧОК, -ИЧК(А)** та ін. **[-ечок], -ечк(а) [-ечк(а)], -ечк(о) [-ечк(о)]** не слід змішувати із суфіксами **-ичок, -ичк(а)**: останні бувають тільки в словах, що походять від слів із суфіксами **-ик, -иц(я)**: *вогничок, кошичок, вуличка, паличка*. В інших випадках уживаються суфікси з **е (є)**: *вершечок, мішечок, краєчок; діжечка, копіечка, Марієчка, річечка; віконечко, словечко, яєчко*.

8. Слід відрізнити суфікс **-енк(о) [-енк(о)]** від суфікса **-єньк(о, а) [-єньк(о)]**: суфікс **-енк(о) [-енк(о)]** вживається здебільшого в іменниках, що означають прізвища: *Гордієнко, Кравченко*, зрідка — в загальних назвах: *безбáтченко, ковалєнко*; суфікс **-єньк(о, а) [-єньк(о)]** вживається для творен-

ня пестливих назв: *бáтенько, коничéнько, сéрдéнько; ніженька, топóленька.*

-ИСЬК(О) [-ІСЬК(О)],
-ИЩ(Е) [-ІЩ(Е)]
9. За допомогою суфіксів **-иськ(о) [-іськ(о)],**
-ищ(е) [-іщ(е)] утворюються слова переважно з емоційно-негативним відтінком від іменників усіх родів, причому після приголосного пишеться **и**, після голосного — **ї**: *гноїсько, дівчійсько, хлопчійсько; вогнище, побііще, станóвище.*

-ОВИЧ, -ІВН(А) [-ІВН(А)]
10. При творенні чоловічих імен по батькові вживається тільки суфікс **-ович**: *Васі́льович, Дóрошович, І́горович, Микі́тович, Олексі́йович, Ю́рійович.*

При творенні жіночих імен по батькові вживається суфікс **-івн(а)**, від імен на **-й** — **-івн(а)**: *Борі́сівна, Васі́лівна; Горді́ївна, Сергі́ївна, Ю́рївна.*

Від таких імен, як *Григорі́й, Ілля́, Кузьма́, Лука́, Мико́ла, Са́ва, Хома́, Які́в*, відповідні імена по батькові будуть: *Григо́рович, Григо́рівна; Іллі́ч, Іллі́вна; Кузьмі́ч (і Кузьмо́вич), Кузьмі́вна; Лукі́ч, Лукі́вна; Микола́йович (і Мико́лович), Микола́ївна (і Мико́лівна); Са́вич (і Са́вович), Са́вівна; Хо́міч (і Хо́мович), Хо́мівна; Я́кович, Які́вна.*

Примітка. При творенні імен по батькові в основах імен відбувається чергування **і** з **о**: *Анті́м — Анто́нович, Анто́нівна; Феди́р — Фе́дорович, Фе́дорівна.*

-ІВК(А) [-ІВК(А)],
-ОВК(А)
11. В іменниках жіночого роду, утворених від іменників та інших частин мови, вживається суфікс **-івк(а) [-іvk(а)]**: *голі́вка, долі́вка, маї́вка, ножі́вка, полі́вка, спиртíвка, часті́вка, шалі́вка, шихті́вка.*

У деяких іменниках уживається суфікс **-овк(а)**: *голо́вка (капусти), духо́вка, зарисо́вка, підгото́вка.*

-ОК
12. В іменниках чоловічого роду після приголосних уживається суфікс **-ок** із випадним **о** в непрямих відмінках: *вершо́к, гайо́к, кийо́к, кіло́к, лужо́к, стручо́к*; після м'яких приголосних перед суфіксом **-ок** пишеться **ь**: *деньо́к, пеньо́к.*

-ІР, -ІСТ, -ІЗМ, -ІР, -ІСТ, -ІЗМ
13. Іншомовні суфікси **-ір, -іст, -ізм** виступають після **д, т, з, с, ц, ж, ч, ш, р**: *бригади́р, команди́р; бандури́ст, данти́ст, пейзажи́ст; класици́зм, педанти́зм, терориз́м*; після решти приголосних пишеться **-ір, -іст, -ізм**: *вампі́р, гарні́р, пломбі́р; піані́ст, спеціалі́ст; модерні́зм, плюралі́зм*, але в утвореннях від власне українських коренів пишеться **-іст, -ізм**: *боротьбі́ст, побутові́зм, речові́зм* і т. ін.

Після голосних у цих суфіксах виступає **ї**: *акмеї́ст, герої́зм, конвої́р.*

Прикметникові та дієприкметникові суфікси

-н(ИЯ), -н(ІЯ) § 23. 1. Суфікс **-н(ий)** уживається в переважній більшості якісних і відносних прикметників: *дру́жний* (спів), *за́хідний*, *мі́льйо́нний*, *прина́дний*, *приро́дний*, *фабри́чний*.

Суфікс **-н(ій)** уживається порівняно в небагатьох прикметниках (переважно відносних): *бра́тній*, *всесві́тній*, *горо́дній*, *да́вній*, *жи́тній*, *за́дній*, *кра́йній*, *літній*, *майбу́тній*, *ма́терній*, *незабу́тній*, *осві́тній*, *пі́зній*, *ра́нній*, *самобу́тній*, *субо́тній*, *ха́тній* та ін. Суфікс **-н(ій)** уживається в усіх прикметниках прислівникового та іменникового походження, які мають перед цим суфіксом **ж, ш**: *блі́жній*, *вчора́шній*, *да́внішній*, *дома́шній*, *доро́жній*, *дру́жній* (потиск руки), *зо́внішній*, *колі́шній*, *му́жній*, *поздо́вжній*, *поро́жній*, *прийде́шній*, *ра́нішній*, *сіне́шній*, *спра́вжній*, *сього́днішній*, *тутешній*, *худо́жній*, але — *поту́жній*.

Примітка. У прикметниках, твірна основа яких закінчується на **и**, приєднання суфіксів **-н(ий)**, **-н(ій)** викликає подвоєння **и**: *знаме́нний*, *осі́нний*, *плі́нний*, *ра́нний*, *тума́нний*.

-АНН(ИЯ)
-ЕНН(ИЯ),
-АН(ИЯ),
-ЕН(ИЯ)

2. Прикметникові суфікси **-анн(ий)**, **-енн(ий)**, які вживаються для підкреслення найвищої міри ознаки, пишуться з двома **и**: *невблага́нний*, *нездола́нний*, *неоціне́нний*, *несказа́нний*, *нескінче́нний*, *страше́нний* (але *жада́ний*). Подібні прикметники завжди мають наголос на суфіксі, що відрізняє їх від дієприкметників, утворених від дієслівних коренів за допомогою суфіксів **-ан(ий)**, **-ен(ий)**: *ба́жаний*, *незлі́чений*, *неоціне́ний*, *непо́доланий*, *несказа́ний*, *нескінче́ний*.

-ИЧН(ИЯ),
-ІЧН(ИЯ),
[-ІЧН(ИЯ)]

3. Складні суфікси **-ичн(ий)**, **-ічн(ий)** **[-ічн(ий)]** виступають, як правило, у прикметниках, похідних від слів іншомовного походження; при цьому після кінцевого основи **д, т, з, с, ц, ж, ч, ш, р** уживається **-ичн(ий)**: *історі́чний*, *класи́чний*, *математи́чний*, *ортопеди́чний*; після решти приголосних — **-ічн(ий)**: *академі́чний*, *анархі́чний*, *археологі́чний*, *епі́чний*, *ідилі́чний*, *органі́чний*; після голосних — **-ічн(ий)**: *архаї́чний*, *герої́чний*, *прозаї́чний*.

-ИН, -ІН

4. У присвійних прикметниках, утворених від іменників першої відміни, після приголосних (крім **й**) пишеться суфікс **-ин**: *ба́ба* — *ба́бин*, *Га́ля* — *Га́лин*, *Ко́ля* — *Ко́лин*, *Мару́ся* — *Мару́син*, *свекру́ха* — *свекру́шин*, *ті́тка* — *ті́тчин*; після голосних — **-ін**: *Марі́я* — *Марі́їн*, *Софі́я* — *Софі́їн*.

Примітка. Приголосні **г, к (шк)**, **х** перед суфіксом **-ин** змінюються на **ж, ч(ш)**, **ш**: *Ольга* — *Ольжин*, *дочка* — *доччін*, *Мелі́шка* — *Мелі́щин*, *сва́ха* — *сва́шин*.

**-ИН(ИЙ),
-ІН(ИЙ)**

5. У прикметниках із значенням присвійності, утворених від назв тварин, після приголосних (крім **Й**) пишеться суфікс **-ин(ий)**: *бджолі́ний, голубі́ний, горобі́ний, качі́ний, орлі́ний*; після голосних і апострофа — **-ін(ий)**: *змі́ний, солов'і́ний*.

**-ИСТ(ИЙ),
-ІСТ(ИЙ)**

6. Суфікс **-ист(ий)** уживається в прикметниках після приголосних: *барві́стий, голосі́стий, іскрі́стий, пері́стий* (пірчастий; але *пері́стий* — рябий), *промені́стий, урочі́стий*; після голосних — **-іст(ий)**: *виббі́стий, гноі́стий, двоі́стий, олі́стий, троі́стий*.

**-ЕВ(ИЙ)
-ЄВ(ИЙ),
-ОВ(ИЙ)**

7. Суфікс **-ев(ий)** уживається в прикметниках, які мають перед цим суфіксом м'який або шиплячий приголосний і в яких наголос падає переважно на основу слова: *березне́вий, груше́вий, овоче́вий, сі́тцевий*. У прикметниках, у яких перед суфіксом виступають м'які **н, т** або **й**, пишеться **-єв(ий)**: *алюміні́євий, діе́вий, життє́вий, значенне́вий, суттє́вий*.

Суфікс **-ов(ий)** незалежно від наголосу вживається в прикметниках, які мають перед цим суфіксом твердий приголосний: *вітрові́й, казко́вий, кварцо́вий, палацо́вий, святко́вий, службо́вий*. Крім того, суфікс **-ов(ий)** уживається в прикметниках, які мають перед цим суфіксом шиплячий (**ж, ч, ш, щ**), м'який приголосний або **й**, причому наголос падає на закінчення: *бойові́й, гайові́й, грошові́й, дійові́й, дощові́й, життьові́й, крайові́й, нульові́й, речові́й, стильові́й*.

Ці ж правила поширюються на правопис суфіксів **-ов-, -єв- (-єв-)** у присвійних прикметниках жін. і середн. роду: суфікс **-ов-** уживається в присвійних прикметниках, утворених від іменників твердої групи: *ма́йстер — ма́йстрова, ма́йстрове; Петро́ — Петро́ва, Петро́ве; робі́тник — робі́тнікво́ва, робі́тнікво́ве; Шевче́нко — Шевче́нкова, Шевче́нкове*; суфікс **-єв-** (після голосного **-єв-**) уживається в присвійних прикметниках, утворених від іменників м'якої та мішаної груп: *Андрі́й — Андрі́єва, Андрі́єве; Ігор — Ігоре́ва, Ігоре́ве; кобза́р — кобза́ре́ва, кобза́ре́ве; скрипа́ль — скрипа́лева, скрипа́леве; сто́рож — сто́роже́ва, сто́роже́ве; това́риш — това́рише́ва, това́рише́ве*.

У відповідних присвійних прикметниках чоловічого роду суфікси **-ов-, -єв- (-єв-)** чергуються з **-ів (-і́в)**: *Василе́ва — Васи́лів, ма́йстрова — ма́йстрів, Олексі́єва — Олексі́їв*.

**-УВАТ(ИЙ)
[-ЮВАТ(ИЙ)],
-ОВАТ(ИЙ),
-ОВИТ(ИЙ)**

8. Суфікс **-уват(ий)**, а після м'яких приголосних **-юват(ий)**, уживається в прикметниках на позначення певного вияву ознаки: *горбува́тий, круглыва́тий, синюва́тий, темнува́тий*, а також на виявлення невеликої міри властивості, схильності до чогось, позначуваної іменниковою основою: *ду́плюва́тий, злоді́йкува́тий, остю́кува́тий, піскува́тий*.

Суфікс **-оват(ий)** уживається в прикметниках, якщо наголос падає на **о**: *плискóватий, стовбóватий*.

Суфікс **-овит(ий)** уживається на означення високого ступеня вияву ознаки: *гордо́витий, грошові́тий, таланові́тий*.

Дієслівні суфікси

§ 24. 1. Суфікс **-ува- (-юва-)** пишеться в діє-
-УВА- (-ЮВА-), словах: *забі́лювати, керува́ти, підпорядкува́ти, розсі́ювати.*

У похідних словах і формах (віддієслівних іменниках та дієприкметниках) суфікс **-ува- (-юва-)** пишеться тоді, коли на перший голосний цього суфікса не падає наголос: *вिवе́ршувати — виве́ршування, виве́ршуваний; очі́кувати — очі́кування, очі́куваний; підсі́нювати — підсі́нювання, підсі́нюваний*; якщо на перший голосний суфікса падає наголос, то пишеться **-ова-**: *друкува́ти — друкува́ння, але друко́ваний; малюва́ти — малюва́ння, але мальо́ваний; підпорядкува́ти — підпорядкува́ння, але підпорядко́ваний; риштува́ти — риштува́ння, але ришто́ваний*.

-ОВУВА- 2. У суфіксі **-овува-** перший голосний завжди наголошений: *завойо́вувати — завойо́вування, завойо́ваний; перемальо́вувати — перемальо́вування, перемальо́ваний; скупо́вувати — скупо́вування, скупо́вуваний*.

-ІР- (-ИР) 3. Дієслова іншомовного походження, що мають у мові-джерелі суфікс **-ір-**, в українській мові втрачають цей суфікс у всіх формах: *загі́тувати — загі́тований, зареє́струвати — зареє́стрований, інформувáти — інформо́ваний, сконструюва́ти — сконструйо́ваний*. Але в окремих словах для усунення небажаних омонімів суфікс **-ір-** (після **д, т, з, с, ц, ж, ч, ш, р** — **-ир-**) зберігається: *буксі́рувати (бо є *буксува́ти*), парі́рувати (бо є *парува́ти*), полі́рувати (бо є *полюва́ти*), репеті́рувати (бо є *репетува́ти*)* тощо.

Суфікс **-ір- (-ир-)** уживається й у дієсловах типу *коті́рувати, лаві́рувати, марши́рувати, пікі́рувати, треті́рувати*.

ПРАВОПИС СКЛАДНИХ СЛІВ

ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА ПРАВОПИСУ СКЛАДНИХ СЛІВ

§ 25. Складні слова можуть утворюватися за допомогою сполучних звуків і без них.

1. Коли перша частина складного слова —
Сполучні звуки прикметник, то сполучним звуком виступає **о**:
О, Е(Є) *важкоатле́т, гірничопроми́сло́вий, чорногúз, яснóзорий*; якщо першою частиною такого слова є прикметник

м'якої групи, то перед **о** пишеться **ь**: *верхньодніпрівський, давньоруський, середньовіччя, синьобкий.*

Увага. З цими словами не слід змішувати складних слів, перша частина яких є вищий ступінь прислівника на **е**: *вищезгаданий, нижчепідписаний.*

2. Коли перша частина складного слова — іменник або займенник, то сполучним звуком буває:

а) Після твердого приголосного, зокрема після шиплячого, звук **о**: *атомохід, грушоподібний, дощомір, самовчитель;* але: *кожум'яка, овочесховище, очевидний.*

б) Після м'якого приголосного (неподовженого), яким закінчується основа іменника м'якої групи, пишеться **е**: *бурелом, землетрус, працездатний, яйцеподібний,* але: *конів'язь, коногон, костогриз, костоправ, свинопас, свиноматка.*

в) Після **й**, яким закінчується основа іменника м'якої групи, або м'якого подовженого приголосного першої частини пишеться **е**: *боездатність, краєзнавство; життєздатний, життєпис, сміттєзбірник.*

Складні слова
без сполучного
звука

3. Складні слова можуть утворюватися без сполучного звука — шляхом безпосереднього приєднання основи до основи. При цьому перша основа може закінчуватися:

а) На голосний звук: *всюдихід, кількарізівий, радіокомітет;* у словах із числівниками **одно-**, **дво-**, **три-**, **чотири-**: *однорічний, двоюрисний, триніжок, чотирикүтник.* Також у словах із тими числівниками, що в родовому відмінку мають закінчення **-и**: *двадцятирічний, п'ятикүтний, семимільний.*

б) На приголосний звук: *Болград, Новгород;* в аббревіатурах: *виконком, колгосп, медінститут;* у словах із числівниками **двох-**, **трьох-**, **чотирьох-**, якщо дальша частина починається голосними **а**, **о**: *двохосьовий, чотирьохактний.*

4. Складні слова можуть писатися разом і через дефіс. Р а з о м пишуться:

а) Усі складноскорочені слова й похідні від них: *Нацбанк, Міносвіти, міськрада, облвиконком, профспілка, радгосп, соцстрах; профспілковий, радгоспний, соцстрахівський.* Сюди належать і всі складноскорочені з першими частинами: **авіа-**, **авто-**, **агро-**, **біо-**, **вело-**, **водо-**, **газо-**, **геліо-**, **гео-**, **гідро-**, **екзо-**, **екстра-**, **електро-**, **зоо-**, **ізо-**, **квазі-**, **кіно-**, **космо-**, **лже-**, **макро-**, **мета-**, **метео-**, **мікро-**, **мілі-**, **моно-**, **мото-**, **нео-**, **палео-**, **псевдо-**, **радіо-**, **рентгено-**, **соціо-**, **стерео-**, **супер-**, **теле-**, **термо-**, **турбо-**, **фоно-**, **фото-** й под.

б) Складні слова, першою частиною яких є кількісний числівник (коли він не позначається цифрою): *двобічний, сімдесятиріччя, трикүтник, трипроцентний, чотиримісячний.*

Через дефіс пишуться:

а) Повторення того самого слова з метою підсилення його основного значення, зокрема: в дієсловах для підсилення інтенсивності дії: *писав-писав, робив-робив, ходив-ходив*; у прикметниках і прислівниках для вираження великої міри, ознаки: *білий-білий, легенький-легенький, багато-багато, сільно-сільно, тихо-тихо*.

б) Поєднання синонімічних слів: *гідко-бридко, зроду-віку, тишком-нішком, часто-густо*; антонімічних слів: *більш-менш, відомо-невідомо*; близьких значенням слів, що передають єдине поняття: *батько-мати* (батьки), *хліб-сіль* (їжа); слів із тим самим коренем, але з різними закінченнями, префіксами й суфіксами: *великий-превеликий, давнім-давнó, з давніх-давен, з діда-прадіда, мало-помалу, повій-віки, радіш-радісінський, сіла-силénна, тихий-тихесенький*.

Примітка. Два однакових іменники, з яких один має форму називного відмінка, а другий — орудного, пишуться окремо: *кінєць кінцєм, однім одна, честь чєстю, чин чїном*. Так само й займенники: *самá самото́ю*.

в) Поєднання слів, що означають приблизність: *день-другий, година-дві, не сьогодні-завтра, три-чотири*.

Примітка. Поєднання слів зі значенням приблизності або певних числових меж можуть складатися й з двох числівників, позначених цифрами. У таких випадках між ними ставиться тире: *3—4 (дні), учні 8—10 класів*.

г) Складні вигуки та звуконаслідування: *гей-гей, ого-го, бом-бóm*.

д) Звуки в словах, що вимовляються протяжно: *По-о-дай, а то во-о-ни наморились уже й та-а-к біля мене* (Тесленко); *По-о-лк, стій!*

е) Літерні абрєвіатури з належними до них цифрами: *Ту-154, ЗІЛ-111*.

є) Літерні найменування паралельних класів у школах: *7-А, 10-В*.

ж) Терміни, до складу яких входить літера алфавіту: *П-подібний, Т-подібний*.

з) Літерні скорочення складних слів, які пишуться разом або через дефіс: *с.-г.* — сільськогосподарський, *с.-д.* — соціал-демократ, соціал-демократичний, *ст.-сл.* — старослов'янський. Але скорочення, утворені від словосполук, пишуться окремо: *с. г.* — сільське господарство.

§ 26. Складні іменники

1. Разом пишуться:

а) Складні іменники, утворені шляхом поєднання за допомогою сполучного звука двох або кількох основ, одна з яких —

дієслівного походження: *вертолїт, лісосплів, самохїд, сило-сонавантїжувач, тепловбз.*

б) Складні іменники, утворені поєднанням прикметникової та іменникової основ за допомогою сполучного звука: *білокрївці, черногїз, чорнозем.*

в) Складні іменники, утворені за допомогою сполучного звука від двох іменникових основ: *верболїз, лісостїп, носорїг, трудодєнь, шлакоблїк* (але *людїно-дєнь*); сюди ж належать іменники, першою частиною яких є незмінний іменник іншомовного походження (тут роль сполучного звука виконує останній голосний першого іменника: *автострада, велотрїк, радіокомїтет*).

г) Складні іменники, утворені з дієслова в наказовій формі та іменника: *горїцвїт, зїрвїголова, перекотїполе, пройдї-світ; Непийпїво, Перебїйнїс, Убийвбвк* (прїзвища).

д) Складні іменники, утворені з кількісного числівника у формі родового відмінка (для числівника *сто* — називного) та іменника: *дванадцятитбнка, сторїччя, стоп'ятдесятирїччя, шестидєнка.*

Примїтка. У складних словах із числівником, який означає число двозначне, тризначне та інші, числівник звичайно пишеться цифрою й приєднується до другої частини слова за допомогою дефіса: *750-рїччя, 16-поверховїй.*

е) Складні іменники з першою частиною *пїв-, напїв-, полу-*: *пїваркуша, пївгодїни, пївдїюжини, пївкарббванця, пївкболо, пївмїсяць, пївогїрка, пїв'яблука; напївавтомат, напївсон; полїкіпок, полїмисок.*

Примїтка. Перед іменниками — власними іменами *пїв-* пишеться через дефіс. *пїв-Європи, пїв-Кїєва.*

є) Складні іменники, утворені з трьох і більше основ: *автомотогуртбк, свїтловодолїкування, термогїдродїнамїка.*

2. Через дефіс пишуться:

1) Складні іменники, утворені з двох іменників без допомоги сполучного звука, незалежно від того, чи в даному слові відмінюються обидва іменники, чи тільки другий.

До таких слів з обома відмінюваними частинами належать:

а) іменники, що означають протилежні за змістом поняття: *купївля-прбдаж, рбзтяг-стїск;*

б) іменники, що означають спеціальність, професію: *магнїтолог-астронбм, лїкар-екболог;*

в) іменники на позначення казкових персонажів: *Зайчик-Побїгайчик, Лисїчка-Сестрїчка.*

До слів із другою відмінюваною частиною належать:

а) іменники, в яких перше слово підкреслює певну прикмету чи особливість предмета, явища, названого другим словом: *блок-система, буй-тур, дизель-мотор, жар-птиця, козир-дівка, крєкінг-процєс, свят-вєчїр, стоп-кран*;

б) іменники, що означають державні посади, військові, наукові звання: *генерал-губернатор, генерал-лейтенант, контр-адмірал, прем'єр-міністр, ґнтер-офіцєр, член-кореспондєнт, штабс-капітан*;

в) іменники, що означають складні одиниці виміру: *кіловат-годїна, людїно-день, тонно-кілометр*.

2) Складні іменники з першою складовою частиною **віце-, екс-, лейб-, максі-, міді-, міні-, обер-**: *віце-президент, екс-чемпіон, лейб-мєдик, максі-спїднїця, міні-футбол, обер-майстер*.

3) Іншомовні назви проміжних сторїн світу: *норд-вєст, норд-єст*.

4) Субстантивовані словосполучення, що означають переважно назви рослин: *брат-ї-сестра, любї-менє, розрїв-трава, чар-зїлля*.

5) Скорочені іменники, в яких наводиться початок і кінець слова: *б-ка* — бібліотека, *вид-во* — видавництво, *д-р* — доктор, *ін-т* — інститут, *л-ра* — література, *т-во* — товариство, *ф-ка* — фабрика.

6) Перша частина складного слова (яке пишеться разом або через дефіс), коли далі йде слово з такою ж другою частиною: *кулько- й роликопідшїпники, радіо- й телеапаратура, тепло- й гїдроелектростанції*.

§ 27. Прикладки

Прикладки можуть писатися окремо й через дефіс, що залежить від семантики поєднаних складників.

1. Якщо прикладкою виступає видова назва, то дефіс між означуванним іменником і прикладкою не ставиться: *місто Київ, ріка Москва, трава звіробїй*.

Якщо ж у ролі прикладки виступає родова назва, то між означуванним іменником і прикладкою ставиться дефіс: *звіробїй-трава, Москва-ріка, Сапун-гора*.

2. Якщо узгоджуваний іменник, що має атрибутивне (означальне) значення, виступає в ролі прикладки в постпозиції, він приєднується до пояснюваного іменника дефісом: *вовк-жаднїюга, дївчина-красуня, хлбєць-богатїр*.

Якщо такий іменник виступає в препозиції до означуваного іменника, то він пишеться окремо: *богатїр хлбєць, жаднїюга вовк, красуня дївчина*.

3. Якщо пояснюваний іменник і прикладка можуть мінятися місцями (причому атрибутивну роль виконує іменник у

постпозиції), між ними завжди ставиться дефіс: *дівчина-грузинка* й *грузинка-дівчина*, *учитель-фізик* і *фізик-учитель*, *художник-пейзажист* і *пейзажист-художник*.

4. Якщо прикладка входить до складу терміна, вона втрачає атрибутивне значення, перетворюючи словосполучення в складний іменник без сполучного звука. Такі іменники пишуться через дефіс: *гриб-паразит*, *жук-короїд*, *заєць-русак*, *льон-довгунець*.

§ 28. Складні числівники та займенники

1. Р а з о м пишуться:

а) Складні кількісні числівники: *одинадцять*, *п'ятдесят*, *триста* (*трьохсот*, *трьомстам*).

б) Складні порядкові числівники й схожі з ними прикметники, останнім компонентом яких є **-сотий**, **-тисячний**, **-мільйонний**: *дев'ятисотий*, *п'ятнадцятий*, *п'ятсоттридцятитисячний*, *шістдесятитисячний*, *шістдесятип'ятимільйонний*; *багатотисячний*, *кількамільйонний*.

Примітка 1. Складені кількісні та порядкові числівники пишуться окремо: *тисяча п'ятсот тридцять вісім*, *тисяча дев'ятсот вісімдесят вісьмий*.

Примітка 2. Порядкові числівники, до складу яких входять слова з *половиною* й под., теж пишуться окремо: *три з половиною тисячній загіг*.

2. Ч е р е з д е ф і с пишуться:

а) Порядкові числівники, написані цифрами й літерами: *7-й*, *10-ї*, *11-го*, *35-мільйонний*, *3-тисячний*, *4¹/₂-тисячний*.

б) Складні займенники з компонентами **будь-**, **-будь**, **-небудь**, **казна-**, **хтозна-** й под.: *будь-котрий*, *будь-хто*, *будь-чий*, *будь-що*, *будь-який*; *котрий-будь*, *хто-будь*, *чий-будь*, *що-будь*, *який-будь*; *котрий-небудь*, *хто-небудь*, *чий-небудь*, *що-небудь*, *який-небудь*; *казна-що*, *хтозна-який*. Але: *будь у ко́го*, *будь на чо́му*, *казна з кі́м*, *казна при ко́му* (бо в середині таких слів з'являється прийменник).

§ 29. Складні прикметники

1. Р а з о м пишуться:

а) Складні прикметники, утворені від складних іменників, що пишуться разом: *електросиловий* (електросіла), *лісостеповий* (лісостіп), *м'ясозаготівельний* (м'ясозаготівля), *радіофізичний* (радіофізика), *самохідний* (самохід), *теплообмінний* (теплообмін), *чорнозёмний* (чорнозём).

б) Складні прикметники, утворені від сполучення іменника та узгоджуваного з ним прикметника: *загальноосвітній* (загальна освіта), *легкоатлетичний* (легка атлетика), *мовно-стильовий* (мовний стиль), *народногосподарський* (народне господарство), *народнопоетичний* (народна поезія), *первіснообщинний* (первісна община), *правобережний* (правий берег), *сільськогосподарський* (сільське господарство), *східнослов'янський* (східні слов'яни).

в) Складні прикметники з другою дієслівною частиною: *волелюбний*, *деревобробний*, *карколомний*, *машинобудівний*.

Примітка. Прикметники з другою префіксальною дієслівною частиною пишуться через дефіс: *вантажно-розвантажувальний*, *контрольно-вимірвальний*.

г) Складні прикметники, в яких першим компонентом виступає прислівник: *важкохворий*, *внутрішньозаводський*, *загальнодержавний*; так само й такі, в яких другою складовою частиною є дієприкметник: *вищезгаданий*, *нижчепідписаний*, *новоутворений*, *свіжозрубаний*, але: *тріхи вище зазначений* (параграф), бо є пояснювальне слово.

Примітка 1. Прислівники, утворені від більшості відносних прикметників, як правило, зберігають на собі логічний наголос і не зливаються в одне слово з наступним прикметником або дієприкметником: *абсолютно сухій*, *діаметрально протилежний*, *послідовно миробільний*, *різко окреслений*, *суспільно корисний*, *суспільно необхідний*, *хімічно зв'язаний*.

Примітка 2. У складних термінах прислівник — компонент, що уточнює значення складного прикметника, пишеться разом із цим прикметником: *видовженогутукокічний*, *короткогрушоподібний*, *округлолийцеподібний*.

д) Складні прикметники (з двох або кількох компонентів), у яких основне смислове навантаження передається останнім прикметником, а попередні лише звучують, уточнюють його зміст. Такі прикметники, як правило, мають термінологічне значення: *вузкодіалéктне* (мовне явище), *грудочеревна́* (перепона), *давньоверхньонімецька* (мова), *двовуглекіслий* (газ), *лінгвостилістичні* (особливості); також — *глухоні́мий*, *сліпоглухоні́мий*.

е) Складні прикметники, першою частиною яких є числівник, написаний літерами: *двадцятиповерховий*, *семиразовий*, *стодвадцятип'ятирічний*, але *125-річний*.

є) Складні прикметники, утворені з двох неоднорідних прикметників (зокрема, ті, які виражають відношення родової ознаки до видової): *поперечношліфувальний* (поперечний шліфувальний верстат).

2. Через дефіс пишуться:

а) Складні прикметники, утворені від складних іменників, що пишуться через дефіс: *віце-президентський* (віце-президент), *генерал-губернаторський* (генерал-губернатор), *дизель-моторний* (дизель-мотор), *соціал-демократичний* (соціал-демократ), *унтер-офіцерський* (унтер-офіцер).

Примітка. В окремих випадках, коли прикметник утворюється від сполучення іменника з прикладкою, дефіс не ставиться: *Москва-ріка* — *москворіцький*.

б) Складні прикметники, утворені з двох чи більше прикметникових основ, якщо названі цими основами поняття не підпорядковані одне одному: *аграрно-сировинний*, *державно-монополістичний*, *електронно-обчислювальний*, *культурно-технічний*, *лісопільно-стругальний*, *масово-політичний*, *мовно-літературний*, *навчально-виховний*, *науково-технічний*, *партійно-політичний*, *плоско-опуклий*, *постачально-збутовий*, *свердловно-довбальний*, *супільно-політичний*, *столлярно-механічний*; а також узвичаєні: *всесвітньо-історичний*, *літературно-художній*, *народно-визвольний*, *підзолисто-болотний* тощо; між компонентами цих складних прикметників, не з'єднаними в одне слово, можна вставити сполучник і: *аграрний і сировинний*, *навчальний і виховний* і под.

в) Складні прикметники, в яких перша частина закінчується на **-ико (іко)**: *буколіко-романтичний*, *діалектико-матеріалістичний*, *історико-культурний*, *механіко-математичний*, *політико-економічний*.

г) Складні прикметники з першою частиною **військово-, воєнно-**: *військово-морський*, *військово-спортивний*, *воєнно-стратегічний*.

Примітка. Складні субстантивовані прикметники *військовозобов'язаний*, *військовополонений* пишуться разом.

д) Складні прикметники, в яких перша частина не має прикметникового суфікса, але яка за змістом є однорідна з другою частиною й приєднується до неї за допомогою сполучного звука **о** або **е**: *м'ясо-вовняний*, *м'ясо-молочний*, *крохмале-патоковий*.

Примітка. Складні прикметники цього типу, що виступають як наукові терміни, пишуться разом: *головонігі*, *грудочервня* (перепона).

е) Складні прикметники, утворені з двох або кількох основ, які означають якість із додатковим відтінком, відтінки кольорів або поєднання кількох кольорів в одному предметі: *блакитно-сіній*, *гіркувато-солоний*, *кисло-солодкий*, *молочно-білий*, *сіро-голубий*, *темно-зелений*, *червоно-зелено-сіній*, *але: жовтогарячий*, *червоногарячий* (окремі кольори).

є) Складні назви проміжних сторін світу: *південно-східний, північно-західний.*

ж) Складні прикметники, першим компонентом яких є числівник, написаний цифрами: *20-річний, 10-поверховий.*

§ 30. Прислівники

1. Р а з о м пишуться:

а) Складні прислівники, утворені сполученням прийменника з прислівником: *відніні, відтепер, доніні, дотепер, забагато, задовго, занадто, набагато, навічно, надалі, надовго, назавжди, назовсім, наскрізь, насправді, невтямкі, негарзд, отак, отам, отут, підтюпцем, повсюди, подекуди, позавчора, позаторік, потроху, утрічі, якнайкраще.*

Примітка. Від подібних прислівників слід відрізнити сполучення прийменників із незмінюваними словами, вживаними в значенні іменників. Такі сполучення пишуться окремо: *від сьогодні, до завтра, на завтра, на потім (не відкладайте цього до завтра, на завтра, на потім), за багато, на багато (пор.: забагато гуляєш і за багато років уперше приїхав, стало набагато легше й зал на багато місць), на добраніч, на ур.*

б) Складні прислівники, утворені сполученням прийменника з іменником: *безвісти, безперестанку, вбік, ввечері, ввіч, вволю, вгolos, вгорі, вгору, вдень, взімку, взнакі, відразу, вкрай, вкуні, влад, влітку, внизу, вночі, восені, впам'ятку, впень, вперед, впередіж, впередіш, вплав, вплач, впоперек, вору, враз, вранці, врешті, врівень, рівні, врозкид, врозліт, врозсип, врозтіч, вряд, всередині, вслід, всмак, вщерт, доверху, довіку, довкола, доволі, догорі, додоблу, додому, докуні, донізу, дотла, доценту, заміж, замужем, заочі, запанібрата, запівніч, зараз, заразом, зарані, зарання, засвітла, збоку, зверху, звіку, згорі, здуру, ззаду, зісподу, знизу, зозла, зокола, зразу, зранку, зрання, зрештою, зрбду, зсередины, набік, набір, навёрх, наверху, навесні, навіворіт, навіліт, навідліг, навідріз, навік, навіки, навіч, нагору (але на-гора), надвечір, надвбрі, надголодь, надзелень, надмір, надміру, назад, назахват, наздогад, назустріч, найздом, наніз, нанизу, наостанок, наостанку, напам'ять, наперебій, напереваги, наперед, наперекір, напереріз, напівдорозі, напідпїтку, напокáз, наполовіну, напóхвaті, напочáтку, напри́клад, напровесні, напролом, напропáле, нараз, нарешті, нарівні, нарозхват, насілу, наскоком, наспід, наспіх, насподі, насторожі, наяву, обік, обіч, одвіку, опівдні, опівночі, опліч, підряд, побіч, поблизу, поверх, повік, поволі, позаду, поночі, попліч, поруч, поряд, посередині, почасти, скраю, спереду, спочáтку, убік, убрід, увечері, увіч, угolos, угорі, угору, удень, узімку, узнакі, украй, укуні, улад,*

улітку, уніз, унизіу, уночі, упень, уперёд, уплав, уплách, упоперек, упору, уранці, урешті, урівень, урівні, урôзкид, урôзліт, урôзсип, урôзтіч, уряд, усередині, услід, усмак, ушір.

в) Складні прислівники, утворені сполученням прийменника з коротким (нечленим) прикметником: *віддávна, востáнна, вручнóу, дóгола, допізна, завідна, зáмолоду, зáново, звівсока, згáрячу, злégка, зліва, знóву, зрідка, напéвне, нáрівні, нáрізно, нашвидкóу, помáлу, помалéньку, потихéньку, спóвна, спрôста, сп'яну.*

г) Складні прислівники, утворені сполученням прийменника з числівником: *вдво́є, втрóє, вчéтверо й под.; впéрше, вдру́ге, втрéте й под.; нáдво́є, нáтрóє, начéтверо й под.; удво́х, утрóх, учотирьóх і т. д.; водно́, заодно́, поодінці, спéршу.*

д) Складні прислівники, утворені сполученням прийменника з займенником: *внiчию́, втiм, навіщо, на́що, передусiм, почiм, почóму; але: до чо́го, за віщо, за що та iн. в ролі додатків.*

е) Складні прислівники, утворені сполученням кількох прийменників із будь-якою частиною мови: *вдóсвіта, вподóбж, завбiльшки, завглибшки, завдóбжки, завтóвишки, завчáсу, завшіршки, знадво́ру, навздогiн, нáвзнак, навкiдьки, навкóло, навкругi, навкулáчки, навми́сне, навпакí, навперéйми, навпрiсьядки, навпростéць, наврýд, нáвскáч, нáвскiс, навско́си, навспрáвжки, нáвстиж, навікачá, навздогiн, наздогiн, наóслiп, напоготóві, позавчóра, позáторiк, попiдтiнню, спiдлóба.*

є) Складні прислівники, утворені з кількох основ (із прийменником чи без нього): *босóниж, водно́сталь, лiворуч, мимовóлі, мимоiздом, мимохiдь, мимохiть, насáмперед, натщéсерце, нашвидкóруч, обáбiч, обiруч, очевiдно, повсякчáс, правóруч, привселю́дно, самохiть, стрiмго́лов, тимчасóво, чимдóж, чимрáз.*

ж) Складні прислівники, утворені сполученням часток **абн-, ані-, де-, чи-, що-, як-** із будь-якою частиною мови: *абiкуди, абiяк, аніскiльки, анітелéнь, анітрóхи, аніщiчiрк, аніяк; дедáлі, деiнде, дéколи, дéкуди; чимáло; щовéчора, щогодiни, щодáлі, щодéнно, щоднiя, щодóуху, щомiсяця, щомóга, щонайбiльше, щонайдóвше, щонайдóжче, щонайкраще, щонаймéнше, щонайшірше й т. д., щонóчі, щопрáвда, щорáз, щорáзу, щорóку, щосiли, щохвилiни (але: дармá що, пóки що, тiльки що, хiбá що, чи що); якомóга, якось i якось (з рiзними значеннями), якрáз, якнайбiльше, якнайдóжче, якнайдóвше й под.*

Увага. Слід відрізнити прислівники, складені з прийменників або часток і рiзних частин мови, від прийменників або часток та iменників, прикметників тощо, коли останні зберi-

гають у реченні свої функції як окремі частини мови, отже і пишуться окремо. Пор.:

Він повернув убік і Ударив у бік.

Спочатку це не було ясно й З початку розмови вони зрозуміли вашу думку.

Прочитай вірш напам'ять і На пам'ять він подарував мені книжку.

Всередині щось дуже заболіло й Це правило шукай у середині розділу.

Хлопці домовилися йти всі вкупі до міста й У купі піску гралися діти.

Зауважую вам востаннє й Вони постукали в останнє вікно. Ми чуємо це вперше й Зайдемо в перше село.

Втім, я не заперечую й У тім спектаклі виступав і я.

У нас чимало є досягнень і Чи мало вам допомагали?

Нащо було починати справу? і На що ви натякаєте?

Ми теж виступали на зборах і Він говорив те ж, що і я.

Якось уже воно буде і Як ось і Марко на поріг.

2. О к р е м о пишуться:

а) Прислівникові сполуки, що складаються з прийменника та іменника, але в яких іменник звичайно зберігає своє конкретне лексичне значення й граматичну форму, особливо коли між прийменником і керованим ним іменником можливе означення до цього іменника (прикметник, займенник, числівник): *без відома, без жалью, без кінця, без кінця-краю, без краю, без ладу, без ліку, без мети, без наміру, без пуття, без сліду, без смаку, без сумніву, без увагу, без упину, без черги, в затишку, в міру, в нагороду, в ногу, в обмін, в обріз, в позику, в цілості, до біса, до впадоби, до гурту, до діла, до загіну, до запитання, до краю, до крихти, до ладу, до ліха, до лиця, до міри, до ноги, до обіду, до останку, до пари, до пня, до побачення, до пори, до пуття, до річі, до решти, до сих пір, до смаку, до смерті, до снаги, до сьогодні, за години, за дня, за кордон, за кордоном, за рахунок, за світла, з болю, з-за кордону, з краю в край, з переляку, з радості, з розгону, на бігу, на біс, на вагу, на весну (але навесні), на вибір, на видноті, на відчай, на відмінно, на віку, на гамуз, на голову, на диво, на дозвіллі, на жаль, на зло, на зразок, на льоту, на мить, на ніщо, на око, на поруки, на прощання, на радість, на radoцах, на руку, на самоті, на світанку, на скаку, на славу, на слово, на сміх, на совість, на сором, на ходу, на шкоду, на щастя, над силу, не з руки, ні на гріш, під бокм, під гору, під силу, по закону, по змозі, по знаку, по можливості, по правді, по силі, по совісті, по сусідству, по сугі, по черзі, по щирості, у вигляді, увісні, у поміч, у стократ, через силу, як слід, як треба.*

б) Словосполуки, що мають значення прислівників і складаються з двох іменників (зрідка — числівників) та одного або двох прийменників: *від ранку до вечора, день у день, з боку на бік з дня на день, один в один, раз у раз, рік у рік, час від часу*.

в) Словосполуки, які в реченні виконують функції прислівника та складаються з угоджуваного прийменника (числівника, займенника) й дальшого іменника: *другого дня, таким чином, темної ночі, тим разом, тим часом* і т. ін.

г) Прислівники, утворені сполученням прийменника з повним прикметником чоловічого (середнього) роду: *в основному, в цілому*.

д) Прислівники, утворені сполученням прийменника по зі збірним числівником: *по двоє, по трое, по четверо* тощо.

3. Через дефіс пишуться:

а) Складні прислівники, утворені від прикметників і займенників за допомогою прийменника **по** та закінчення **-ому** або **(-к)и**: *по-батьківському, по-бойовому, по-братньому, по-господарському, по-іншому, по-козачьому, по-нашому, по-своєму, по-сусідському, по-українському, по-християнському; по-батьківськи, по-братерськи, по-господарськи, по-людськи, по-сусідськи, по-українськи*; також *по-латині*.

Примітка. У прислівниках цього типу, утворених від складних прикметників, що пишуться через дефіс, дефіс ставиться тільки після *по-*: *по-соціалдемократичному*.

б) Складні прислівники, утворені за допомогою прийменника **по** від порядкових числівників: *по-перше, по-друге, по-третє* й т. д.

в) Неозначені складні прислівники з частками **будь-**, **-будь**, **-небудь**, **казна-**, **-то**, **хтозна-**: *абі-то, будь-де, будь-коли, будь-куди, де-небудь, десь-то, казна-де, казна-коли, коли-будь, коли-небудь, куді-будь, куди-небудь, так-то, хтозна-як, як-небудь*.

г) Складні прислівники, утворені з двох прислівників: *вряді-годі, десь-інде, десь-інколи, сяк-так* і т. ін.

д) Складні прислівники, утворені повторенням слова або основи без службових слів або зі службовими словами між ними: *будь-що-будь, віч-на-віч, всього-на-всього, далеко-далеко, де-не-де, коли-не-коли, ледве-ледве, ось-ось, пліч-о-пліч, хоч-не-хоч, як-не-як*.

§ 31. Прийменники

1. Р а з о м пишуться:

а) Складні прийменники, утворені сполученням одного або двох (іноді — трьох) прийменників із будь-якою частиною

мови: *внаслідок (унаслідок), вподовж (уподовж), замість, навколо, напередодні, наприкінці, щодо.*

б) Складні прийменники, утворені з двох простих прийменників: *задля, заради, навпроти, окрім, поза, поміж, понад, поперед, посеред, проміж.*

2. Через дефіс пишуться складні прийменники з початковими *з-, із-:* *з-за (із-за), з-над, з-перед, з-під (із-під), з-поза, з-поміж, з-понад, з-понад, з-понад, з-посеред, з-проміж.*

3. Окремо пишуться прийменникові сполуки *у(в) різі, під кінець, під час, що ж до.*

§ 32. Сполучники

1. Разом пишуться складні сполучники, які становлять тісне поєднання повнозначних слів із частками або прийменниками: *адже, аніж, втім, зате, мовби, ніби, нібито, немов, немовби, немовбито, неначе, неначебто, ніби, нібито, ніж, отже, отож, притім, притому, причім, причому, протє, сєбто, тобто, цєбто, щоб, якби, якщо; також слова: абощо, тощо.*

Увага. Сполучники *зате, протє, щоб, якби, якщо*, які пишуться разом, треба відрізнити від однозвучних самостійних слів, що пишуться з прийменниками *за, про* та частками *би, як* окремо. Так, сполучники *зате, протє* можна замінити одним із протиставних сполучників *а, але, однак*, тоді як прийменники *за, про* та вказівний займенник *те* такої заміні не піддаються. Пор.:

Хоч не застав Івана дома, зате пройшовся; але: За те оповідання його похвалили.

Сполучник *щоб* легко відрізнити від займенника *що* з часткою *б*, оскільки на займенник *що* виразно падає наголос. Пор.:

Сказав, щоб усі прийшли; але: Що б ви сказали, коли б я не приїхав?

Сполучники *якби, якщо* можна відрізнити від однозвучного з ними прислівника *як* із частками *би* та займенника *що* за допомогою контексту, бо на прислівник *як* завжди падає логічний наголос. Пор.:

Якби тут був мій товариш!; але: Як би краще виконати завдання!

Якщо хочеш, допоможу тобі; але: Як що трапиться, нарікай на себе.

2. Окремо пишуться:

а) Сполучники з частками *б, би, ж, же:* *абó ж, адже ж, алé ж, а як же, бо ж, колі б, колі б то, отже ж, хочá б, хоч би.*

б) Складені сполучники: *дарма що, для того щоб, замість*

того щоб, з тім щоб, з того часу як, незважаючи (невважаючи) на те що, після того як, при цьому, та й, так що, тим часом як, тому що, у міру того як, через те що й под.

3. Через дефіс пишуться сполучники **отóж-то, тім-то, тільки-но, тому-то.**

§ 33. Частки

Розрізняють словотворчі частки, які, уточнюючи зміст окремих слів, є їх складовими частинами, і формотворчі частки, які вживаються лише в деяких формах слова для вираження граматичних значень (*хай, би* та ін.).

А. Словотворчі частки пишуться разом, окремо або через дефіс.

1. Р а з о м пишуться:

а) Частки **аби-, ані-, де-, чи-, що-, як-** у складі будь-якої частини мови (крім сполучників прислівникового типу): *аби-що, абіяк, аніскільки, анітрохи, анічогісінько, аніяк, деділі, дёколи, дёкотрий, дёщиця, дёщо, чималенький, чимало, щовечора, щогодини, щоденник, щодня, щодобі, щодуху, щонайкращий, щоправда, щоразу, щосіли, якбі, якнайшвидше, якомога, якщо* та ін.

б) Частки **би (б), то, що** в складі сполучників: *щоб, якбі, немóвбито, нібито, абóщо*, і частка **же (ж)** у складі стверджувальних часток *авжéж, атóж* (див. ще § 32).

в) Частка **-ся (-сь)** у зворотних дієсловах: *будується, наївся (наївсь).*

г) Частка **-сь** у складі займенників і прислівників: *котрійсь, котрась, котресь, якийсь, якась, якесь; десь, колісь, хтось, щось.*

д) Частка **не**, коли вона виступає в складі будь-якої частини мови (крім дієслова) в значенні префікса, тобто коли слово без цієї частки не вживається: *невільник, негода, недуга, нежить, немовля, ненависть, неук; невгасимий, непохитний, незліченний, невпінний, невсипущий, негійний, ненависний, ненастанний, непохитний, нестямний; невдóвзі, невінно, невпінно, незабаром, непорушно, несамовіто, неказанно.*

З дієсловами **не** пишеться завжди окремо, крім тих, що без **не** не вживаються: *нево́лити, незчу́тися, нена́видіти, нестя́митися*, і тих, яким частка **не** надає нового значення: *нездужати* (хворіти), *непоко́їтися* (хвилюватися), *несла́вити* (ганьбити). Але залежно від значення дієслова частка **не** може писатися й окремо: *не здужати* (не змогти), *не сла́вити* (не прославляти).

е) Частка **не** в складі префікса **недо-**, який означає дію, стан або якість, що виявляються в процесах, ознаках і пред-

метах у неповній мірі: *недобачати, недовиконувати, недодержати, недоїдати, недоказувати, недолюблювати, недооцінювати, недоплатити, недочувати; недовиконаний, недодержаний, недозрілий, недоказаний, недооцінений, недописаний, недорослий, недочутий; недобиток, недбідок, недокрів'я, недблік, недбліток, недорід, недостача, недосяжність, недотєпа, недоторканність, недбук.* Якщо частка **не** виступає для заперечення дії, вираженої дієсловом із префіксом **до**, вона пишеться з таким дієсловом окремо: *він недочував, але: Він не дочув моїх слів.*

є) Частка **не** з іменниками, прикметниками, займенниками та прислівниками, якщо вони в сполученні з **не** означають одне поняття: *невміння, невболя, неврожай, недболя, неправда, несподіванка; небалакучий, невдалий, невеселий, невчений, недобрый, незбагненний, немалий, неписьменний, несміливий; неабіхто, неабіякий; невдогад, невже, невпам'ятку, невтямки, негадано, недалєко, недарма, недурно, нехотя, а також: незважачи на ..., невважачи на ..., немов, неначе.*

Примітка. Частка **не** пишеться окремо від прикметника, що має при собі як пояснювальне слово займенник або прислівник із часткою **ні**, а також окремо від прикметника, перед яким стоять: *далєко, зовсім, аж ніяк: Ні до чого не здатна людина; Нітрохи не цікава лекція; Далеко не досконалий твір; Зовсім не великі обов'язки; Аж ніяк не приємні спогади.*

ж) Частка **не** з дієприкметником, якщо він є означенням іменника (а не присудком) і не має при собі пояснювальних слів: *незакінчена праця, нез'ясовані питання, нержавіюча сталь, неспростовані факти.*

з) Частка **ні** з займенниками, якщо вона не відокремлена від дальшого займенника прийменником, і з прислівниками: *ніхто (нікого), нічий (нічийм), ніщо (нічого), ніякий (ніякому); ніде й ніде, нізачо, нізвідки, нізвідкіля, ніколи й ніколи, нінащо, ніскільки, нітрохи, ніяк.*

2. О к р е м о пишуться:

а) Частка **що** в сполуках *дарма що, тільки що, хіба що, що ж до.*

б) Частка **то** в експресивних сполученнях *що то за, що то, чи то*, які виконують функції підсилювальних часток.

в) Частка **не** зі словом, з яким вона не становить одного поняття, а є лише запереченням: *Не доля вирішує — людина творить свою долю; То не глибока річка клекоче, то шумить зелений ліс; Йому бракує не вміння виконати цю роботу, а бажання. Але: Не через небажання, а через невміння він не виконав цієї роботи.*

г) Частка **не** при дієсловах, дієприкметниках, що виступають у функції присудків, при дієслівних формах на **-но**, **-то**

й дієприслівниках: *не може не бачити, не підходячи ближче, не поспішаючи; Ні вітерець не віє, ні хмарка не набіжить; Праця не закінчена; Праці не закінчено; Підлога не вимита; Підлоги не вимито.*

д) Частка **не** з прикметниками у функції присудка, якщо часткою **не** заперечується ознака, виражена даним словом: *Ця річка не широка* (заперечення), але: *Ця неширока річка впадає в Дніпро* (одне поняття).

Примітка. Якщо між **не** й відповідним прикметником-присудком за змістом речення можливе *є* (*був, була* тощо), частку **не** слід писати окремо; якщо зв'язка на цьому місці порушує смисл, частку **не** треба писати разом: *Цей будинок не старий* (не *є* старий); але: *Цей будинок (є) нестарий* (тобто відносно недавно збудований).

е) Частка **не** з дієприкметниками, якщо вони мають при собі пояснювальні слова: *Перед будинком чорніла площа, не засаджена квітами; Ця робота ще не доведена до кінця; Я відклав ще не дописаний лист.*

є) Частка **не** з числівниками, займенниками та прислівниками займенникового походження, а також при прийменниках і сполучниках: *не три, не п'ятий; не ти, не цей, не інші; не інакше, не так; не при..., не на...; не то... не то; також не раз.*

ж) Частка **не** з підсилювальними прислівниками та незмінюваними присудковими словами, а також при словах, що пишуться через дефіс: *не дуже, не зовсім, не цілком; не від того, не досить, не можна, не треба; розмовляють не по-нашому.*

з) Частка **ні**, вживана для заперечення наявності предмета чи ознаки, зокрема в деяких стійких словосполученнях без дієслова (присудка), що мають характер заперечного звороту: *ні живий ні мертвий, ні кроку далі, ні на макове зёрно, ні пава ні гáva, ні риба ні м'ясо, ні сє ні тє, ні сюді ні туді, ні так ні с'як.*

и) Частка **ні**, вживана як повторюваний єднальний сполучник із заперечним значенням або як підсилювальна частка: *Він не придатний ні до роботи, ні до розмови; Дитина ще не вмє ні ходити, ні говорити; Ні один не зробив так, як треба.*

і) Частка **ні** в складі займенників, якщо в непрямих відмінках вона відділяється від займенників прийменником: *ні в кóго, ні до кóго, ні з ким, ні до чóго, ні за що, ні на що й ні на що́* (з різними значеннями), *ні на якому́.*

3. Через дефіс пишуться:

а) Частки **бо, но, от, то, такі**, коли вони виділяють значення окремого слова: *іді-бо; давай-но; тільки-но; так-от, як-от; отакій-то, стільки-то, тім-то, ялось-то; важкий-такі, сє-таки, діста́в-таки, та́к-таки.*

Примітка 1. Якщо між часткою та словом, до якого вона приєднується, стоїть інша частка, всі три слова пишуться окремо: *скільки ж то (написано), чім би то (втішити)*.

Примітка 2. Частка **такі** пишеться окремо від тих слів, яких вона стосується, якщо вона стоїть перед ними: *Він таки забіг до друга*.

б) Компоненти **будь-**, **-будь**, **-небудь**, **казна-**, **хтóżна-** й под. у складі займенників і прислівників (див. § 28, п. 2 б; § 30, п. 3 в).

в) Частка **не**, вживана як префікс в іменниках — власних назвах: *не-Євроба*, але в загальних — разом: *нелюдина, неістота*.

Б. Ф о р м о т в о р ч і частки пишуться окремо від інших слів, зокрема:

а) Частки **хай**, **нехай**, за допомогою яких утворюються форми третьої особи однини й множини наказового способу: *Хай живе мир між народами! Нехай міцніють дружні відносини між країнами!*

б) Частка **би** (**б**), за допомогою якої утворюється форма умовного способу дієслова: *зайшов би, пішла б*.

В. М о д а л ь н і частки теж пишуться окремо, а саме:

а) Частка **же** (**ж**), що відіграє видільну роль у реченні: *Ходи ж зі мною; Він же великий учений*.

б) Частки **то**, **це**, що мають у складі речення значення вказівності або визначальності: *На що то одній людині стільки грошей? Чи це вже й пожартувати не можна?*

ВЖИВАННЯ ВЕЛИКОЇ ЛІТЕРИ (БУКВИ)

Велика літера на початку речення § 34. З великої літери пишеться:
а) Перше слово, яким починається текст.
б) Перше слово в реченні:

1) після крапки;

2) після крапок, знака оклику й знака питання, коли ними закінчується попереднє речення.

в) Перше слово кожного рядка у віршах незалежно від наявності розділового знака в кінці попереднього рядка (хоч і не обов'язково).

Примітка 1. Після крапок, які не закінчують речення, а стоять у середині його для позначення переривчастості мови та інтонаційних відтінків, перше слово пишеться з малої літери:

— *Дивіться... он там... встає... він ще живий... Семен... Семен...* (Коцюбинський).

Тихо стало в хаті;

Тільки наймичка шептала:

«Мати... мати... мати...» (Шевченко).

Примітка 2. Коли знак оклику чи знак питання, а також крапки стоять у кінці прямої мови, то даліше речення (слова автора) пишеться з малої літери:

— *Так тому й бути! — усі гукнули* (Глібов).

— *Що з тобою?* — *допитувалась Маланка* (Коцюбинський).

Я не Ганна, не наймичка,

Я... — та й оніміла (Шевченко).

Примітка 3. Після знака питання (іноді знака оклику — див. § 35, п. б), що стоїть у середині речення для надання питальної (окличної) інтонації словам, пишеться мала літера:

Що його турбувало? погода? далека дорога?

Сонце! сонце! — на гори й долини, —

Сонце! сонце! — на води й поля.

Хай живе в вільній праці людини

України земля! (Тичина).

§ 35. З великої літери пишеться:

**Велика літера
при звертаннях
і в ремарках**

а) Перше слово після знака оклику, яким відокремлюється звертання:

Вітре буйний, вітре буйний! Ти з морем говориши (Шевченко); *Нумо до праці, брати! Годі*

лякатись! На діло святее Сміло ми будемо йти! (Грінченко).

б) Слово, що йде після вигуку або окличного слова, коли вони стоять на початку речення: — *Ха-ха! От ловко!* (Коцюбинський).

Примітка. Якщо вигук стоїть у середині речення, то наступне слово пишеться з малої літери:

Ждемо день, і другий — гай-гай! — немає Тетяни (Васильченко).

в) Ремарки-фрази (подані в дужках), що вказують на ставлення слухачів до слів (промови) якоїсь особи:

Слава й честь борцям за вільну незалежну Україну (Тривалі бурхливі оплески. Присутні встають і співають національний гімн) (З газети).

З великої літери пишуться й інші ремарки та посилання, взяті в дужки, що стоять після закінченого речення:

Українська культура з найдавніших часів, навіть у найтяжчі історичні періоди її існування, не була ізольованою від зовнішнього світу (З газети).

§ 36. 1) З великої літери пишеться перше слово рубрик тексту, якщо кожна рубрика закінчується крапкою:

**Велика
та мала літери
в рубриках**

Сьогодні о вісімнадцятій годині відбудуться загальні збори колективу з порядком денним:

1. *Про завдання колективу видавництва у світлі прийнятого Закону про мови.*

2. *Звіт голови правління осередку Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка.*

2) З малої літери пишеться перше слово рубрик, якщо вони відокремлені одна від одної крапкою з комою:

Біологічні механізми Землі вже давно не справляються з лавиноподібним техногенним забрудненням планети. Ситуація ускладнюється швидше, ніж вдається знайти гарантоване рішення. Основні компоненти забруднення сьогодні такі:

- зміна клімату під впливом парникового ефекту;
- виснаження озонового шару Землі;
- кислотне забруднення атмосфери й ґрунтів, хімічне забруднення планети;
- забруднення Світового океану;
- прогресуюче зникнення сотень видів рослин і тварин та збіднення генофонду Землі («Вісник АН України»).

Якщо такі рубрики граматично самостійні та структурно досить розлогі, то вони можуть починатися великою літерою:

Кожен функціональний різновид мовлення має свій набір комунікативно-семантичних інваріантів. У цьому плані видається важливим дослідження таких питань:

1. *Визначення інвентарю комунікативних типів висловлень (інваріантів) у національній мові.*

2. *Опис цих інваріантів з опорою на синтаксичну структуру, інтонаційне оформлення й лексико-тематичне наповнення висловлення.*

3. *Зіставлення цих комунікативно-семантичних інваріантів у слов'янських мовах (з виступу в дискусії).*

§ 37. З великої літери пишеться перше слово після двокрапки:

Велика літера після двокрапки, на початку цитати тощо

а) Коли це початок прямої мови:

Горлиця питає: «Чи, може, хто гніздечко зруйнував?» (Глібов); Пішла. А серце моє кричало: «Вернись, вернись, я все прощу!»

(Павличко).

б) Коли цитата подається після слів автора як пряма мова, тобто пов'язується зі словами автора без сполучника й наводиться з початку речення:

Незабутній Максим Тадейович Рильський згадував: «Усе моє свідоме життя слово «Саксаганський» було для мене символом високої майстерності» (Зб. «В сім'ї вольній, новій»).

Примітка. Коли ж цитата: а) входить до складу речення як його частина у формі підрядного речення, тобто пов'язується з головним реченням сполучником, або б) наводиться з середини речення, то вона, як правило, починається з малої літери (у другому випадку після двокрапки ставляться лапки, за ними — три крапки): *У виступі на загальних зборах АН України член-кореспондент М. Голубець відзначив, що «першою невідкладною справою є перебудова психіки вченого, організатора й керівника науки» (3 газети).*

2. З великої літери пишеться початкове слово виступу, постанови, протоколу, ухвали тощо після вступної (загальної) частини:

Дозвольте ж мені виразити означення суверенітету Республіки:

1. Земля та її природні багатства, води й повітряний басейн, що знаходиться в межах кордонів України, є власністю народу України.

2. На території України закони, прийняті Верховною Радою України, мають пріоритет перед законами, прийнятими установами [колишнього] Союзу (І. Р. Юхновський. Із виступу на загальних зборах АН України).

Велика літера у власних назвах § 38. 1. З великої літери пишуться індивідуальні імена людей, по батькові, прізвища, псевдоніми, конспіративні клички, прізвиська: *Іван Петрович Котлярівський, Лєся Українка (Ларіса Петрівна Косач), Марко Вовчок (Марія Олександрівна Вілінська), Юрій Клен (Освальд Бургардт), Данило Галицький, Нєстор Літописець, Олександр Нєвський, Ярослав Мудрий*; також: *Кобзар* (про Тараса Шевченка), *Каменяр* (про Івана Франка) тощо.

У складних прізвищах, псевдонімах та іменах, які пишуться через дефіс, кожна складова частина починається великою літерою: *Квітка-Основ'яненко, Нечуй-Левіцький, Сергєєв-Цєнський; Жан-Жак, Зинівій-Богдан, Марія-Тереза.*

Примітка 1. Різні частки (прийменники, сполучники, прийменники з артиклями) в середині прізвищ та імен іншомовного походження пишуться з малої літери: *Абд ель Керім, Бретон де лос Еррєрос, Варнгоген фон Ензе, Кур де Жебелєн, Нур ед Дін*. Про написання службових слів, що виступають перед прізвищем, див. § 106, п. 1 г.

Примітка 2. Китайські прізвища та складні імена, які завжди стоять після них, пишуться з великої літери: *Мао Цзедун, Сунь Ятсєн, Тао Юаньмін*.

Примітка 3. У корейських, в'єтнамських, бірманських, індонезійських і таїландських прізвищах та іменах усі складові частини пишуться з великої літери: *Кім Ир Сен, Лім Хон Ін; Фам Ван Донг, Хо Ши Мін; У Ну Мунг, У Чин Су; Вілуйб Пуспоудб, Суджонб Хадіноб; Кулаб Сайпрадіт, Луанг Вічіт Ватакан*.

Примітка 4. Про правопис східних власних імен (турецьких, єгипетських, азербайджанських та інших тюркського чи арабського походження зі складовими частинами *бей, задє, оглі, паша*) див. § 106, п. 2 е.

Примітка 5. Імена та прізвища людей, які стали загальними назвами людей і предметів, пишуться з малої літери: *донжуан, ловелас, мєнтор, меценат, робінзон, браунінг* (пістолет), *галіфє* (штани), *дизель* (двигун), *макінтош* (одяг), *максім* (кулемет), *рентгєн* (апарат), *френч* (одяг). Так само пишуться загальні назви, утворені від власних імен (прізвищ): *бонапартізм, мічурінець, пушкініст, шевченкіана*.

Прізвища людей, уживані в загальному значенні, але які не втратили свого індивідуального значення (не стали загальними назвами), пишуться з великої літери:

Нові **появляються** *вчені з різних галузей науки й техніки — нові Мічуріни й Ціолковські (Тичина). Потрібні нам і Гоголі, і Щедріни (Сліпчук).*

Якщо ж **прізвища (імена)** *вживаються зневажливо, вони пишуться з малої літери: квіслінги.*

Примітка 6. Назви народів, племен, а також назви людей за національною ознакою або за місцем проживання пишуться з малої літери: *араби, африканці, латиноамериканці; ацтеки, ірокези, поляни; білорус, латвієць, росіянка, українець; запоріжці, київнин, львів'яни, полтавець, полтавка.*

2. З великої літери пишуться **індивідуальні назви:**

а) Міфологічних істот і божеств: *Антéй, Аполлón, Афíна, Ахіллéс, Будда, Венéра, Мóлòх, Перу́н.*

Примітка 1. Родові назви міфологічних істот пишуться з малої літери: *àngел, дéмон, лісові́к, мýза, ні́мфа, русáлка, титáн, фавн, фéя.*

Примітка 2. Індивідуальні міфологічні назви, що перетворилися в загальні або вживаються в переносному значенні, пишуться з малої літери: *мóлòх війни; На спортивну арену вийшли сучасні геркулеси.*

б) Дійових осіб у байках, казках, драматичних творах, хоч у звичайній мові вони вживаються як загальні імена: *Вóрон, Зáєць, Лисі́ця, Осéл, Щу́ка; Лісові́к, Мáвка, Перелéсник; Дід Морóз; Той, що грéблі рве; Червóна Ша́почка; Будя́к, Троя́нда, Хліб.*

Примітка. Якщо назви персонажів із казок, творів для дітей і т. ін. не виступають дійовими особами окремих творів, а використовуються як загальні, вони пишуться з малої літери: *баба-яга́, дід-морóз, іва́н-покива́н.*

3. З великої літери пишуться назви найвищих державних посад України та міжнародних посад: *Генерáльний секретáр ООН, Президéнт Украї́ни, Голова́ Верховно́ї Ра́ди Украї́ни, Генерáльний прокурóр Украї́ни*, а також найвищих державних посад інших країн згідно з вимогами дипломатичного протоколу (під час візитів до України тощо): *Президéнт Сполучених Шта́тів Аме́рики, Прем'є́р-міні́стр Кана́ди* і т. ін.

Примітка 1. Назви посад, звань, учених ступенів тощо пишуться з малої літери: *голова́, декáн, дирéктор, міні́стр, ре́ктор, президéнт АН Украї́ни, секретáр; акадéмик, генерáл-лейтенáнт, заслужений діяч мистецтв, народний арти́ст Украї́ни, лауреáт Держáвної прéмії ім. Тарáса Шевче́нка, член-кореспондéнт; до́ктор нау́к, кандидат нау́к.*

Примітка 2. З малої літери пишуться також назви титулів, рангів, чинів: *барóн, ге́рцог, граф, імперáтор, князь, колéзький асе́сор, корóль, принц, цар, шах.*

Примітка 3. Назви посад міністрів, послів, президентів академій тощо в офіційних документах, а також для підкреслення урочистості можуть писатися з великої літери: *Міні́стр осві́ти Украї́ни, Посо́л Респу́бліки Польща, Президéнт Акадéмії нау́к Украї́ни.*

Примітка 4. Умовні власні назви в актах, договорах та інших офіційних документах пишуться з великої літери: *Високі Договірні Сторони, Автор і Видавництво* тощо.

4. Клички свійських тварин, а також приручених чи дресированих звірів і птахів пишуться з великої літери: *Сірко* (собака); *Сніжинка* (кішка); *Гнідкó, Стрелá* (коні); *Круторóгий, Сівий* (воли); *Рекордїстка, Ліска* (корови); *Рáві, Шáші* (слони); *Крáсень, Фараóн* (папуги) та ін.

Примітка. Назви груп тварин, хоч вони й походять від індивідуальних кличок, пишуться з малої літери: *З випасу поверталися рекордистки й лиски*. Так само з малої літери пишуться назви порід тварин: *бульдог, вівчарка, пінчер*.

5. Назви сортів рослин у спеціальній літературі пишуться з великої літери: *Антóнівка, Білий налів, Сніговий кальвіль, Паперівка* (яблуни); *Українська гліва, Лісова красуня* (груші); *Рекóрд, Угóрка* (сливи); *Шпáнка рáння* (вишня).

Але в загальному вжитку вони пишуться з малої літери: *антóнівка, гліва, угóрка*.

6. Астрономічні назви (незалежно від кількості їхніх складників) пишуться з великої літери: *Веліка Ведмедиця, Козеріг, Марс, Молбчний Шлях, Сатúрн, Юпітер*. Так само пишуться народні назви сузір'їв і галактик: *Велікий Віз, Квóчка, Пáсіка, Чумáцький Шлях* тощо.

Примітка 1. Родові означення при астрономічних назвах звичайно пишуться з малої літери: *зірка Альтаїр, комéта Галлéя, Тунгúський метеорит, сузір'я Велікого Пса, тумáнність Андромéди*.

Примітка 2. Слова *земля, місяць, сонце* пишуться з великої літери тоді, коли вони вживаються як астрономічні назви: *Навколо Сонця обертається Земля зі своїм супутником Місяцем*. Але: *обробіток землі, схід сонця*.

7. Назви сторін світу: *зáхід, південь, північ, схід, норд-óст, півдénний зáхід* — звичайно пишуться з малої літери. Якщо під цими назвами розуміються краї чи народи, тоді вони пишуться з великої літери: *Далéкий Схід, Зáхідна Україна, країни Зáходу, курóрти Півдня, нарóди Півночі, Півдénне Полісся, Північна Буковіна, Схід прокíнувся*.

8. Географічні й топографічні власні назви (незалежно від кількості їхніх складників) пишуться з великої літери, крім службових слів і родових означень (*зато́ка, мис, мо́ре, о́стрів, пік, хребéт* і т. ін.): *Азія, Антаркти́да, Балка́нський півóстрів, Бе́рингове мо́ре, Північнокрі́мський кана́л, Володі́мир-Воли́нський, гора́ Говéрла, Грі́бова губа́, Зелéний мис, о́зеро Ільме́нь, Кавка́зький хребéт, пік Шевче́нка, Москва́-ріка́, Нага́єва бұхта́, прото́ка Па-де-Кале́, Пана́мський переши́йок, Пе́рська зато́ка, Півні́чний по́люс, Схі́дноєвропе́йська рівни́на, Ура́ло-Кушúмський степ*.

Примітка 1. Коли означуване слово, що входить до географічної назви, не виражає родового поняття, то воно пишеться з великої літери: *Біла Церква, Біловезька Пуща* (заповідник), *Булонський Ліс* (парк), *Великі Луки, Жовті Води, Залізні Ворота, Зелений Гай, Микільська Слобідка, Нова Гвінея* (острів), *Товсті Могили, Ясна Поляна*. Так само з великої літери пишуться складові частини географічних назв, що означають титули, посади, фах і т. ін.: *мис Капітана Джеральда, набережна Лейтенанта Шміда*; також *забка Святого Лаврентія*.

Примітка 2. Прийменники, артиклі й сполучники в складі географічних назв пишуться з малої літери й відокремлюються дефісом: *Булонь-сюр-Мер, Порт-о-Пренс, Ріо-де-Жанейро, Сен-е-Уаз, Фонтен-сюр-Рон, Франкфурт-на-Майні*.

Артиклі й частки, що стоять на початку іншомовних географічних назв, пишуться з великої літери й приєднуються дефісом: *Де-Брейне, Ламанш* (протоки), *Ле-Крезо, Лос-Анджелес* (міста), *Лос-Фрайлес* (острови).

Примітка 3. В іншомовних складних географічних назвах, що пишуться через дефіс, з великої літери пишуться й родові позначення: *Іссік-Куль* (куль — озеро), *Муїн-Кум* (кум — пісок), *Порто-Алєгре* (порто — порт), *Ріо-Негро* (ріо — річка), *Хара-Нур* (нур — озеро), але: *Алату, Амудар'я, Дихтау, Сирдар'я*.

Якщо ж складова частина такої назви увійшла в українську мову як загальна родова назва, то вона пишеться з малої літери: *Варангер-фіорд, Дю-фіорд*. Так само з малої літери пишуться й родові позначення в іншомовних назвах вулиць, майданів, бульварів: *Кайзер-плац, Лібкнехт-штрассе* (штрассе — вулиця), *Трафальгър-сквер* (сквер — площа), *Трептов-парк, Уолл-стріт* (стріт — вулиця).

Примітка 4. Географічні назви, вжиті в переносному значенні, зберігають написання з великої літери: *Версаль* (у значенні «Версальський мир»), *Канни* (у значенні «оточення та розгром»), *Мюнхен* (у значенні «Мюнхенська угода 1938 р.»), *Парнас* (у значенні «світ поезії»), *Седан* (у значенні «воєнний розгром»):

9. Назви вулиць (бульварів, провулків, проспектів), шляхів (залізничних, морських і т. ін.), каналів, течій (морських), а також майданів (площ), парків і т. ін. пишуться з великої літери, а їхні родові позначення — з малої: *Андріївський узвіз, Байкало-Амурська магістраль, бульвар Тараса Шевченка, Військово-Грузинська дорога, вулиця Петра Сагайдачного, Житомирська автострада, Львівська площа, майдан Незалежності, Музейний провулок, Стрийський парк, Південно-Західна залізниця, Північний морський шлях, проспект Дружби народів, Ромоданівський шлях, течія Гольфстрім*.

Якщо в назвах вулиць, проспектів, населених пунктів тощо слова *бід, вал, ворота, міст, шлях, яр* і т. ін. вже не сприймаються як родові позначення, то вони пишуться з великої літери: *Боричів Тік, Добрий Шлях, Козиний Бід, Красні Ворота, Кузнєцький Міст, Ярославів Вал* (вулиці); *Гіла Пристань* (місто), *Козинські Горби* (урочище), *Сухий Яр* (село).

10. Утворені від географічних найменувань назви тварин, птахів, страв, напоїв, тканин і т. ін. пишуться з малої літери: *бостон* (тканина), *йоркшир* (порода свиней), *леборн* (порода курей), *мадера* (сорт вина), *саяни* (напій), *сваліява* (мінеральна вода), *сенбернар* (порода собак), *сименталка* (порода корів), *токай* (сорт вина) і т. ін.

11. У назвах груп або союзів держав і найвищих міжнародних організацій усі слова, крім родових позначень, пишуться з великої літери: *Антанта*, *Балканські країни*, *Європейське Економічне Співтовариство*, *Співдружність Незалежних Держав*, *Всесвітня Рада Міру*, *Міжнародний комітет Червоного Хреста*, *Організація Об'єднаних Націй*, *Рада Безпеки*, *Троїстий союз*.

12. Назви держав та автономних адміністративно-територіальних одиниць пишуться з великої літери. Причому, коли назва держави чи автономної республіки складається з кількох слів, то всі слова пишуться з великої літери: *Арабська Республіка Єгипет*, *Держава Бахрейн*, *Республіка Білорусь*, *Карельська Автономна Республіка*, *Китайська Народна Республіка*, *Корейська Народна-Демократична Республіка*, *Князівство Монако*, *Королівство Бельгія*, *Республіка Болгарія*, *Республіка Індія*, *Республіка Куба*, *Республіка Польща*, *Республіка Румунія*, *Соціалістична Республіка В'єтнам*, *Сполучені Штати Америки*, *Угорська Республіка*, *Франція*, *Чехо-Словацька Федеративна Республіка*.

У назвах автономних областей та округів, а також країв, областей, районів, сільрад, колгоспів, радгоспів з великої літери пишеться тільки перше слово: *Волинська область*, *Єврейська автономна область*, *Краснодарський край*, *Мусіївський колгосп ім. Тараса Шевченка*, *Ненецький автономний округ*, *Новомлинська сільрада*, *Петрівський радгосп*, *Рожіщенський район*, *Уманська міськрада*.

Це правило поширюється й на назви старого адміністративно-територіального поділу: *Берегівський округ*, *Вітебське воєводство*, *Лохвицький повіт*, *Новоросійська губернія*, *Сосницька сотня*, *Стародубський полк*, *Черкаське староство*.

Примітка. Неофіційні назви держав, одиниць територіального поділу та образні назви географічних об'єктів пишуться з великої літери: *Буковина*, *Вінниччина*, *Закарпаття*, *Золотоверхий* (Київ), *Наддніпрянина*, *Підмосков'я*, *Побужжя*, *Поділля*, *Покуття*, *Полісся*, *Приазов'я*, *Прикарпаття*, *Причорномор'я*, *Приуралля*, *Російська Федерація*, *Славутич* (Дніпро), *Слобожанщина*. У спеціальному стилістичному вживанні пишуться з великої літери й загальні назви: *Батьківщина* тощо.

13. У словосполученнях — назвах державних, партійних, громадських, профспілкових та інших установ і організацій як України, так і інших держав з великої літери пишеться тільки перше слово, що входить до складу назви: *Верховний суд США*,

Генеральні штати Королівства Нідерландів, Збройні сили України, Народна палата Республіки Індії, Національна рада Демократичної партії України, Національна гвардія, Центральна управа Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка.

Це стосується й назв державних установ минулого: *Державна дума, Земський собор, Тимчасовий уряд, Центральна рада.*

Але в назвах таких найвищих державних установ України, як *Верховна Рада України, Конституційний Суд України, Кабінет Міністрів України*, з великої літери пишуться всі слова.

Примітка. Традиційні, неофіційні назви закордонних державних органів, які періодично скликаються, пишуться з малої літери: *бундесрат, джирга, конгрес, ландтаг, меджліс, національні збори, парламент, сейм, сенат, стортинг.*

14. У назвах міністерств і їхніх головних управлінь, а також у назвах інших установ та організацій, що складаються з кількох слів, з великої літери пишеться тільки перше слово: *Національний банк України, Міністерство освіти України, Міністерство культури України, Палата мір і вимірних приладів, Українське товариство охорони пам'яток історії та культури, Цивільний повітряний флот України.*

Це правило поширюється й на офіційні назви:

а) Установ місцевого значення: *Виконавчий комітет Донецької обласної ради народних депутатів, Львівський обласний відділ охорони здоров'я, Чернігівська облспоживспілка, Шевченківський районний відділ народної освіти міста Києва.* Але: *профком Київського державного університету, страйкком, фабком* і т. ін.

б) Партій України та інших країн світу: *Демократична партія України, Лейбористська партія Великобританії, Республіканська партія США, Українська республіканська партія.*

в) Міжнародних і закордонних професійних, громадських та інших організацій: *Австралійський конгрес тред-юніонів, Американська федерація праці, Всесвітній конгрес прихильників миру, Гельсінська спілка, Міжнародна асоціація українців, Народний рух України, Товариство об'єднаних українських канадців, Федерація незалежних профспілок України.*

15. Правопис складених назв заводів, фабрик, комбінатів, виробничих об'єднань, шахт, підприємств, установ, а також наукових і навчальних закладів, кінотеатрів, театрів, парків культури та відпочинку, клубів тощо підпорядкований таким правилам:

а) Якщо підприємство, установа, заклад і т. ін. мають символічну назву, номер чи носять чиясь ім'я, то їх можна писати повністю або скорочено. При цьому в повних назвах початкове слово та перше слово взятої в лапки символічної (умовної) назви, ім'я тощо пишуться з великої літери, а всі інші слова — з малої: *Київський завод «Арсенал», Республіканське виробниче об'єднання «Поліграфкніга», Донецька шахта «Вітка-Глиб-*

ка», Львівська середня школа № 1 імені І. Франка, Десятий міжнародний з'їзд славістів, Центральна наукова бібліотека АН України ім. В. І. Вернадського, Київський військовий округ.

У скорочених назвах перше слово звичайно пишеться з малої літери, символічна назва (у лапках) — з великої: *ансамбль пісні й танцю імені П. Вірського, виробниче об'єднання «Кристал», житловий кооператив «Наука», завод «Трансигнал», колгосп «Дружба», спортивне товариство «Трудові резерви», стадіон «Динамо», фабрика дитячих іграшок «Перемога».*

Примітка. Якщо скорочена назва вживається замість повної (на вивісках, етикетках тощо), то її початкове слово пишеться з великої літери: *Комбінат «Прогрес», Кооператив «Садівник», Радгосп «Маяк», Середня школа № 2.*

б) Перше слово власних назв академій, інститутів, науково-дослідних установ, кінотеатрів, театрів, музеїв, парків культури та відпочинку тощо пишеться з великої літери, незважаючи на те, що воно є родовим позначенням: *Академія наук України, Кінотеатр ім. О. Довженка, Книжкова палата, Державний музей українського образотворчого мистецтва, Парк культури ім. М. Рильського, Державний академічний театр опери та балету імені Тараса Шевченка, Український поліграфічний інститут ім. Івана Федорова.*

в) З великої літери пишеться перше слово складених назв типу: *Київський будинок мод, Львівський палац одруження, Харківський клуб метробудівців.*

З великої літери може писатися перше слово й скороченої назви, якщо відповідна повна назва вже згадувалася в тексті, а також — на вивісках: *Будинок учителя, Клуб письменників, Палац урочистих подій* і т. ін.

Примітка. Якщо до складу найменування установи входить словосполучення, яка може виступати як самостійна назва установи (без початкових слів), то вона пишеться з великої літери: *Оперний театр (від Державний академічний театр опери та балету імені Тараса Шевченка), Третяківська галерея (від Державна Третяківська галерея)* та ін.

16. Назви частин, відділів, відділень, секторів та інших підрозділів установ, організацій, а також слова *актів, збори, з'їзд, конференція, президія, сесія, симпозіум, рада* (інституту тощо) пишуться з малої літери: *шоста сесія Київської обласної ради, відділення літератури, мови та мистецтвознавства АН України, кафедра української літератури Полтавського педінституту, засідання президії Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, рада філологічного факультету, конференція Міжнародної асоціації українців, сесія Хмельницької міськради.*

17. У складених назвах іноземних телеграфічних агентств усі слова, крім родового імені, пишуться з великої літери й без лапок: *агентство Пренса Латіна, агентство Франс Пресс.* Щодо назв іноземних фірм, компаній, банків і т. ін., то вони беруться в

лапки й з великої літери пишеться тільки перше слово чи власне ім'я, що входить до складу цієї назви: *фірма «Філко корпорейшн»*, *компанія «Дженерал моторс»*, *нафтохімічна компанія «Оксиденталь петролеум корпорейшн»*, *банк «Гаранті траст компані»*.

18. У назвах творів художніх, музичних і т. ін., наукових праць, газет, журналів, історичних пам'яток тощо перше слово пишеться з великої літери, а назва береться в лапки: *поема «Енеїда»*, *повість «Тіні забутих предків»*, *опера «Запоріжець за Дунаєм»*, *пісня «Стоїть гора високая»*, *підручник «Історія України»*, *кінофільм «Камінний хрест»*, *картина «Запоріжці пишуть листа турецькому султанові»*, *газети: «Вечірній Київ», «Вісті з України», «Голос України», «Дейлі Експрес», «Літературна Україна», «Слово», «Трибуна люду»*; *журнали: «Всесвіт», «Дзвін», «Наука і суспільство», «Кобета і жице», «Україна»*; *писемні історичні пам'ятки: «Руська правда», «Слово о полку Ігоревім», «Літопис Самовидця»*.

Примітка 1. У подвійних складених назвах творів, газет і т. ін. з великої літери пишеться також перше слово другої назви: *«Андрій Соловейко, або Вчєніє світ, а невчєніє — тьма»*, *«Глитай, або ж Павук»*, *«Дейлі телеграф енд Морнінг пост»*.

Примітка 2. З великої літери, але без лапок пишуться назви культурних книг: *Апостол, Біблія, Євангеліє, Коран, Псалтир*, а також назви релігійних понять, як *Бог* (але *бог Перун* і т. ін.), *Божя Матір, Син Божий, Святий Дух* і т. ін.

19. Назви вокзалів, станцій, портів, пристаней і т. ін. пишуться з великої літери: *Київський вокзал* (у Москві), *станція Фастів-Перший, станція метро «Контрактова площа»*, *порт Балаклава, пристань Ржизів* (на Дніпрі) тощо.

20. Умовні назви будинків відпочинку, пансіонатів, санаторіїв, дитячих таборів, готелів, кемпінгів, ресторанів, кав'ярень і т. ін. пишуться в лапках і з великої літери: *будінок відпочинку «Зоря»*, *пансіонат «Здоров'я»*, *санаторій «Україна»*, *дитячий табір «Беркут»*, *готель «Золотий колос»*, *кемпінг «Чайка»*, *ресторан «Лібідь»*, *кав'ярня «Мрія»*.

21. Назви пам'яток архітектури, замків, храмів тощо пишуться з великої літери: *Андріївська церква, Золоті ворота, Колізей, Печерська лавра, Хотинський замок, Софійський собор*.

22. Назви історичних подій, епох, війн, революцій, народно-визвольних рухів, повстань, революційних свят, знаменних дат і т. ін. пишуться з великої літери: *Велика французька революція, епоха Відродження, Вітчизняна війна, Коліївщина, Хмельниччина, Семирічна війна, Кривава неділя, Лютнева революція, Львівське збройне повстання 1848 р., Революція 1905 р., Паризька ком'юна, Льодове побійще, Полтавська битва, Ренесанс, Перше травня, Міжнародний жіночий день, Новий рік, День учителя, День незалежності України, Свято перемоги*.

З великої літери пишуться й назви релігійних свят і постів:

Благовіщення, Вели́кдень, Іва́на Купа́ла, Петра́ й Павли́, Покро́ва, Різдво́, Téплого Олѐкси, Успі́ння; Вели́кий піст, Ма́сниця, Петро́вка, Пили́півка, Спа́сівка тощо.

Примітка 1. Назви історичних подій, епох, війн, геологічних періодів тощо, які стали загальними, пишуться з малої літери: *греко-пе́рські війни, громадя́нська війна́, хресто́ві походи́, доба́ феода́лізму, анти́чний сві́т, сере́дні ві́кі, сере́дньові́ччя, неолі́т, палеолі́т, трипільська культу́ра, палеозо́йська е́ра.*

Примітка 2. Якщо початковий порядковий числівник у складеній назві написаний цифрою, то наступне слово пишеться з великої літери: *8 Бе́резня, 1 Тра́вня.*

23. З великої літери пишуться назви конгресів, конференцій, договорів, найважливіших документів тощо: *Конгрѐс за́хисту культу́ри (у Парижі 1935 р.), Конститу́ція Украї́ни, Програ́ма ДемПУ, Потсда́мська уго́да, Верса́льський мир, Акт проголо́шення́ незале́жності́ Украї́ни, Деклара́ція прав люди́ни.*

24. У назвах орденів, відзнак, що складаються з кількох слів, тільки перше слово (крім родових) пишеться з великої літери: *орден Вітчизня́ної війни́, орден Дру́жби наро́дів, орден Незале́жності́, орден Почѐсного леги́ону, орден Поша́ни.*

Якщо така назва береться в лапки, то теж із великої літери пишеться тільки перше слово та власне ім'я, що входить до складу цієї назви: *орден «Ма́ти-герої́ня», меда́ль «За відва́гу», меда́ль «За візволє́ння Варша́ви», меда́ль «За бойові́ заслуги́», меда́ль «Партиза́нові Вітчизня́ної війни́».*

25. З великої літери в лапках пишуться назви літаків, автомобілів, тракторів та інших машин, пов'язані з найменуванням моделі, заводу, фірми, що їх виготовляють: *літак «Анте́й», авто́мобіль «Та́врія», авто́бус «Тури́ст», комба́йн «Ні́ва», тра́ктор «Біло́русь».*

Це правило поширюється й на назви виробів, продуктів, що стали фірмовим або сортовим їх означенням: *пе́чиво «Столі́чне», цига́рки «Украї́нські», вино́ «Перлі́на сте́пу», цукѐрки «Пташи́не молоко́».*

26. З великої літери пишуться:

а) Прикметники, утворені від власних особових назв за допомогою суфіксів *-ів (-ова, -ове, -еве), -їв (-єва, -єве), -ин (-ина, -ине,), -їн (-їна, -їне)*, якщо вони означають належність чогось даній особі: *Андре́ві книжка́, Гринче́нків словни́к, Марі́їн лист, Тичи́нине сло́во, Шевче́нкові пое́зії.*

б) Прикметники, які входять до складених особових назв людей як прізвиська: *Володи́мир Вели́кий, Дани́ло Га́лицький, Дюма́ Стари́ший, Карл Сми́лівий, Костянти́н Багряноро́дний, Олекса́ндр Не́вський, Яросла́в Му́дрий.*

в) Прикметники, утворені від іменників — власних назв, якщо вони входять до складу назв, які за змістом дорівнюють словосполукам «імені когось», «пам'яті когось»: *Но́белівська прѐмія, Франкі́вська кімна́та, Шевче́нківська прѐмія.*

Примітка. З малої літери пишуться присвійні прикметники, утворені від власних особових імен:

а) За допомогою суфіксів *-івськ-* (*-ївськ-*), *-инськ-* (*-їнськ-*): *баль-заківські традиції, франківські сонети, пушкінські рукописи, шев-чєнківський стиль.*

б) Якщо вони входять до складу стійких фразеологічних еполук або наукових термінів: *авгієві стайні, ахіллєсова п'ята, гординь вўзол, дам-оклів меч, езпівська мова, прокрўстове лўже, юдині срібнякі; архимєдова спіраль, базєдова хвороба, бертолєтова сіль, віттова хвор-оба, гайморова порожнина, піфагорова теорєма.*

**Велика літера
в складно-
скорочених
назвах**

§ 39. 1. Скорочені назви (абревіатури) установ, закладів, організацій тощо, утворені з частин слів, пишуться двоюко:

а) З великої літери, якщо ці слова вживаються на позначення установ одиничних: *Укрінфóрм, Укрпрофрáда, Укоопспїлка.*

б) З малої літери, якщо такі слова є родовими назвами: *колгóсп, медінститут, облвиконкóм, райвнó, райрáда.*

2. Складноскорочені назви, утворені з початкових (ініціальних) букв, імен власних і загальних, пишуться великими літерами: *АТС, КНР, НЛО, СНД, УРП, УТН, ЧСФР.*

Примітка. Скорочення від загальних назв, які вимовляються як звичайні слова (без вставних звуків), пишуться малими літерами: *вуз (у вўзах), загс (до загсу), неп (під час нєпу).* Такі слова звичайно відмінюються.

Так само відмінюються ініціальні скорочення типу *БАМ*, а їхні закінчення, що пишуться з малої літери, приєднуються до останньої літери абревіатури без будь-якого знака (апострофа, коми): з *БАМу, на БАМі, з ВАКу, ВАКом, ТЮГу, ТЮГом.*

**Графічні
скорочення**

§ 40. Від абревіатур слід відрізнити умовні графічні скорочення, які вимовляються повністю й скорочуються лише на письмі. Графічні скорочення (крім стандартних скорочених значень метричних мір: *м — метр, мм — міліметр,*

см — сантимєтр) пишуться з крапками на місці скорочення, при цьому зберігається написання великих та малих літер і дефісів, як і в повних назвах: *півн.-сх.* (північно-східний), *півд.-зах.* (південно-західний), *Півн. крим. канáл* (Північнокримський канáл).

До найпоширеніших загальноприйнятих скорочень належать такі:

акад. — академік
вид. — видання
гр. — громадянин
див. — дивись
доц. — доцент
ім. — імені
і т. д. — і так далі
і т. ін. — і таке інше
і под. — і подібне
напр. — наприклад
н. е. — нашої ери, *до н. е.* — до нашої ери

о. — острів
обл. — область
оз. — озеро
пор. — порівняй, порівняйте
проф. — професор
р. — рік, річка
рр. — роки
с. — село, сторінка
ст. — станція, сторічка
т. — товариш, том
тов. — товариш
тт. — товариші, томи

Слова не скорочуються на голосну, якщо вона не початкова в слові, і на ь. Наприклад, слово *селянський* може бути скорочене: *сел.*, *селян.*, *селянськ*. При збігу двох однакових приголосних скорочення треба робити після першого приголосного: *стін. календар*, *ден. норма*. При збігу двох (і більше) різних приголосних скорочення можна робити як після першого, так і після останнього приголосного, залежно від структури слова: *власноруч.* або *власноручн.* (*власноручний*), але тільки: *власт.* (*властівий*).

ПРАВИЛА ПЕРЕНОСУ

**Орфографічні
правила переносу**
Хар-ків.

§ 41. Частини слів з одного рядка в другий слід переносити за складами: *га́й-ка*, *зо́шит*, *кни́ж-ка*, *ко-ло́-дязь*, *па́ль-ці*, *са-ди́в-нік*,

При цьому:

1. Не можна розривати сполучення літер *дж*, *дз*, які позначають один звук. Отже, переносити можна лише так: *гу-дзик*, *хо-джу*. Якщо *дж*, *дз* не становлять одного звука (це буває, коли *д* належить до префікса, а *ж* або *з* — до корення), то їх слід розривати: *над-звичай-ний* (а не *на-дзвичайний*), *під-жив-ляти* (а не *пі-дживляти*).

2. Апостроф і м'який знак при переносі не відокремлюються від попередньої літери: *бур'-я́н* (а не *бур-'я́н*), *кіль-це́* (а не *кіл'-це́*), *Лук'-я́н* (а не *Лук-'я́н*), *нізь-ко* (а не *нізь-ко*).

3. Одна літера не залишається в попередньому рядку й не переноситься в наступний: *ака-де́-мія* (а не *а-каде́мія*), *Ма́рія* (а не *Ма́рі-я*), *о́лі-ве́ць* (а не *о-ліве́ць*). Так само не можна поділяти на частини для переносу такі двоскладові слова, як *або́*, *мо́я*, *о́ко*, *ши́я* тощо.

4. При переносі складних слів не можна залишати в кінці рядка початкову частину другої основи, якщо вона не становить складу: *багато-ступі́нчастий* (а не *багатос-тупі́нчастий*), *восьми-гра́нний* (а не *восьмиг-ра́нний*), *далеко-схі́дний* (а не *далекос-хі́дний*).

5. Не можна розривати ініціальні абрєвіатури, а також комбіновані абрєвіатури, які складаються з ініціальних скорочень цифр: *АЕС*, *ЛАЗ-105*, *МАГАТЕ*, *МАУ*, *НТШ*, *УАПЦ*.

6. У решті випадків, які не підходять під викладені вище правила, можна довільно переносити слова за складами: *Дні-про́* й *Дніп-ро́*, *Оле-кса́ндра* й *Олек-са́ндра*, *се-стра́* й

сест-ра́. Це правило поширюється й на суфікси: *бли-зький* і *близь-кий*, *видавни́-цтво*, *видавни́ц-тво* й *видавни́цт-во*, *га́-ли-цький* і *га́лиць-кий*, *росі́й-ський* і *росі́йсь-кий*, *убо́-зтво*, *убо́з-тво* й *убо́зт-во*, *суспі́льс-тво* й *суспі́льст-во*.

Технічні правила переносу § 42. 1. Не можна переносити прізвища, залишаючи в кінці попереднього рядка ініціали або інші умовні скорочення, що до них відносяться: *Т. Г. Шевче́нко* (а не *Т. Г. // Шевче́нко*); *гр. Іва́нєнко* (а не *гр. // Іва́нєнко*), *акад. (доц., проф.) Гонча́ре́нко* (а не *акад. (доц., проф.) // Гонча́ре́нко*), *тов. Гнатю́к* (а не *тов. // Гнатю́к*).

Примітка. Якщо імена, звання тощо подаються повністю, то прізвища (а також по батькові) можна переносити: *Тара́с Григо́рович Шевче́нко* й *Тара́с // Григо́рович Шевче́нко*, *академік // Ага́тангел Крї́мський* і т. ін.

2. Не можна відривати скорочені назви мір від цифр, до яких вони належать: *1917 р.* (а не *1917 // р.*), *150 га* (а не *150 // га*), *20 см³* або *20 куб. см* (а не *20 // см³* або *20 // куб. см*), *5 г* (а не *5 // г*).

Примітка. Якщо назви мір подаються повністю, то їх можна переносити: *1917 // рік*, *150 // гекта́рів* і т. ін.

3. Граматичні закінчення, з'єднані з цифрами через дефіс, не можна відривати й переносити: *2-й* (а не *2- // й*), *4-го* (а не *4- // го*), *10-му* (а не *10- // му*) й т. ін.

4. Не можна розривати умовні (графічні) скорочення типу *вид-во*, *і т. д.*, *і т. ін.*, *та ін.*, *т-во* тощо.

5. Не можна переносити в наступний рядок розділові знаки (крім тире), дужку або лапки, що закривають попередній рядок, а також залишати в попередньому рядку відкриту дужку або відкриті лапки.

ЗНАК НАГОЛОСУ (´)

§ 43. Знак наголосу ставиться на маловідомих словах (локалізмах і т. ін.), а також тоді, коли слово може вживатися з двома наголосами, змінюючи при цьому своє значення; пор.: *Ми сходили на гору* й *Ми сході́ли на гору та поверну́лися додому ще завидна*; *Обра́зи* (від дієслова *обража́ти*), *о́брази* (художні, літературні), *обра́зи* (ікони).

II. ПРАВОПИС ЗАКІНЧЕНЬ ВІДМІНЮВАНИХ СЛІВ

ІМЕННИК

§ 44. За належністю до роду та за відмінкови-
Поділ на відміни ми закінченнями всі іменники поділяються
на чотири відміни.

I відміна: іменники переважно жіні. й деякі іменники чол.
роду, а також спільного роду з закінченнями **-а, -я** в назив-
ному відмінку однини: *вага, гіря, машина, партія, праця;*
воєвода, дядя; голова, сирота, убивця.

II відміна: а) іменники чол. роду з кінцевим приголосним
основи та з закінченням **-о** в наз. відмінку (переважно назви
осіб): *бік, веледень, завод, край, майстер, товариш; батько,*
Дніпро, Петро; татуньо;

б) іменники середн. роду з закінченнями **-о, -е, -я** (крім
іменників із суфіксами **-ат, -ят, -ен** при відмінюванні):
вікно, місто; море, поле, прізвище; весілля, життя, знання;
також іменники із суфіксами згрубілості **-ище, -исько**, утво-
рювані від іменників усіх родів: *вітрище* (від *вітер*), *дів-*
чийсько (від *дівча*), *свекрушисько* (від *свекруха*).

III відміна: іменники жіні. роду з кінцевим приголосним
основи: *вість, любов, міць, річ, розкіш, сіль, тинь*, а також
слово *мати*, в якому при відмінюванні з'являється суфікс
-ер-.

IV відміна: іменники середн. роду:

а) з закінченнями **-а, -я**, що приймають перед більшістю
відмінкових закінчень суфікси **-ат, -ят-**: *гуся* (*гусяти*),
дівча (*дівчати*), *лоша* (*лошати*), *теля* (*теляти*);

б) з закінченням **-я** (із суфіксом **-ен-** при відмінюванні):
ім'я (*імені*), *плем'я* (*племіні*).

Поділ на групи § 45. Іменники I та II відміни поділяються на
три групи: твердо, м'яку та мішану.

I відміна

1. Тверда група

До твердої групи належать іменники жіні. роду з закін-
ченням **-а** (крім тих, основа яких закінчується на шиплячий
приголосний): *жінка, машина, перемога, сівба, фабрика, а*

також іменники спільного роду (чол. і жін.) з цим же закінченням: *голова́, дружи́на, калі́ка, недорі́ка, непоси́да, сирота́, ста́роста* та чол. роду (назви осіб): *Микі́та, Мико́ла, Са́ва* тощо.

2. М'яка група

До м'якої групи належать іменники жін. роду з закінченням *-я*: *бу́ря, друкáрня, земля́, наді́я, пі́сня, робітні́ця, сім'я́*; іменники спільного роду з цим же закінченням: *судді́я, убі́вця* тощо та іменник чол. роду *Ілля́*.

3. Мішана група

До мішаної групи належать іменники жін. роду з закінченням *-а* та з основою на шиплячий приголосний: *вѣ́жа, гу́ща, ї́жа, ка́ша, кру́ча, межа́, плóща, ти́ша*, а також іменники спільного роду з закінченням *-а* та з основою на шиплячий приголосний: *лі́вша́, міхонóша*; іменник чол. роду *вельмо́жа*.

II відміна

1. Тверда група

Чоловічий рід

До твердої групи належать іменники чол. роду з кінцевим твердим приголосним основи (крім шиплячих) і з закінченням *-о*: *дуб, пала́ц, темп, уда́рник, у́спіх; ба́тько, Петро́; переважна більшість іменників на -р: вир, ві́хор, відва́р, двір, жир, сир, сто́вбур, сто́ляр, яві́р*; сюди ж належать іменники *зві́р, кома́р, снігу́р*, які, проте, в називному відмінку множини мають закінчення м'якої групи: *зві́рі, кома́рі, снігу́рі*, а також усі іменники іншомовного походження на *-ер, -ір, -ор, -ур (-ю́р)* і з постійно наголошеними *-ар (-я́р), -ир: інжене́р, май́стер, шофе́р; папі́р, сувени́р; дире́ктор, профе́сор, семафо́р; абажу́р, гіпю́р, каламбу́р; базáр, гекта́р, коміса́р, футля́р, ювіля́р; бригади́р, каси́р, команді́р, пасажи́р*.

Середній рід

До твердої групи належать іменники середн. роду з закінченням *-о*: *вікно́, залізо́, ко́ло, місто́, село́*.

2. М'яка група

Чоловічий рід

До м'якої групи належать іменники чол. роду з кінцевим м'яким приголосним основи: *боєць, вéлетень, звíчай, край, учíтель, Бенéдьо*; сюди належить частина іменників із суфіксами **-ар, -ир**, які в однині мають наголос на корені: *бондар — бондаря, ко́зир — ко́зиря, лікар — лікаря, пісар — пісаря*, а також іменники, у яких при відмінюванні наголос переходить із суфікса на закінчення: *буква́р — буквара́я, вівча́р — вівчара́я, друка́р — друкаря́, інвента́р — інвентарю́, календа́р — календаря́, кобза́р — кобзара́я, пролета́р — пролетаря́, секрета́р — секретаря́, шахта́р — шахтаря́; гузи́р — гузиря́, провodíр — провodiря́, пухи́р — пухи́ря* та ін.

Середній рід

До м'якої групи належать іменники середн. роду з закінченням **-е** та **-я** (без суфіксів **-ен-, -ят-** при відмінюванні й переважно з подовженням кінцевого приголосного основи): *го́ре, місце́, мо́ре, по́ле; житт́я, завда́ння, збі́жжя, здо́ров'я, змага́ння, знаря́ддя, лі́стя, облі́ччя, пі́р'я, по́лум'я, сі́м'я, ті́м'я*.

3. Мішана група

Чоловічий рід

До мішаної групи належать іменники чол. роду з кінцевим шиплячим приголосним основи: *ванта́ж, дощ, сто́рож, слуха́ч, ткач, това́риш; вітри́ще, бабíще*; також іменники на **-яр** (назви людей за родом їхньої діяльності), у яких при відмінюванні наголос переходить із суфікса на закінчення: *вугля́р — вугляра́, каменя́р — каменяра́, пісня́р — пісняра́, скля́р — скляра́, тесля́р — тесляра́, школя́р — школяра́*.

Середній рід

До мішаної групи належать іменники середн. роду з закінченням **-е** при основі на шиплячий приголосний: *ло́же, плече́, прізви́ще, я́вище*.

§ 46. ЗРАЗКИ ВІДМІНЮВАННЯ ІМЕННИКІВ

Перша відміна

Тверда група

М'яка група

Однина

Н.	фа́брик-а	робітні́ц-я	наді́-я
Р.	фа́брик-и	робітні́ц-і	наді́-ї
Д.	фа́бриц-і	робітні́ц-і	наді́-ї
Зн.	фа́брик-у	робітні́ц-ю	наді́-ю
Ор.	фа́брик-ою	робітні́ц-єю,	наді́-єю
М.	...фа́бриц-і	...робітні́ц-і	...наді́-ї
Кл.	фа́брик-о	робітні́ц-е	наді́-е

Множина

Н.	фа́брик-и	робітні́ц-і	наді́-ї
Р.	фа́брик	робітні́ць	наді́й
Д.	фа́брик-ам	робітні́ц-ям	наді́-ям
Зн.	фа́брик-и	робітні́ць	наді́-ї
Ор.	фа́брик-ами	робітні́ц-ями	наді́-ями
М.	...фа́брик-ах	...робітні́ц-ях	...наді́-ях
Кл.	фа́брик-и	робітні́ц-і	наді́-ї

Мішана група

Однина

Множина

Н.	пло́щ-а	пло́щ-і
Р.	пло́щ-і	пло́щ
Д.	пло́щ-і	пло́щ-ам
Зн.	пло́щ-у	пло́щ-і
Ор.	пло́щ-єю	пло́щ-ами
М.	...пло́щ-і	...пло́щ-ах
Кл.	пло́щ-е	пло́щ-і

Друга відміна

Тверда група

Однина

Н.	робітні́к	сталевáр	міст-о
Р.	робітні́к-а́	сталевáр-а	міст-а
Д.	робітні́к-ові́ (-у́)	сталевáр-ові́ (-у)	міст-у
Зн.	робітні́к-а́	сталевáр-а	міст-о
Ор.	робітні́к-ом	сталевáр-ом	міст-ом
М.	...робітні́к-ові́, -у́	...сталевáр-ові́, -і	...міст-і
Кл.	робітні́к-у́	сталевáр-е	міст-о
	робітні́ч-е		

Множина

Н.	робітні́к-и́	сталевáр-и	міст-а́
Р.	робітні́к-и́в	сталевáр-и́в	міст
Д.	робітні́к-а́м	сталевáр-а́м	міст-а́м
Зн.	робітні́к-и́в	сталевáр-и́в	міст-а́
Ор.	робітні́к-а́ми	сталевáр-а́ми	міст-а́ми
М.	...робітні́к-а́х	...сталевáр-а́х	...міст-а́х
Кл.	робітні́к-и́	сталевáр-и	міст-а́

М'яка група

Однина

Н.	учитель	секретар	край	місц-е
Р.	учител-я	секретар-я	кра-ю	місц-я
Д.	учител-єві (-ю)	секретар-єві (-ю)	кра-єві (-ю)	місц-ю
Зн.	учител-я	секретар-я	край	місц-е
Ор.	учител-єм	секретар-єм	кра-єм	місц-єм
М.	...учител-єві, -і, -ю	...секретар-єві, -і, -ю	...кра-ї	...місц-і
Кл.	учител-ю	секретар-ю	кра-ю	місц-е

Множина

Н.	учител-і	секретар-і	кра-ї	місц-я
Р.	учител-ів	секретар-ів	кра-їв	місць
Д.	учител-ям	секретар-ям	кра-ям	місц-ям
Зн.	учител-ів	секретар-ів	кра-ї	місц-я
Ор.	учител-ями	секретар-ями	кра-ями	місц-ями
М.	...учител-ях	...секретар-ях	...кра-ях	...місц-ях
Кл.	учител-і	секретар-і	кра-ї	місц-я

Мішана група

Однина

Н.	товариш	школяр	прізвищ-е
Р.	товариш-а	школяр-а	прізвищ-а
Д.	товариш-єві (-у)	школяр-єві (-у)	прізвищ-у
Зн.	товариш-а	школяр-а	прізвищ-е
Ор.	товариш-єм	школяр-єм	прізвищ-єм
М.	...товариш-єві, -і, -у	...школяр-єві, -і	...прізвищ-і
Кл.	товариш-у	школяр-е	прізвищ-е

Множина

Н.	товариш-і	школяр-і	прізвищ-а
Р.	товариш-ів	школяр-ів	прізвищ
Д.	товариш-ам	школяр-ам	прізвищ-ам
Зн.	товариш-ів	школяр-ів	прізвищ-а
Ор.	товариш-ами	школяр-ами	прізвищ-ами
М.	...товариш-ах	...школяр-ах	...прізвищ-ах
Кл.	товариш-і	школяр-і	прізвищ-а

Третя відміна

Однина

Н.	радість	тінь	пóдорож
Р.	ра́дост-і	тін-і	пóдорож-і
Д.	ра́дост-і	тін-і	пóдорож-і
Зн.	радість	тінь	пóдорож
Ор.	ра́діст-ю	тін-ю	пóдорож-ю
М.	...ра́дост-і	...тін-і	...пóдорож-і
Кл.	ра́дост-е	тін-е	пóдорож-е

Множина

Н.	ра́дост-і	ті́н-і	по́дорож-і
Р.	ра́дост-ей	ті́н-ей	по́дорож-ей
Д.	ра́дост-ям	ті́н-ям	по́дорож-ам
Зн.	ра́дост-і	ті́н-і	по́дорож-і
Ор.	ра́дост-ями	ті́н-ями	по́дорож-ами
М.	...ра́дост-ях	...ті́н-ях	...по́дорож-ах
Кл.	ра́дост-і	ті́н-і	по́дорож-і

Четверта відміна

Однина

Н.	курч-а́	ім'-я́
Р.	курч-а́т-и	ім-ен-і, ім'-я́
Д.	курч-а́т-і	ім-ен-і
Зн.	курч-а́	ім'-я́
Ор.	курч-а́м	ім-ен-ем, ім'-ям
М.	...курч-а́т-і	...ім-ен-і
Кл.	курч-а́	ім'-я́

Множина

Н.	курч-а́т-а	ім-ен-а́
Р.	курч-а́т	ім-ен
Д.	курч-а́т-ам	ім-ен-а́м
Зн.	курч-а́т(а)	ім-ен-а́
Ор.	курч-а́т-ами	ім-ен-а́ми
М.	...курч-а́т-ах	...ім-ен-а́х
Кл.	курч-а́т-а	ім-ен-а́

УВАГИ ДО ПРАВОПИСУ ОКРЕМИХ ВІДМІНКІВ

I відміна

А. Однина

Родовий
відмінок

§ 47. 1. У родовому відмінку однини іменники першої відміни мають закінчення **-и, -і, -ї**.

а) **И** мають іменники твердої групи: *кні́жки, маші́ни, перемо́ги, роді́ни, фаб́рики*.

б) **І** (після голосного та апострофа **-ї**) мають іменники першої відміни м'якої та мішаної груп: *бу́рі, мрі́ї, наді́ї, пра́ці, робі́тніці, сім'ї́; кру́чі, межі́, пло́ці, ті́ші*.

Примітка. Форми родового відмінка однини та називного множини нерідко розрізняються наголосами; пор.: *дочкі́ — дочки́, землі́ — зе́млі, кні́жки — кни́жкі, межі́ — ме́жі, сестри́ — се́стри, сім'ї́ — сім'ї́*.

Давальний
відмінок

2. У давальному відмінку однини іменники першої відміни мають закінчення **-і**, після голосного та апострофа — **-ї**: *кні́жці, маші́ні, перемо́зі, фаб́риці; бу́рі, наді́ї, робі́тніці, сім'ї́, статті́; кру́чі, межі́, пло́ці, ті́ші*.

Знахідний відмінок 3. У знахідному відмінку однини іменники першої відміни твердої та мішаної груп мають закінчення **-у**, м'якої — **-ю**: *кніжку, машину, перемόгу, фабрику, кручу, межі, площу; тїшу; бїрю, надїю, робітницю, сім'ю, статтю*.

Орудний відмінок 4. В орудному відмінку однини іменники першої відміни твердої групи мають закінчення **-ою**, м'якої та мішаної груп — **-єю**, після голосного та апострофа — **-єю**: *кніжкою, машиною, перемόгою, фабрикою; бїрею, надїєю, робітницею, сім'єю, статтєю; кручею, межєю, площею, тїшею*.

Місцевий відмінок 5. У місцевому відмінку однини іменники першої відміни мають закінчення **-ї**, після голосного та апострофа — **-ї**: *на кніжці, на машині, у перемόзі, на фабриці; у бїрі, у надїї, при робітниці, у сім'ї, у статті; на кручі, на межі, на площі, у тїші*.

Примітка. Перед закінченням **-ї** в давальному та місцевому відмінках приголосні **г, к, х** переходять відповідно в **з, ц, с**: *нога — нозі, рука — руці, мїха — мїсі*.

Кличний відмінок 6. У кличному відмінку однини іменників першої відміни вживаються закінчення **-о, -е, -ю**.

а) **О** мають іменники твердої групи: *дружїно, Ганно, кніжко, Михайлівно, перемόго, сестро*.

б) **Е** мають іменники м'якої та мішаної груп, **є** — іменники м'якої групи після голосного та апострофа: *воле, зємле, Катре, робітнице, дїше, круче; Марїє, мріє, сім'є, Соломїє, а також Іллє*.

в) **Ю** мають деякі пестливі іменники м'якої групи: *бабїсю, Галю, дбню, матїсю, тїтїсю*.

Примітка. У звертаннях, що складаються з двох власних назв — імені та по батькові, обидва слова мають закінчення тільки кличного відмінка: *Ганно Іванівно, Марїє Васїліано*.

Б. Множина

Називний відмінок 1. У називному відмінку множини іменники першої відміни твердої групи мають закінчення **-и**, м'якої та мішаної груп — **-ї**, після голосного та апострофа — **-ї**: *кніжкї, машини, перемόги, фабрики; бїрі, надїї, робітницї, статті, сім'ї; кручі, мєжі, мїши, площї; також іменники чол. роду: старости (і з іншим значенням старостї), судді*.

Родовий відмінок 2. У родовому відмінку множини іменники першої відміни мають нульове закінчення або закінчення **-ей, -ів**.

а) Нульове закінчення мають іменники твердої, м'якої та мішаної груп: *баб* (і *бабів*), *верст* (від *верста* — давня міра відстані), *верств* (від *верства* — шар) і *верстів* (від *верства* — давня міра відстані), *вигід* (від *вигода*) і *вигод* (від *вигода*), *губ* (і *губів*), *доріг*, *машин*, *назв*, *свобод*, *фабрик*, *шкіл*; *бур*, *долонь*, *легень* (і *легенів*), *надій*, *робітниць*; *круч*, *меж*, *площ*.

б) Кілька іменників жіночого роду закінчуються на **-ей**: *мише́й*, *свиней*, *сімей*, *статей* (від *стаття*) та ін.

в) Закінчення **-ів** мають деякі іменники чоловічого роду: *суддів*, *старостів* (і *старост* — з іншим значенням), окремі іменники жіночого роду (див. вище п. а), а також прізвища: *Журбів*, *Чупрінків* і т. ін.

Примітка 1. В іменниках, які мають у називному відмінку однини перед закінченням сполучення двох приголосних, у родовому відмінку множини між ними з'являється **о** або **е**.

О з'являється в тих іменниках, які мають після приголосного основи суфікс **-к**: *дб́чок*, *книжко́к*, *кульбо́к*, *миско́к* і т. ін., а також в іменниках *гра* (мн. *ігри*), *ку́хня*, *поверхня*, *сосна́*, *су́кня*: *ігор*, *кухо́нь*, *поверхо́нь*, *со́сон* (і *со́сен*), *су́конь*. В інших іменниках з'являється **е** (**є**): *бо́єнь*, *во́єн* (і *війн*), *до́мен*, *копа́лень*, *ла́зень*, *мі́тел*, *шабе́ль*.

Вставних звуків, як правило, не буває в іменниках іншомовного походження: *арф*, *догм*, *пальм*, *шайб*; тільки в іменниках на **-к** (**а**) за аналогією до відповідних українських з'являється **о**: *а́рка* — *а́рок*, *ма́рка* — *ма́рок*.

Примітка 2. В іменниках іншомовного походження з подвоєними приголосними в родовому відмінку множини це подвоєння зберігається: *бо́нн* (від *бо́нна*), *бу́лл* (від *бу́лла*), *ва́нн* (від *ва́нна*), *ві́лл* (від *ві́лла*), *па́нн* (від *па́нна*).

Давальний відмінок

3. У давальному відмінку множини іменники першої відміни мають закінчення **-ам**, **-ям**.

а) Закінчення **-ам** мають іменники твердої та мішаної груп: *книжка́м*, *машина́м*, *фабрика́м*, *кру́чам*, *ме́жам*, *площа́м*.

б) Закінчення **-ям** мають іменники м'якої групи: *бу́рям*, *наді́ям*, *робітниця́м*, *сі́м'ям*, *стаття́м*.

Знахідний відмінок

4. У знахідному відмінку множини іменники першої відміни мають форму, однакову з формою називного або родового відмінка мно-

жини, причому:

а) Іменники — назви осіб та істот мають форму, однакову з формою родового відмінка множини: *ведме́диць*, *вовчи́ць*, *листоно́ш*, *молоді́ць*, *робітниця́ць*, *украї́нок*.

Примітка. Іменники — назви деяких свійських тварин уживаються також у формі, однаковій із формою називного відмінка: *гна́ти ове́ць* (і *ове́ці*), *па́сти корі́в* (і *коро́ви*), *годува́ти свиней* (і *сви́ні*).

б) Іменники, що не означають істот, уживаються у формі, однаковій із формою називного відмінка: *книжкі́*, *машина́*, *фабрики́*; *ву́лиці*, *друкарні́*, *мрі́ї*, *сі́м'ї*; *кру́чі*, *ме́жі*, *площі́*.

Орудний
відмінок

5. В орудному відмінку множини іменники першої відміни мають закінчення **-ами, -ями, -ми**.

а) Закінчення **-ами** мають іменники твердої та мішаної груп: *книжкáми, машинáми, фáбриками, крúчами, мéжами, плóщами*.

б) Закінчення **-ями** мають іменники м'якої групи: *вúлиця́ми, друка́рнями, мрія́ми, робітні́цями, сі́м'ями, стаття́ми*.

в) Закінчення **-ми** (паралельно з формами на **-ами, -ями**) мають лише поодинокі іменники: *ворітьмі́ (і ворóтами), курмі́, слізьмі́ (і сльозáми), свіньмі́ (і сві́нцями)*.

Місцевий
відмінок

6. У місцевому відмінку множини іменники першої відміни мають закінчення **-ах** для твердої та мішаної груп і **-ях** — для м'якої групи: *у книжкáх, на машинáх; на крúчах, на мéжах; у стаття́х, у сі́м'ях*.

Кличний
відмінок

7. У кличному відмінку множини іменники першої відміни мають форму, однакову з називним: *бабі́, дбчки́, жі́нкі, робітні́ці*.

II відміна

А. Однаина

Родовий
відмінок

§ 48. 1. У родовому відмінку однини іменники другої відміни залежно від їх значення мають закінчення **-а, -я** або **-у, -ю**.

1) Іменники середн. роду в родовому відмінку однини закінчуються тільки на **-а** (у твердій та мішаній групах), **-я** (у м'якій групі): *міста, села́; плеча́, прізвища; знання́, знаряддя́, моря́, обліччя́, поля́*.

2. Іменники чол. роду в родовому відмінку однини приймають закінчення **-а** (у твердій та мішаній групах), **-я** (у м'якій групі), коли вони означають:

а) Назви осіб, власні імена та прізвища: *колго́спника, промóвця, робітника́, студéнта, тесляра́, учителя́; Андрі́я, Дмитра́, Дороше́нка, Франка́*; також персоніфіковані предмети та явища: *Ві́тра, Лі́са, Морóза* та ін.

б) Назви тварин і дерев: *ведме́дя, во́вка, дуба́, кілка́, ко́ня, пса́, я́сеня*.

в) Назви предметів: *гвинта́, замка́, малю́нка, ножа́, олівця́, піджака́, плаща́, портфéля, стола́ (й сто́лу)*.

г) Назви населених пунктів: *Воро́нежа, Голосі́ева, Жито́мира, Киє́ва, Лондо́на, Лу́цька, Мі́ргорода, Нóвгорода, Парі́жа, Свято́шина, Терно́поля, Ха́ркова*.

Примітка. Але *-у, -ю* пишеться у складених назвах населених пунктів, другою частиною яких є іменник, що має звичайно в родовому відмінку закінчення *-у*: *Давидового Броду, Зеленого Гаю, Красного Лиману, Кривого Рігу, Червоного Ставу, Широкого Яру* тощо.

д) Інші географічні назви з наголосом у родовому відмінку на кінцевому складі, а також із суфіксами присвійності *-ов, -ев (-ев), -ин (-їн)*: *Дінця, Дністра, Иртиша, Колгужева, Орла, Остра, Пирятина, Псла, Пскова, Тетерева*.

е) Назви мір довжини, ваги, часу тощо: *гектара, грама, метра, місяця, процента, тижня* (але *віку, року*); назви місяців і днів тижня: *вівторка, жовтня, листопада* (але *листопаду* — назва процесу), *понеділка*; назви грошових знаків: *гроша, долара, карбованця, фунта стерлінгів, червінця*; числові назви: *десятка, мільйона, мільярда*.

є) Назви машин і їх деталей: *автомобіля, дизеля, комбайна, мотора, поршня, трактора*.

ж) Терміни іншомовного походження, які означають елементи будови чогось, конкретні предмети, геометричні фігури та їх частини: *атома, катода, конуса, радіуса, ромба, сегмента, сектора, сінуса, шківа* тощо, а також українські за походженням суфіксальні слова-терміни: *відмінка, додатка, займєнника, знамєнника, імєнника, трикутника, чисельника, числівника* тощо, але: *віду, роду*, також *сінтаксису, складу, способу* (про інші категорії термінів див. п. 2).

2. Закінчення *-у* (у твердій і мішаній групах), *-ю* (у м'якій групі) мають іменники чоловічого роду на приголосний, коли вони означають:

а) Речовину, масу, матеріал: *азоту, асфальту, бальзаму, борщу, водню, воску, гасу, гіпсу, граніту, квасу, кваску, кисню, льобду, меду, медку, піску, пороху, сіру, спирт, але хліба*.

б) Збірні поняття: *ансамблю, атласу, батальйону, березняку, вишняку, гаю, гурту, загалу, капіталу, каравану, каталогу, кодексу, колективу, лісу, оркестру, парку, полку, пролетаріату, реманенту, рою, саду, сушняку, тексту, товари, тому, триумвірату, хору*; сюди належать назви кущових і трав'янистих рослин: *барвінку, бузку, буркуну, горіху, звіробію, молочаю, очерету, чагарнику, щавлю, ячменю* (але *вівса*), а також назви сортів плодових дерев: *кальвілю, ренету, ренклоду* та ін.

в) Назви будівель, споруд, приміщень та їх частин: *вокзалу, ганку, даху, заводу, залу, замку, каналу, коридору, магазину, мезоніну, метрополітену, молу, палацу, поверху, сараю, тину, універмагу, шийку*, але (переважно з наголосом на закінченні): *бліндажя, гаражя, куреня, млина, хліва*; *-а (-я)* вживається також в іменниках — назвах архітектур-

них деталей: *карніза, ёркара, портика*; обидва закінчення — **-а (-я)** та **-у (-ю)** приймають іменники: *мо́сту й моста́, парка́ну й паркана́, пло́ту й плота́*.

г) Назви установ, закладів, організацій: *інституту, клубу, колгоспу, комісаріату, комітету, радгоспу, університету, штабу*.

д) Переважна більшість слів із значенням місця, простору тощо: *абза́цу, ва́лу, байра́ку, кра́ю, лиману, лу́гу, майдану, ро́ву, руча́ю, світу, уривку, я́ру*, але: *горба́, ху́тора* тощо, а також зменшені форми на **-к**: *ліска́, майданчика́, ставка́, ярка́*.

е) Явища природи: *віхору, вогню́, вітру, гра́ду, гро́му, дощу́, жа́ру, землетру́су, інею, морозу́, туману́, урагану́, холоду́*.

є) Назви почуттів: *бо́лю, гніву́, жа́лю, стра́ху*.

ж) Назви процесів, станів, властивостей, ознак, формацій, явищ суспільного життя, загальних і абстрактних понять: *авра́лу, бігу́, вінятку, га́ласу, гріпу́, дисонансу́, до́гмату, доста́тку, екза́мену, е́кспорту, е́кскурсу, зву́ку* (але, як термін, *звю́ка*), *ідеа́лу, інтере́су, канону́, кашлю́, кло́поту, коло́квіуму, конфлі́кту, кри́ку, ле́ту (льо́ту), ля́пасу, мажору́, міражу́, мінімуму́, мо́дусу, моме́нту, прінципу́, прогресу́, процёсу́, реалі́зму, регресу́, ре́йсу, ремо́нту, ритму́, ру́ху, світо́гляду, со́рту, спо́рту, спо́сому, сти́ду, сто́гону, ти́фу, то́лку, хи́сту, хо́ду, шу́му*, але: *ривка́, стрибка́, стусана́*.

з) Терміни іншомовного походження, що означають фізичні або хімічні процеси, частину площі й т. ін.: *ана́лізу, електробо́лізу, імпульсу́, синтесу́, ферме́нту*, а також літературознавчі терміни: *альмана́ху, е́посу, жа́нру, журна́лу, міфу́, на́рису, образу́, памфле́ту, рома́ну, сти́лю, сюже́ту, фейлето́ну* тощо.

и) Назви ігор і танців: *баскетбо́лу, ва́льсу, волейбо́лу, краков'я́ку, танку́, танцю́, те́нісу, футбо́лу, хокéю*, але: *гопакá, козака́*.

і) Більшість складних безсуфікських слів (крім назв істот): *водого́ну, вододо́ду, водопрóводу, живо́пису, живопло́ту, ма́нускри́пту, родово́ду, руко́пису, суходо́бу, трубопрóводу*, але: *електрово́за, паропла́ва*.

ї) Переважна більшість префіксальних іменників із різними значеннями (крім назв істот): *ви́бою, ви́падку, ви́слову, відбо́ю, відгуку́, заробітку́, зато́ру, за́пису, о́піку, о́пуху, побу́ту, пошто́вху, прибу́тку, при́кладу, про́воду* (дріт), *суво́ю, усмі́ху, успі́ху*.

й) Назви річок (крім зазначених у п. 1), озер, гір, островів, півостровів, країн, областей і т. ін.: *Аму́ру, Бу́гу, Га́нгу, До́ну, Дуна́ю, Енісе́ю, Ні́лу, Ре́йну, Се́йму; Байка́лу*,

*Ельто́ну, Мічига́ну, Сві́тязю, Ча́ду; Алта́ю, Ельбру́су, Па-
мі́ру, Ура́лу; Ко́тліну, Кі́пру, Крі́ту, Ро́досу, Саха́ліну;
Ка́ніну, Пелопо́ннесу; Алжі́ру, Афганіста́ну, Казахста́ну,
Егі́пту, Іра́ку, Кита́ю; Донба́су, Ельза́су, Кавка́зу, Сибі́ру.*

Примітка. У ряді іменників зміна закінчення впливає на значення слова: *алма́за* (коштовний камінь) — *алма́зу* (мінерал), *акта* (документ) — *акту* (дія), *апарата* (прилад) — *апарату* (установа), *бло́ка* (частина споруди, машини) — *бло́ку* (об'єднання держав), *буря́ка* (одичине) — *буря́ку* (збірне), *ва́ла* (деталь машини) — *ва́лу* (насип), *еле́менту* (абстрактне) — *еле́мента* (конкретне), *інструме́нта* (одичине) — *інструме́нту* (збірне), *ка́меня* (одичине) — *ка́меню* (збірне), *кла́йна* (предмет) — *кла́йну* (просторове поняття), *по́яса* (предмет) — *по́ясу* (просторове поняття), *раху́нка* (документ) — *раху́нку* (дія), *те́рміна* (слово) — *те́рміну* (строк), *фа́ктору* (чинник) — *фа́ктора* (маклер) і т. ін.

**Давальний
відмінок**

§ 49. У давальному відмінку однини іменники другої відміни мають закінчення **-ові, -еві, -єві** або **-у, -ю**.

1. Закінчення **-ові** (у твердій групі), **-еві** (у мішаній групі та в м'якій після приголосного), **-єві** (у м'якій групі після голосного та апострофа) мають іменники чол. роду (за винятком зазначених у п. 2б): *буді́нкові, відмі́нкові, дирéкторові, дубо́ві, майстро́ві, на́хилові, Петро́ві, піоне́рові, робітничо́ві, ро́зумові, ве́летневі, журавле́ві, ка́меневі, пне́ві, секретаре́ві, това́ришеві, шахтаре́ві, добрóдієві, кра́єві, носієві, Серге́єві, солов'е́ві*. Ці ж іменники приймають і закінчення **-у (-ю)**: *бу-
ді́нку, відмі́нку, дирéктору* й т. д.

Паралельні закінчення **-ові** та **-у** мають також іменники середн. роду із суфіксом **-к-**, що означають малі істоти: *дитя́ткові — дитя́тку, немовля́ткові — немовля́тку, поро-
ся́ткові — порося́тку, теля́ткові — теля́тку, ягня́ткові —
ягня́тку*.

Примітка. Коли в тексті зустрічається поряд кілька іменників чол. роду у формі давального відмінка однини, то для уникнення одноманітних відмінкових закінчень слід спочатку вживати закінчення **-ові, -еві (-єві)**, а тоді — **-у (-ю)**: *Симонéнкові Васи́лю Андрі́йовичу, Левоні́дові Микола́йовичу Іванéнку, добрóдієві бригаді́ру*.

2. Закінчення **-у** (у твердій і мішаній групах), **-ю** (у м'якій групі) мають:

а) Іменники середн. роду: *мі́сту, селі́, свя́ту; прізвищу, знанні́ю, знарядд́ю, облі́ччю, підда́шню, роздорі́жжю; се́рцю, со́нцю*. У деяких словах можливі також закінчення **-ові, -еві**: *лі́хові, мі́стові, се́рцеві*.

б) Іменники чол. роду на **-ів (-їв), -ов, -ев, -ин, -ін (-їн)**: *Ки́їв — Ки́єву, Колгу́єв — Колгу́єву, Лебеді́н — Лебеді́ну, Лермонтов — Лермонто́ву, Льві́в — Льво́ву, о́стрів — о́стро-
ву, Пу́шкін — Пу́шкіну, рі́в — ро́ву, Ха́рків — Ха́ркову*.

Знахідний відмінок § 50. У знахідному відмінку однини іменники другої відміни мають форму, однакову з формою родового або називного відмінка.

1. Форму, однакову з формою родового відмінка, мають усі іменники чол. роду, які означають істоти, а також персоніфіковані явища: *будівника, доповідача, коня, хлопця, Вітра, Мороза*.

Примітка. Деякі іменники, переважно назви побутових предметів, можуть мати паралельні форми, спільні з формами або родового, або називного відмінків: (зрізав) *дуба й дуб*, (дав) *карбованця й карбованець*, (написав) *листа й лист*, (узяв) *ножа й ніж*, (поклав) *оливця й олівець*, (поставив) *плуга й плуг*.

2. Усі інші іменники чол. роду, а також іменники середн. роду в знахідному відмінку мають ту саму форму, що й у називному: *будінок, декрет, інститут, колектив, міст, народ, полк, стиль, стіл, сон, ячмінь; коріння, місто, місце, море, село*.

Орудний відмінок § 51. В орудному відмінку однини іменники другої відміни мають закінчення **-ом, -ем (-ем)** і **-ям, -им**.

1. Закінчення **-ом** мають усі іменники чол. та середн. роду твердої групи, **-ем** (після голосного та апострофа **-ем**) — іменники чол. та середн. роду мішаної та м'якої груп (крім іменників середн. роду, що закінчуються на **-я**): *майстром, містом, робітником, селом; бійцем, кобзарем, конем, кущем, місцем, морем, ножем, плечем, прізвищем, секретарем, слухачем; пирієм, рбем, солов'єм, урожаєм*.

2. Закінчення **-ям** мають усі іменники середн. роду на **-я**: *життям, змаганням, знанням, знаряддям, кіллям, лістям, люб'ям, обличчям, піддашшям, роздоріжжям, щастям*.

3. Закінчення **-им** мають в орудному відмінку:

а) Іменники — прізвища чол. роду твердої групи на **-ов, -ев (-ев), -ів (-їв), -ин, -ін (-їн)**: *Бабкіним, Виноградовим, Звєгінцевим, Ільїнім, Ковалєвим* (від *Ковалів*), *Лєсиним*. Однак неслов'янські прізвища, які закінчуються на **-ов, -ин, -ін**, мають в орудному відмінку однини закінчення **-ом**: *Бюловом, Дарвіном, Чапліном*.

б) Іменники — географічні назви середнього роду із суфіксами присвійності **-ов-, -ев- (-ев-), -ин- (-їн-)**, що відмінюються як прикметники: *Горошине — Горошиним, Котелєве — Котелєвим, Михалкове — Михалківим*.

Але іменники — географічні назви чоловічого та середнього роду із суфіксами **-ов, -ев (-ев), -ів (-їв), -ин, -ін (-їн)**, що не відмінюються як прикметники, мають в орудному відмінку однини закінчення **-ом**: *Бородіним, Голосієвом*,

*Ки́евом, Лебедино́м, Орехово-Зу́евом, Пско́вом, Свято́ши-
ном, Ха́рковом.*

**Місцевий
відмінок**

§ 52. У місцевому відмінку однини іменники другої відміни мають закінчення **-ові, -еві (-єві), -у (-ю), -і (-ї)**.

1. Закінчення **-ові** в твердій групі, **-еві** (після голосного та апострофа — **-еві**) у м'якій та мішаній групах мають:

а) Іменники чол. роду, що означають істоти: *при ба́тькові, на бра́тові, при вчи́телеві, на коне́ві, на носіе́ві, на робіт-
нико́ві, на това́ришеві*.

б) Іменники середн. роду твердої групи із суфіксом **-к** (назви істот): *на дитя́ткові, на теля́ткові, на хлоп'я́ткові*.

Примітка. Іменники чол. роду, що означають осіб, а також зазначені іменники середн. роду мають у місцевому відмінку однини поряд із закінченнями **-ові, -еві (-єві)** й закінчення **-у (-ю)**: *при ба́тьку, на робітнику́, на дитя́тку, на теля́тку*. Іменники чол. роду, що означають істот (не осіб), мають у місцевому відмінку однини поряд із закінченнями **-ові, -еві (-єві)** й закінчення **-і (-ї)**: *на коні́, на ослі́, на тигра́*.

2. Закінчення **-у** (після голосного **-ю**) мають:

а) Іменники чол. та середн. роду твердої групи із суфіксами **-к-, -ак-, -ик-, -ок-, -к(о)**, що означають неістоти: *у буди́нку, у війську́, у гурткі́, на держакі́, на до́щику, у лі́жку, на літакі́, у місячнику́, у мішку́, у підраху́нку*. Вживаються також і паралельні форми з **-ові**: *у буди́нкові, на держако́ві, на літако́ві, на ліжкові́* тощо.

б) Іменники чол. роду односкладових основ із закінченням **-у (-ю)** в родовому відмінку, якщо наголос у місцевому відмінку переходить з основи на закінчення: *у бою́, на льодо́у, на снігу́, у соку́, у степу́, на шляху́*.

3. Закінчення **-і** (після голосного та апострофа **-ї**) мають:

а) Іменники чол. роду (переважно безсуфіксні), що означають неістоти: *в акті́, на бе́резі, на гру́нті, у декре́ті, у дзю́бці, у краї́, у листі́, на місяці́, на по́версі, на поро́зі, на стовпі́, на ремо́нті, у те́мпі, у це́нтрі, у шта́бі*.

Примітка. Деякі іменники цього типу можуть мати паралельні закінчення **-і (-ї)** та **-у (-ю)**, що залежить від місця наголосу в слові: *у га́ї — у гаю́, у краї́ — у краю́, на то́рзі — на торгю́*.

б) Іменники середн. роду твердої групи (без суфікса **-к-**), а також мішаної та м'якої груп: *у місті́, на селі́, на письмі́, у сло́ві; на підда́шші, на плечі́, у прізви́щі, на роздорі́жжі, у станова́виці; на облі́ччі, у житті́, на пригі́р'ї, на подві́р'ї, на по́лі*.

Примітка. Із прийменником **по** можуть уживатися паралельні закінчення **-у (-ю)** та **-і (-ї)**: *по Дніпрі — по Дніпрі, по місту — по місті, по селі — по селі*; для позначення часу вживається тільки закінчення **-і**: *по обіді, по закінченні*.

**Кличний
відмінок**

§ 53. Іменники другої відміни в кличному відмінку закінчуються на **-у (-ю), -е**.

1. Закінчення **-у** мають іменники твердої групи (зокрема із суфіксами **-ик, -ок, -к'о**), іншомовні імена з основою на **г, к, х** і деякі іменники мішаної групи з основою на шиплячий приголосний (крім **ж**): *батьку, сінку, ударнику; Джеку, Жаку, Людвігу, Фрідріху; погоничу, слухачу, товаришу*; також іменники *діду, сину, тату*.

2. Закінчення **-ю** мають іменники м'якої групи: *Віталію, вчителю, Гріцю, крāju, лікарю, місяцю, пролетарю, розмаю, ясеню*.

3. Закінчення **-е** мають безсуфіксні іменники твердої групи, іменники м'якої групи із суфіксом **-ець** та деякі іменники мішаної групи, зокрема власні назви з основою на **ж, ч, ш, дж** і загальні назви з основою на **р, ж**: *Богдáne, голубе, друзе, козаче, місте, орле, Пётре, соколе, Степáne, чумаче; жєнче, (від жнець), крāvче, молóдче, хлóпче, шєвче* (але: *бійцю, знавцю*); *гуслярє, Дóвбуше, мáльє, стóроже, тєслярє, школярє*.

4. Прізвища прикметникового походження на **-ів (-їв), -ов, -ев (-єв), -ин, -ін (-їн)**, як *Глібов, Королів, Пушкін, Романішин, Тіотчев, Чапáєв, Щóголів*, при звертанні мають як форму називного, так і форму кличного відмінка: *Глібов і Глібове* та ін.

Географічні назви, до складу яких входять зазначені суфікси, мають у кличному відмінку закінчення **-е**: *Кієве, Лебедіне, Львóве*.

Примітка 1. У звертаннях, що складаються з двох загальних назв, форму кличного відмінка має як перше слово, так і друге, хоч друге слово може мати й форму називного відмінка: *добрóдію бригадіре (бригадір), пáне лейтенáнте (лейтенáнт)*.

Примітка 2. У звертаннях, що складаються з загальної назви та імені, форму кличного відмінка набуває як загальна назва, так і власне ім'я: *брáте Пётре, друзе Гріцю, колéго Степáne, пáні Катєріно, товáришу Віталію*.

Примітка 3. У звертаннях, що складаються з загальної назви та прізвища, форму кличного відмінка має тільки загальна назва, а прізвище завжди виступає у формі називного відмінка: *друзе Максїменко; колéго Іваничúk, добрóдійко Скирдá, товáришу Гончáр*.

Примітка 4. У звертаннях, що складаються з двох власних назв — імені та по батькові, обидва слова мають закінчення кличного відмінка: *Володїмїре Хомичú, Галїно Іллєно, Марїє Васїлівно, Пётре Кузьмичú, Ярославє Андрїйовичу*.

Б. Множина

Називний
відмінок

§ 54. У називному відмінку множини іменники другої відміни мають закінчення **-и**, **-і (-ї)**, **-а (-я)**.

1. Закінчення **-и** мають усі іменники чол. роду твердої групи: *батькі, береги, горби, директори, заводи, класи, ліси, піонери, робітників, тати, футляри, але друзі*.

Примітка. Іменники чол. роду із суфіксами **-анин (-янин)**, **-ин**, **-їн** у множині втрачають **-ин (-їн)**: *болгари, громадяни, кияни, львів'яни, селяни, татари, хазяї (хазяїни)*, але: *грузини, осетини, русини*.

2. Закінчення **-і** (після голосного та апострофа **-ї**) мають іменники чол. роду м'якої та мішаної груп, а також деякі іменники середн. роду: *в'єлетні, герби, ковалі, краї, кунці, лікарі, пролетарі, секретарі, солов'ї, теслярі, школярі; ножі, слухачі, товариші; очі, плечі, уши (частіше вуха)*.

3. Закінчення **-а** (у твердій і мішаній групах), **-я** (у м'якій групі) мають усі іменники середн. роду: *дена (від дно), міста, п'єра, стрем'єна; прізвища, явища; знання, мор'я, обличчя, піддашшя, поля, прислів'я, роздоріжжя*.

Кілька іменників чол. роду другої відміни мають у називному відмінку множини паралельні закінчення **-и** та **-а**: *вуси — вуса, ґрунти — ґрунта* (збірне), *рукаві — рукава, хліби — хліба* (збірне), але тільки *вівса* й тільки *тати* (від тато).

Родовий
відмінок

§ 55. У родовому відмінку множини іменники другої відміни мають закінчення **-ів (-їв)**, нульове закінчення та **-ей**.

1. Закінчення **-ів** (після голосного та апострофа **-їв**) мають іменники чол. роду та іменники середн. роду на **-е**, **-я**: *батьків, берегів, вольтів, гербів, друзів, дощів, країв, метрів, об'єктів, підписів, робітників, солдатів, солов'їв, степів, товаришів, школярів; верхів'їв, відкриттів, життів, міжгір'їв, морів, нагір'їв, подвір'їв, полів, покриттів, почуттів, прислів'їв*.

Примітка. Деякі іменники чол. роду мають і нульове закінчення (основу): *ватів (ват), кіловатів (кіловат), татів (тат)*, *чобіт*, а також після числівників: *сім днів (і день), сто раз (і разів)*, але *днів сім, разів сто; сім чоловік*, тобто «сім осіб», але *сім чоловіків* — «сім осіб чоловічої статі», *чоловік із двісті*, а також ті іменники, що втрачають у множині суфікси **-ин**, **-їн**: *болгар, громадян, селян, татар*, але: *грузинів, осетинів*.

2. Нульове закінчення мають усі іменники середн. роду на **-о**, **-е** та більшість на **-я** (переважно з попереднім м'яким подовженим приголосним **н**): *бажання, боліт, вагання, верхо-*

віть, весіль, відер, вікон, доліт, завдань, засідань, знань, кіл, кілець, коліс; місць, озёр, облич, палът, питань, піддаш, полотен, посилань, прізвищ, роздоріж, серць (і сердець), сіл, слів, сприйнять, хўтер, яёць, але: морів, полів (рідше піль).

Примітка. При збігові двох приголосних у кінці основи при нульовому закінченні часто з'являється вставний *о* або *е*: *вікон, повісом, сўкон; болітець, відер, віконець, гасел, ден* (від *дно*), *кілець, озерець, пірець, ребер*.

3. Закінчення *-ей* мають деякі іменники чол. роду: *гостей, гробшей, коней* і середн. роду: *очей, плечей* (і *пліч*), зрідка *ушей* (перев. *вух*).

Давальний відмінок

§ 56. У давальному відмінку множини другої відміни іменники чол. та середн. роду мають закінчення *-ам* (у твердій і мішаній групах) і *-ям* (у м'якій групі): *батькам, робітникам, слухачам, товаришам, тракторам, колінам, містам, прізвищам, селам; краям, пролетарям, шахтарям; також друзям, місцям, морям, обличчям, питанням, роздоріжжям, узвішшям.*

Знахідний відмінок

§ 57. У знахідному відмінку множини іменники другої відміни мають форму, однакову або з називним, або з родовим відмінком множини, причому:

1. Іменники, що означають істоти, мають закінчення однакове з родовим відмінком множини: *вчителів, героїв, кравців, лікарів, бленів, піонерів, робітників, хрущів* (але: *пітї в партизани, перейтї в робітників*).

Примітка. Назви деяких свійських тварин мають переважно форму, однакову з родовим відмінком: *волів* (і *волї*), *коней* (і *кони*).

2. Усі інші іменники мають форму, однакову з називним відмінком множини: *берегї, тракторї; вантажї, олівці; містї, селища; моря, обличчя, поля, узвішшя.*

Орудний відмінок

§ 58. В орудному відмінку множини іменники другої відміни мають закінчення *-ами, -ями, -ми*.

1. Закінчення *-ами* (у твердій та мішаній групах), *-ями* (у м'якій групі) мають іменники чол. та середн. роду: *берегами, робітниками, товаришами, тракторами; вўхами, містами, прізвищами, селами, явищами; ковалїями, пролетарїями, шахтарїями; знаряддїями, місцїями, обличчїями, полями, роздоріжжїями, узвішшїями.*

2. Закінчення *-ми* (паралельно з формами на *-ами, -ями*) мають іменники чол. та середн. роду: *гїстїми* (частіше *гбстїями*); *грішми* (й *грошїма*); *кїньми* (й *конїями*), *чобїтїми* (й *чобїтїями, чобїтами*); *колїньми* (й *колїнами*), *колїсьми* (частіше *колїсами*), *крїльми* (частіше *крїлами*).

Примітка. Іменники середн. роду *око, плечé* мають в орудному відмінку множини закінчення **-има: очіма, плечіма.**

Місцевий відмінок § 59. У місцевому відмінку множини іменники чол. та середн. роду мають закінчення **-ах** (у твердій та мішаній групах), **-ях** (у м'якій групі): *на берегах, на робітниках, у селищах; у календарях, на шахтарях; на місцях, на обліччях, на роздоріжжях, на узвішшях, на чоботах (чоботях).*

Кличний відмінок § 60. У кличному відмінку множини іменники другої відміни мають форму, однакову з називним: *браті, робітників; діячі, товариші; краї, учителі, пролетарі; моря, села.*

III відміна

§ 61. Однина

1. У родовому та давальному відмінках однини іменники третьої відміни мають закінчення **-і: вісті, галузі, любові, моти, ноти, боти, подорожі, сталі, тіні, фальші.**

Примітка. Форми непрямих відмінків від іменників, що означають абстрактні поняття простору: *височінь, глибочінь, далечінь, широчінь*, крім знахідного та орудного, вживаються рідко; їх замінюють відповідні словоформи з суфіксом **-ин(а): височина, глибочина, широчина.**

2. У знахідному відмінку однини іменники цієї відміни мають форму, однакову з називним відмінком.

3. В орудному відмінку однини іменники цієї відміни набувають закінчення **-ю**, причому:

а) Якщо основа іменника закінчується одним приголосним (крім губного та **р**), то після голосного перед закінченням **-ю** цей приголосний подовжується (на письмі подвоюється): *височінню, віссю, волосінню, в'яззю, галуззю, загібеллю, міддю, міццю, сіллю, тінню; ніччю, подорожжю.*

б) Якщо основа іменника закінчується сполученням приголосних або на губний (**б, п, в, м, ф**), а також на **р, щ**, то подовження не відбувається: *вєрф'ю, вістю, жовчю, кіновар'ю, крив'ю, любов'ю, матір'ю, нехвороцю, Об'ю, радістю, якістю.*

4. У місцевому відмінку однини вживається закінчення **-і: при вісті, у галузі, у доповіді, на боті, у подорожі, у тіні.**

5. У кличному відмінку, що вживається переважно в поезії, іменники цієї відміни мають закінчення **-е: вісте, любове, радосте, смерте.**

§ 62. Множина

1. У називному, знахідному та кличному відмінках множини іменники третьої відміни мають закінчення **-і**: *відповіді, вісті, бсі, тіні; н́очі, п́одорожі*.

2. У родовому відмінку множини виступає закінчення **-ей**: *відб́омостей, відпові́дей, віст́ей, ѓалузей, д́обовидей, об́ласт́ей, ос́ей, ті́ней; н́оч́ей, п́одоро́жей*.

3. У давальному відмінку множини виступає закінчення **-ям** (після шиплячого **-ам**): *відпові́дям, віст́ям, б́сям, ті́ням; н́оч́ам, п́одоро́жам*.

4. В орудному відмінку множини вживається закінчення **-ями** (після шиплячого **-ами**): *відпові́дями, віст́ями, кост́ями (кіст́ьмі), б́сями; н́оч́ами, п́одоро́жами*.

5. У місцевому відмінку множини вживається закінчення **-ях** (після шиплячого **-ах**): *у відпові́дях, у віст́ях, на б́сях, у ті́нях; по н́оч́ах, у п́одоро́жах*.

§ 63. ВІДМІНЮВАННЯ СЛОВА МА́ТИ

	Однина	Множина
Н.	ма́т-и (рідко — ма́т-ір)	ма́т-ер-і
Р.	ма́т-ер-і	ма́т-ер-і́в
Д.	ма́т-ер-і	ма́т-ер-я́м
Зн.	ма́т-і́р	ма́т-ер-і́в
Ор.	ма́т-і́р'-ю	ма́т-ер-я́ми
М.	...ма́т-ер-і	...ма́т-ер-я́х
Кл.	ма́т-и	ма́т-ер-і

IV відміна

§ 64. Однина

1. У називному, знахідному та кличному відмінках однини іменники четвертої відміни мають закінчення **-я** (після шиплячого **-а**): *галченя́, голуб'я́, гуся́, дитя́, ім'я́, козеня́, плем'я́; ко́лищя́, курча́, лоша́*.

2. У родовому відмінку однини вживаються форми на **-ят-и** (після шиплячого **-ат-и**) та **-ен-і**: *галченя́ти, голуб'я́ти, гуся́ти, дитя́ти, козеня́ти; курча́ти, лоша́ти, ко́лищя́ти; і́мені (та ім'я́), племе́ні (та плем'я́)*.

3. У давальному відмінку однини вживаються форми на **-ят-і** (після шиплячого на **-ат-і**) та **-ен-і**: *галченя́ті, гуся́ті; дитя́ті, козеня́ті; курча́ті, лоша́ті; і́мені, племе́ні*.

4. В орудному відмінку однини вживається форма (без суфікса **-ят, -ат**) на **-ям** (після шиплячого **-ам**), а іменники із суфіксом **-ен-** мають паралельні форми на **-ен-ем** і **-ям**: *галченя́м, гуся́м; дитя́м, козеня́м; курча́м, лоша́м; іменем* і *ім'я́м, племе́нем* і *плем'я́м*.

5. У місцевому відмінку однини вживаються форми на **-ят-і** (після шиплячого **-ат-і**) та **-ен-і**: *на галченя́ті; на курча́ті; в імені, у племе́ні*.

§ 65. Множина

1. У називному та кличному відмінках множини іменники четвертої відміни мають форму на **-ят-а** (після шиплячого **-ат-а**) й **-ен-а**: *гуся́та, теля́та; курча́та, лоша́та; імена́, племена́*.

2. У родовому відмінку множини виступає нульове закінчення на **-ят** (після шиплячого **-ат**) і **-ен**: *гуся́т, теля́т; курча́т, лоша́т; іме́н, племе́н*.

3. У давальному відмінку множини вживаються форми на **-ят-ам** (після шиплячого **-ат-ам**) і **-ен-ам**: *гуся́там, теля́там; курча́там, лоша́там; імена́м, племена́м*.

4. У знахідному відмінку множини іменники четвертої відміни мають форму, однакову з називним відмінком: *коліща́та; імена́, племена́*; з родовим відмінком (для назв людей): *дівча́т, хлоп'я́т*; або обидві форми (для назв тварин): *гуся́т* і *гуся́та; курча́т* і *курча́та, ягня́т* і *ягня́та*.

5. В орудному відмінку множини вживаються форми на **-ят-ами** (після шиплячого **-ат-ами**) та **-ен-ами**: *гуся́тами, ягня́тами; курча́тами, лоша́тами; імена́ми, племена́ми*.

6. У місцевому відмінку множини вживається форма на **-ят-ах** (після шиплячого **-ат-ах**) і **-ен-ах**: *на гуся́тах, на ягня́тах; на курча́тах, на лоша́тах; в імена́х, у племена́х*.

§ 66. ВІДМІНЮВАННЯ ІМЕННИКІВ, ЩО МАЮТЬ ТІЛЬКИ ФОРМУ МНОЖИНИ

1. У називному відмінку вживаються:
а) Закінчення **-и**: *в'язи, гуси, діти, збі́ни, кросівки, ку́ри, люди, но́чви, окуля́ри, са́ни, сі́ни, сходи́, штані́*.

Примітка. Деякі іменники, як *гуси, діти, ку́ри, люди*, мають форму однини, але від інших основ: *гуска, дитина́, курка, людина́*.

б) Закінчення **-і** (після голосного **-ї**): *го́рдощі, граблі́, двє́рі, дріжджі́, коно́плі, помі́ї, ра́дощі, хитро́щі*.

в) Закінчення **-а** (зрідка **-я**): *віла́, вороба́, дрóва, я́сла, я́сна, ві́нця*.

2. У родовому відмінку виступають:

а) Закінчення **-ей**: *грóшэй, гусéй, дверéй, курéй, людéй, санéй, сінéй*.

б) Закінчення **-ів**: *в'язів, граблів (і грабéль), дрíжджів, кліщів, окуля́рів, схóдів, хітроц́ів*.

в) Нульове закінчення: *вил, ворі́т, дров, збóїн, конопéль, лéчат, ночв — частіше — ночóв), я́сел, я́сен*.

3. У давальному відмінку виступають:

а) Закінчення **-ам** після твердого приголосного, коли в називному відмінку іменники мають закінчення **-и, -а** або **-і** (після шиплячого): *весéлоцáм, ві́лам, ворóтам, в'язáм, нóчвам, рáдоцáм, схóдам, штáнам (і штáням), я́слам*.

Винятки: *гúсям, ді́тям, лóдьям, кúрям, сáням, сіньям*.

б) Закінчення **-ям** після голосного та після м'якого приголосного, коли в називному відмінку іменники закінчуються на **-і, -ї, -я**: *ві́нцям, грабля́м, двéрям, помі́ям*.

4. У знахідному відмінку вживаються форми:

а) Однакові з називним відмінком: *ві́ла, ві́нця, грабл́і, конóплі, окуля́ри, сáни, я́сла*.

б) Однакові з родовим відмінком (для назв людей): *ді́тéй, людéй*.

в) Обидві форми (для назв деяких свійських тварин): *гусéй і гúси, курéй і кúри*.

5. В орудному відмінку виступають:

а) Закінчення **-ами** в іменниках, які в називному відмінку мають закінчення **-и, -а** або **-і** (після шиплячого): *ві́лами, нóчвами, схóдами, весéлоцáми, рáдоцáми*.

б) Закінчення **-ями** в іменниках, які в називному відмінку закінчуються на **-і, -ї, -я**: *ві́нцями, грабля́ми, конóплями, помі́ями*.

в) Закінчення **-ми**: *ворі́тьмі (й ворóтами), грíшми (й гроші́ма), гусьмі́, двермі́ (й двері́ма), ді́тьми, курмі́, людьмі́, саньмі́ (й саня́ми), сіньми, штáньмі́ (й штáнами, рідше — штáнями)*.

6. У місцевому відмінку залежно від попереднього приголосного вживаються закінчення **-ах, -ях**: *на ві́лах, на ворóтах (рідше — ворóтях), у нóчвах, на штáнах (рідше — на штáнях), у я́слах; на грабля́х, у двéрях, у помі́ях*.

ПРИКМЕТНИК

§ 67. За характером кінцевого приголосного основи та відмінкових закінчень прикметники поділяються на дві групи — тверду й м'яку.

**Тверда група
прикметників**

1. До твердої групи належать: а) Якісні та відносні прикметники, що мають основу на твердий приголосний і в називному відмінку

однини чол. роду закінчуються на **-ий**: *безладний, безпорадний, безробітний, бідолашний, величний, веселий, весняний, відповідний, гіркий, глухий, довічний, заможний, західний, книжний, косий, кучий, майстерний, модний, молодий, навчальний, нагірний, народний, новий, окóличний, питóмий, поперечний, потóчний, працьовітий, прода́жний, п'ятику́тний, рідний, свіжий, семирічний, сізий, сірий, сліпий, старший, східний, телячий, тогобічний, тотóжний, тугий, тя́мущий, чістий.*

б) Присвійні прикметники із суфіксами **-ів** (після голосного та апострофа **-їв**), **-ин** (після голосного та апострофа **-їн**), які в називному відмінку однини чол. роду після цих суфіксів мають нульове закінчення: *Андрі́в, ба́тьків, Га́лин, ді́дів, дочч́ин, Їгорів, Марі́н, ня́нин, шеви́в.*

в) Усі короткі форми прикметників: *варт, ві́нен, го́ден, (зго́ден), готóв, жив, здо́ров, зе́лен, ла́ден, пе́вен, по́вен, пови́нен, прав, рад, я́сен.*

**М'яка група
прикметників**

2. До м'якої групи належать:

а) Відносні прикметники, що мають основу на м'який приголосний **-и** і в називному відмінку однини чол. роду закінчуються на **-ий** (після голосного **-їй**): *безо́дній, будо́ній, ве́рхній, весі́нній, вечі́рній, всесві́тній (кругосві́тній), городо́ній, да́вній (неда́вній), доро́жній (подоро́жній), досві́тній, доста́тній, дру́жній (дру́жний — з іншим значенням), жи́тній, за́дній, замі́жня, кра́йній, ку́тний, лі́тній (повнолі́тній), майбу́тній, могу́тній, му́жній, незабу́тній, нові́тній, обі́дній (пообі́дній), осві́тній, осі́нній, оста́нній, пере́дній, пі́зній, поро́жній, прису́тній (відсу́тній, посу́тній), пу́тній, ра́нній, самобу́тній, само́тній (але самі́тний), сере́дній (посере́дній), спі́дній, сторо́нній, сусі́дній, ха́тній, худо́жній тощо.*

б) Усі прикметники на **-жній, -шній**, що походять від прислівників: *блі́жній, вну́трішній, вчора́шній, да́внішній, дома́шній, за́втрашній, зовні́шній, коли́шній, око́лишній, по́здовжній, ра́нішній, спра́вжній, сього́днішній, тепе́рішній, тори́шній (але цьогори́чний), туте́шній та ін.; також приде́шній, сіне́шній тощо.*

в) Відносні прикметники з основою на **-ий**: *безкра́йй, довго́вйй, короткош́ийй*; відносні прикметники з відтінком присвійності: *брат́ній, брлі́й*, а також якісний прикметник *сі́ній*.

§ 68. ЗРАЗКИ ВІДМІНЮВАННЯ ПРИКМЕТНИКІВ

Однина

Тверда група

	чол. рід	середн. рід	жін. рід
Н.	га́рн-ий	га́рн-е	га́рн-а
Р.	га́рн-ого	га́рн-ого	га́рн-ої
Д.	га́рн-ому	га́рн-ому	га́рн-ій
Зн.	= Н. або Р.	га́рн-е	га́рн-у
Ор.	га́рн-им	га́рн-им	га́рн-ою
М.	...га́рн-ому (-ім)	...га́рн-ому (-ім)	...га́рн-ій
Н.	бра́тів	бра́тов-е	бра́тов-а
Р.	бра́тов-ого	бра́тов-ого	бра́тов-ої
Д.	бра́тов-ому	бра́тов-ому	бра́тов-ій
Зн.	= Н. або Р.	бра́тов-е	бра́тов-у
Ор.	бра́тов-им	бра́тов-им	бра́тов-ою
М.	...бра́тов-ому (-ім)	...бра́тов-ому (-ім)	...бра́тов-ій

М'яка група

Н.	си́н-ий	си́н-е	си́н-я
Р.	си́нь-ого	си́нь-ого	си́нь-ої
Д.	си́нь-ому	си́нь-ому	си́н-ій
Зн.	= Н. або Р.	си́н-е	си́н-ю
Ор.	си́н-им	си́н-им	си́нь-ою
М.	...си́нь-ому (си́н-ім)	...си́нь-ому (си́н-ім)	...си́н-ій
Н.	безкра́-їй	безкра́-е	безкра́-я
Р.	безкра́й-ого	безкра́й-ого	безкра́й-ої
Д.	безкра́й-ому	безкра́й-ому	безкра́й-ій
Зн.	= Н. або Р.	безкра́-е	безкра́-ю
Ор.	безкра́-їм	безкра́-їм	безкра́й-ою
М.	...безкра́й-ому (безкра́-їм)	...безкра́й-ому (безкра́-їм)	...безкра́-їй

Множина

Тверда група

М'яка група

Н.	га́рн-і	бра́тов-і	си́н-і	безкра́-ї
Р.	га́рн-их	бра́тов-их	си́н-іх	безкра́-їх
Д.	га́рн-им	бра́тов-им	си́н-ім	безкра́-їм
Зн.	= Н. або Р.	= Н. або Р.	= Н. або Р.	= Н. або Р.
Ор.	га́рн-ими	бра́тов-ими	си́н-іми	безкра́-їми
М.	...га́рн-их	...бра́тов-их	...си́н-іх	...безкра́-їх

Увага 1. Прикметникові іменники типу *будівничий, лютий* (місяць), *подорожній* тощо відмінюються як прикметники: до *будівничого, будівничі, з будівничими; лютого, в лютому*. Пор. у сполученнях: *Сьогодні п'яте лютого й П'ятого лютого 1988 року*.

Увага 2. Прикметники, складені з **-лиций**: *білолиций, блідолиций, круглолиций, повнолиций* тощо, відмінюються так:

Однина

	чол. рід	середн. рід	жін. рід
Н.	білолиц-ий	білолиц-е	білолиц-я
Р.	білолиць-ого	білолиць-ого	білолиць-ої
Д.	білолиць-ому	білолиць-ому	білолиць-ій
Зн.	= Н. або Р.	білолиц-е	білолиць-ю
Ор.	білолиц-им	білолиц-им	білолиць-ою
М.	...білолиць-ому (білолиц-ім)	...білолиць-ому (білолиц-ім)	...білолиць-ій

Множина

Н.	білолиц-і	Зн.	= Н. або Р.
Р.	білолиц-их	Ор.	білолиц-ими
Д.	білолиц-им	М.	...білолиц-их

§ 69. СТУПЕНЮВАННЯ ПРИКМЕТНИКІВ

Вищий ступінь прикметників 1. Вищий ступінь прикметників утворюється додаванням:

а) Суфікса **-іш-** або **-ш-** до основи чи до кореня звичайної форми якісного прикметника: *нов-іш-ий, повн-іш-ий, син-іш-ий, дешев-ш-ий, солод-ш-ий*.

б) Слів **більш, менш** до звичайної форми якісного прикметника: *більш вдáлий, більш глибокий, менш вередливий*.

Найвищий ступінь прикметників 2. Найвищий ступінь прикметників утворюється додаванням:

а) Префікса **най-** до форми вищого ступеня: *найбільший, найкраща, найменше*.

б) Слів **найбільш, найменш** до звичайної форми якісного прикметника: *найбільш зручний, найбільш стійка, найменш приємне*.

Для посилення вживаються при формах найвищого ступеня прикметників частки **що і як**; пишуться вони з прикметниками разом: *щонайсильніший, якнайбільший, якнайшвидший*.

ЧИСЛІВНИК

КІЛЬКІСНІ ЧИСЛІВНИКИ

Відмінювання кількісних числівників § 70. 1. Числівник *одін, одно (одне), одна* відмінюється так:

	Однина		Множина
	чол. і середн. рід	жін. рід	
Н.	одін, одне (одно)	одна	одні
Р.	одного	однієї (одної)	одних
Д.	одному	одній	однім
Зн.	= Н. або Р. одне (одно)	одну	= Н. або Р.
Ор.	однім	однією (одною)	одніми
М.	...одному (однім)	...одній	...одних

Примітка. У висловах *одін до одного* й под. наголос у слові *одного, одному, одній* і т. д.— на першому складі.

2. Інші кількісні числівники відмінюються так:

Н.	два	дві	три	чотири
Р.	двох		трьох	чотирьох
Д.	двом		трьом	чотирьом
Зн.	= Н. або Р.		= Н. або Р.	= Н. або Р.
Ор.	двома		трьома	чотирма
М.	...двох		...трьох	...чотирьох

Н.	п'ять	шість
Р.	п'яти, п'ятьох	шесті, шістьох
Д.	п'яти, п'ятьом	шесті, шістьом
Зн.	п'ять або п'ятьох	шість або шістьох
Ор.	п'ятьма, п'ятьома	шістьма, шістьома
М.	...п'яти, п'ятьох	...шесті, шістьох

Н.	сім	вісім
Р.	семи, сімох	восьми, вісьмох
Д.	семи, сімом	восьми, вісьмом
Зн.	сім або сімох	вісім або вісьмох
Ор.	сьома, сімома	вісьма, вісьмома
М.	...семи, сімох	...восьми, вісьмох

3. Як *п'ять* або *шість* відмінюються числівники *дев'ять, десять, одинадцять, дванадцять, тринадцять, чотирнадцять, п'ятнадцять, шістнадцять, сімнадцять, вісімнадцять, дев'ятнадцять, двадцять, тридцять*.

4. Складні числівники *п'ятдесят, шістдесят, сімдесят, вісімдесят* відмінюються за таким зразком:

Н.	п'ятдесят
Р.	п'ятдесяті, п'ятдесятьо́х
Д.	п'ятдесяті, п'ятдесятьо́м
Зн.	п'ятдесят або п'ятдесятьо́х
Ор.	п'ятдесятьма́, п'ятдесятьома́
М.	...п'ятдесяті, ...п'ятдесятьо́х

5. Складні числівники *двісті, триста, чотириста, п'ятсот, шістсот, сімсот, вісімсот, дев'ятсот* відмінюються за такими зразками:

Н.	двісті	п'ятсoт
Р.	двохсoт	п'ятисoт
Д.	двомста́м	п'ятиста́м
Зн.	двісті	п'ятсoт
Ор.	двомаста́ми	п'ятьмаста́ми, п'ятьомаста́ми
М.	...двохста́х	...п'ятиста́х

6. У складених кількісних числівниках відмінюються всі складові частини: з *чотирьохсот сімдесяти восьми тисяч шестисот п'ятдесяти дев'яти* (карбованців).

7. Числівники *сорок, дев'яносто, сто* в родовому, давальному, орудному й місцевому відмінках уживаються з закінченням *-а: сорока́, дев'яноста́, ста́*.

8. Збірні числівники *двоє, об'є, троє* в непрямих відмінках мають форми від *два, об'а* (давня форма), *три: двох, двом..., об'ох, об'ом..., трьох, трьом...*

9. Збірний числівник *обидва (обидві)* має в непрямих відмінках такі форми: *об'ох, об'ом, об'ома́, на об'ох*.

10. Збірні числівники *чотверо, п'ятеро, шестеро, семеро, восьмеро, дев'ятеро, десятеро, одинадцятро* в непрямих відмінках мають форми відповідних кількісних числівників: *чотирьо́х, чотирьо́м..., п'ятьо́х, п'ятьо́м..., шістьо́х, шістьо́м... і т. д.*

11. Числові назви *тисяча, мільйон, мільярд* відмінюються як іменники.

12. Неозначено-кількісні числівники *кільканадцять, кількадесят* відмінюються як числівник *п'ять: кільканадцяті́ й кільканадцятьо́х, кількадесятьма́ й кількадесятьома́*.

ПОРЯДКОВІ ЧИСЛІВНИКИ

Відмінювання порядкових числівників § 71. 1. Числівники, що мають закінчення *-ий*, відмінюються як прикметники твердої групи: *перший (перша, перше), другий, четвертий, п'ятий, шостий, сьомий, восьмий, дев'ятий, десятий, одинадцятий, дванадцятий... двадцятий, тридцятий, сороковий, п'ятдесятий, шістдесятий, сімдесятий, вісімдесятий, дев'яностий, сотий, двохсотий, трьохсотий, чоти-*

р'юхс'отий, п'ятис'отий..., т'исячний, двохт'исячний, тр'юхт'исячний (і трит'исячний), чотир'юхт'исячний (і чотирит'исячний), п'ятит'исячний..., м'ільй'онний, двохм'ільй'онний, тр'юхм'ільй'онний (і трим'ільй'онний), чотир'юхм'ільй'онний (і чотирим'ільй'онний), п'ятим'ільй'онний...; числівник тр'етій (тр'єтя, тр'єте) відмінюється як прикметник м'якої групи.

2. У складених порядкових числівниках відмінюється остання складова частина: вісімдеся́т в'осьми́й, вісімдеся́т в'осьмого, т'исяча дев'я́тс'от дев'яно́сто пе́ршого (року), у т'исяча дев'я́тс'от тр'идцять дев'я́тому (році).

ДРОБОВІ ЧИСЛІВНИКИ

Відмінювання дробових числівників § 72. 1. Дробові числівники читаються так: $\frac{1}{2}$ — одна́ дру́га, $\frac{1}{3}$ — одна́ тр'є́тя, $\frac{1}{4}$ — одна́ четве́рта, $\frac{5}{2}$ — п'ять дру́гих, $\frac{2}{3}$ — дві тр'є́ті, $\frac{3}{4}$ — три четве́рті, $\frac{4}{3}$ — чоти́ри тр'є́ті, $\frac{3}{5}$ — три п'я́ті, $\frac{2}{7}$ — дві с'ьо́мі, $\frac{9}{10}$ — дев'ять десяти́х.

Відмінюються вони як звичайні числівники: двом тр'є́тім, тр'юма́ п'я́тими; ді́лити на одну́ два́дцятьу.

Половина ($\frac{1}{2}$), третина ($\frac{1}{3}$), чверть ($\frac{1}{4}$) відмінюються як звичайні іменники.

2. Числівники півторá (карбованця, відра), півторі́ (тисячі), півтора́ста не відмінюються.

ЗАЙМЕННИК

Відмінювання особових займенників

§ 73. ОСОБОВІ ЗАЙМЕННИКИ

	Однина			Множина	
Н.	я	ти	ми	ви	
Р.	мене́	тебе́	нас	вас	
Д.	мені́	тобі́	нам	вам	
Зн.	мене́	тебе́	нас	вас	
Ор.	мно́ю	тобо́ю	на́ми	ва́ми	
М.	...мені́	...тобі́	...нас	...вас	

	Однина			Множина	
Н.	він	вонó	вона́	вони́	
Р.	його́	(нього́)	ї́ї (неї́)	їх (них)	
Д.		йому́	ї́й	їм	
Зн.	його́	(нього́)	ї́ї (неї́)	їх (них)	
Ор.		ним	не́ю	ні́ми	
М.	...ньо́му	(ні́м)	...ні́й	...них	

Форми займенника третьої особи (*він, вона, воно, вони*) після прийменників уживаються з приставним *н*: *до нього, за неї, з них*. Орудний відмінок має форму з *н* і без прийменника: *ним, нею, ними*.

§ 74. ЗВОРОТНИЙ ЗАЙМЕННИК

Відмінювання зворотного займенника	Н.	—	Зн.	себе
	Р.	себе́	Ор.	собо́ю
	Д.	собі́	М.	...собі́

Відмінювання присвійних займенників

§ 75. ПРИСВІЙНІ ЗАЙМЕННИКИ

		Однина	Множина	
		чол. і середн. рід	жін. рід	
Н.		мій моє́	мо́я	мої́
Р.		мого́	моє́ї	мої́х
Д.		моє́му	мої́й	мої́м
Зн.	= Н. або Р.	моє́	мою́	мої́х
Ор.		мої́м	моєю́	мої́ми
М.		...моє́му (мої́м)	...мої́й	...мої́х

Так само відмінюються займенники *твій, свій*.

Займенники *наш, ваш* відмінюються як прикметники твердої групи.

Займенник *їхній* відмінюється як прикметник м'якої групи.

Відмінювання вказівних займенників

§ 76. ВКАЗІВНІ ЗАЙМЕННИКИ

		Однина	Множина	
		чол. і середн. рід	жін. рід	
Н.		той те	та	ті
Р.		того́	тіє́ї (то́ї)	тих
Д.		тому́	ті́й	тим
Зн.	= Н. або Р.	те	ту	= Н. або Р.
Ор.		тим	тією́ (то́ю)	ті́ми
М.		...то́му (ті́м)	...ті́й	...ти́х

Так само відмінюється займенник *отой*.

Н.		цей 'це	ця	ці
Р.		цього́	ціє́ї	цих
Д.		цьому́	ці́й	цим
Зн.	= Н. або Р.	це	цю	= Н. або Р.
Ор.		цим	цією́	ци́ми
М.		...цьо́му (ці́м)	...ці́й	...ци́х

Так само відмінюються *оцѣй* та рідковживаний займенник *сей*.

Відмінювання
питальних
займенників

§ 77. ПИТАЛЬНІ ЗАЙМЕННИКИ

Н.	хто	що
Р.	кого́	чого́
Д.	кому́	чому́
Зн.	кого́	що
Ор.	ким	чим
М.	...ко́му (кім)	...чо́му (чім)

Однина

Множина

	чол. і середн. рід		жін. рід	
Н.	чий	чи́е	чийя́	чийі́
Р.		чийо́го	чийі́ї	чийі́х
Д.	чийо́му (чи́ему)		чийі́й	чийі́м
Зн.	= Н. або Р. чи́е		чийо́у	= Н. або Р.
Ор.		чийі́м	чийо́ю	чийі́ми
М.	...чийо́му		...чийі́й	...чийі́х

(чи́ему, чийі́м)

Займенники *якій*, *котрій* відмінюються як прикметники твердої групи.

Відмінювання
означальних
займенників

§ 78. ОЗНАЧАЛЬНІ ЗАЙМЕННИКИ

	Однина		Множина	
	чол. і середн. рід		жін. рід	
Н.	весь (увесь, ввесь) все (усе́)		вся (уся́)	всі (усі)
Р.	всьо́го		всі́її	всі́х
Д.	всьо́му		всі́й	всі́м
Зн.	= Н. або Р. все (усе́)		всю́	= Н. або Р.
Ор.	всі́м		всі́єю	всі́ма́
М.	...всьо́му (всі́м)		...всі́й	...всі́х

Примітка 1. У всіх відмінках у й в чергуються за загальним правилом (див. § 11).

Займенники *ко́жен* (*ко́жний*), *всі́кий*, *всі́лякий*, *самі́й* і *са́мий* (напр.: *самі́й хлі́б*, але *той са́мий*), *сам* (*самі́, самі́*) відмінюються як прикметники твердої групи.

Примітка 2. Після прийменників наголос переходить з останнього складу на передостанній у таких займенникових формах, як: *до ме́не, до те́бе, на се́бе, з ньо́го, у не́ї, біля ко́го* (*ко́гось*), *від то́го, від чо́го* (*чо́гось*), *у цьо́го, з усьо́го, на то́му, при цьо́му, в чо́му* (*чо́мусь*), *в усьо́му*.

Але коли прийменник відноситься не до займенника, а до іншої частини мови, до якої цей займенник прилягає, то наголос не змінюється: *до його́ хати, до її́ дому*.

§ 79. СКЛАДНІ ЗАЙМЕННИКИ (НЕОЗНАЧЕНІ Й ЗАПЕРЕЧНІ)

Відмінювання складних займенників

Складні займенники відмінюються лише в основній частині:

кóму.

Абі́хто, абі́кого, абі́кому, абі́ким, абі́ на

Абі́який, абі́якого, абі́якому, абі́яким.

Де́хто, де́кого, де́кому, де́ з ким, де́ на ко́му (й де́ на кім), на де́кому.

Де́який, де́якого, де́яким, на де́яких (і де́ на які́х).

Котр́ійсь, котро́гось, котро́мусь, котр́імсь.

Ні́хто, ні́кого, ні́кому, ні́ким, ні́ на ко́му.

Ні́який, ні́якого, ні́якому, ні́яким, ні́ на я́кому (й ні́ на які́м).

Хто-не́будь, кого-не́будь, кому-не́будь, ким-не́будь, на кому-не́будь.

Хто́сь, когóсь, комúсь, кимсь (і кі́мось).

Чийсь, чийо́гось, чийо́мусь, чий́мсь (і чий́мось).

Що-бу́дь, чого-бу́дь, чому-бу́дь, чим-бу́дь, на чому-бу́дь.

Що-не́будь, чого-не́будь, чому-не́будь, чим-не́будь.

Що́сь, чо́гось, чо́мусь, чимсь (і чі́мось).

Примітка. Числові займенники *де́кілька, кі́лька, скі́льки, сті́льки* відмінюються як числівник *два*: *де́кілько́х, де́кілько́м, де́кількома́*; *бага́то* відмінюється так: *бага́то, багати́ох, багати́ом, багати́ма́ й багати́ома́.*

ДІЄСЛОВО

§ 80. ДІЯСНИЙ СПОСІБ

Тепері́шній час

1. Зразки дієвідмінювання в теперішньому часі:

I дієвідміна

	Однина			Множина		
1 ос.	ід-у́	кол-ю́	чу́-ю	ід-емо́	кол-емо	чу́-емо
2 ос.	ід-еш	кол-еш	чу́-еш	ід-ете́	кол-ете	чу́-ете
3 ос.	ід-е́	кол-е	чу́-е	ід-у́ть	кол-ю́ть	чу́-ю́ть

II дієвідміна

	Однина			Множина		
1 ос.	робл-ю́	ба́ч-у	го́-ю	рoб-имо	ба́ч-имо	го́-їмо
2 ос.	рoб-иш	ба́ч-иш	го́-їш	рoб-ите	ба́ч-ите	го́-їте
3 ос.	рoб-ить	ба́ч-ить	го́-їть	рoбл-ять	ба́ч-ать	го́-ять

За такими зразками відмінюються й дієслова доконаного виду в майбутньому часі.

Подія дієслів
на дієвідміні

2. За характером особових закінчень теперішнього часу (або майбутнього дієслів доконаного виду) дієслова поділяються на дві дієвідміни: першу й другу. Лише чотири дієслова (див. нижче п. 7) становлять окрему групу.

До першої дієвідміни належать дієслова з особовими закінченнями: -у (-ю), -еш (-єш), -е (-є), -емо (-ємо), -ете (-ете), -уть (-ють).

До другої дієвідміни належать дієслова з особовими закінченнями: -у (-ю), -иш (-їш), -ить (-їть), -имо (-їмо), -ите (-їте), -ать (-ять).

3. При визначенні особових закінчень дієслів треба мати на увазі, що:

Друга
дієвідміна

а) Дієслова, які мають в інфінітиві основу на -и, -і (-ї) або на -а (після ж, ч, ш) і в першій особі однини та в третій особі множини теперішнього часу (або майбутнього дієслів доконаного виду) ці голосні втрачають, належать до другої дієвідміни:

бачи-ти	бач-у	бач-ать
варі-ти	вар-ю	вар-ять
дої-ти	до-ю	до-ять
леті-ти	лет-у́	лет-я́ть
сиді-ти	сидж-у́	сид-я́ть
крича́-ти	крич-у́	крич-а́ть

До цієї дієвідміни належать усі дієслова на -отіти: *булькотіти, бурмотіти, муркотіти, цокотіти*, а також такі дієслова, як *боя́-тися, сто́я́-ти* (з основою на -я), *спа́-ти* (з основою на -а не після шиплячого), *біг-ти* (з основою на приголосний).

Перша
дієвідміна

б) Усі інші дієслова належать до першої дієвідміни, а саме:

1) Дієслова з односкладовою інфінітивною основою на -и-, -у-, які зберігаються при дієвідмінюванні, а також похідні від них:

ві-ти (док. <i>завіти</i>)	ві-ю	ві-ють
жив-ти	жив-у́	жив-у́ть
крі-ти	крі-ю	крі-ють
мі-ти	мі-ю	мі-ють
ні-ти	ні-ю	ні-ють
ші-ти	ші-ю	ші-ють
чу́-ти	чу́-ю	чу́-ють

В особових формах дієслів *біти, віти* (док. *звіти*), *літи, піти* кореневий голосний **и** не зберігається: *б'ю — б'ють, в'ю — в'ють, ллю — ллють, п'ю — п'ють*.

2) Дієслова з основою інфінітива на **-і-**, що зберігається при дієвідмінюванні:

білі-ти	білі-ю	білі-ють
жовті-ти	жовті-ю	жовті-ють
сині-ти	сині-ю	сині-ють

3) Дієслова з основою інфінітива на **-а-** не після шиплячого приголосного або після шиплячого, коли це **-а-** при дієвідмінюванні зберігається; також на **-я-**:

гна́-ти	жен-у́	жен-у́ть
закиса́-ти	закиса́-ю	закиса́-ють
міша́-ти	міша́-ю	міша́-ють
писа́-ти	пиш-у́	пиш-у́ть
сія́-ти	сі-ю	сі-ють

4) Дієслова з основою інфінітива на **-ува-** (**-юва-**), які при дієвідмінюванні у формах теперішнього часу та майбутнього дієслів доконаного виду втрачають компонент **-ва-**:

буд-ува́-ти	буд-у́-ю	буд-у́-ють
гор-юва́-ти	гор-ю́-ю	гор-ю́-ють
намал-юва́-ти	намал-ю́-ю	намал-ю́-ють

Примітка. Від суфікса **-ува-** (**-юва-**) слід відрізнити суфікс **-ва-**, що зберігається в особових формах: *бу-ва́-ти — бу-ва́-ю, бу-ва́-ють; відчу-ва́-ти — відчу-ва́-ю, відчу-ва́-ють*. Але: *ку-ва́-ти — ку-ю́, пізна-ва́-ти — пізна-ю́, ста-ва́-ти — ста-ю́*.

5) Дієслова з основою інфінітива на **-оло-, -оро-**:

полó-ти	пол-ю́	пóл-ють
поборó-ти	побор-ю́	побóр-ють

6) Дієслова з основою інфінітива на **-ну-**:

гля́ну-ти	гля́н-у	гля́н-у́ть
кíну-ти	кíн-у	кíн-у́ть

7) Дієслова з основою інфінітива на приголосний:

нес-ті́	нес-у́	нес-у́ть
па́с-ти	пас-у́	пас-у́ть
те́р-ти	тр-у	тр-у́ть

8) Дієслова з основою на **-ота-**:

бульк-ота́-ти	булькоч-у́	булькóч-у́ть
мурк-ота́-ти	муркоч-у́	муркóч-у́ть

9) Окремі дієслова:

жа́-ти	жн-у	жн-уть
іржа́-ти	ірж-у́	ірж-у́ть
реві́-ти (й <i>ревті́</i>)	рев-у́	рев-у́ть
сла́-ти (= <i>посила́ти</i>)	шл-ю	шл-ю́ть
сла́-ти (= <i>стелі́ти</i>)	стел-ю́	стел-ю́ть
хоті́-ти	хоч-у	хоч-у́ть

Примітка. Дієслова, у яких в інфінітиві перед кінцевим *р* основи виступає *е*, втрачають його як в особових формах, так і в наказовому способі: *завме́р-ти* — *замер-у́*, *замер-у́ть*, *замер-у́*; *те́р-ти* — *тр-у*, *тр-у́ть*, *тр-и*; *упе́р-ти* — *упр-у́*, *упр-у́ть*, *упр-у́*. Але: *де́р-ти* — *дер-у́*, *дер-у́ть*, *дер-у́*; *же́р-ти* — *жер-у́*, *жер-у́ть*, *жер-у́*.

Зміни приголосних у дієсловах, дієприкметниках і віддієслівних іменниках 4. У дієсловах першої дієвідміни відбувається зміна приголосних: *г* → *ж*, *к* → *ч*, *х* → *ш*, *з* → *ж*, *с* → *ш*, *т* → *ч*, *ст* → *щ*, *ск* → *щ* у всіх формах теперішнього часу (або майбутнього часу дієслів доконаного виду), якщо така зміна є в першій особі однини: *могті́* — *мо́жу*, *мо́жеш*; *пекті́* — *печу́*, *печеш*; *колиха́ти* — *колишу́*, *колі́шеш*; *в'язá-ти* — *в'язжу́*, *в'яз́еш*; *чесáти* — *чешу́*, *чешеш*; *хоті́ти* — *хочу́*, *хочеш*; *свистáти* — *свищу́*, *сві́щеш*; *полоска́ти* — *полощу́*, *поло́щеш*.

5. У дієсловах другої дієвідміни в першій особі однини приголосні *д*, *т*, *з*, *с* змінюються на *дж*, *ч*, *ж*, *ш*, а *зд*, *ст* — на *ждж*, *щ*: *води́ти* — *воджу́*, *верті́ти* — *верчу́*, *возі́ти* — *вожу́*, *носи́ти* — *ношу́*; *їзди́ти* — *їжджу́*, *вимо́стити* — *вимо́щу*.

Примітка. У дієслові *бігти* й похідних від нього *забігти*, *прибігти* та ін., що належать до другої дієвідміни, *г* змінюється на *ж* у всіх формах теперішнього часу (або майбутнього дієслів доконаного виду): *бігти* — *біжу́*, *бі́жеш*.

6. Приголосні *г*, *з* змінюються в *ж*; *к*, *т* → *ч*; *с* → *ш*; *дз* → *дж*; *ст*, *ск* → *щ*:

а) У дієприкметниках перед суфіксом **-ен(ий)**: *перемо́жеш*, *во́жений*, *пéчений*, *кру́чений*, *но́шений*, *збу́джений*, *ви́їжджений*, *ви́мощений*, *пу́щений*.

б) У похідних дієсловах із суфіксами **-ува-** та **-а-**: *замо́ржувати*, *викочу́вати*, *вино́шувати*, *розку́шувати*, *прина́дживати*, *ви́їжджувати*, *вимо́щувати*; *походжа́ти*, *саджáти*, але *заважа́ти*, хоч *зава́дити*, *зава́джу*.

в) У віддієслівних іменниках перед суфіксом **-енн(я)**: *відно́шення*, *розхо́дження*, *розні́ждження*, *спрощення*; але перед **-інн(я)** ці приголосні зберігаються: *води́ння*, *вози́ння*, *крути́ння*, *носи́ння*.

Примітка 1. Не слід змішувати змінні *ж* і *дж*: *ж* чергується з *г*, *з*, а *дж* чергується з *д*: *напру́жуюсь*, *напру́ження* — *напру́га*; *вожу́* — *во́зити*; *ла́жу* — *ла́зити*; *воджу́* — *води́ти*; *ла́джу* — *ла́дити*; *ходжу́*, *розхо́дження* — *ходи́ти*.

Примітка 2. У дієсловах другої дієвідміни після губних перед *я, ю* з'являється *л*: *кúплять, лóвлять, лóмлять, люблять; куплю, ловлю, ломлю, люблю*. **Л** з'являється також після губних:

а) У дієприкметниках на **-ен(ий)**: *зроблений, кúплений, розграфлений*.

б) У дієприкметниках на **-яч(ий)**: *гúблячий, рóблячий*.

в) У дієприслівниках на **-ячи**: *гúблячи, люблячи, рóблячи*.

г) У віддієслівних іменниках перед **-ени(я)**: *здешéвлення, поглиблення*.

Примітка 3. Постфікс **-ся (-сь)** у дієсловах пишеться разом, причому в третій особі однини перед **-ся** з'являється **-ть**: *б'ється, лётся, сміюся, смієшся, сміється*.

Відмінювання дієслів ДАТИ, ЇСТИ, ВІСТИ (ВІДПОВІСТІ й под.), БУТИ

7. Чотири дієслова: *да́ти, ї́сти, ві́сти* (яке вживається в сучасній мові тільки з префіксами: *відпові́сті, розпові́сті* та ін.) і *бу́ти* з усіма похідними від них становлять відповідно до закінчень теперішнього часу (або

майбутнього дієслів доконаного виду) окрему групу.

О д н и н а

1 ос.	дам	ї́м	ві́дпові́м
2 ос.	да́си	ї́си	ві́дпові́си
3 ос.	да́сть	ї́сть	ві́дпові́сть

М н о ж и н а

1 ос.	дамо́	ї́мо	ві́дпові́мо
2 ос.	дасте́	ї́сте	ві́дпові́сте
3 ос.	даду́ть	ї́дять	ві́дповідя́ть

Від дієслова *бу́ти* вживається тільки форма *є* (інколи в поетичній мові для першої та третьої особи однини — *єсть*), що заступає всі інші форми; зрідка вживаються ще архаїчні форми: для другої особи однини — *єси́*, а для третьої особи множини — *суть*.

Майбутній час

8. а) **М а й б у т н і й ч а с** дієслів недоконаного виду вживається в таких формах:

1) Особові форми допоміжного дієслова *бу́ти* — *бу́ду, бу́деш, бу́де, бу́демо* (зрідка *бу́дем*), *бу́дете, бу́дуть* + інфінітив: *бу́ду писа́ти, бу́дете ходи́ти*.

2) Інфінітив + скорочені особові форми колишнього дієслова *я́ти (имі́...)* — *-му, -меш, -ме, -мемо* (зрідка *-мем*), *-мете, -муть*, що стали дієслівними закінченнями, злившись з інфінітивом: *пекти́му, пекти́меш, пекти́ме, пекти́мемо* (зрідка *пекти́мем*), *пекти́мете, пекти́муть*.

б) **М а й б у т н і й ч а с** дієслів доконаного виду вживається в таких формах:

1) Префікс + теперішній час: *зроблю́, напишу́*.

2) Деякі безпрефіксні дієслова доконаного виду з закінченням теперішнього часу (найчастіше зі значенням одноразової дії): *грімну, ляжу, пущу, стікну*.

9. Дієслова минулого часу особових закінчень не мають. Історично форми минулого часу утворилися від дієприкметників, і тому в них зберігаються афікси на позначення роду: -в або нульове закінчення в чол. роді, -ла — в жін. роді, -ло — в середн. роді однини, -ли — у множині всіх родів: *брав, ніс, пік; брала, неслá, пеклá; брало, неслó, пеклó; брали, несли, пекли*.

Давноминулий час дієслова складається з форм минулого часу цього дієслова та відповідних форм минулого часу допоміжного дієслова *бути*: *ходів був, ходила була, ходили були*.

Примітка 1. Про чергування о, е з і в дієсловах *віз, ніс* та ін. див. § 8, п. 1а. За аналогією до форм *віз, ніс, стеріг* та ін., у яких о, е чергуються з і, утворилися такі форми, як *запріг* (від *запрягті*), *ліг* (від *лягті*), де маємо і замість я.

Примітка 2. У ряді дієслів, що мають у формах теперішнього (майбутнього) часу суфіксальне н з особовими закінченнями, відповідний суфікс -ну- у формах інфінітива й минулого часу може випадати. Це буває переважно тоді, коли суфікс -ну- ненаголошений і дієслово не має значення одноразовості. Проте повної послідовності в уживанні інфінітива й минулого часу з суфіксом -ну- або без нього немає: *збліднути — зблід, зблідла; посòхнути — посòхти — посòхнув, посòх, посòхнула, посòхла; слáбнути — заслáбти — заслáб, заслáбла; тягнути — тягті — тягнув, тягнула — потяг, потягла*.

Примітка 3. Постфікс -ся після суфіксів інфінітива й майбутнього часу може змінюватися на -сь: *узятись, узявьсь, узялась, узяльсь, узялись*. У формі однини чол. роду це буває тільки після приголосного в (але: *стерігся, опікся* тощо).

§ 81. НАКАЗОВИЙ СПОСІБ

Наказовий спосіб має лише форми другої особи однини й першої та другої особи множини з такими закінченнями:

2 ос.	однини	-и	= Ø (нульове закінчення)
1 ос.	множини	-ім(о),	-мо
2 ос.	»	-іть,	-те

1. Закінчення -и, -ім(о), -іть звичайно бувають:

а) Під наголосом: *бері, берім(о), беріть; живі, живім(о), живіть; іді, ідім(о), ідіть; печі, печім(о), печіть; припусти, припустім(о), припустіть*.

б) У дієсловах із наголошеним префіксом ви-: *вйбери, вйберім(о), вйберіть; вйжени, вйженім(о), вйженіть* тощо, які без префікса мають кінцевий наголос: *бері, берім(о), беріть; жєні, жєнім(о), жєніть*.

в) У дієсловах із суфіксом **-ну-** в інфінітиві після приголосного: *кивні́, кивні́м(о), кивні́ть; кри́кни, кри́кні́м(о), кри́кні́ть; моргні́, моргні́м(о), моргні́ть; сту́кни, сту́кні́м(о), сту́кні́ть.*

г) У дієсловах з основою на **л** або **р** після приголосного: *підкрéсли, підкрéслі́м(о), підкрéслі́ть; прові́три, прові́трі́м(о), прові́трі́ть.*

2. В інших дієсловах ненаголошений голосний у закінченнях наказового способу відсутній:

а) Після голосних: *гра́й, гра́ймо, гра́йте; купі́й, купі́ймо, купі́йте; стій, стіймо, стійте; ший, шіймо, шійте.*

б) Після приголосних **б, п, в, м, ж, ч, ш, щ, р**: *не го́рб(ся), не го́рбте(сь); си́п, си́пмо, си́пте; став, ста́вмо, ста́вте; ознайо́м, ознайо́мте; рі́ж, рі́жмо, рі́жте; поклі́ч, поклі́чмо, поклі́чте; руш, ру́шмо, ру́ште; морі́ц, мо́рці́те; пові́р, пові́рмо, пові́рте.*

в) Після приголосних **д, т, з, с, л, н** теж зникає, причому ці приголосні пом'якшуються: *сяд́ь, ся́дьмо, ся́дьте; тра́ть, тра́тьмо, тра́тьте; чист́ь, чі́стьмо, чі́стьте; зла́зь, зла́зьмо, зла́зьте; пові́сь, пові́сьмо, пові́сьте; ві́зволь, ві́звольмо, ві́звольте; ста́нь, ста́ньмо, ста́ньте.*

Усі ці форми наказового способу дієслів, як видно з ілюстрацій, мають у першій особі множини закінчення **-мо**, у другій особі — **-те**.

Примітка 1. Від дієслова *їсти* наказовий спосіб: *їж, їжмо, їжте*; для дієслів *допові́сті, розпо́вісті* звичайно вживаються форми: *допо́відай* (від *допові́дати*), *розпо́відай* (від *розпові́дати*).

Примітка 2. Приголосні **г, к** у наказовому способі переходять у **ж, ч**: *бі́гти—бі́жй, бі́жй(о), бі́жйть; ля́гтй—ля́ж, ля́жмо, ля́жте; пекті́—печі́, печі́м(о), печі́ть* (пор. теперішній або майбутній час: *бі́жй, ля́жй, печі́й*).

Приголосні **з, с, х** у словах типу *каза́ти, писа́ти, бреха́ти* в наказовому способі відповідно переходять у **ж, ш**: *каза́ти—ка́жй, ка́жй(о), ка́жйть; писа́ти—пи́шй, пи́шй(о), пи́шйть; бреха́ти—(не) бреші́, (не) бреші́ть*; пор. теперішній час: *ка́жй, пи́шй, (не) бреші́й*.

Примітка 3. Усі дієслова з суфіксом **-ува-** (**-юва-**) мають перед закінченням наказового способу у (**ю**): *вимі́рюй, просмо́люй, розка́зуй*.

§ 82. УМОВНИЙ СПОСІБ

Частка **б, би** в умовному способі пишеться окремо: **б** пишеться після слів, що закінчуються на голосний: *я хоті́ла б; вона́ б сказа́ла; ра́да б узя́ти; я б про це розпо́вів; би* — після слів, що закінчуються на приголосний: *я хоті́в би; він би сказа́в; я міг би взя́ти; він би це да́вно бу́в зробі́в.*

§ 83. НЕОЗНАЧЕНА ФОРМА ДІЄСЛОВА (ІНФІНІТИВ)

Неозначена форма дієслова закінчується на **-ти**: *глибшати, годувати, годуватися (годуватися), жити, кинути, лізти, нести, пекти, пектися (пектись), ревіти, ходити, хотіти*.

Примітка 1. В усному мовленні, а відповідно й у художній літературі іноді вживаються також скорочені форми інфінітива на **-ть**, коли перед ним немає приголосного: *братъ, казатъ, кинуть, терпять, ходить*.

Примітка 2. Про форми з суфіксом **-ну-** й без нього див. § 80, п. 9, прим. 2; там же в прим. 3 див. про постфікс **-ся(-сь)**.

§ 84. ДІЄПРИКМЕТНИК

В українській мові вживаються дієприкметники:

- Дієприкметники активного стану**
1. Активного стану:
 - а) теперішнього часу на **-чий (-а, -е)** — зрідка: *виконуючий, зростаючий, мобілізуючий, організуючий, перетворюючий, працюючий*;
 - б) минулого часу на **-лий (-а, -е)**: *зжовклий, навіслий, осілий, почорнілий*.

- Дієприкметники пасивного стану**
2. Пасивного стану минулого часу:
 - а) на **-ний, -а, -е (-аний, -яний, -ений, -ений, -ований, -йований, -ьований, -уваний, -юваний)**: *(зі)гнаний, (по)сіяний, (с)творений, (за)гбений, (з)будований, (с)копійований, (с)формульований, намічований, виготовлюваний*;
 - б) на **-тий (-а, -е)**: *закритий, мітний, початий, ужитий*.

Примітка 1. а) Дієприкметники на **-тий** утворюються від односкладових дієслівних основ на **-и, -і, -у, -я** (після шиплячого **-а**), **-ер**: *біти — бітий, гріти — грітий, взути — взутий, взяти — взятий, м'яти — м'ятий, жати — жатий, терти — тертий*.

б) Паралельні форми на **-тий, -ний** утворюються від дієслів із суфіксом **-н- (-ну-)**: *вернути — вернутий і вернений, замкнути — замкнутий і замкнений, кинути — кинутий і кинений, уснути — уснутий і уснуений*.

в) Паралельні форми на **-тий і -ний** утворюються й від дієслів з основою інфінітива на **-оло, -оро**: *колоти — колотий і колений, пороти — поротий і порений*.

Від дієслова *молоти* паралельні форми — *молотий і мелений*.

г) Від інших дієслів утворюються дієприкметники на **-ний**: *варити — варений; вертіти — верчений, вразити — вражений, громадити — громаджений, дарувати — дарований, копіювати — копійований, купити — куплений, малювати — мальований, писати — писаний, погасити — погашений*.

Примітка 2. Дієприкметники від дієслів з основою інфінітива на приголосний, на **-и, -і (-ї)** перед **-ний** мають **е** (після голосних **є**): *запрягти — запряжений, виїздити — виїжджений, засідити — засіджений, вигоїти — вигоєний*.

§ 85. ДІЄПРИСЛІВНИК

1. Дієприслівники теперішнього часу утворюються від основи дієслова теперішнього часу за допомогою суфіксів **-учи (-ючи)**, **-ачи (-ячи)**.

Суфікс **-учи (-ючи)** виступає в дієприслівниках, утворених від дієслів першої дієвідміни, а суфікс **-ачи (-ячи)** — в дієприслівниках, утворених від дієслів другої дієвідміни: *беруть — беручи, виробляють — виробляючи, ідуть — ідучи, кажуть — кажучи; бачать — бачачи, летять — летячі, сидять — сидячі, сплять — сплячі*.

2. Дієприслівники минулого часу утворюються від основи дієслова минулого часу чоловічого роду за допомогою суфікса **-ши** (після основи на приголосний) і **-вши** (після основи на голосний): *брав — бравши, купував — купувавши, купів — купівши, налетів — налетівши; приніс — принісши, спік — спікши, став — ставши*.

III. ПРАВОПИС СЛІВ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ

ПРИГОЛОСНІ

Л § 86. 1. **L** у словах іншомовного походження передається твердим або м'яким **л** — залежно від того, як узвичаєне те чи інше слово в українській мові:

а) **Л** твердим (**л, ла, ло, лу**) у словах: *арсенал, бал, вулкан, інтеграл, інтернаціонал, капітал, футбол, халва; аероплан, баланс, галантерія, глазур, клас, молекула, новела, план, примула, формула; блок, велосипед, колонія, соло, соціологія, флот; блуза, лупа, металургія; Албанія, Атлантичний океан, Гренландія, Ла-Манш, Лондон, Осло, Тулуза; Веласкес, Голсуорсі, Лафарг, Майкл Голд, Флобер, Флуранс та ін.*

б) **Л** м'яким (**ль, ля, льо, лю**) у словах: *автомобіль, асфальт, бульбоб, гільза, гольф, магістраль, педаль, табель; вакуоля, ляпис, пілюля, пляж, полярний, регулятор; кльош, туберкульоз; алюміній, блюмінг, революція; Арль, Базель, Бельт, Любек, Любляна, Ольстер, Теруель, Фінляндія, Вілсон, Лінкольн, Золя, Лютер, Рафаель, Садуть, Тельман та ін.*

2. Сполучення **le** передається через **ле**: *білет, електрика, желе, легенда, лекція, пленум, телеграф; Валенсія, Каледонія, Палермо, Толедо; Галілей, Лессінг.*

Г, Н § 87. **G i h** звичайно передаються літерою **г**: *авангард, агітація, агресор, гвардія, генетика, гімнастика, гоніометр, грандіозний, графік, грог, ембарго, лінгвістика, міграція; гандбол, гегемонія, гектар, гербарій, герцог, гінді (мова), гіпотеза, горизонт, госпіталь, гугенот, гумус; Гаага, Гавана, Гавр, Гарвард, Гаронна, Гвінея, Гельсінгфорс, Гельсінкі, Гіндустан, Гренландія, Греція, Йоганнесбург, Люксембург; Ганнібал, Гейне, Гете, Гізо, Гомер, Горіцій, Горн, Гюб, Магомет.*

В окремих словах англійського походження **h** передається літерою **х**: *хобі, хокей, хол; Хемінгуей та ін.*

Ф, Ph, Т § 88. **F i ph** передаються літерою **ф**: *фабрика, факт, фартух, фах, фаянс, федеративний, фейлетон, фігура, форма, фуґа, футляр, офіційний, реформа; ефемірний, катастрофа, корифей, фараон, фізика, фізіо-*

логія, філософія, флегматик, фонетика, фосфор; Флоренція, Франція; Філіппіни, Фінікія; Лонгфелло, Фірдоусі, Фабн.
 Тн залежно від того, як слово узвичаєне в українській мові, передається то літерою **ф**: арифметика, ефір, кафедра, логарифм, міф, орфографія, нафос, Федір, — то літерою **т**: бібліотека, ортодокс, ортопедія, театр, теорія; Тадей, Теодор.

Неподвоєні
 й подвоєні
 приголосні

§ 89. 1. У загальних назвах іншомовного походження приголосні звичайно не подвоюються: акумуляція, бароко, беладона, белетристика, бравісимо, ват (хоч Ватт), грип, гріпа, групето, гун (гүни), ідилічний, інтелектуальний, інтермецо, колектів, комісія, комүна, лібрето, піанісимо, піцкато, стакато, сүма, фін (фіни), фортісимо, шасі, шофер та ін.

Тільки в окремих загальних назвах зберігається подвоєння: анналі, бонна, брутто, ванна (ванний), мадонна, манна (манний), мотто, нетто, панна, пенні, тонна, білль, булла, вілла, мулла, дурра, мірра.

2. При збігу однакових приголосних префікса й кореня подвоєний приголосний маємо лише тоді, коли в мові вживається паралельне непрефіксальне слово: апперцепція (бо є перцепція), імміграція (бо є міграція), інновація (бо є новація), ірраціональний (бо є раціональний), ірреальний (бо є реальний), контрреволюція (бо є революція), сюрреалізм (бо є реалізм).

Примітка. Коли непрефіксальне слово своїм змістом далеко відходить від префіксального (напр.: нотация — анотация, конотация), приголосний не подвоюється на письмі.

3. Подвоєні приголосні зберігаються в географічних, особових та інших власних назвах: Андорра, Гаронна, Голландія, Калькутта, Марокко, Міссурі, Ніцца, Ренн, Яффа; Бетті, Джонні, Мюллер, Руссо, Фламмаріон, Шіллер.

Примітка. Подвоєні приголосні зберігаються й в усіх похідних словах: андоррський (Андорра), марокканець (Марокко), яфський (Яффа).

ПЕРЕДАЧА ЗВУКА j ТА ГОЛОСНИХ

§ 90. 1. Відповідно до вимови j у словах французького походження передається через ж: Жером (Jérôme), жабó (jabet), Жанна (Jeanne), жури (jury); у словах англійського походження — через дж: джаз (jazz),

Джеймс (James), *джемпер* (jumper), *Джерсі* (Jersey); у словах іспанського походження — через *х*: *хунта* (junta), *Бадахос* (Badajoz).

2. Початкові *ie* (*hie*) звичайно передаються через *ie*: *ієрарх*, *ієрархія*, *ієрєй*, *ієрєй*, *ієрєй*, *ієрєй*, але: *єзуїт*, *єна*, *єна* (грошова одиниця Японії), *Єрусалім*. Початкове *je* передається через *e*: *єнсен*, *єсперсен*.

3. Початкові *io*, *yo*, *jo* передаються через *io*, коли в українській мові вони вимовляються як два склади: *іон*, *іоніза́тор*, *іоні́йський*, *Іоні́чне мо́ре*; через *йо*, коли вони вимовляються як один склад: *йод*, *йота*; *Йорда́нія*, *Нью-Йорк*, *Йон*, *Йосип* та ін.

4. *I*, *y* (а також *u* німецького дифтонга *eu*) в позиції між двома голосними (в іноземній мові) в загальних назвах звичайно не передаються окремим знаком: *бу́ер*, *конве́єр*, *лоя́льний*, *парано́я*, *плея́да*, *роя́ль*, *сакво́яж*, *секво́я*, *фай́нс*, *феєрве́рк*, але: *Го́йя*, *Саво́йя*, *Фейєрба́х*; також *ма́йя* (народність), *фойе́*.

5. Залежно від позиції та вимови в українській мові *i*, *y* (ігрек) передаються також літерами *i*, *ı* та *и*.

а) *I* пишеться:

1) На початку слова: *іде́я*, *Іліа́да*, *інстру́кція*, *інтернаціона́льний*; *Індія*, *Іспа́нія*; *Ібсен*, *Іво́н*, *Ізабе́лла*.

2) Після приголосного перед голосним, *e* та *й*: *арте́ріальний*, *гене́ральний*, *діале́ктика*, *індустріаліза́ція*, *матеріа́л*, *соціалі́зм*, *фіа́лка*; *аудиє́нція*, *гіє́на*, *кліє́нт*, *пієте́т*; *аксіо́ма*, *революціо́нер*, *соціоло́гія*, *фіоло́говий*; *ра́діус*, *тріумф*; *парти́йний*, *ра́дій*; *Біаррі́ц*, *Фію́ме*; *Віардо́*, *Оссіа́н*, *Фіорава́нте*.

I в середині слова перед голосним іноді переходить у *й* і відповідно передається на письмі: *кури́боз*, *серібо́зний*; *ар'єрга́рд*, *бар'єр*, *вольте́р'янець*, *кар'єра*, *п'єса*.

Ia в кінці слова передається звичайно через *ія*: *арте́рія*, *інду́стрія*, *істо́рія*, *хімі́я*; *Апу́лія*, *Гре́ція*, *Діє́го-Гарсі́я*, *Мурсі́я*.

3) Після приголосних в особових іменах і в географічних назвах (крім випадків, зазначених у в, 3—5 цього ж пункту), а також у похідних прикметниках перед наступним приголосним і в кінці слова: *Замбе́зі*, *Ка́прі*, *Лісабо́н*, *Міссісі́пі*, *Монтевіде́о*, *Нагаса́кі*, *Пото́*, *Ніл*, *Севі́лья*, *Сідней*, *Сомалі*, *Сочи́*; *Анрі́*, *Білло́*, *Гальва́ні*, *Грімм*, *Дідро́*, *Дізель*, *Овіді́й*, *Россі́ні*; *лісабо́нський*.

Примітка. Власні імена, що перетворилися в назви предметів і явищ, тобто стали загальними іменами, пишуться за правилами правопису загальних назв іншомовного походження: *дізель* (хоч *Дізель*).

4) Після приголосних у кінці невідмінюваних слів: *віза-ві, журі, колібрі, мерсі, парі, попурі, таксі, харакірі*, а також перед наступним приголосним у таких невідмінюваних словах, як *гратіс, піанісимо* й под.

5) В усіх інших випадках після **б, п, в, м, ф, г, к, х, л, н** перед наступним приголосним: *бізнес, пілót, вібрація, академік, фінанси, графік, гіпопótам, логічний, гімн, кілограм, кінó, архів, хімія, хірург, література, республіка, комуніст, ніша*.

Примітка 1. У ряді слів іншомовного походження, що давно засвоєні українською мовою, після **б, п, в, м, ф, г, к, х, л, н** пишеться відповідно до вимоги **и**: *бурмістер* (але *бургомістр*), *вімпел, ехідна, імбір, кипаріс, лимán, міля, мирт, нírка, спирт, хімєра* та ін., а також у словах, запозичених із східних мов, переважно тюркських: *башкір, гір'я, калмік, кинджál, киргіз, кисєт, кишлák*.

Примітка 2. З **и**, а не з **і** пишуться також слова церковного вжитку: *диякон, єпископ, єпитімія, єпитрахіль, камілавка, мітра, митрополіт, християнство* тощо.

б) **ї** пишеться після голосного: *мозаїка, наївний, прозаїк, руїна, теїн; Енеїда, Ізмаїл, Каїр*.

Але в складних словах, де перша частина закінчується голосним, на початку другої частини пишеться **і**: *староіндійський, новоірландський*; так само в позиції після префікса, що закінчується на голосний або приголосний: *антиісторичний, доісторичний, поінформувати; безідейний, дезинтеграція, дезінфекція, дезінформація, рoзiграш*.

в) **и** пишеться:

1) В загальних назвах після приголосних **д, т, з, с, ц, ж (дж), ч, ш, р** перед наступним приголосним: *дiзель, динамо, диплом, директор, методика; інститут, математика, стимул, текстиль, тип; зигзаг, позиція, фізичний; марксiзм, силюєт, система; цистерна, цифра; жирандоль, режим, джигiт, джiнси; речитатив, чичероне; шiрма, шифр; бригада, риф, фабрика*.

2) У географічних назвах з кінцевими **-ида, -ика**: *Антарктида, Атлантида, Флоріда; Адриатика, Америка, Антарктика, Арктика, Атлантика, Африка, Балтика, Корсика, Мексика*.

3) У географічних назвах після приголосних **дж, ж, ч, ш, щ, і, ц** перед приголосним: *Алжiр, Вашингтон, Вiрджiнiя, Гемпшир, Жиронда, Йоркшир, Лейпциг, Циндао, Чикаго, Чiлi*, але перед голосним **і** в кінці слова пишеться **ї**: *Вiшi, Шiофок*.

4) У географічних назвах із звукосполученням **-ри-** перед приголосним (крім **й**): *Великобританія, Крит, Мавританія, Мадрид, Париж, Рiга, Рим* та ін., але *Австрія, Ріо-де-Жанейро*.

5) У ряді інших географічних назв після приголосних **д, т** та в деяких випадках згідно з традиційною вимовою:

Аргентіна, Братислава, Бразилія, Ватикан, Единбург, Єгипет, Єрусалим, Китай, Кордильєри, Пакистан, Палестина, Сардинія, Сиракузи, Сірія, Сицилія, Скандинавія, Тибет та в похідних від них: аргентинець, аргентинський та ін.

6. У словах, запозичених із французької мови, після шиплячих **ж, ш** пишеться відповідно до французького **и** українське **у**, а не **ю**: брошюра, журі, парашут; також у словах парфуми, парфумерія.

Е, ѐ, еу § 91. 1. **Е** передається літерою **е**: екватор, екзаменатор, електрика, енергія, ентузіазм, етан, ідеал, каре, силюєт, театр, фаєтон, філе; Еквадор, Па-де-Калє, Теруєль; Енгельс, Ехїл.

2. Коли іншомовне **е** (іноді дифтонг **ai**) на початку слова вимовляється в українській мові як звукосполучення **й + е**, воно передається літерою **є**: європеєць, європейський, єгер, єнот, єресь; Ємен, Євпаторія, Євразія, Європа, Євфрат, Єгипет. Також після апострофа, **е, і, й, ь** пишеться **є**, а не **е**: бар'єр, н'єдестал, конвєєр, реєстр, феєрвєрк, абітурієнт, націєнт; В'єнна, В'єтнам, Ов'єдо, Трієст, Сьєрра-Леоне; Вандрієс, Дієго, Фейєрбáх, Гот'є. Але після префіксів і споріднених з ними елементів пишеться **є**: дієлєктрик, полієдр, реєвакуація, реєміграція тощо.

Примітка. У слові траєкторія пишеться **є**; у словах проєкт, проєкція **й** под. пишеться **є**.

Ое, ѐ, еу передаються літерою **е**: Гете, Кельн, Вільнєв.

ГРУПИ ПРИГОЛОСНИХ З ГОЛОСНИМИ

Апостроф § 92. 1. Апостроф у словах іншомовного походження та похідних від них пишеться перед **я, ю, е, і**:

а) Після приголосних **б, п, в, м, ф, г, к, х, ж, ч, ш, р**: б'єф, комп'ютер, н'єдестал, інтерв'ю, прем'єр, торф'яний, к'янти, миш'як, кар'єра; П'ємонт, П'ячєнца, Рив'єра, Ак'яб, Іх'ямас; Барб'є, Б'єрнсон, Б'юкенен, Женєв'єва, Ф'єзоле, Монтєск'є, Руж'є, Фур'є.

б) Після кінцевого приголосного префікса: ад'юнкт, ад'ютант, ін'єкція, кон'юнктура.

2. Апостроф не пишеться:

а) Перед **йо**: курйоз, серйозний.

б) Коли **я, ю** позначають пом'якшення попереднього приголосного перед **а, у**: бязь; бюджет, бюрò, пюїтр, мюрід, фюзєляж, кюєт, рюкзак, рюш; Барбюс, Бюффон, Вюртемберг, Мюллер, Гюбò, Кюв'є, Рюдберг.

Ь § 93. 1. Знак м'якшення (**ь**) у словах іншомовного походження пишеться після приголосних **д, т, з, с, л, н**:

а) Перед **я, ю, є, ї, йо**: *адью, кондотьєр, конферансьє, монпансьє, ательє, марсельєза, мільярд, бульйон, віньєтка, каньйон; В'єнтьян, Фетьйо, Кордильєри, Севілья; Готьє, Лавуазьє, Жусьє, Мольєр, Ньютон, Реньє, Віньї.*

б) Відповідно до вимови після **л** перед приголосним: *альбатрос, фільм; Дельфи, Нельсон, але: залл, катафалк і т. ін.*

в) Відповідно до вимови в кінці слів: *магістраль, Базель, Бульон, Рафаель, але: бал, метал, рулон, шприц; Галац, Суец та ін.*

2. Знак м'якшення не пишеться перед **я, ю**, коли вони позначають сполучення пом'якшеного приголосного з **а, у**: *маляр, малярія; дюна, ілюзія, нюанс, тюбик, тюль; Аляска, Дюма, Сю.*

Дифтонги
AU, OU

§ 94. Дифтонги **au, ou** передаються переважно через **ау, оу**: *аудиторія, аудієнція, гаупт-вахта, лауреат, локаут, пауза, фауна (але: мавзолей); джобуль, клубун; Джорджтаун, Каунас; Краузе, Паульсен, Фауст, Штраус; Вбуверман, Шоу.*

Разом із тим у цілому ряді слів **au** передається через **ав**: *автентичний, автобіографія, автомобіль, автор, авторитет, автохтон; Австралія, Австрія; Август, Аврора.*

Німецький
дифтонг EI

§ 95. 1. Німецький дифтонг **ei**, англійський **eu** та голландський **iy, y** передаються через **ей**: *волейбол, гейзер, дрейф, лейтенант, маркшейдер, капельмейстер, штрейкбрехер; Лейпциг, Рейн, Швейцарія; Ван-Дейк, Гейне, Ейнштейн.*

2. У власних назвах новішого походження німецький дифтонг **ei** передається через **ай (яй)**, дифтонг **eu** — через **ой**: *Айзенбах, Нойбранденбург, Нортгайм; Вайсенборн, Кайзер, Майнгоф, Нойбауер.*

Кінцеві
-TR, -DR.

§ 96. Кінцеве **-tr** передається через **-тр**, кінцеве **-dr** — через **-др**: *барометр, діаметр, семєстр, театр, термометр, центр; сидр, циліндр.*

§ 97. Англійське **w** у власних назвах передається звичайно через **в**: *Вашингтон, Вєбстер, Веллінгтон, Вільсон, Вільямс, Вінер, Вінніпег та ін., але за традицією Уайльд, Уеллс, Уельс, Уолл-стрит, Голсуорсі, Хемінгуей та ін.; англійське th — через т: Ворт, Мередіт, Агата, але Голсуорсі, Резерфорд.*

§ 98. Французькі **ll** та **ill** після голосних у кінці слів та перед голосними передаються через **й**: *Ануй, Війон; Вайян, Вайель, Шантійї.*

§ 99. Довгі голосні в прізвищах та іменах, запозичених із фінської та естонської мов, передаються подвоєнням відповідних літер української абетки: *Аарне, Кюусінен, Тбомінг.*

ВІДМІНЮВАННЯ СЛІВ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ

§ 100. 1. Іменники іншомовного походження відмінюються як відповідні українські іменники:

I відміна: *капсула* — *капсули, капсулі*; *фізика* — *фізики, фізиці*; *вакуоля* — *вакуолі, вакуолю*; *ескадрілья* — *ескадрільї, ескадрільєю*, род. мн. *ескадрілей*; *Будда* — *Будди, Буддою*; *Венеція* — *Венеції, Венецією*; *Гойя* — *Гойї, Гойєю*.

II відміна: *арсенал* — *арсеналу, арсеналом, в арсеналі*; *блок* — *блока (і блоку), блоком, на блоці*; *автомобіль* — *автомобіля, автомобілем*; *Шіллер* — *Шіллера, Шіллером*; *Рафаель* — *Рафаеля, Рафаелем*; *Дарвін* — *Дарвіна, Дарвіном*; *Бюлов* — *Бюлова, Бюловом*.

III відміна: *магістраль* — *магістралі, магістраллю*.

2. Деякі іменники іншомовного походження не відмінюються, а саме: іменники на **-а** з попереднім голосним: *ампула, боа, Жоффруа*; на **-е**: *кафе, кашне, турне; Беранже, Гейне, Гете, Данте*; на **-є**: *ательє, Барб'є, Готьє, Лавуазьє*; на **-і**: *колібри, поні, таксі; Гальвані, Голсуорсі, Россіні, Фірдоусі, Шеллі*; на **-ї**: *Вінї, Шантїї*; на **-о**: *бюро, депо, кінб, манто, метрб, радіо; Арно, Буало, Віардо, Гюго, Дідро, Лонгфелло, Тассо* (але *пальто* відмінюється); на **-йо**: *імброльйо, Пількомайо*; на **-у**: *какаду, рагу, Шбу*; на **-ю**: *інтерв'ю, меню, Сю*; жіночі імена на приголосний, а також жіночі прізвища на **-ін, -ов**: *Аліс, Долорес, Зейнаб; (Ельза) Вірхов, (Джеральдіна) Чаплін*.

Примітка. Слов'янські чоловічі імена та прізвища на **-о** відмінюються: *Бранко* — *Бранка, Давічо* — *Давіча, Костюшко* — *Костюшка, Тіто* — *Тіта, Цветко* — *Цветка*.

IV. ПРАВОПИС ВЛАСНИХ НАЗВ

Українські
прізвища

§ 101. Українські прізвища передаються на письмі відповідно до вимови за загальними нормами українського правопису: *Березівський, Біловерхий, Ведмедів, Заєць, Кривоніс, Миколаєнко, Олексієнко, Олександрович, Швець*.

Відмінювання
прізвищ

§ 102. 1. Українські та інші слов'янські прізвища, що мають закінчення іменників I відміни, відмінюються як відповідні іменники I відміни, а прізвища з закінченнями іменників II відміни відмінюються за зразками відмінювання відповідних іменників II відміни:

Майборода — Майбороди, Майбороді, Майбороду й т. д.;

Гміря — Гмірі, Гмірі, Гмірю, Гмірею й т. д.;

Гнатюк — Гнатюка, Гнатюкові (Гнатюку) й т. д.;

Заєць — Зайця, Зайцеві (Зайцю) й т. д.;

Іваньо — Іваня, Іваньові (Іваню) й т. д.;

Кривоніс — Кривоніса, Кривонісові (Кривонісу) й т. д.;

Лєбідь — Лєбеда, Лєбедеві (Лєбедю) й т. д.;

Панібудьласка — Панібудьласки, Панібудьласці й т. д.;

Симонєнко — Симонєнка, Симонєнкові (Симонєнку)

й т. д.;

Але: *Швець — Швеця, Швецеві (Швецю)* й т. д.

2. Прізвища прикметникового типу на **-ий, -ій** відмінюються як відповідні прикметники чол. та жін. роду (твердої чи м'якої групи):

Авдієвський — Авдієвського, Авдієвському й т. д.;

Кобилянська — Кобилянської, Кобилянській і т. д.

3. Чоловічі прізвища прикметникового типу на **-ов, -ев (-ев), -ів (-їв), -ин, -ін (-ін)** відмінюються за такими зразками:

О д н и н а

Н.	Пáвлов	Ковалів	Прóкопів
Р.	Пáвлов-а	Ковалéв-а (-лів-а)	Прóкопов-а (-пів-а)
Д.	Пáвлов-у	Ковалéв-у (-лів-у)	Прóкопов-у (-пів-у)
Зн.	Пáвлов-а	Ковалéв-а (-лів-а)	Прóкопов-а (-пів-а)
Ор.	Пáвлов-им	Ковалéв-им (-лів-им)	Прóкопов-им (-пів-им)
М.	...Пáвлов-і, -у	...Ковалéв-і, -у (-лів-і, -у)	...Прóкопов-і, -у (-пів-і, -у)
Кл.	Пáвлов-е й Пáвлов	Ковалéв-е (-лів-е) й Ковалів	Прóкопов-е (-пів-е) й Прóкопів

М н о ж и н а

Н.	Пáвлов-и	Ковалéв-и (-лів-и)	Прóкопов-и (-пів-и)
Р.	Пáвлов-их	Ковалéв-их (-лів-их)	Прóкопов-их (-пів-их)
Д.	Пáвлов-им	Ковалéв-им (-лів-им)	Прóкопов-им (-пів-им)
Зн.	Пáвлов-их	Ковалéв-их (-лів-их)	Прóкопов-их (-пів-их)
Ор.	Пáвлов-ими	Ковалéв-ими (-лів-ими)	Прóкопов-ими (-пів-ими)
М.	...Пáвлов-их	...Ковалéв-их (-лів-их)	...Прóкопов-их (-пів-их)
Кл.	Пáвлов-и	Ковалéв-и (-лів-и)	Прóкопов-и (-пів-и)

О д н и н а

Н.	Гáршин	Романішин
Р.	Гáршин-а	Романішин-а
Д.	Гáршин-ові (-у)	Романішин-ові (-у)
Зн.	Гáршин-а	Романішин-а
Ор.	Гáршин-им	Романішин-им
М.	...Гáршин-і, -у	...Романішин-і, -у
Кл.	Гáршин-е й Гáршин	Романішин-е й Романішин

Множина

Н.	Гаршин-и	Романішин-и
Р.	Гаршин-их	Романішин-их
Д.	Гаршин-им	Романішин-им
Зн.	Гаршин-их	Романішин-их
Ор.	Гаршин-ими	Романішин-ими
М.	...Гаршин-их	...Романішин-их
Кл.	Гаршин-и	Романішин-и

Примітка. При відмінюванні чеських і польських прізвищ суфіксальний *е* зберігається: *Гашек* — *Гашека*, *Гашекові...*, *Локетек* — *Локетека*, *Локетекові...*

4. Жіночі прізвища на приголосний та **о** не відмінюються: *Марії Сеник*, *Надії Балій*, з *Ніною Байко*. Аналогічні чоловічі прізвища відмінюються як відповідні іменники: *Василія Сеника*, *Михайлові Балієві*, з *Андрієм Байком*.

Примітка. Про відмінювання неслов'янських прізвищ див. § 100.

Відмінювання імен § 103. 1. Українські чоловічі та жіночі імена, що в називному відмінку однини закінчуються на **-а**, **-я**, відмінюються як відповідні іменники I відміни:

Однина

Тверда група

	чол. р.	жін. р.
Н.	Микол-а	Ганн-а
Р.	Микол-и	Ганн-и
Д.	Микол-і	Ганн-і
Зн.	Микол-у	Ганн-у
Ор.	Микол-ою	Ганн-ою
М.	Микол-і	Ганн-і
Кл.	Микол-о	Ганн-о

М'яка група

	чол. р.		жін. р.	
Н.	Ілл-я	Соломі-я	Мотр-я	Натал-я
Р.	Ілл-і	Соломі-ї	Мотр-і	Натал-і
Д.	Ілл-і	Соломі-ї	Мотр-і	Натал-і
Зн.	Ілл-ю	Соломі-ю	Мотр-ю	Натал-ю
Ор.	Ілл-єю	Соломі-єю	Мотр-єю	Натал-єю
М.	Ілл-і	Соломі-ї	Мотр-і	Натал-і
Кл.	Ілл-е	Соломі-е	Мотр-е	Натал-ю

Множина

Тверда група

	чол. р.	жін. р.
Н.	Микóл-и	Гáнн-и
Р.	Микóл	Ганн
Д.	Микóл-ам	Гáнн-ам
Зн.	Микóл	Ганн
Ор.	Микóл-ами	Гáнн-ами
М.	Микóл-ах	Гáнн-ах
Кл.	Микóл-и	Гáнн-и

М'яка група

	чол. р.		жін. р.	
Н.	Ілл-і	Соломі-ї	Мóтр-і	Натáл-і
Р.	Ілл-ів	Соломі́й	Мотр	Натáль
Д.	Ілл-я́м	Соломі-я́м	Мóтр-я́м	Натáл-я́м
Зн.	Ілл-ів	Соломі́й	Мотр	Натáль
Ор.	Ілл-я́ми	Соломі-я́ми	Мóтр-я́ми	Натáл-я́ми
М.	Ілл-я́х	Соломі-я́х	Мóтр-я́х	Натáл-я́х
Кл.	Ілл-і	Соломі-ї	Мóтр-і	Натáл-і

Примітка 1. Кінцеві приголосні основи г, к, х у жіночих іменах у давальному та місцевому відмінках однини перед закінченням *-і* змінюються на з, ц, с: *Ольга — Ользі, Палáжка — Палáжці, Солóха — Солóсі.*

Примітка 2. У жіночих іменах типу *Ода́рка, Парáска* в родовому відмінку множини в кінці основи між приголосними з'являється звук о: *Ода́рок, Парáсок.*

2. Українські чоловічі імена, що в називному відмінку однини закінчуються на приголосний та о, відмінюються як відповідні іменники II відміни:

Однина

Тверда група

Н.	Оле́г	Антiн	Дмитр-ó
Р.	Оле́г-а	Антóн-а	Дмитр-á
Д.	Оле́г-ові (-у)	Антóн-ові (-у)	Дмитр-óві (-ý)
Зн.	Оле́г-а	Антóн-а	Дмитр-á
Ор.	Оле́г-ом	Антóн-ом	Дмитр-óм
М.	Оле́г-ові	Антóн-ові	Дмитр-óві
Кл.	Оле́г-у	Антóн-е	Дмі́тр-е

М'яка група

Мішана група

Н. Сергі-й	Їгор	Терень	Тиміш
Р. Сергі-я	Їгор-я	Терен-я	Тимош-а́
Д. Сергі-єві(-ю)	Їгор-єві(-ю)	Терен-єві(-ю)	Тимош-єві(-у́)
Зн. Сергі-я	Їгор-я	Терен-я	Тимош-а́
Ор. Сергі-єм	Їгор-єм	Терен-єм	Тимош-е́м
М. Сергі-єві	Їгор-єві	Терен-єві	Тимош-е́ві
Кл. Сергі-ю	Їгор-е	Терен-ю	Тимош-е

Множина

Тверда група

Н. Олэг-и	Антон-и	Дмитр-і́
Р. Олэг-ів	Антон-ів	Дмитр-ів
Д. Олэг-ам	Антон-ам	Дмитр-а́м
Зн. Олэг-ів	Антон-ів	Дмитр-ів
Ор. Олэг-ами	Антон-ами	Дмитр-а́ми
М. Олэг-ах	Антон-ах	Дмитр-а́х
Кл. Олэг-и	Антон-и	Дмитр-і́

М'яка група

Мішана група

Н. Сергі-ї	Їгор-і	Терен-і	Тимош-і
Р. Сергі-їв	Їгор-ів	Терен-ів	Тимош-ів
Д. Сергі-ям	Їгор-ям	Терен-ям	Тимош-а́м
Зн. Сергі-їв	Їгор-ів	Терен-ів	Тимош-ів
Ор. Сергі-ями	Їгор-ями	Терен-ями	Тимош-а́ми
М. Сергі-ях	Їгор-ях	Терен-ях	Тимош-а́х
Кл. Сергі-ї	Їгор-і	Терен-і	Тимош-і

Примітка 1. В іменах типу *Анѣн, Нестір, Ничіпир, Прокіп, Сидір, Тиміш, Федір* і виступає тільки в називному відмінку, у непрямих - о: *Антона, Антонови* й т. д., *Нестора, Несторові* й т. д., але: *Авенір — Авеніра, Лаврін — Лавріна, Олефір — Олефіра*.

Примітка 2. Імена, що закінчуються в називному відмінку на -р, у родовому мають закінчення -а: *Віктор — Віктора, Макар — Макара, Світозар — Світозара*, але: *Ігор — Ігоря, Лазар — Лазаря*.

Примітка 3. Ім'я *Лев* при відмінюванні має паралельні форми: *Лева* й *Льва, Лєвові* й *Льбові* та ін.

3. Українські жіночі імена, що в називному відмінку однини закінчуються на приголосний, відмінюються як відповідні іменники III відміни:

О д н и н а

Н.	Любóв	Нинéль
Р.	Любóв-і	Нинéл-і
Д.	Любóв-і	Нинéл-і
Зн.	Любóв	Нинéль
Ор.	Любóв'-ю	Нинéлл-ю
М.	Любóв-і	Нинéл-і
Кл.	Любóв-е	Нинéл-е

Примітка: Форми множини від таких імен майже не вживаються.

Зразок відмінювання жіночого імені та по батькові

Н.	Марі-я Васілівн-а (Андріївн-а, Іллівн-а)
Р.	Марі-ї Васілівн-и (Андріївн-и, Іллівн-и)
Д.	Марі-ї Васілівн-і (Андріївн-і, Іллівн-і)
Зн.	Марі-ю Васілівн-у (Андріївн-у, Іллівн-у)
Ор.	Марі-єю Васілівн-ою (Андріївн-ою, Іллівн-ою)
М.	Марі-ї Васілівн-і (Андріївн-і, Іллівн-і)
Кл.	Марі-є Васілівн-о (Андріївн-о, Іллівн-о)

Фонетичні § 104. Найголовніші правила щодо правопису правила правопису інших слов'янських прізвищ такі:
слов'янських прізвищ

1. Російський звук *е*, польські *ie*, болгарський і сербський *е*, чеські *е*, *ě* після приголосних передаються літерою **е**: *Алекса́ндров, Бесту́жев, Вельго́рський, Венге́ров, Веселовський, Державі́н, Кузнецо́в, Лє́рмонтов, Озеров, Петро́в, Степа́нов, Турге́нев, Фе́дін, Шмельо́ва; Бе́лич, Бронєвський, Вє́слав, Залє́ський, Мечисла́в, Міцке́вич, Міча́тек, Не́дич, Седла́чек, Сенке́вич, Серако́вський, Це́нкий, Ча́пек.*

2. Російський звук *е* передається літерою **е** в таких випадках:

а) На початку слів: *Євдокі́мов, Євтуше́вський, Єго́ров, Єла́нський, Єлизáров, Єршо́в, Єфі́мов.*

б) У середині слів після голосного *й* при роздільній вимові після приголосного: *Бердя́ев, Буєра́ков, Вереса́ев, Гуля́ев, Достоєвський, Іса́енков; Аля́б'єв, Афанáсьєв, Григо́р'єв, Євге́нєва, Зино́в'єв.*

в) Після приголосних (за винятком шиплячих, **р** і **ц**) у суфіксах **-єв, -єєв** російських прізвищ: *Лобте́в, Медве́дев, М'ятле́в, Тиміря́єв; Алексє́єв, Веденє́єв, Горде́єв, Матве́єв, Менделє́єв, але: Мі́ромцев, Нехоро́шев, Піса́рев, Подья́чев, Усвятце́в; Андрє́єв, Аракче́єв, Маце́єв, Плещє́єв, а також у болгарських: Бо́тев, Дру́мев* і под.

г) Коли російському **е** кореня відповідає в аналогічних українських і (тобто на місці колишнього **ѣ**): *Белі́нський, Звє́-*

*рев, Лесков, Местечкін, Наседкін, Пешковський, Рєнін, Сто-
лєтов, Твердохлєбов.*

3. Російська літера **є** передається:

Е

а) Сполученням літер **йо** на початку слова, у середині після голосних, а також після **б, п, в, м, ф**, коли **є** позначає звукосполучення **й + о**: *Йолкін; Бугайов, Вороб-
йова, Окайов, Соловійов.*

б) Через **ьо** в середині слова після приголосних, коли **є** позначає сполучення м'якого приголосного з **о**: *Алфьоров, Верьовкін, Дьорнов, Корольов, Новосьолов, Семьоркін, Тьор-
кін.* Але в прізвищах, утворених від спільних для україн-
ської та російської мов імен, пишеться **е**: *Артемов, Семєнов, Фєдоров* і т. ін.

в) Через **о** під наголосом після **ч, щ**: *Грачов, Лихачов, Пу-
гачов, Хрущов, Щипачов.*

4. Польське сполучення літер **ю** передається:

а) Сполученням літер **йо** після **б, п, в, м, ф**: *Голембйов-
ський, Мйодович, Пйотровський.*

б) Через **ьо** після м'яких приголосних: *Аньолек, Генсьор-
ський, Козьолєцький.*

И (І)

5. **И (І)** передається через **и** в прізвищах, на-
лежних до південнослов'янських мов, у яких немає розрізнення **и — і** (болгарська, сербська та ін.): *Веліч-
ков, Жйвков, Хрйстов; Бєлич, Караджич, Милєтич, Радич, Ягич*; але через **ї** після голосного: *Райч, Стоїч* та через **і** —
на початку слова: *Іконюв, Ілєв; Івич, Ігнатювич.*

У польських, чеських і словацьких прізвищах **і** переда-
ється:

а) Через **і** на початку слова та після приголосного: *Іваш-
кєвич, Зволінський, Лінда, Міцкєвич; Індра, Єдлічка, Мічатек.*

б) Через **и** після шиплячих і в суфіксах **-ик, -ицьк-, -ич**
(**-евич, -ович**): *Бжозювич, Козіцький, Конопніцька, Копєр-
ник, Сенкєвич, Шімчак; Гавлик, Жйжка, Міклошич, Фўчик.*

6. Російська літера **и** передається:

а) Літерою **і** на початку слова та після приголосних (крім шиплячих і **ц**): *Ігнатов, Ігнатьєв, Ісаєв; Багіров, Гагарін, Мічурін, Пушкін.*

б) Літерою **ї** після голосного **й** при роздільній вимові піс-
ля приголосних (після **ь** та апострофа): *Воїнов, Гўр'їн, Ізмаїлов, Іл'їн.*

в) Літерою **и**:

1) Після **дж, ж, ч, ш, щ** і **ц** перед приголосним: *Гаршин, Гўцин, Дорожин, Лўчин, Цецїлін, Чйчиков, Шйшкін, Щиглов*; це стосується й прізвищ інших народів: *Абашйдзе, Вашингтон, Джигарханян, Жильєрон, Тажибайєв, Цицерон, Чиковані* тощо; також *Чингїсхан*, але перед голосним пишеться **і**: *Жіоно, Тиціан.*

2) У прізвищах, утворених від людських імен та загальних назв, спільних для української, російської та інших слов'янських мов: *Борісов, Ботвінник, Вавилівський, Виноградів, Глінка, Данілов, Казимірський, Кантемір, Кирілов, Кисельов, Миронов, Митрофанов, Мішкін, Нікіфоров, Одинцов, Пивоваров, Пуляєв, Пісарев, Смирнов, Тимофеев, Титов, Тихоміров*, але: *Нікітін, Ніколаєв, Філіппов* тощо, вихідними для яких є імена, відмінні від українських.

3) У префіксі **при**: *Прибілкін, Привалов, Прішвін*.

4) У суфіксах **-ик-, -ич-, -иц-, -иш-**: *Бєликов, Гóлик, Котельников, Крутиков, Нóвиков; Гнідич, Григорóвич, Кулінич, Станюкович, Трублаєвич; Голицин, Палицин; Радіщев, Татіщев*.

Ы

7. Російський звук **ы** (польськ., чеськ., словацьк. **у**) передається літерою **и**: *Крутих, Маліцин, Рибаків, Циганков, Чернишов; Висп'янський, Пташійський; Мясарик*.

Білоруські прізвища передаються за традицією: *Журавський, Короткевич*, але: *Бядуля, Янка Купала, Цьотка й под.*

А, Ё

8. Польські носові **ą, ę** передаються:

а) Сполученнями літер **ом, ем** перед губними приголосними: *Домбровський, Зарємба, Кємпа*.

б) Сполученнями літер **он, ен** перед іншими приголосними: *Зайончек, Пайонк, Пйонтек, Свьонтек; Венгжинóвич, Ендриховський, Свенційський*.

-ск(ий),

-цк(ий)

та ін.

9. Суфікси слов'янських прізвищ **-ск(ий), -цк(ий), -ск(і), -цк(і), -sk(i), -ck(i), -dzk(i), -sk(ý), -ck(ý)** передаються відповідно через **-ськ(ий), -цьк(ий), -дзьк(ий)**: *Бронєвський, Даргоміжський, Маяковський, Мусоргський, Острівський; Гомулицький, Городєцький; Грудзький, Завадзький*; так само з **ь** пишуться російські прізвища на **-ск(ой), -цк(ой)**: *Луговськóй (Луговська), Трубецькóй (Трубецька)*.

М'якість польських приголосних **ń, ś, ć (dz')** у прізвищах перед суфіксами **-ський, -цький** і м'якими приголосними не позначається м'яким знаком, хоч в українській вимові в цих позиціях **н, с, ц (дз)** пом'якшуються: *Висп'янський, Яблонський; Свєдек, Цвік*. В усіх інших випадках м'якість попередніх приголосних передається літерами **і, ю, я** та **ь** (у кінці слова): *Дзісь, Дзюравець, Сятковський*.

Прізвища

10. Прикметникові закінчення російських з прикметниковими прізвищ передаються так: **-ий** через **-ий**; закінченнями **-ий** після твердого приголосного — через **-ий**, після м'якого приголосного — через **-ій**; **-ая, -яя** — через **-а, -я**: *Бєлий, Гóрський, Країній; Бєла, Горová, Країня*. Закінчення **-ой** передається через **-ой**: *Донськóй, Полевóй, Толстóй*.

Прикметникові закінчення білоруських прізвищ **-ы**, чеських **-ý**, польських **-у**, болгарських **-и** передаються через **-ий**: *Бялий, Гартний, Гуляшкий, Неврлий, Неедлий, Новотний, Палацький*.

Апостроф 11. Апостроф пишеться після губних, задньорозумових і **р** перед **я, ю, є, ї**: *Аляб'ев, Арэф'ев, Водоп'янов, В'яльцева, Григор'ев, Захар'їн, Дуб'янцев, Лук'янов, Пом'яловський, Прокóf'ев, Рум'янцев, Юр'ев*; перед **йо** апостроф не пишеться: *Воробйów, Соловйów*.

Примітка. Коли **я, ю** означають сполучення пом'якшеного приголосного з **а, у**, то апостроф перед ними не пишеться: *Бядуля, Пясецький, Рюмін*.

ь 12. а) Знак м'якшення (**ь**) пишеться в прізвищах після м'яких приголосних **д, т, з, с, ц, л, н**:

1) Перед **я, ю, є, ї**: *Дьяконов, Панкрат'ев, Третьяков, Полóзев, Саласьев, Ульянов, Ільюшин, Ананьїн*.

2) Перед приголосними: *Вольнов, Коньков*.

3) У кінці слова: *Лось, Сóболь*.

Примітка. Коли **я, ю** означають сполучення м'якого приголосного з **а, у**, то перед ними **ь** не пишеться: *Дягилев, Зябрев, Ляпунów, Цяловський, Тюменев*.

б) Твердий кінцевий приголосний **ц** у прізвищах із суфіксом **-ець** пом'якшується: *Глуховець, Скиталець*.

Примітка. У неслов'янських прізвищах кінцеве **ц** тверде: *Клаузевиц, Ліфшиц, Мóriц*.

Неслов'янські прізвища

§ 105. Про правопис неслов'янських прізвищ див. III розділ «Правопис слів іншомовного походження» (§ 86—100).

СКЛАДНІ І СКЛАДЕНІ ОСОБОВІ ІМЕНА ТА ПРИЗВИЩА Й ПОХІДНІ ВІД НИХ ПРИКМЕТНИКИ

Імена та прізвища (прізвиська) § 106. Імена та прізвища (також прізвиська) людей, що складаються з двох чи трьох слів або до складу яких входять частки, артиклі тощо, можуть писатися окремо, разом і через дефіс.

1. Окремо пишуться:

а) Прізвиська (українські та перекладені іншомовні), що складаються з імені та прикметника, узгодженого з ним чи з наступним іменником: *Іван Волóве Око, Олена Прекрасна, Річард Лéове Сэрце, Степан Тигряча Смерть*; сюди належать і особові найменування американських індіанців: *Маленький Вовк, Тупий Ніж* і т. ін.

б) Псевдоніми, що складаються з імені та прізвища: *Джек Лондон, Жорж Занд, Лєся Українка, Марко Вовчок, Панас Мирний.*

в) Повні давньоримські особові назви, у яких перше слово означає особове ім'я, друге — родове ім'я, третє — прізвище: *Гай Юлій Цезар, Марк Порцій Катон.*

г) Частки, артиклі та інші службові слова (*ван, да, де, ді, дю, дер, ед, ель, ла, ле, фон* і т. ін.) в іншомовних особових назвах: *Людвіг ван Бетховен, да Вінчі, де ла Куєва, ді Вітторіо, дю Гар, Нур ед Дін, ле Шапельє, фон дер Гольц.*

Примітка 1. Скорочена частка *д* та ірландська частка *о* пишуться з власними іменами через апостроф: *Д'Аламбєр, Д'Артаньян, Д'Обіньє; О'Гєнрі, О'Кєйсі, О'Коннейль;* частки *Ван-, Мак, Сан-, Сен-,* які передують прізвишам і разом із тим становлять їх невід'ємну частину, пишуться через дефіс: *Ван-Дєйк, Мак-Магєн, Мак-Клєр, Сан-Мартїн, Сен-Сімєн.*

Примітка 2. У ряді випадків частки пишуться разом із прізвищами, бо в такій формі засвоїла їх українська мова: *Декандоль, Деліль, Дерібас, Лагарп, Ламетрі, Лафонтєн, Лєсаж, Фонвізєн.*

д) Слово *дон* («пан») перед особовим ім'ям як форма ввічливого звертання: *дон Базіліо, дон Пєдро, дон Хосє.* У власних назвах відомих літературних героїв це слово пишеться з великої літери: *Дон Жуан, Дон Кіхєт.*

Примітка. У загальному значенні слово *донжуан* пишеться разом і з малою літери.

е) Складові частини корейських, в'єтнамських, бірманських, індонезійських особових назв: *Кім Ір Сен, Пак Ті Вєн, Хо Ші Мін, Гнуєн Конг Хоан, У Ну Мунг, Фетай Чотінучит.*

2. Р а з о м пишуться:

а) Українські прізвища, що складаються з дієслова в наказовій формі та іменника: *Горіцвіт, Непійвода, Убийвовк.*

б) Українські прізвища, що виникли на основі словосполучень, до складу яких входять як повнозначні, так і службові слова: *Добрийвєчїр, Нетудихата, Панібудьласка.*

в) Українські прізвища, утворені з прикметника та іменника за допомогою сполучного звука: *Довгопєл, Кривонїс, Скороход.*

г) Слов'янські особові імена, утворені від двох основ: *Владислав, Володїмир, Мечислав, Яропєлк.*

д) Складні китайські імена, які завжди виступають після прізвища: *Го Можє, Дєн Сяопїн, Тєо Юаньмін, Сунь Ятсєн.*

Примітка. Якщо китайське ім'я становить одне слово, то обидві частини особової назви (прізвище та ім'я) пишуться окремо: *Дін Лїнь, Лу Сїнь, Цюй Юань.*

е) Тюркські, вірменські та інші особові назви з компонентами **бей, задé, мелік, оглі** й под.; що вказують на соціальний стан, родинні стосунки: *Ізмаїлбей, Турсунзадé, Кероглі*. Але арабське **ібн** пишеться окремо: *Ібн Русте, Ібн Сіна, Ібн Фадлан*, а тюркське **пашá** — через дефіс: *Гедік-пашá, Осман-пашá*.

3. Через дефіс пишуться:

а) Складні особові імена: *Васіль-Костянтин, Жан-Жак, Зинівій-Богдан, Марія-Антуанетта, Мартін-Лютер, Фрідріх-Вільгельм*.

б) Складні прізвища: *Альтаміра-і-Кревéа, Гулак-Артемівський, Жоліо-Кюрі, Квітка-Основ'яненко, Нечуй-Левіцький, Новиков-Прибой, Римський-Корсаков*.

в) Імена з кваліфікаційними прикладками: *Іван-царéнко, Кірик-мужичок*. Але якщо прикладка розгорнута, то ставиться тире: *Іван — мужічий син*, рідше — кома: *Іван, селянський син*.

Похідні
прикметники

§ 107. 1. Прикметники від складних особових імен, що пишуться через дефіс, зберігають це написання: *Жан-Жак — жан-жаківський*.

2. Прикметники від китайських, корейських, в'єтнамських та індонезійських особових назв пишуться разом: *Мао Цзедун — маоцзедунівський, Кім Ір Сен — кімсісенівський*.

3. Прикметники від прізвищ типу *ван Бетховен, фон Бісмарк* утворюються тільки від іменника: *бетховенський, бісмарківський*. Якщо прикметник утворюється від прізвища з часткою, артиклем тощо, то він пишеться разом: *де Голль — деголлівський, Нур ед Дін — нуреддінівський*. Прикметники від прізвищ типу *Д'Аламбér* зберігають апостроф після частки: *д'аламбérівський*.

4. Не утворюються прикметники:

а) Від складних прізвищ, прізвиськ і псевдонімів типу: *Гулак-Артемівський, Марко Вовчок, Річард Лéвове Сэрце*.

Примітка. Прикметник, утворений від імені та прізвища, пишеться через дефіс: *Вальтер Скотт — вальтер-скоттівський, Жюль Верн — жюль-вэрнівський, Марк Твен — марк-твенівський*.

б) Від тюркських, вірменських, арабських та ін. особових назв типу *Кероглі, Осман-пашá* тощо.

в) Від невідмінюваних іншомовних прізвищ типу *ді Вітторіо, Ламетрі, Д'Обіньé*.

ГЕОГРАФІЧНІ НАЗВИ

Українські
географічні назви

§ 108. Українські географічні назви на письмі передаються відповідно до вимови за нормами українського правопису: *Верхньодніпрóвськ, Вінниця, Гребінка, Донéцьк, Дубно, Житóмир*,

Запоріжжя, Здолбунів, Кам'янець-Подільський, Київ, Козятин, Кременчук, Кривий Ріг, Львів, Миколаїв, Новгород-Сіверський, Одеса, Охтірка, Рівне, Сіверськодоніцьк, Трипілля, Харків, Чернівці, Чернігів, Шепетівка, Ямпіль; Десна, Дніпрі, Дністер, Західний Буг, Ірпін, Прип'ять, Рось, Стохід, Сян, Тетерів, Тіса, Трубів.

Примітка. У назвах українських міст треба розрізняти **-поль** у небагатих словах грецького походження (грецьке *polis* «місто»): *Маріуполь, Мелітополь, Нікополь, Севастополь, Сімферополь, Тирасполь* — і **-піль** (з українського «поле»): *Бориспіль, Крижопіль, Ольгопіль, Тернопіль.*

§ 109. Географічні назви слов'янських та інших країн передаються в українській мові відповідно до вимог практичної транскрипції.

Е 1. Російська літера **е** передається через **е**:
Бєздна, Верхоянськ, Воронеж, Зеленодольськ, Новочеркаськ, Туапсе; Вєлуга, Лєна, Нєва, Онєга, Пінега, Пєнза, Тєрек, Шексна.

Але інколи **е** передається через **є**:
а) На початку слова: *Єваторія, Єйськ, Єлєць, Єнісєй, Єрєвєн*; так само після голосного **й** при роздільній вимові після приголосного: *Єгор'євськ, Колгєєв, Посьєт.*

б) Після приголосних (крім шиплячих, **р** і **ц**) у суфіксах **-єв, -єєв** російських назв, похідних переважно від прізвищ: *море Лєптевих, Лєжнєво, але: Плєщєєво, Ржєв, мис Рум'янцева.*

в) Коли російському **е** основи відповідає в аналогічних українських основах **і** (тобто на місці колишнього **ѣ**): *Бєжецьк, Бєлгород, Белєво, Белорєцьк, Благовєщенськ, Жєлезноводськ, Орєхово-Зєєво.*

Але в географічних назвах, що мають у російській мові форму, спільну з відповідною українською, таке **е** передається через **і**: *Арабєтська Стрїлка, Бїла, оз. Бїле, Бїловєзька Пїуща, Вїтка, Лїсна, Нєгорїле, Пїщєне, Сїннє, Сїрий мис, Цїлиноград* і под. Це стосується й польського **іа**: *Бїла Пїдлєська, Бїлосток* тощо.

Примітка. Польське й чеське **е**, що виступає в географічних назвах із суфіксом **-ц-** (лат. **-с-**) зберігається: *Бєльце, Кєльце, Кєшице, Лїдице, Пєрдубице.* Ці географічні назви не змінюються за відмінками. Назва *Закопєне* має форму прикметника середнього роду (однина) **й**, отже, відмінюється за цим зразком: *Закопєне, Закопєного, Закопєному* й т. д.

2. Літера **є** передається:

а) Через **йо** на початку та в середині слова, коли воно означає звукосполучення **й + о**: *Йолкіно, Соловійво.*

б) Через **ю** в середині слова, коли воно означає сполучення м'якого приголосного з **о**: *мис Дежньова, р. Оленьок*, але: *р. Березова, Орел*.

в) Через **о** під наголосом після **ч, щ**: *Рогачово, Сичівка, Щокіно*.

3. Літера **э** передається через **е**: *Ельбрус, Ельтон, Емба, Естонія*.

4. Літера **и** передається:

и

а) Через **і** або **ї**:

1) Через **і** в основі географічних назв, зокрема на їх початку, а також у кінці: *Батумі, Бородіно, Вітебськ, Вбікинськ, Ігарка, Іжєвськ, Іркутськ, Кінешма, Поти, Сочі, Сухумі, Челябінськ; Двіна, оз. Ільмень, Індигірка, Іртиш, оз. Селігер*.

2) Через **ї** після голосного **й** при роздільній вимові після приголосного: *Зілаїр, Кутаїсі, Трбіцьк, Ананьїно, Мар'їно*.

Примітка. У географічних назвах, утворених від загальних назв та імен, спільних за походженням для української та російської мов, звичайно пишеться **и** в суфіксах **-ин-, -инськ-**: *Березина, Гусіне Озеро, Дудінка, Жабінка, Карпінськ, Крутінське, Правдинськ* (докладніше про правопис **и** див. нижче).

б) Російське **и** передається через **и**:

1) Після **ж, ч, ш і ц** перед приголосним: *Жигалово, Жіздр, Жила Коса; Ачинськ, Нальчик, Чирчік; Єгоршино, Ішім, Камішин, Тушино; Щигрі; Цимлянська*.

2) У географічних назвах, утворених від людських імен, спільних для української та російської мов: *Гаврілово, Данілов, Дмитров, Михайловське*; але *Ніколаєвськ-на-Амурі* та ін. (тобто від імен, що в українській мові мають форму, виразно відмінну від форми цього ж імені, вживаної в російській мові).

Примітка. **І** зберігається в географічних назвах, утворених від людських імен, які в українській мові пишуться через **і**: *Леонідово*.

3) У коренях географічних назв, якщо ці корені спільні для української та російської мов: *Виноградово, Кисловодськ, Клин, Крічев, Курільські острові, Ліпєцьк, Лихославль, Тіхвін, Тихорецьк*.

4) У складних географічних назвах, де **и** виступає у функції сполучного звука: *Владивосток, П'ятигорськ, Семипалатинськ*.

5) У префіксі **при-**: *Приволжя, Примор'я, Прикумськ*.

6) У суфіксах **-ик-, -ич-, -иц-, -ищ-**: *Зимовники, Тупік; Боровичі, Котельнич, Осиповичі, Углич; Бронниці, Глівичі, оз. Колвіцьке, Луховичі; Митичі, Ртищево*.

7) У закінченні географічних назв, уживаних у формі множини, якщо в російській мові тверда основа: *Березники, Валуйки, Горки*, але *Жигулі* (бо тут м'яка основа).

8) У словах *Сибір, Симбірськ* і похідних від них (наприклад, *Новосибірськ*).

ы 5. Літера **ы** передається через **и**: *Вікса, Вітегра, Іртійш, Сізрань, Сиктивкар, Чебоксари, Шахти*.

6. У словах: *Росія, російський, Білорусія, білоруський* приголосний **с** не подвоюється.

Географічні назви з прикметниковими закінченнями 7. а) Прикметникові закінчення географічних назв передаються так: **-ий, -ой** — через **-ий; -ий** після твердого приголосного — через **-ий**, після м'якого приголосного — через **-ій; -ая, -яя** — через **-а, -я; -ое, -ее** — через **-е, -е**: *Грозний, Становий* (хребет); *Великий Устюг, Олений* (острів); *Лиха, Нижня Тунгуска, Чусова; Благодарне, Бологэ, Майське, Покровське, Угловé*.

б) Російські назви з кінцевими **-ово, -єво** та **-ино** передаються через **-ово, -єво** та **-іно (-їно)**, після шиплячих — **-нно**: *Внуково, Орехово-Зуєво; Бородіно, Мар'їно, Пушкіно; Єсбршино, Рощино*.

в) Прикметникові закінчення географічних назв **-ые, -ие** передаються через **і**: *Нові Ключі, Набережні Човні, Чисті Пруді*.

г) Прикметникові закінчення, що входять до складу слов'янських географічних назв, передаються відповідними українськими: *Банська Бістриця, Нові Замки, Стальова Воля, Чеський Крумльов*.

д) Польське **ó**, що виступає в суфіксі **-ów** у географічних назвах, передається через **у**: *Жирардув, Жешув, Томашув-Мазовецький* і т. ін., але традиційно *Грубешів, Краків*.

е) Польські носові **ą, ę** передаються сполученнями літер **ом, ем** перед губними приголосними: *Домброва, Дембiця*; перед іншими приголосними — сполученнями **он, ен**: *Конт, Ченстохова*.

Апостроф 8. Апостроф пишеться в географічних назвах після губних, задньоязикових і **р**, а також після префіксів, що закінчуються приголосним, перед **я, ю, є, ї**: *В'язникі, Дем'янськ, Прокон'євськ, П'ятигорськ, Ак'яр, Амудар'я, Гур'єв*; перед **йо** апостроф не пишеться: *Муравйово*.

Примітка. Коли **я, ю** означають сполучення м'якого приголосного з **а, у**, то апостроф перед ними не пишеться: *Вязьма, Кяхта, Крюково, Рязань*.

ь 9. а) Знак м'якшення (**ь**) пишеться в географічних назвах після м'яких приголосних **д, т, з, с, ц, л, н**:

1) Перед **я, ю, є, ї**: *Дьєпп, Пхеньян, Сьєрра-Леоне, Усольє*.

- 2) Перед приголосним: *Клязьма, Лісьва, Льгов.*
 3) У кінці слова: *Гомель, Нахічевань, Сімферополь, Тянь-Шань.*

Примітка. Коли *я, ю* означають сполучення м'якого приголосного з *а, у*, то перед ними *ь* не пишеться: *Аляска, Челябінськ, Тюмень.*

б) Твердий кінцевий приголосний основи *ц* пом'якшується в усіх слов'янських географічних назвах, зокрема в суфіксах *-ець, -аць, -иця*: *Олонець, Повенець, Череповець, Крагувець, Столаць; Дембіця, Ломниця, Речиця.*

в) Суфікси географічних назв *-ск, -цк* передаються відповідно українськими суфіксами *-ськ, -цьк*: *Братськ, Брянськ, Курськ; Кузнєцьк, Трбіцьк.*

§ 110. Географічні назви, не вживані без номенклатурних слів, перекладаються: *Аравійське море, мис Доброї Надії, Перська затока, Північний Льодовитий океан.*

Завжди перекладаються й прикметники на означення розмірів, взаємного розміщення та сторін світу, що виступають у складі географічних назв: *Великий каньйон, Ніжній Ньогород, Південна Америка, Північний полюс.*

Іншомовні географічні назви § 111. Про правопис решти іншомовних географічних назв див. розділ «Уваги до правопису слів іншомовного походження» (§ 86—100). Слов'янські географічні назви пишуться відповідно до правил, викладених у § 104.

Відмінювання географічних назв § 112. 1. Географічні назви з іменниковими закінченнями — українські та інших союзних республік, а також іншомовні — відмінюються як звичайні іменники I, II, III відмін:

I відміна: *Африка — Африки, в Африці; Волга — Волги, на Волзі; Лохвиця — Лохвиці, Лохвицею, у Лохвиці; Махачкала — Махачкалі, у Махачкалі; Москва — Москві, Москвою, у Москві; Одеса — Одеси, в Одесі; Ольвія — Ольвії, Ольвією, в Ольвії; Полтава — Полтави, у Полтаві; Прага — Праги, у Празі; Речиця — Речиці, в Речиці; Шепетівка — Шепетівки, у Шепетівці.*

II відміна: *Буг — Бугу, на Бугі (й по Бугу); Владивосток — Владивостока, у Владивостоці (у Владивостоку); Гайсин — Гайсина, Гайсином, у Гайсині; Дубно — Дубна, Дубном, у Дубні; Единбург — Единбурга, в Единбурзі (в Единбургу); Київ — Києва, Києвом, у Києві; Лихославль — Лихославля, Лихославлем, у Лихославлі; Луганськ — Луганська, Луганськом, у Луганську; Львів — Львова, Львовом, у Львові; Орел — Орла, Орлом, в Орлі; Псков — Пскова, Псковом, у Пскові; Світязь — Світязю, Світязем, на Світязі; Тернопіль — Тернополя, Тернополем, у Тернополі; Теруель —*

Теру́еля, Теру́елем, у Теру́елі; Токма́к — Токмака́, у Токмаці (у Токмаку́); Ужгород — Ужгорода, Ужгородом, в Ужгороді.

III. відміна: *Бретань — Бретані, Бретанню, у Бретані; Керч — Керчі, Керчу, у Керчі; Об — Обі, Об'ю, на Обі; Свір — Свірі, Свір'ю, на Свірі; Сізрань — Сізрані, Сізраню, у Сізрані.*

2. Географічні назви, що мають форму множини, відмінюються як відповідні загальні іменники: *Березникі — Березників, Березникам; Гóрки — Гóрок, Гóркам; Єсентукі — Єсентуків, Єсентукам; Жигулі — Жигулів, Жигульям; Ков'яги — Ков'яг, Ков'ягам; Лубні — Лубен, Лубнам; Пліски — Плісок, Пліскам; Прилúки — Прилúк, Прилúкам; Ромні — Ромен, Ромнам; Салóники — Салóник, Салóникам; Філіппіни — Філіппін, Філіппінам; Чебоксáри — Чебоксáр, Чебоксáрам, у Чебоксáрах; Чернівці — Чернівців, Чернівцям, у Чернівцях.*

3. Географічні назви з прикметниковими закінченнями відмінюються як звичайні прикметники: *Боровé — Боровóго, Боровóму; Жукóвський — Жукóвського, Жукóвському; Лозовá — Лозовóї, Лозовíй; Рівне — Рівного, Рівному; Чусовá — Чусовóї, Чусовíй.*

4. Географічні назви, що складаються з прикметника та іменника чи навпаки, іменника та прикметника, відмінюються в обох частинах:

а) *Велікий У́стюг — Велікого У́стюга; Гóла При́стань — Гóлої При́стані, Гóлою При́станню; Кривій Ріг — Кривóго Рóгу, Велікі Лúки — Веліких Лук, Єлисе́йські Поля́ — Єлисе́йських Полів, Мінерáльні Вóди — Мінерáльних Вод.*

б) *Кам'яне́ць-Поді́льський — Кам'янця́-Поді́льського, Кам'янцє́ві-Поді́льському, Нóвгород-Сіверський — Нóвгорода-Сіверського, Нóвгороду-Сіверському; Новогра́д-Воли́нський — Новогра́да-Воли́нського, Новогра́дові-Воли́нському; Ра́ва-Ру́ська — Ра́ви-Ру́ської, Ра́ві-Ру́ській.*

5. Географічні назви, що складаються з двох іменників або іменника та присвійного прикметника, відмінюються лише в другій частині: *Ба́ден-Ба́ден — Ба́ден-Ба́дена, у Ба́ден-Ба́дені; Орéхово-Зу́єво — Орéхово-Зу́єва, в Орéхово-Зу́єві; Іва́но-Франкі́вськ — Іва́но-Франкі́вська, в Іва́но-Франкі́вську. Але: Кóнча-За́сна — Кóнчі-За́сни, у Кóнчі-За́сні; Пу́ща-Води́ця — Пу́щі-Води́ці, у Пу́щі-Води́ці.*

6. Географічні назви, що складаються з короткої форми прикметника, прийменника **на** та іменника, що вказує на місце розташування населеного пункту, відмінюються в першій частині:

Ростов-на-Дону — Ростова-на-Дону, у Ростові-на-Дону; Франкфурт-на-Майні — Франкфурта-на-Майні, у Франкфурті-на-Майні.

7. Не відмінюються географічні назви (переважно іншомовні), що закінчуються на **е (є), і (ї), о, у (ю)**: *Рамбуйє, Туапсе, Улан-Удє, Фіюме; Кáпрі, Порт-Луї, Пóті, Тбілісі, Уссúрі, Фукуї; Бордо, Глазго, Марóкко, По, Сант-Яго; Бакý, Бештау, Катмандú, Кюсю.* Так само не відмінюються й деякі назви на **-а**, як *Нікарагуа*.

§ 113. ПРАВОПИС ПРИКМЕТНИКОВИХ ФОРМ ВІД ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ

Суфікси **1.** У суфіксах **-инськ(ий), -інськ(ий)** прикметників, утворених від географічних назв **-ІНСЬК(ИЙ)** і назв народів, що мають у своїй основі суфікси **-ин, -ін, -инськ, -інськ**, зберігається той самий голосний (**и** або **і**), що й в основній назві: *Камішин — камішинський, Ніжин — ніжинський, Пénжино — пénжинський, Тульчін — тульчінський, Тўшино — тўшинський, Цюрўпинськ — цюрўпинський, Чигирін — чигирінський; грузін — грузінський, осетін — осетінський; Болдіно — болдінський, Філіппіни — філіппінський.*

В аналогічних прикметниках, утворених від географічних назв, що не мають суфіксів **-ин, -ін**, пишеться завжди **и**: *Аляска — аляскінський, Бакý — бакінський, Кабарда — кабардінський, Карагандá — карагандінський, Пóті — пóтинський, Сóчі — сочінський, Чита — читінський, Шахти — шахтинський.*

Суфікси **2.** У суфіксах **-овськ(ий) [-ьовськ(ий)], -евськ(ий) [-евськ(ий)], -івськ(ий) [-ївськ(ий)]** прикметників, утворених від географічних назв, що мають у своїй основі **-ов (-ьов), -ев (-ев), -ів (-їв)**, зберігається той самий голосний (**о, е, є, і, ї**), що й в основній назві: *Дніпропетрóвськ — дніпропетрóвський, Тамбóв — тамбóвський; Карáчев — карáчевський, Колгúев — колгúевський; Кишинів — кишинівський, Львів — львівський, Могилів — моги́лівський, Тéтерів — тéтерівський, Чернігів — чернігівський.* Якщо при творенні таких прикметникових форм від українських географічних назв відкритий склад з **о, е** стає закритим, діє правило про чергування **о, е** з **і**: *Лозовá — лозівський, Свáтове — свáтівський, Хмéлеве — хмелівський.*

У прикметниках, утворених від географічних назв із суфіксальним **к**, перед яким іде інший приголосний, пишеться

-івський (-ївський): Біла Церква — білоцерківський, Вáлки — вáлківський, Гребінка — гребінківський, Казáнка — казáнківський, а також Златоу́ст — златоу́стівський. Але: Орéл — орло́вський і т. ін.

При творенні прикметників за допомогою суфікса **-ськ(ий)** від географічних назв і назв народів, основа яких закінчується на приголосний, відбуваються такі фонетичні зміни:

а) **Г, ж, з (дз) + -ськ(ий) → -зьк(ий) [-дзьк(ий)]:** Буг — бузький, Ветлу́га — ветлу́зький, Віборг — виборзький, Во́лга — во́лзький, Гаа́га — гаа́зький, Га́мбург — га́мбургзький, Калу́га — калу́зький, Ла́дога — ла́дозький, Люксембу́рг — люксембу́рзький, Лейпциг — лейпцизький, Оне́га — оне́зький, Остро́г — остро́зький, Пра́га — пра́зький, Ри́га — ри́зький, Стра́сбург — стра́сбургзький; Воро́неж — воро́незький (пор. назву українського селища — Воро́ніж — воро́нізький), Запорі́жжя — запорі́зький, Пари́ж — пари́зький; Абха́зія — абха́зький, Кавка́з — кавка́зький, Лодзь — лодзький, Сираку́зи — сираку́зький, францу́з — францу́зький.

б) **К, ц, ч + -ськ(ий) → -цьк(ий):** Баскунча́к — баскунча́цький, Вели́кі Лу́ки — великолúцький, Ви́шній Волочо́к — ви́шньоволочо́цький, Владивосто́к — владивосто́цький, грек — гре́цький, Кага́рлік — кага́рліцький, Казбе́к — казбе́цький, калмі́к — калмі́цький, Кобеля́ки — кобеля́цький, коря́к — коря́цький, Кременчу́к — кременчу́цький, Прилу́ки — прилу́цький, слова́к — слова́цький, таджи́к — таджи́цький, ту́рок — ту́рецький, узбе́к — узбе́цький; Ні́цца — ні́цький, Суе́ць — суе́цький, Черепове́ць — черепове́цький; Ба́хмач — ба́хмацький, Га́лич — га́лицький, Грінві́ч — грінві́цький, О́вруч — о́вруцький, Солига́лич — солига́лицький. Але: Дамáск — дама́ський, Мекка — ме́ккський, тюрки — тюркський.

в) **С, х, ш + -ськ(ий) → -ськ(ий):** Арзамáс — арзамáський, Оде́са — одеський, Тбілі́сі — тбіліський, тунгу́с — тунгу́ський, Черка́си — черка́ський, черке́с — черке́ський, Я́сси — я́ський; воло́х — воло́ський, Караба́х — караба́ський, Лепеті́ха — лепеті́ський, чех — че́ський; Золотоно́ша — золотоні́ський, Кандала́кша — кандала́кський, лати́ш — лати́ський, Сива́ш — сива́ський, чувáш — чувáський.

Примітка. Деякі слова, узвичаєні без зміни приголосних основи, передаються з ними і на письмі: ба́ски — ба́кський, каза́х — каза́хський, Пере́мишль — пере́мишльський та ін.

§ 114. ПРАВОПИС СКЛАДНИХ І СКЛАДЕНИХ ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ

Написання
окремо

1. Окремо пишуться:

а) Географічні назви, що складаються з прикметника та іменника: Біла Церква, Великий Устюг, Вєрхня Сілезія, Ви́шній Волочо́к, Го́ла При́стань, Голубі́й Ніл, Даві́дів Брі́д, Запорі́зька Січ, За́хідна Євро́па,

Зелена Гіра, Нове Місто, Новий Сад, Повалізька Бістриця, Сомкова Долина, Стара Планина, Широкий Яр.

б) Географічні назви й номенклатурні терміни при них: *Кавказький хребет, Кандалякська губа, Скандинавський півострів, Фінська затока, Чорне море.*

в) Географічні назви, що становлять сполучення іменника з порядковим числівником, який може стояти як перед іменником, так і після нього: *Гільча Друга, Залісся Перше, Красне Друге, Перше Садове.*

г) Географічні назви, що становлять сполучення імені та прізвиська або імені й по батькові: *село Івана Франка, селище Лев Толстой, станція Єрофей Павлович*, але: *місто Івано-Франківськ, село Михайло-Коцюбинське* (бо тут маємо сполучний голосний *о* й зміну родового закінчення прізвиська), а також назва села *Дмитро-Варварівка*, що складається з двох імен.

2. Р а з о м пишуться:

Написання
разом

а) Географічні назви-іменники, що складаються з прикметника та іменника, з'єднаних сполучним звуком, а також прикметники, що

походять від них: *Білопілля, Верхньодніпрівськ, Гостролуцьчя, Дорогобуж, Кам'яногірка, Красноводськ, Малоярославець, Нижньокимськ, Нововолінськ, Новосибірськ, Старокостянтинів, Чистоводне, Ясногородка; білопільський, верхньодніпрівський, гостролуцький, дорогобужський, кам'яногірківський, чистоводнівський та ін.*

Примітка. Це правило поширюється й на складні прикметники, утворені з двох прикметникових основ, які означають назви морів, лісів, низин, областей, залізниць тощо й мають при собі номенклатурні терміни типу *море, гора, хребет, ліс, озеро, низовина, острів* і т. ін.: *Західносибірська низовина, Нижньодунайська низовина, Новосибірські острови, Південноукраїнський канал, Східноєвропейська рівнина, Східноказахстанська область, Східнокитайське море* тощо.

б) Географічні назви, що складаються з числівника та іменника, з'єднаних сполучним звуком, а також похідні від них прикметники: *Дворіччя, Першотравневе, П'ятигорськ, П'ятихатки, Семигори, Семипілки, Сорокадуби, Трипілля; дворічанський, п'ятихатківський, семигорський, семипілковський, сорокадубівський та ін.*

в) Географічні назви з першою дієслівною частиною у формі наказового способу та похідні від них прикметники: *Вернигородок, Гуляйполе, Копайгород, Крутибороди, Печиводи; вернигородцький, гуляйпільський, копайгородський, крутибородівський, печиводівський.*

г) Географічні назви, що складаються з двох іменників, з'єднаних сполучним звуком, та похідні від них прикметни-

ки: *Верболо́зи, Індокита́й, Страхолі́сся; верболóзівський, індокита́йський, страхолі́ський. Але: Австро-Уго́рщина, Азо-во-Чорномóр'я, Чéхо-Слова́ччина* та деякі інші.

д) Географічні назви з другою частиною *-град, -город, -піль, -поль; -абад, -акан, -бург, -ленд, -пілс, -таун, -шир, -штадт* і похідні від них прикметники: *Белгра́д, Волгогра́д, Цілиногра́д; Кита́йгород, Нówгород, Кня́жпіль, Ольго́піль; Адріано́поль, Севасто́поль; Ашгаба́д, Бранденбург, Кемберле́нд, Да́угавпілс, Ке́йптаун, Йо́ркишир, Ру́дольфштадт; волгогра́дський, нówгородський, ольго́пільський, сева́стопольський; бранденбу́рзький, да́угавпілський, рудо́льфшта́дтський.*

е) Прикметникові форми від географічних назв, що складаються з якісного прикметника та іменника або відносного прикметника [без суфіксів *-зьк(ий), -ськ(ий), -цьк(ий)* і суфіксів присвійності] та іменника: *біломóрський* (від *Біле мо́ре*), *білоцеркі́вський* (від *Біла Це́рква*), *гостромогі́льський* (від *Го́стра Моги́ла*), *новомі́ський* (від *Новé Місто*), *яснополя́нський* (від *Ясна Поля́на*); *житньогі́рський* (від *Житні Го́ри*), *західноєвропе́йський* (від *Захі́дна Євро́па*), *кам'яноба́лківський* (від *Кам'яна́ Ба́лка*), *липоводоли́нський* (від *Ліпова Доли́на*).

3. Через дефіс пишуться:

Написання
через дефіс

а) Географічні назви, що складаються з двох іменників (без сполучного звука) або з іменника й дальшого прикметника, а також прикметники, що походять від них: *Ба́ня-Лу́ка — ба́ня-лу́цький, Гвіне́я-Біса́у — гвіне́я-біса́уський, Глинськ-Заго́ра — глинськ-заго́рський, Ельза́с-Лотарінгі́я — ельза́с-лотарінзький, Ко́ло-Миха́йлівка — ко́ло-миха́йлівський, Оре́хово-Зу́єво — оре́хово-зу́євський, Пу́ща-Води́ця — пу́ща-води́цький; Бері́зки-Берша́дські — бері́зки-берша́дський, Ві́та-Пошто́ва — ві́та-пошто́вий, Кам'яне́ць-Поді́льський — кам'яне́ць-поді́льський, Ра́ва-Ру́ська — ра́ва-ру́ський, Ха́рків-Това́рний — ха́рків-това́рний, Чéхо-Слова́ччина — чéхо-слова́цький. Але: *Індокита́й, Югосла́вія* та похідні від них прикметники.*

б) Географічні назви, що становлять поєднання двох імен або імені та прізвища (чи прізвиська) за допомогою сполучного звука (зрідка — без нього) й зі зміною форми другого компонента, а також похідні від них прикметники: *Андре́во-Іва́нівка — андре́во-іва́нівський, Дмитро́-Варва́рівка — дмитро́-варва́рівський, Іва́но-Франкі́вськ — іва́но-франкі́вський, Миха́йло-Коцюба́нське — миха́йло-коцюба́нський, Олекса́ндро-Па́щенкове — олекса́ндро-па́щенківський, але Петропа́влівка.*

в) Географічні назви, що складаються з іншомовних елементів — повнозначних слів, а також похідні від них прикметники: *Буе́нос-Айрес, Думбарто́н-Окс, Іссі́к-Куль, Кзил-*

Орда, Нар'ян-Мар, Ріо-Негро, Улан-Удэ, буенос-айресський та ін., але: Алатáу, Амудар'я, Махачкала, Сирдар'я, аму-дар'їнський, приамудар'їнський; алмаатінець, кзилордінець тощо.

г) Географічні назви (переважно населених пунктів) з першими складовими частинами *соль-, спас-, усть-* та іншомовними *вест-, іст-, нью-, сан-, Санкт-, Санкт-, санта-, сен-, сент-* і под., а також із кінцевими назвотворчими частинами *-ривер, -сіті, -сквер, -стрит, -фіорд* і похідні від них прикметники: *Соль-Ілєцьк, Спас-Клєпики, Усть Каменогорськ; Вест Індія, Іст-Лондон, Нью-Йорк, Сан-Сальвадор, Санкт-Галлен, Сант-Яго, Санта-Клара, Сен-Готард, Сент-Луїс; Фолл-Рівер, Атлантик-Сіті, Сахо-сквер, Бонна-фіорд; соль-ілєцький, усть-каменогорський; нью-йоркський, фолл-риверський, атлантик-сітинський та ін.*

д) Географічні назви, що складаються з іменників, які поєднуються українськими або іншомовними прийменниками, сполучниками чи мають при собі частку, артикль, а також утворені від них прикметники: *Новосілки-на-Дніпрі, Ростов-на-Дону, Франкфурт-на-Майні, Яр-під-Зайчиком; Булонь-сюр-Мер, Бург-ель-Араб, Ла-Манш, Ла-Плата, Лас-Вегас, Лос-Анджелес, Па-де-Калє, Ріо-де-Жанейро, Сен-е-Уаз (департамент); новосілівський-на-Дніпрі, ростовський-на-Дону, франкфуртський-на-Майні, ярський-під-зайчиком; булонь-сюр-мерський, бург-ель-арабський, ла-маншський, ла-платський і т. ін.*

е) Прикметники, утворені від географічних назв, до складу яких входять прикметники із суфіксами *-ів (-їв), -ов, -ев (-єв), -ин (-їн), -ськ(ий), -цьк(ий), -зьк(ий)*: *давидово-брідський (від Давідів Брід), олійниково-слобідський (від Олійникова Слобода), мишуріно-різький (від Мишурин Ріг), вільшансько-новосєлицький (від Вільшанська Новосєлиця), вінницько-ставський (від Вінницькі Стави).*

є) Прикметники, утворені від географічних назв, що становлять поєднання імені та прізвища: *івано-франківський (село Івана Франка).*

V. НАЙГОЛОВНІШІ ПРАВИЛА ПУНКТУАЦІЇ

§ 115. КРАПКА (.)

Крапка ставиться:

1. У кінці розповідного речення або спонукального, якщо воно вимовлене без окличної інтонації:

Весь народ піднімається до мене. Йдуть з усієї України та й ще йтимуть. Посилав універсали з Січі, тепер хочу скласти універсал із Чигирини (Загребельний).

*Як парость виноградної лози
Плекайте мову. Пильно й ненастанно
Політь бур'ян (Рильський).*

2. У кінці пов'язаних між собою частин розповідного тексту, коли автор хоче навмисно подати їх інтонаційно відокремленими одна від одної:

А я ходжу. Рівним, розміреним кроком, через усю хату, з кутка в куток. З кутка в куток (Коцюбинський).

3. У кінці рубрик переліку, коли вони досить розвинені й кожна з них становить закінчене речення:

Відзначаючи ювілей видатного українського вченого-сходознавця, одного з засновників Академії наук України, академіка АН України А. Ю. Кримського, загальні збори Академії наук України постановили:

1. З метою відродження й розвитку національної школи сходознавства як важливого наукового компоненту інтелектуального потенціалу України створити в системі АН України Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського.

2. Видати повне зібрання творів академіка АН України А. Ю. Кримського.

3. Порушити клопотання перед Кабінетом Міністрів України про створення будинку-музею академіка АН України А. Ю. Кримського в м. Звенигородці Черкаської області (З «Вісника АН України»).

4. Після речення, за яким розпочинається виклад розгорненої розповіді, опис тощо:

А діло було таке. Студенти з царського садка пішли в гості до знайомого купця, котрий жив далеко, аж на Орданському. Той купець мав багацько дочок, не дуже гарних. Він закликав

до себе десятками всяких студентів, годував, поїв їх і чимало дочок повидавав уже заміж за світських і духовних. Студенти часто гуляли там до півночі й цілою юрбою перелазили потім стіну Братського монастиря (Нечуй-Левицький).

5. Як знак незакінченості слова на письмі, напр.: т. або тов. (товариш), гр. (громадянин) (про скорочені слова див. § 39).

Примітка 1. Крапка не ставиться:

а) В абрєвіатурах між складовими частинами: ООН, МАУ, рад-госп, вуз.

б) У скороченнях назв метричних мір: г (грам), кг (кілограм), м (метр), мм (міліметр), т (тонна).

в) У кінці заголовків, на вивісках і штампах.

Примітка 2. Про вживання крапки замість коми див. § 118, п. 2, прим. 1.

§ 116. ЗНАК ПИТАННЯ (?)

Знак питання ставиться:

1. У кінці питального речення:

За кожною з цих пам'яток — люди: майстри, митці. Хто знає про них? Хто назве їх імена? (Федорів).

Чи совам зборкати орла?

Чи правду кривді подолати? (Рильський).

Примітка 1. Підвишена проти звичайної питальна інтонація передається двома або трьома знаками питання:

Кляті! кляті!

Де ж слава ваша?? На словах!

Де ваше золото, палати?

Де власть великая? (Шевченко).

Примітка 2. У питальних реченнях з однорідними членами знак питання можна ставити після кожного однорідного члена з метою розчленування питання:

Хіба ж живуть вони? і знають,

Як ви сказали, благодать,

Любов?.. (Шевченко).

Примітка 3. Знак питання не ставиться в кінці складнопідрядного речення з непрямым питанням (хоч інтонація в таких випадках часто мало відрізняється від інтонації питальних речень):

Ніхто не запитав

В припишклої блідой Катерини,

Чом на щоці сріблиться сіль крута —

Ще свіжий слід невтертої сльозини (Бажан).

Коли ж головне речення питальне, тоді в кінці складнопідрядного речення з непрямым питанням знак питання ставиться:

Чи знаєте, хлопці, як високо сокіл

Під небом літає у теплі дні? (Глібов).

Пам'ятаєте, який у мене веселий дід був? (Яновський).

2. У дужках у середині цитати або після неї для виявлення сумніву або критичного ставлення до того, хто цитує, до наведеного матеріалу:

Нехай багато не розводяться вчорашні «марксисти» про велике значення колективізації (?), яка нібито врятувала (??) Україну від голоду (!) (З газети).

§ 117. ЗНАК ОКЛИКУ (!)

Знак оклику ставиться:

1. У кінці окличного речення:

Гетьте, думи, ви хмари осінні!

Тож тепера весна золота! (Леся Українка).

Вдар словом так, щоб аж дзвеніло міддю! (Тичина).

Примітка 1. Знак оклику завжди ставиться в кінці речень, що мають у своєму складі слова **як, який, що (то) за, скільки** тощо (зі значенням експресії), але не є підрядними:

Як гарно марилось на шкільній лаві, скільки робилося сміливих, але часом і недосяжних проєктів! (Коцюбинський).

На небокраї яка краса огнів сія! (Сосюра).

Він звів до Сагайди сіре змучене обличчя з великими сумними очима. Що то були за очі! (Гончар).

Примітка 2. Підвищена проти звичайної оклична інтонація передається двома або трьома знаками оклику:

Тельман говорить!!

Слухайте, доли, слухайте, гори,

Слухай, Німеччино,

Тельман говорить!!! (Тельнюк).

2. У кінці окличного називного речення:

Рідний край! На світі немає нічого дорожчого за нього, за землю, яка породила тебе й виростила (Цюпа).

3. Після однослівних і поширених з вертань, що вимовляються з виразною окличною інтонацією:

Україно! Ти в славній борні не одна

(Рильський).

Ти прекрасна, вечірня зоре! (Леся Українка).

Народе мій! Твоє буття затяте

В моїй крові затято клекотить!.. (Драч).

4. Після вигуків, а також після слів **так і ні**, коли вони стоять на початку речення й вимовляються з виразною окличною інтонацією:

Ай! як тут гарно! (Коцюбинський).

Ой! Що це за сонілка? Чари! Чари! (Леся Українка).

— Гей! Піднімайтесь, хто сильний та дужий! (Довженко).

Мавка (спалахнула). Так! Хто не зріс між вами, не зрозуміє вас! (Леся Українка).

— Ні! Недобре зробив батько,— глухо якимось, з протягом, почав Чіпка (Панас Мирний).

Примітка 1. Знак оклику вживається в середині речення, щоб підкреслити ефективність певних слів:

І ворогам не розтопати — ні! —

Омигий кров'ю стяг наш трудівничий (Рильський).

Звичайно в таких випадках відповідні слова виділяються ще двома тире.

Примітка 2. Складна інтонація оклику — питання передається на письмі знаками ?! або !?:

Се ти, мій чарівниченьку?! (Леся Українка).

Де ж той світ!?

І де та правда? Горел Горел! (Шевченко).

— Для чого ж тоді на Ельбі покладали ви круглі голови?! — Кричить нам у вічі земля (Б. Олійник).

5. У дужках у середині цитати або після неї для вияву ставлення (обурення, здивування, іронії тощо) автора до наведеного ним матеріалу:

На останньому пленумі ради СПУ були висловлені дві полярні сентенції. Один із промовців закликав колег «вирощувати курей» (!), другий — «думати про вічність» (!?) (З газети).

§ 118. КОМА (,)

КОМА В ПРОСТОМУ РЕЧЕННІ

У простому реченні кома ставиться:

1. Між однорідними членами речення, не з'єднаними сполучниками:

Під вікнами насадила Ганна бузку, любистку, півників та півонії (Нечуй-Левицький).

Тут, на цих вуличках, дозрівала його класова свідомість, тут він переймався недолею голодних, безправних, безробітних (Федорів).

Це ж могло наступити нині, завтра, позавтра... (Кобилянська).

Світло сьмяю хвилию хлюпнуло по верхівках дерев, замиготіло, застрибало по куцах (Гуцало).

Примітка 1. Два або кілька прикметників-означень однорідні:
а) Коли вони характеризують предмет в одному плані (при пере-
ліку різних особливостей або якостей предмета):

*Дивом див було, що те пискляве, рожеве, безпомічне — то і є лю-
дина* (Гончар).

б) Коли вони показують різні споріднені ознаки предмета (позитивні або негативні риси, розміри предмета тощо):

Немає матусі! У глухій, темній могилі вона (Тесленко).

Його очі замиготіли зимним, неприязним блиском (Кобилянська).

І вся вона на видноті — ставна, вродлива (Харчук).

в) Коли друге й далші означення підсилюють, уточнюють або пояснюють перше:

Якось раз над містечком стояла тиха, місячна, літня ніч (Нечуй-
Левицький).

*Твердо утираючись ногами в нову, не панцизняну землю, він [Остан]
затис кулак і погрозив на той бік річки* (Коцюбинський).

Коли прикметники-означення характеризують предмет у різних
планах, то такі прикметники неоднорідні й кома між ними не ставиться:

Вода шуміла й билась між камінням білими кипучими хвилями
(Нечуй-Левицький).

Ми їхали порожньою рудуватою дорогою (Вл. Шевчук).

*В ранковому березневому затуманеному повітрі пахли вишневі
садки* (Харчук).

Неоднорідні означення частіше стоять перед іменником, зрідка —
після нього:

Усе застеляла мла вечірня пахучая (Марко Вовчок).

*На чорній зритій землі по краях поплуталась огудина суха гар-
бузова* (Головко).

Примітка 2. Не слід розглядати як однорідні й відокремлювати
комами:

а) Два однакові формою дієслова, що означають дію та мету її:
підү подивлюся; сядьмо поміркуюмо тощо.

б) Два однакові або близькі значенням слова, з яких друге вжите
з запереченням не, якщо таке словосполучення становить змістом одне
ціле (*жду не дїждюся; дївшися не надївшися; дїшеш не надїшешся;
вовк не вовк і под.*):

*Дивиться вона не надивиться на свого сина: втішається не
навтішається своїм Івасем!* (Нечуй-Левицький).

2. Між однорідними членами речення,
з'єднаними двома або більше однаковими сполучниками:
**і...і (й...й), ні...ні (ані...ані), то...то (не то...не то), чи...чи
(чи то...чи то), або...або:**

*А тим часом місяць пливе оглядати
І небо, і зорі, і землю, і море* (Шевченко).

Ні зради яд, ні танки, ні гармати

Не допоможуть ворогу в бою (Сосюра).

Не хотів ані дружитись, ані дома жити — чумакував
(Марко Вовчок).

*Доля — наче примхлива дівчина: то пригріє, то знов осту-
дить* (Вс. Шевчук).

Чи то садок видніє, чи город, чи поле? (Панас Мирний).

Хлопці, щоб не заважати в хаті, вчилися або в клуні, або в садку чи деінде (Коцюбинський).

Примітка 1. Коли частина однорідних членів з'єднана безсполучниково, а частина — повторюваними сполучниками і (й), та (= і), кома ставиться між усіма однорідними членами, у тому числі й між першими двома (перед першим сполучником):

*Я пам'ятаю вчительку мою,
просту, і скромну, і завжди спокійну (Сосюра).
Світе мій гучний, мільйонноокий,
Пристрасний, збурунений, німий,
Ніжний, і ласкавий, і жорстокий,
Дай мені свій простір і неспокій,
Сонцем душу жадібну налий! (Симоненко).*

Примітка 2. Якщо однорідні члени речення зв'язані сполучниками і (й), та (=і) в пари, то перед сполучниками коми не ставляться, а пари відокремлюються комами:

Життя — це ріка, в якій попутно й навально тече минушина й теперішність, добро й зло, правда і кривда (Федорів).

Примітка 3. Коли сполучники і (й), та (=і), або, чи не повторюються, кома перед ними не ставиться (про сполучник або див. ще п. 15):

Було як заговорить або засміється — і старому веселіше стане (Марко Вовчок).

Картина була надзвичайна, неначе сон чи казка (Довженко).

Примітка 4. Коли два слова, перед кожним з яких стоїть сполучник і або ні, становлять єдиний усталений вислів, то кома між ними не ставиться: *і так і сяк, і туди і сюди, і вдень і вночі; ні туди ні сюди, ні сяк ні так, ні сє ні тє, ні вдень ні вночі, ні риба ні м'ясо тощо.*

Кома не ставиться також між двома однорідними членами речення, що з'єднуються повторюваним сполучником і утворюють тісну смислову єдність (звичайно такі однорідні члени не мають при собі пояснювальних слів):

А потім і щастя і горе обірвалися так раптом (Леся Українка).

3. Між однорідними членами речення, з'єднаними протиставними сполучниками а, але, однак, проте, а проте, зате, та (=але), так, хоч (хоча).

*В життя розкритій книзі
Сторінок безліч є,
В які вписати мусиш
І ти життя своє.
Вписати не чорнилом,
А полум'ям душі (Братунь).*

Задер голову Баглай, стежить, як поволі, але вперто підімаються голуби над собором (Гончар).

Хоч живемо з пучок, а проте й для нас є місце у церкві (Коцюбинський).

*Тече вода в синє море,
Та не витікає (Шевченко).*

*Полетіла б я до тебе,
Та крилець не маю (Пісня).*

З виду дід був... столітній, хоч ще кремезний (Панас Мирний).

4. Перед сполучниками **і**, **а** також, **ще й**, **а то й**, **та й**, **та ще**, які приєднують до попередніх членів речення ще один елемент: *Давид роздягся, шинель на ключці повісив, і будьонівку (Головка).*

Зазеленіли луги, ще й дібровонька (Пісня).

5. Перед другим з парних сполучників **не тільки... а й** (не тільки... але й, не тільки... а ще й, не тільки... але також і), як... так і, не так... як, хоч... але (та), не стільки... скільки, що вживаються при однорідних членах речення:

Як би це добре було, коли б я не тільки спочив, а й вивіз собі матеріал для роботи (Коцюбинський).

Як російська, так і європейська критика все частіше звертає своє око на наше письменство, ставить йому свої вимоги (Коцюбинський).

*Не так тії вороги,
Як добрії люди —
І окрадуть жалкуючи,
Плачучи осудять (Шевченко).*

6. Перед словами **а саме**, **як-от**, **як** та **ін**, що стоять у реченні з однорідними членами після узагальнюючих слів:

Ми певні, що... Ваше чуле серце не обмине... нашого благання й жаги — бачити рядом із такими талановитими виставниками «Наталки Полтавки», як Кропивницький, Саксаганський, Садовський, Затиркевич, і Вас, наша зоре! (Панас Мирний).

Весільний обряд складається з трьох частин, а саме: заручин, сватання й весілля.

7. При повторенні слова для означення великої кількості предметів, тривалості дії, для підкреслення згоди або заперечення тощо:

Все, все згадала вона в ту хвилину! (Довженко).

*Рости, рости, моя пташко,
Мій маковий цвіте (Шевченко).*

Здається, часу і не гаю, а не встигаю, не встигаю! (Костенко).

8. Для виділення звертань і зв'язаних з ними слів (про знак оклику при звертаннях див. § 117, п. 3):

*Мово рідна, слово рідне,
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
Тільки камінь має!* (Воробкевич).

*Народе мій, ясна любове,
Ти волю лиш яви свою —
Поклич,— а серце вже готове
За тебе згинути в бою!* (Павличко).

Я не люблю тебе, ненавиджу, беркуте! (Франко).

*Де ж ти дівся, в Яр глибокий
Протоптаний шляху?* (Шевченко).

9. Після вигуків, якщо вони вимовляються з окличною інтонацією меншої сили, ніж наступні слова в реченні (пор. § 117, п. 4):

Гей, на коні, всі у путь! (Тичина).
О, як люблю я рідну землю... (Воронько).

Примітка 1. *О, ой*, коли вони інтонаційно тісно зв'язані з дальшим звертанням (тобто після них немає паузи), комою не відокремлюються:

*О, люде мій бідний, моя ти родино,
Брати мої вбогі, закуті в кайдани!*
(Леся Українка).

*Ой волохи, волохи,
Вас осталося грохи* (Шевченко).

Примітка 2. Після *ну, ой, ах* і т. ін., ужитих для підсилення, кома не ставиться:

*Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос — більш нічого* (Шевченко).

*Ой летіла гуска додому —
Та впала, як грудка, додолу* (Драч).

Примітка 3. Не відокремлюються вигуки на початку речення, якщо вони стоять перед особовим займенником, після якого йде звертання:

*Ой ти, дівчино,
З горіха зерня,
Чом твоє серденько —
Колюче терня?* (Франко).

*Гей ти, поле колоскове,
молодість моя!* (Сосюра).

10. Після стверджувальних слів *так, еге, гаразд, (а)якже, авжеж* та ін., заперечення *ні, запитання що, а також підсилювального що ж, коли* безпосередньо за цими словами йде речення, яке розкриває їх конкретний зміст:

**Так, це була вона, його земля,
Про неї він співав і нею марив** (Павличко).

Еге, я правду вам казав (Гребінка).
— **Земляка свого бачили?.. — Аякже, бачив** (Головко).

**Ні, я хочу крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні** (Леся Українка).
— **Що, титаря вбили?** (Шевченко).

**Що ж, отак і проходить вечір,
По-лисячому тихо, без стуку** (Б. Олійник).

Увага. Слід відрізнати стверджувальні слова **так, гаразд** від прислівників **так, гаразд**, після яких кома не ставиться:

Так ніхто ще не вірив у мене! (Чубач).
Гаразд ідуть наші справи.

Так само слід відрізнати заперечення **ні** від повторюваного сполучника **ні** (див. п. 2).

11. Для виділення вставних слів і вставних речень (про вживання тире або дужок при вставних словах і вставних словосполученнях та реченнях див. § 121, п. 14 і § 123, п. 2):

**Треба хліба людині й металу,
Треба музики і н'єдесталу,
Та, мабуть, над усе до загину
Треба віри людині в людину** (Забаштанський).

**І, можливо, моє серце-проміння
Зловить в свої долоні дитина
І всміхнеться** (Братунь).

А в хлібороба, звісна річ, роботи — як води, від снігу до снігу (Федорів).

З Копачів я, бачте, родом (Білоус).

**Погане, я чував, життя собаче,
Недобре ж і Вовкам** (Глібов).

Примітка 1. Вставними найчастіше бувають такі слова й словосполучення: **бач, бачиш, бачте, безперечно, безсумнівно, безумовно, бувало, видимо, видно, відома річ, власне, головне, головним чином, далєбі, до речі, звичайно, звісно, здавалось, здається, значить, зрозуміло, кажуть, коротко кажучи, либонь, мабуть, між іншим, мовляв, може, можливо, навпаки, на жаль, на мій погляд, на нашу думку, наприклад, нарешті, на щастя, немає сумніву, отже, очевидно, певна річ, певно, по-перше, по-друге, правда, проте й однак** (не на першому місці в головному або підрядному реченні, де ці слова є сполучниками), **казати б, справді, щоправда, як видно, ясна річ** і деякі інші.

Увага. Слід відрізнити вставні слова та словосполучення від подібних до них слів, які є членами речення й комами не виділяються:

У нижчеподаній статті я, звичайно, не охоплюю всіх проблем розвитку української мови (Рильський).

Але: Концерт звичайно закінчується о 10 годині.

Ці слова, до речі, викликають сумнів.

Але: Ці слова сказані до речі.

Примітка 2. Якщо сполучник *а* (рідше *але*) відноситься до вставного слова, він комою не виділяється — *а* власне, *а* втім тощо.

Чи не вкажете мені яких творів про методи етнографічні, а власне, про способи записування народних пісень? (Леся Українка).

Примітка 3. Вставні слова не виділяються комами, якщо вони належать до відокремлених членів речення:

Дмитро, очевидно поспішаючи, не поспідав.

Пор.: Дмитро, поспішаючи, очевидно, не поспідав.

Надвечір, мабуть годині о шостій, почався дощ.

Пор.: Я буду у вас сьогодні, мабуть, увечері.

Примітка 4. Не виділяються комами такі слова: *адже, все-таки, все ж таки, наче, начебто, немов, немовби, ніби, нібито, от, принаймні*, які не є вставними.

12. Для виділення порівняльних зворотів, що вводяться словами *як, мов, наче, немов, ніби, як і, ніж і т. ін.:*

Із степу, як із вогкої печери, тягло свіжою прохолодою (Гончар).

Це місто [Київ] прекрасне, як усмішка долі (Костенко).

Припадаю вустами до слова,

Мов до стиглого грона калини (Кашук).

Зникло лихоліття,

Наче уві сні (Братунь).

Він справді здригнувся, немов ступив у студену воду (Мушкетик).

В цей час у порту завжди, ніби граючись у хрещика, сновигали матроси всіх націй (Панч).

Примітка 1. У сталих фразеологічних зворотах перед порівняльним сполучником кома не ставиться:

Дощ ллє як з відра.

Почервонів як рак.

Примітка 2. Іменна частина складеного присудка, приєднана з допомогою сполучників *як, мов, ніби* тощо, комою не відокремлюється:

Руки зробилися як лід.

Примітка 3. Звороти, що вводяться в речення за допомогою сполучника *як і* мають значення «у ролі кого, чого», комою не виділяються:

Про масштаби Довженка як письменника можна судити з його найбільшої літературної праці — «Зачарованої Десни» (Новиченко). Розглядаємо вашу відповідь як згоду.

Примітка 4. Не ставиться кома перед як, ніж у виразах (не) більш як, (не) раніше ніж, (не) довше ніж і т. ін.

Сидів не більш як півгодини.

Роботи вистачило не довше ніж на два дні.

13. Для виділення допустових речень:

Коли під'їхали до собору одержувати комбікорм, то на дверях висів замок, хоч до кінця робочого дня було ще далеко (Гончар).

Примітка. Коли хоч (хоча) вжито не в допустовому реченні, а при окремому члені речення як частку, кома перед ним не ставиться: Дай мені хоч трохи води.

14. Для виділення прикладок як поширених, так і непоширених, особливо коли вони відносяться до власного імені або займенника:

Дмитрик, восьмилітній хлопчик, вискочив з душною низенької хати (Коцюбинський).

Нехай мене, Кармелюка, в світі споминають! (Марко Вовчок).

Отак роки, отак без краю
На струнах Вічності перебираю
Я, одинокая верба (Тичина).

Я син простого лісоруба,
Гуцула із Карпатських гір (Павличко).

Примітка. Про вживання дефіса при прикладках див. § 27, а про вживання тире — § 121, п. 7.

15. Для виділення відокремлених прикладок, що починаються словами як, тобто (себто, цебто), або (= тобто) тощо:

Як учений, етнограф і фольклорист, Франко все життя з палким інтересом ставився до народної творчості (Рильський).

Тайга, тобто заболочений хвойний ліс із домішкою осики, тягнеться на сотні кілометрів.

Орфографію, або правопис, повинен знати кожен.

Примітка. Прикладки зі сполучником як виділяються комами тільки тоді, коли вони виразно відокремлюються інтонаційно й мають додатковий смисловий відтінок причиновості. В інших випадках коми не ставляться:

Шевченко як поет відомий всьому світові.

Мова йде про Архипенка як художника.

16. Для виділення з в о р о т і в, що обмежують або уточнюють зміст усього речення й починаються словами крім опріч), винятком, особливо, включаючи, замість, напри-

клад, навіть, зокрема й под., якщо вони виразно інтонаційно відокремлюються:

Було про що думати цієї ночі, та він примусив себе не думати зараз ні про що, крім бою (Сизоненко).

Без гарячої любові до природи людина не може бути митцем. Та й не тільки митцем, особливо зараз, коли треба перебудувати майже все (Довженко).

Майже всі твори видатного художника, включаючи етюди, були представлені на цій виставці.

На краю села, замість похилої хатини, стояв великий будинок.

Гризуни, наприклад ховрашки, завдають багато шкоди полям.

Усі мешканці села, навіть діти й старі, поспішали в поле.

Він полюбляв, щоб до Волі приходили гості, зокрема Рада й Аліна (Яновський).

17. Для виділення відокремлених означень, виражених:

а) Дієприкметниками та прикметниками, що мають при собі пояснювальні слова й стоять після означуваного іменника:

*Вмирав поет, залюблений у світ,
Вмирав поет, задивлений у море* (Осадчук).

*Деревця молоді, укриті білим пухом,
Тихенько сплять над Волгою в снігу...* (Забашта).

Розгойдане море, вже брудне й темне, насакувало на берег і покривало скелі (Коцюбинський).

б) Дієприкметниками та прикметниками, що не мають пояснювальних слів і стоять після означуваного іменника, особливо в тих випадках, коли перед іменником є вже означення:

Ясне сонце, тепле й приязне, ще не встигло наложити палючих слідів на землю (Панас Мирний).

*Живе життя і силу ще таїть
Оця гора, зелена і дрімлива* (Зеров).

Слався, мій народо, мій гордий, чесний, добрий, молодий (Вінграновський).

в) Дієприкметниками та прикметниками (як із пояснювальними словами, так і без них), поставленими перед іменником, якщо вони, виступаючи в ролі означення до іменника, мають ще обставинний відтінок («будучи», «бувши»...) або відділені від іменника іншими членами речення:

Дезорганізований раптовою нічної атаки, ворог не встиг учинити скільки-будь сильного опору (Гончар).

У червонім намисті, зав'язана великою хусткою, Марта була б дуже гарною молодницею (Нечуй-Левицький).

г) Дієприкметниками й прикметниками (як із пояснювальними словами, так і без них), що стосуються особових займенників:

Як я, бідна, тут горюю, приходи подивися (Котляревський).

Вона стоїть навпроти Сагайди, маленька, мов куріпка на межі (Гончар).

Дивився [Юрко] на батька, і йому стало жаль його, зачасно постарілого, спрацьованого (Харчук).

д) Іменниками в непрямих відмінках (з прийменниками або без них), щоб надати їм більшої ваги порівняно з іншими членами речення:

Висока на зріст, рівна станом, але не дуже тонка, з кремезними ногами, з рукавами, позакачуваними по лікті, з чорними косами, вона [Мотря] була ніби намальована на білій стіні (Нечуй-Левицький).

До неї наближалась мати... Іллевського, невисока, досить повна жінка, з кошиком у руці (Гончар).

Примітка. Не виділяються й не відокремлюються комами означення з пояснювальними словами або без них, коли вони за змістом невіддільні від слів, яких стосуються:

Минаючи убогі села
Понаддніпрянські невеселі,
я думав... (Шевченко).

18. Для виділення відокремлених уточнювальних обставин часу, місця тощо:

А вечорами, по роботі, він не раз до пізньої ночі ходив у важкій задумі по болотистих улицах Борислава (Франко).

Сьогодні вранці, під час перерви, побачивши, що Кажан пішов у сад, Олег кинувся нагору, до його кімнати (Донченко).

Там, за горами, давно вже день і сяє сонце, а тут, на дні міжгір'я, ще ніч (Коцюбинський).

По той бік шляху, десь далеко в степу, за садками, тремтить червона заграда... (Тютюнник).

19. Для виділення відокремлених обставин, виражених дієприслівниковими зворотами:

Маруся, вийшовши з кімнати, засоромилась (Квітка-Основ'яненко).

Почали люди серпи гострити, лаштуючись до жнив (Коцюбинський).

Забившись у дровітню, я плакав, коли Мальва залишала наше подвір'я (Земляк).

Переглядаючи трагічні сторінки Каменяревого життя, поет [Павличко] постійно пам'ятає про зв'язок Франка з нашим часом (Лубківський).

Примітка. Дієприслівниковий зворот, який стоїть після сполучників і, та, а, що з'єднують однорідні присудки, виділяється комами з обох боків:

Прислухались і, не вірячи самі собі, одкиляли сінешні двері (Коцюбинський).

20. Для виділення відокремлених обставин, виражених одиничними дієприслівниками, коли вони означають час, причину, умову дії:

Повечерявши, полягали спати (Панас Мирний).

Прощаючись, Багіров відкликає Ясногорську вбік (Гончар).

Не повіривши, Чабанчук кинувся в канцелярію (Донченко).

Попрацювавши, можна й відпочити.

Примітка. Одиничні дієприслівники, що стоять безпосередньо при присудку й мають значення прислівника, комами не відокремлюються:

Вона сиділа замислившись (Яновський).

Ідуть дівчата в поле жати

Та, знай, співають ідучи (Шевченко).

Із вірію летять курлячучи ключі (Зеров).

КОМА В СКЛАДНОМУ РЕЧЕННІ

У складному реченні кома ставиться:

1. Для відокремлення речень, що входять до безсполучникового складного речення (про вживання крапки з комою або тире в таких реченнях див. § 119, п. 2 і § 121, п. 9):

В житі синіли волошки та сокирки, білів зіркатий ромен, червоніла квітка польового маку (Коцюбинський).

Підведу од книжки очі,—

Під вікном ростуть банани,

Шелестять високі пальми,

Мирти, фіги і платани (Кримський).

Пісня [«Два кольори»] пішла в глибини, пісня пішла на вершини, ніхто нікому її не віддасть, навіть авторам (Драч).

2. Для відокремлення речень, що входять до складно-сурядного речення (про вживання тире в таких реченнях див. § 121, п. 9):

Один кривавим потом умивається, та робить, та дбає, а другий, ледащо, лінується... або ще п'є... (Грінченко).

*Жде спрагла земля плодотворної зливи,
І вітер над нею гуляє бурхливий (Франко).*

*Непокривлену душу хотіли зламати,
Та ламалися тільки болючі кії,
Наді мною ночами відплакала мати,
Я ж не зрікся ні мови, ні пісні її (Павличко).*

*Усе іде, але не все минає
Над берегами вічної ріки (Костенко).*

Примітка 1. Іноді перед сполучниками сурядності *і, та, а, але*, однак і под. замість коми ставиться крапка, щоб надати більшої самостійності реченням, які могли б бути складовими частинами простого або складносурядного речення:

*Острів, як спрут, занурив у море шершаві лаби, присався до нього,
наче хоче спинитись. Але не може (Коцюбинський).*

Ми якось дуже звикли, що він [Ойстрах] є.

А от нема. І струни його стихли (Костенко).

Примітка 2. Якщо в складному реченні зі сполучниками *і (і), та (= і)* є спільне повнозначне слово або спільне головне чи підрядне речення, то кома перед сполучниками не ставиться:

На хвилину раптом стихли голоси і спинилися тіні (Смілянський).

*Він... розказував, яку в їх селі рибу ловлять і яка в їх ріка рибна,
що усяка риба ведеться (Марко Вовчок).*

І знов моя до тебе думка лине,

Далекий краю ранньої зорі,

Де тигрів слід веде до Уссурі

І спіє виноград між віт ялини (Борис Тен).

3. Для відокремлення речень, що входять до складного речення з безсполучниковим і сурядним зв'язком:

Синіють води, зеленіє яр,

І стеляться сліпучі краєвиди (Зеров).

О так! Минають роки і віки,

Усе спливає хвилями ріки,

Й життя нові нам ставить теореми (Борис Тен).

4. Для відокремлення речень, що об'єднуються в одне складне речення за допомогою повторюваних сполучників *і...і, ні...ні, або...або, то...то, чи...чи* тощо:

І розсвіте, і вийдуть смілі люди,

І порохом пропахне сніг і дим,

І розсвіте, і всесвіт видно буде,

Весь світ, всю долю видно стане їм (Бажан).

*Ранок такий-то тихий та ясний придався: ні вітерець не
війне, ні хмарка не збіжиться (Марко Вовчок).*

Або не сокіл я, або спалила мені неволя крила (Леся Українка).

То дощ, то сніг, то знову дощ,

І листя лопотіло (Вінграновський).

*Чи осінь, чи зима, чи в зелені діброва
весни вітає дні, чи літо славить птах,—
усе мені шумить хода твоя шовкова,
і стан твій молодий пливе в моїх очах (Сосюра).*

5. Для відокремлення в складнопідрядному реченні підрядних речень, уведених сполучниками або сполучними словами, від головних і від інших підрядних:

*Так тихо сходить місяця підкова,
Що аж завмерли гори та ліси... (Пушик).*

*І той любов'ю повниться до світу,
Хто рідну землю має під собою... (Вінграновський).*

Ось чутно, як несе вітер якусь новину з далекого лісу, що синіє за горбочком (Коцюбинський).

Він жив на самому кінці села, там, де глибокий яр входив у ліс вузьким клином (Нечуй-Левицький).

*Весь край слов'янський чує крок дружин,
Які спішать на збір у Дрогичин (Бажан).*

*Спасибі, що мені відкрили очі
На невмирущу душу материнську,
Без котрої збіднів би цілий світ (Підсуха).*

*Душа летить в дитинство, як у вирій,
бо їй на світі тепло тільки там (Костенко).*

*Дай мені, Вітчизно, та для пісні сили,
щоб тебе в цій пісні славить і любить,
щоб для тебе серцем вічно зеленіти (Сосюра).*

Під липами неподалік колгоспної контори почали сходитись лише опівдні, хоч два автобуси, які мали відвезти хлопців та їхніх родичів до району, стояли тут іще з восьмої ранку (Гуцало).

*Рідний дім залишається в серці,
Як далеко від нього не йди (Чубач).*

*Ти гукай, не гукай,
а літа не почують.
Все біжать та спішать —
хоч співай чи ридай... (Б. Олійник).*

Примітка 1. Кома не ставиться перед як у виразах як слід, як треба, як годиться й под., коли нема ясно визначеного підрядного речення:

Роби як слід, то й добре буде.

Примітка 2. Комою не відокремлюються одиничні займенники та прислівники, що є, власне, частиною непрямого питання:

Бачив хлопця й не сказав якого.

Мати повернеться, та не знати коли.

Примітка 3. При складених сполучниках і сполучних словах тому, що, через те що, для того щоб, незважаючи на те що, після того як, внаслідок того що, замість того щоб кома ставиться один раз: або перед усім складеним словосполученням, або перед сполучником що, щоб, як — залежно від змісту та інтонації:

Надворі стало темно, через те, що небо заволочло чорною хмарою.

Надворі стало темно, через те що небо заволочло чорною хмарою.

Примітка 4. Кома ставиться перед як у зворотах не хто інший, як...; не що інше, як...:

Те, що її зацікавило, було не що інше, як троє осідланих коней під ганком вілли (Коцюбинський).

Примітка 5. Коли перед підрядним реченням стоять частки не, і, то підрядне речення не відділяється від головного комою:

Мене цікавить не як це сталося, а які можливі наслідки цього факту (Пор.: Мене цікавить не те, як це сталося...).

Треба бути уважним і коли обставини цьому не сприяють. (Пор.: Треба бути уважним і тоді, коли обставини...).

Примітка 6. При збігу сполучників перед другим із них кома не ставиться тоді, коли в наступному реченні наявні співвідносні слова то, так:

І якщо пісня вийде в люди,

То племінь серця не згашу (Малишко).

Пор.: *Але коли Ви такі добрі, що не одмовились би перекласти щось із рукопису, то я позволю собі скористуватися з цього і, якщо зможу, пришлю Вам рукопис (Коцюбинський).*

Якщо перший сполучник протиставний (а, але, однак і т. ін.), то кома після нього взагалі не ставиться:

Він прокинувся увечері, ...довго пив чай, а коли зовсім стемніло, став збиратися у свою п'яту вилазку (Первомайський).

§ 119. КРАПКА З КОМОЮ (;)

Крапка з комою ставиться:

1. Між поширеними однорідними членами речення, особливо якщо в середині хоч би одного з них є коми:

Привіт тобі, зелена Буковино,

Твоїм хорошим горам і гаям;

Твоїм одважним, дорогим синам! (Самійленко).

Котовський справді палив поміщицькі маєтки; справді з'являвся до багатіїв, вимагав у них боргові зобов'язання бідняків і тут же, перед їхніми очима, нищив; справді забирав гроші й роздавав злидарям (Смолич).

2. Між реченнями, що входять до безсполучникового складного речення, коли вони поширені або в середині їх уже є розділові знаки:

Та ні, він [І. Франко] був, і є, і завжди буде,

Цей велетень, цей титанічний дух;

Його вогонь не вигас, не заглух,—

Він вкладений навіки в наші груди (Павличко).

Було, мабуть, гарно: вночі випав сніг, і сліпучо-біла вулиця леліла сріблом; крізь просвічені скісним заповудневим сонцем шибки вікон зеленіло... ялинкове гілля; з крутосхилу Ботанічної злітали верхи на grindжолятах хлопчаки (Дрозд).

3. Між реченнями — частинами складносу-рядного речення, зв'язаними сполучниками а, але, проте, однак, все ж таки (рідше — сполучниками і, та), якщо ці речення мають значний обсяг або в середині їх є коми:

*І крізь мокру сніговицю
Бачу я вогонь червоний,
Наче сонце, що конає
У молочній білій млі;
А навколо нього мріють
Наче тіні чорних птахів (Леся Українка).*

Ся розмова лишила в мені якийсь гіркий несмак; але мири-тись, брати назад свої слова у мене не було бажання (Леся Українка).

4. Між поширеними однорідними підрядни-ми реченнями, підпорядкованими одному й тому ж головному, особливо коли в середині таких підрядних уже є розділові знаки:

Доводилося вам їздити пізньої весни чи раннього літа по Україні? Міряли ви її безмірні шляхи зелених та рівних степів, де ніщо не забороняє вашим очам виміряти їх і вздовж, і вшир, і впоперек; де одні тільки високі могили нагадують вам про давнє життя людське...; де сине небо, побратавшись з веселою землею, розгортає над нею своє блакитне, безмірно високе, бездонно-глибоке шатро..? (Панас Мирний).

*І тепла радість душу обняла,
І сам не знаєш у задумі світлій,
Що краще — вечір цей чи ночі мла;
Що краще — біля тебе сад розквітлий
І серць квітучих трепет молодий
Чи над тобою зоряні сади (Борис Тен).*

5. Між групами незалежних речень, коли необхідно вказати межі між ними на відміну від розмежування окремих речень:

Щойно полуниця відходить, а вже буріють вишні-петрині-вочки, шовковиця сиплеться, а там зажовтіють абрикоси; буває, так наспіє полуниці, то жінкам невправка з нею, тоді оголошується загальна мобілізація, вже й металурги лазять поруч з дітьми по садках... (Гончар).

Примітка. Крапка з комою ставиться також у кінці досить великих рубрик переліку (про крапку в цих випадках див. § 115, п. 3).

§ 120. ДВОКРАПКА (:)

1. Якщо перед однорідними членами речення стоїть узагальнююче слово або словосполучення, що вказує на перелік, то перед першим однорідним членом або словом, яке до нього відноситься, ставиться двокрапка:

У густій мряці, білій як молоко, все пропадало: небо, гори, ліси, пастухи (Коцюбинський).

*Несуть пани есаули
Козацькую зброю:
Литий панцир порубаний,
Шаблю золотую,
Три рушниці-гаківниці
І три самопали... (Шевченко).*

Заснув, знечувся й коли, і снилися красиві коні: сірі, гніді, вороні (Симоненко).

Примітка 1. Двокрапка ставиться перед однорідними членами речення й тоді, коли нема узагальнюючого слова, якщо тільки перед переліком робиться попереджувальна пауза, а однорідні члени речення читаються з перелічувальною інтонацією:

*Та в цю хвилю двері розчинились
і звійшли: якийсь рудобородий
в довгому старім плащі подертім;
з лірою ж за ним дідок кошлатий,
що все кашляв та все очі мружив;
іще й третій, що безруко щулився,
лиш рукав сорочки теліпався (Тичина).*

Примітка 2. Про вживання тире перед узагальнюючим словом див. § 121, п. 5.

2. Двокрапка ставиться між двома реченнями, що входять до складу безсполучникового складного речення, якщо друге речення розкриває зміст першого речення в цілому або одного з його членів, а також вказує на причину того, про що йдеться в першому реченні:

Лаврін не поганяв волів: він забув і про воли, і про мішки й тільки дивився на Мелашку (Нечуй-Левицький).

Якби його так намалювати,— сказали б: то не чоловік сидить, то — сам сум! (Панас Мирний).

Ліс іще дримає, а з синім небом уже щось діється: воно то зблідне, наче від жаху, то спалахне сяйвом, немов од радощів (Коцюбинський).

*Як мала у тебе сила,
То з гуртом єднайся ти:
Вкупі більше зробиш діла,
Швидше дійдеш до мети (Грінченко).*

*Як і вони — я був щасливим:
Із теплих уст ловив слова,
Що казкою ставали, дивом,
В якому всесвіт ожива (Ющенко).*

Примітка. Про вживання двокрапки при прямій мові див. § 125, п. 3.

§ 121. ТИРЕ (—)

Тире ставиться:

1. Між підметом і присудком, коли останній виражений іменником або кількісним числівником у називному відмінку, а дієслова-зв'язки немає. При цьому присудок може бути як непоширеним, так і поширеним:

Бук — дерево.

Три та сім — десять.

Київ — столиця України.

Мистецтво — найкращий педагог (Гончар).

Пісня і праця — великі дві сили,

Ім я бажаю до скопу служити (Франко).

І один у полі — воїн (Дольд-Михайлик).

Примітка. Перед заперечним присудком, вираженим іменником у називному відмінку з заперечною часткою *не*, тире звичайно не ставиться:

Серце не камінь.

2. Між підметом і присудком, коли один із цих членів речення (або обидва) є інфінітивом:

Говорити — річ нудна.

Працювати слід до дна (Рильський).

Життя прожити — не поле перейти (Прислів'я).

3. Перед *це (це є), оце, то, ось, (це) значить*, якщо присудок, виражений іменником у називному відмінку або неозначеною формою дієслова, приєднується за допомогою цих слів до підмета:

Гетьман, може, як ніхто інший знав, що любити Україну — це найперше захистити її надійно від усіх ворогів (Лупій).

Класична пластика і контур строгий,

І логіки залізна течія —

Оце твоя, поезіє, дорога (Зеров).

Сміле слово — то наші гармати,

Світлі вчинки — то наші мечі (Грабовський).

Зернина — то життя у сповитку (Кашук).

Серце чисте співця —

То ранкової відблиск роси (Ющенко).

*Гармонійне злиття ідеї з художньою формою, в яку вона вбрана, — ось формула ідеального твору мистецтва (Дрозд).
Жити мені без праці — значить не жити (Павличко).*

Примітка. Тире ставиться й перед еднальним сполучником (або зрідка після нього) між двома присудками, якщо другий з них виражає щось несподіване або різко протилежне до висловленого першим:
Земля на прощання усмінулась — і потемніла (Панас Мирний).

Повечеряємо — і за роботу (Тютюнник).

Мигне тільки рябенька спинка або гострий шпичастий хвостик — і зникне (Коцюбинський).

Або — після сполучника:

Я тоді швидко підводжусь і — зирк через комин (Довженко).

4. На місці пропущеного члена речення, переважно присудка:

Крізь шибку виднілись білі колони тераси, а за ними — квітник (Коцюбинський).

*Без витоку нема ріки,
Як без коріння — крони (Осадчук).*

5. Перед узагальнюючим словом, що стоїть після однорідних членів речення:

День, вечір, ніч, ранок — все біле, все тьмяне (Леся Українка).

*Ні спека дня, ні бурі, ні морози —
Ніщо не вб'є любов мою живу (Сосюра).*

6. Після переліку, якщо перелік іде за узагальнюючим словом і не закінчує речення:

Сотні й тисячі українських дівчат: колгоспниць, робітниць, студенток, лікарів, інженерів — у сірих шинелях радянських воїнів ідуть на захід (Бажан).

Українські дореволюційні письменники: Шевченко, Марко Вовчок, Панас Мирний, Нечуй-Левицький — багато творів присвятили зображенню жахливої долі українського народу.

7. Для виділення прикладок, якщо вони стоять у кінці речення й перед ними можна, не змінюючи змісту, вставити **а саме**:

У своїм невеличкім гурточку він [Гуща] завів новину — гуртову працю (Коцюбинський).

Примітка. Якщо прикладка є власним іменем, то вона частіше відокремлюється комами:

Обабіч Свирида сиділи Мурий і ще один муляр, Гимко (Копиленко).

Та друг мій, Ярослав, ще й після того не раз був на устах усіх! (Тичина).

Тамарі він чомусь видався схожим на доброго, покритвоженого лісовика, Чугайстра, з гуцульської казки (Мушкетик).

8. Між частинами заперечного порівняння:

*...То ж не вовки-сіроманці
Квилять та проквіляють,
Не орли-чорнокрильці клекочуть,
Попід небесами літають,—
То ж сидить на могилі
Козак старесенький,
Як голубонько сивесенький,
Та на бандуру грає-виграває,
Голосно-жалібно співає (Народна дума).*

9. Між реченнями, що входять до безсполучникового складного чи складносурядного речень, якщо в другому з них подано висновок або наслідок дії першого:

*Защбетав соловейко —
пішла луна гаєм (Шевченко).*

*Вдарив революціонер —
захитався світ (Тичина).*

Минали літа — росли сини (Головка).

*Не жди ніколи слушної пори —
Твоя мовчанка може стать ганьбою! (Павличко).*

*Орач торкнеться до керма руками —
І нива дзвонить темним сріблом скиб (Стельмах).*

10. Між частинами безсполучникового складного речення, коли перша частина виражає причину або умову, а друга — наслідок:

...Попадавсь їм багач у руки — вони його оббирали, попадавсь вбогий — вони його наділяли (Марко Вовчок).

Як тільки займеться десь небо — з другого боку встає зараз червоний туман і розгортає крила (Коцюбинський).

11. Між реченнями, коли зміст їх різко протиставляється:

*Ще сонячні промені сплять —
Досвітні огні вже горять! (Леся Українка).*

*Закрався вечір, одшуміла праця,
Як сльози затремтіли ліхтарі,—
Та діти наші ночі не бояться (Рильський).*

12. Між двома або кількома власними іменами, сукупністю яких називається вчення, теорія, науковий закон:

Фізичний закон Бойля — Маріотта.

13. Між двома словами на означення просторових, часових або кількісних меж (замість словосполучень із прийменниками від...до):

Автограса Київ — Львів.

Навчання на курсах триватиме протягом січня — квітня.

Пам'ятки української мови XVI—XVIII ст.

Вантаж вагою вісім — десять тонн.

14. Для виділення поширеної групи вставних слів (або вставного речення), що стоїть у середині речення:

...Топольський — молодий чоловік, але — на думку пана посла — надзвичайно талановитий і солідний (Маковей).

Опукою згори — аж вітром зашуміло —

Орел ушкварив на Ягня (Гребінка).

А тоді зопалу — не встигло радіо попередити! — вернулись морози (Яворівський).

Примітка 1. Про вживання ком і дужок при вставних словах і вставних реченнях див. § 118, п. 11; § 123, п. 2.

Примітка 2. Коли після тире стоять слова, що повинні бути виділені комами (наприклад, вставні слова), то перша кома опускається:

Не знать звідки взялись [орендарі], наїхали й позбирали панські землі під оренду — звісно, за ту ціну, яку самі призначили (Панас Мирний).

15. Разом із комою для відзначення переходу від підвищення до зниження інтонації в періоді:

Як тільки ясний день погасне

І ніч покриє божий мир,

І наше лихо трохи засне,

І стихне людський поговір,—

Я йду до берега крутого,

І довго там дивлюся я,

Як із-за лісу, з-за густого

Зіходить зіронька моя (Глібов).

Примітка. Про вживання тире при прямій мові див. § 125.

16. Як додатковий знак після коми перед словом, яке повторюється для того, щоб зв'язати з попереднім реченням наступне (найчастіше підрядне, яке підсилює, доповнює або розвиває головне):

Шевченківський Палій стоїть на порозі того прозріння, до якого доходить Іван Вишенський у поемі Франка,— на порозі усвідомлення, що тільки в діяльній служінні своєму народові може бути остаточне виправдання людини, що тільки в ньому вища рація людського існування (Рильський).

17. Взагалі для означення спеціально підкреслюваної паузи різного змістового й стилістичного характеру:

Увечері кличуть: «Іди до панночки — розбирати» (Марко Вовчок).

*Не слухає сонце,
За гору сідає
І нам посилає
На всю ніч — прощай!* (Самійленко).

*Сьогодні — майбутнього
далину я оком прозираю* (Тичина).

*На прю ми стали проти царства тьми,
Що оскверняє море й суходоли,
І віримо, що переможем — ми,
І знаємо, що не вмеремо — ніколи!* (Рильський).

§ 122. КРАПКИ (...)

Крапки ставляться:

1. На позначення перерваності або недокінченості мови:

*Я тепер знаю... Але тоді, ви розумієте... Тоді я...я...
І ще Аркадій... Ясно вам... Так...* (Корнійчук).

*Юнак розплющив очі: синь!
Літак... Димки... І височінь* (Тичина).

Примітка. Крапки ставляться в середині речення при великій паузі, коли далі висловлюється щось несподіване:

Макар Іванович не збрехав: він справді заслаб... від страху (Коцюбинський).

*Це за такими, певно, здавна,
відколи зорі у Ковші,
все плаче й плаче Ярославна —
В Путивлі... в музиці... в душі* (Костенко).

2. На позначення уривчастості мови від хвилювання, зворушення й узагалі сильних переживань:

Я... я спокійніша... Ти не звертай уваги... так, трохи нерви... (Коцюбинський).

*Плачеш?.. в груди б'єш, конаєш...
Я конаю, мати, й сам...
Ой... нащо ж... малу дитину
Доручала... ти... степам...* (Олесь).

Примітка. У реченнях питальних і окличних у таких випадках ставиться знак питання або знак оклику та дві крапки в ряд:

*Встає народ, гудуть мости,
Рокочуть ріки ясноводі!..* (Рильський).

Стражники на людей стріляли, це відомо, а щоб селяни?.. (Гордієнко).

3. На позначення пропуску в цитаті, а також коли цитата береться з середини речення або коли цитоване речення наводиться не до кінця:

Про цей переклад «Іліади» І. Франко сказав: «... се не популяризований, але справді націоналізований наш український Гомер, і то націоналізований так щасливо, що я не знаю нації, яка могла б похвалитися подібною працею» (Кундзич).

Антиподом Чіпки є дрібний власник Грицько, що пнеться у великі господарі: «...до багачів горнувся, а на голоту дивився згорда», хоч сам вийшов з бідноти (З наукової літератури).

§ 123. ДУЖКИ [()]

У дужки беруться:

1. Підзаголовки, пояснення іншомовних та маловідомих слів тощо:

Мова і час (Розвиток функціональних стилів сучасної української літературної мови).

Вокатив (ключний відмінок) — форма іменника, що означає особу, до якої звертаються.

2. Вставні слова та вставні речення, подані як додаткові уваги до тексту (див. ще § 118, п. 11; § 121, п. 14):

*Там батько плачучи з дітьми
(А ми малі були і голі),
Не витернів лихої долі,
Умер на панцині!.. (Шевченко).*

*Україно моя! (А на серці тривога).
Я не можу про тебе забути ніде (Вс. Швець).*

3. Ремарки в драматичних творах при прямій мові дійових осіб:

Куниця (хапає її руки і притягає до себе, весь тремлячи від хвилювання). Ольго! Ольго, рідна! Ти жива... ти тут... в таку хвилину! (Плаче, цілує її руки).

Ольга (голубить його голову). Ну, годі-бо, заспокойся, бідний... (Кочерга).

Кречет. Під час операції я прошу нікого не пускати... (До Аркадія). Вас я прошу теж не заходити (Повернувся, важко пішов по сходах нагору й зник за дверима...) (Корнійчук).

4. Фрази, що вказують на ставлення слухачів до слів (промови) якоїсь особи:

(Оплески). (Сміх). (Рух у залі).

5. Прізвище автора, що стоїть після цитати, наведеної з його творів (див. приклади до п. 3).

6. Знак питання або знак оклику в цита-тах для вияву ставлення автора до наведеного ним мате-ріалу (див. § 116, п. 2; § 117, п. 5).

Примітка 1. а) Кома, крапка з комою, двокрапка й тире не став-ляться (крім поодиноких специфічних випадків) перед відкритою чи закритою дужкою, а тільки після останньої.

б) Знак питання, знак оклику та крапки можуть стояти перед закритою дужкою, якщо вони безпосередньо відносяться до слів, узятих у дужки: якщо ці знаки стосуються всього речення, їх ставлять після закритої дужки.

Примітка 2. При збігу в реченні внутрішніх і зовнішніх дужок можна в разі потреби застосовувати дужки різної форми (круглі та квадратні). При цьому круглі дужки слід ставити в середині квадрат-них.

Примітка 3. Після цитати, за якою йде в дужках посилання на автора та джерело, крапки не ставимо, а переносимо її за дужки. Проте, коли безпосередньо перед прізвищем автора є вже дужки, крапки слід ставити перед посиланням на автора або джерело:

Бувало так, що всю напругу свого таланту Рильський збирав у сон-ет, і в чотирнадцятьох рядках йому вдавалося дати монументальний образ епохи («Знак терезів — доби нової знак») (Павличко).

Примітка 4. Після закритої дужки, що нею закінчується речення, ставиться розділовий знак, якого вимагає ціле речення, незалежно від того, який знак стоїть перед закритою дужкою.

§ 124. ЛАПКИ (« »)

У лапки беруться:

1. Цитати, причому й тоді, коли цитата входить у сере-дину речення як його складова частина:

...Усім нам, працівникам галузі перекладу, цього «висо-кого мистецтва», за виразом К. І. Чуковського, або «благо-родного ремесла», як говорить Марія Домбровська, корисно пам'ятати слова О. Твардовського про С. Маршака як пе-рекладача Бернса: «Він зробив його росіянином, залишивши шотландцем». Я б додав ще: «Він зробив його Маршаком, залишивши Бернсом»,— бо ж не сама тільки печать націо-нальності, а й печать індивідуальності лежить на кожному талановитому перекладі (Рильський).

2. Слова, що їх не вважають за свої, або що наводяться з відтінком презирливого чи іронічного ставлення до чужого вислову, а також слова, вжиті вперше або, навпаки, застарілі та незвичайні:

Для більшості її (Л. Українки) сучасників той дух (новаторського мистецтва) нагадував «хмару, що сунулась так тяжко по долині», а для нас, «на високості» ХХ століття, він «одмінився, просвічений нагірним, чистим світлом» (Павличко).

Мое ім'я враз із кількома іменами подібних до мене «во время оно» оббігало весь край, було пострахом усіх «мирних і вірноконституційних горожан»,— з моім іменем усі вони в'язали поняття перевороту, революції різні (Франко).

3. Індивідуальні назви заводів, фабрик, клубів, пароплавів, організацій, підприємств, наукових праць, літературних творів, газет, журналів, кінофільмів тощо (див. ще § 38, п. 15, 17—20):

Завод «Арсенал», швейна фабрика «Дитячий одяг», крейсер «Аврора», фірма «Світанок», видавництво «Наукова думка», колгосп «Дружба», «Перехресні стежки» Івана Франка, газета «Слово», кінофільм «Устим Кармелюк».

Примітка 1. У лапки не беруться:

а) Власні назви неумовного характеру:

Львівський політехнічний інститут; Київська обласна лікарня; Українська універсальна товарна біржа; Харківський тракторний завод.

б) Власні складноскорочені назви установ, управлінь, видавництв і т. ін.: Дніпрогес, Київенерго, Точелектроприлад.

в) Назви телеграфних агентств: Українське інформаційне агентство; агентство Пренса Латвія.

г) Назви шахт, марок машин, літаків і т. ін., позначені номером або складені з абрєвіатури та номера:

шахта 3-біс, ВАЗ 21-09, літак Ту-334.

д) Назви марок машин, виробів, які стали загальноновживаними: форд, макінтош, наган і т. ін.

е) Назви рослин, квітів, плодів:

антонівка, паперівка, конвалія.

У спеціальній літературі назви сортів рослин пишуться звичайно з великої літери: яблуня Білий налив, тюльпан Чорний принц, пше-ниця Новинка тощо.

е) Назви книжок у бібліографічних списках, у виносках, рецензіях, які наводяться після прізвища автора:

Гончар О. Собор.— К.: Дніпро, 1988.

Примітка 2. Про вживання лапок при прямій мові див. § 125.

Примітка 3. а) Кома, крапка з комою, двокрапка й тире ніколи не ставляться перед закритими лапками, а тільки після них.

б) Знак питання, знак оклику й крапки ставляться або перед закритими лапками, якщо вони відносяться лише до слів, поставлених у лапках, або після лапок, якщо ці розділові знаки стосуються всього речення.

Примітка 4. Якщо знак питання, знак оклику й крапки стоять перед закритими лапками, то після лапок ті самі знаки не повторюють-

ся; неоднакові ж знаки можуть, залежно від змісту, ставитися одночасно й перед закритими лапками, й після них.

Чи знайомі ви з романом Герцена «Хто винен?»

Але: *Невже ти не чув, як кликали: «До зброї, товариші!»?*

§ 125. РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ ПРИ ПРЯМІЙ МОВІ

Для виділення прямої мови вживаються лапки або тире.

1. Коли пряма мова починається з абзацу, то перед початком її ставиться тире, а в кінці, як звичайно, крапка, знак питання, знак оклику або три крапки — залежно від характеру речення:

Зупинившись у куцах бузку,... Льоня одразу спитав:

— Ти звідки?

— З дому. З Підлісного,— відповіла Яринка.

— Маєш якусь справу?

— Та... думала тут декого зустріти (Козаченко).

2. Коли пряма мова йде в рядок, без абзацу, то перед початком її ставимо відкриті лапки, а в кінці — закриті лапки й відповідний до характеру речення розділовий знак:

У цей час я побачила далеко машину і стала показувати в інший бік: «Дивіться, дивіться! Хтось іде!» (Яновський).

3. Речення, що вказує, кому належить пряма мова («слова автора»), може:

а) Стояти перед прямою мовою; тоді після нього ставиться двокрапка:

Чується немолодий голос хазяйки: «Та двері, двері зачиняйте» (Шиян).

Я так давно тягнуся до краси,

Та лиш тепер посміла попросити:

«Навчи мене, ботаніко, роси

З пелюсток мрій на землю не трусити» (Чубач).

б) Стояти після прямої мови; у цьому випадку після прямої мови ставиться знак оклику або знак питання, або крапки — залежно від характеру речення. Після відповідного розділового знака перед словами автора ставиться тире:

— Тату! татку! — упізнали діти.

— Голуб'ята! — батько простер руки

(Тичина).

— Краще померти стоячи,

Ніж на колінах жити! —

Сказав учитель історії

Дітям (Б. Олійник).

— Хто там? — запитав на її легенький стукіт біля дверей Ковтун...

— Я, я! — нетерпляче повторила Яринка... (Козаченко).

Коли в кінці прямої мови за характером речення повинна бути крапка, замість неї ставиться кома:

— *Ось ви, прославлений пійт, чи думали коли-небудь над тим, щоб мову, якою ми ось з вами розмовляємо, ...узаконити на папері. Щоб вона стала поряд з іншими мовами як рівна.*

— *Це неможливо, — категорично заперечив Капніст... — Мова наша чарівна, але ж не для друку, хто її вивчатиме, хто буде читати писане нею?*

— *Будуть, Василю Васильовичу, — вперто відказав Котляревський. — Якраз протонародна мова й має стати засобом нашої боротьби (Іваничук).*

Коли пряма мова подається в лапках, після неї також ставиться тире:

«Як живете?» — в листі своїм княжна його [Т. Г. Шевченка] запитує (Білоус).

«Трава — що воно таке?» — запитав мене син (Драч).

в) Розривати пряму мову; тоді лапки ставляться тільки перед початком та в кінці прямої мови й застосовуються такі правила:

1) Коли на місці розриву не повинно бути ніякого знака або мала бути кома, крапка з комою, двокрапка, тире, то перед словами автора й після них ставиться кома й тире, а пряма мова продовжується з малої літери:

— *У мене, — вів своє дід, — сини, двоє, на фронтах (Смілянський).*

— *Батьку, — мовила тихо, — ви так гарно співали, так гарно... (Загребельний).*

«Мамо, — каже старший брат, — ходім додому!» (Марко Вовчок).

2) Коли на місці розриву мала бути крапка, то перед словами автора ставиться кома й тире, а після них — крапка й тире, причому пряма мова продовжується з великої літери:

— *Нічого, нічого, Петю, — заспокоював майор. — Мати розуміється на цьому (Іван Ле).*

— *Зроду не чув, щоб так лисиці кидались на людей.*

— *А я чув, — сказав Жадан. — І не тільки чув. Бачив (Щербак).*

3) Коли на місці розриву мав бути знак питання або знак оклику, то перед словами автора зберігається цей знак і додається тире, а після слів автора ставиться крапка й тире, причому пряма мова продовжується з великої літери:

— *А, це ти, Максиме? — зрадів Карпо. — Заходь, заходь! (Коцюбинський).*

— *Оце довчивсь!* — *почав батько мені.* — *Що ж тепер?..* (Тесленко).

4) Коли на місці розриву мали бути крапки, то вони залишаються перед тире. Пряма мова продовжується або з великої, або з малої літери, залежно від того, яка літера була б після крапок при відсутності розриву. Після слів автора в першому випадку ставиться крапка й тире, а в другому — кома й тире.

— *Ходять тут усякі...* — *бурмоче дід.* — *Недавно двоє пройшло* (Донченко).

5) Коли одна частина слів автора відноситься до першої частини прямої мови (що стоїть до розриву), а друга — до другої, то після слів автора ставиться двокрапка й тире, причому пряма мова продовжується з великої літери:

— *Ходім,* — *сказав він і спитав:* — *Чого ж ти мовчиш?*

Примітка 1. Правила цього пункту застосовуються й до речень, які містять цитати з вказівками, кому ці цитати належать.

Примітка 2. Діалоги й полілоги можуть подаватися без абзаців; це буває здебільшого тоді, коли їх хтось переказує. У такому разі лише перша репліка подається з абзацу й перед нею ставиться тире, а далі репліки наводяться в лапках; після них перед мовою автора ставиться тире, а перед ними після мови автора — двокрапка:

— *Страх, розказує, яке діялось: народу, каже, як на війні, силасиленна... а кінні наступають, душать: «Розходьтесь!» — гукають. А ті: «Не підемо, давай нам наше... ми за правду»* (Коцюбинський).

4. Коли кілька реплік прямої мови йдуть у рядок, без вказівки, кому вони належать, то кожна з них береться в лапки, а між репліками ставиться тире:

«*А в тебе земля ще де є?*» — «*Ні, нема.*» — «*А хата є?*» — «*Є*» (Панас Мирний).

Перед кожною реплікою (в тому числі й перед першою) можна також ставити тире, тоді кожному парну репліку слід брати в лапки:

— *А в тебе земля ще де є?* — «*Ні, нема.*» — *А хата є?* — «*Є*».

Примітка. Лапки, що виділяють якесь слово або кілька слів у кінці прямої мови, зберігаються перед зовнішніми закритими лапками тоді, коли між ними стоїть знак оклику або питання:

«*Ти дивився кінофільм «Данило — князь галицький?»*» — *спитав він товариша.*

Але: Він сповістив: «Повернувся до Києва на пароплаві «Іван Франко».

ПОКАЖЧИК

А

- Аарне* § 99
абажур § 45, II, п. 1
Абашідзе § 104, п. 6, в, 1
Абд ель Керім § 38, п. 1, прим. 1
абзац — абзацу § 48, п. 2, д
абікуди § 30, п. 1, ж
абі-то § 30, п. 3, в
абіхто, абікого, абікому, абіким, абі на кому § 79
абіщо § 33, А, п. 1, а
абіяк § 30, п. 1, ж; § 33, А, п. 1, а
абіякий, абіякого, абіякому, абіяким § 79
абітурієнт § 91, п. 2
або ж § 32, п. 2, а
абощо § 32, п. 1; § 33, А, п. 1, б
абсолютно сухий § 29, п. 1, г, прим. 1
Абхазія § 113, п. 2, а
абхазський § 113, п. 2, а
авангард § 87
аванпост § 19, п. 1, прим.
аванпостний § 19, п. 1, прим.
авгієві стайні § 38, п. 26, в, прим., б
Август § 94
Авдієвський, Авдієвського, Авдієвському § 102, п. 2
Авенір, Авеніра § 103, п. 2, прим. 1
авжеж § 33, А, п. 1, б
аврал — авралу § 48, п. 2, ж
Аврора § 94
Австралійський конгрес тред-юніонів § 38, п. 14, в
Австрія § 94
Австрія § 90, п. 5, в, 4; § 94
Австро-Угорщина § 114, п. 2, г
автентичний § 94
автобіографія § 94
автомобіль § 86, п. 1, б; § 94; § 100, п. 1, II; *автомобіля* § 48, п. 1, е; § 100, п. 1, II; *автомо-*
білем § 100, п. 1, II
автомотогурток § 26, п. 1, е
автор § 94
авторитет § 94
Автор і Видавництво § 38, п. 3, прим. 4
автострада § 26, п. 1, в
автохтон § 94
Агата § 97
агєнтство Прєнса Латіна § 38, п. 17
агєнтство Франс Прєсс § 38, п. 17
агітація § 14; § 87
аграрний § 29, п. 2, б
аграрно-сировинний § 29, п. 2, б
агрєсія § 14
агрєсор § 87
агронóm § 8, п. 2, е
агрус § 15
аджє § 32, п. 1
аджє ж § 32, п. 2, а
Адріанополь § 114, п. 2, д
Адріатика § 90, п. 5, в, 2
адью § 93, п. 1, а
ад'юнкт § 92, п. 1, б
ад'югánt § 92, п. 1, б
аєроплán § 86, п. 1, а
АЕС § 41, п. 5
Азія § 38, п. 8
Азóво-Чорномóр'я § 114, п. 2, г
азóт — азóту § 48, п. 2, а
Айзенáх § 95, п. 2
акад.—академік § 40; *академік* § 38, п. 3, прим. 1; § 90, п. 5, а, 5
академічний § 23, п. 3
Академія наук України § 38, п. 15, б
акмеїст § 22, п. 13
аксіома § 90, п. 5, а, 2
акт — акта, акту § 48, п. 2, й, прим.; *в акті* § 52, п. 3, а
актів § 38, п. 16

- Акт проголошення незалежності України § 38, п. 23
 акумуляція § 89, п. 1
 Ак'яб § 92, п. 1, а
 Ак'яр § 109, п. 8
 Алат'у § 38, п. 8, прим. 3; § 114, п. 3, в
 Албанія § 86, п. 1, а
 алé ж § 32, п. 2, а
 Александров § 104, п. 1
 Алексéев § 104, п. 2, в
 Алжír § 90, п. 5, в, 3; Алжíру § 48, п. 2, й
 Алís § 100, п. 2
 алмаатíнець § 114, п. 3, в
 алмаз — алмаза, алмазу § 48, п. 2, й, прим.
 Алта́й — Алта́ю § 48, п. 2, й
 Алфьóров § 104, п. 3, б
 альбатрós § 93, п. 1, б
 альмана́х — альмана́ху § 48, п. 2, з
 Альгамíра-і-Креве́а § 106, п. 3, б
 алюміні́євий § 23, п. 7
 алюміні́й § 86, п. 1, б
 Аля́б'ев § 104, п. 2, б; § 104, п. 11
 Аля́ска § 93, п. 2; § 109, п. 9, а, 3, прим.; § 113, п. 1
 аля́скінський § 113, п. 1
 Аме́рика § 90, п. 5, в, 2
 Аме́риканська федера́ція пра́ці § 38, п. 14, в
 ампу́ла § 100, п. 2
 амуда́р'інський § 114, п. 3, в
 Амуда́р'я § 38, п. 8, прим. 3; § 109, п. 8; § 114, п. 3, в
 Аму́р—Аму́ру § 48, п. 2, й
 ана́лі § 89, п. 1
 ана́ліз — ана́лізу § 48, п. 2, з
 Ана́ньїн § 4, п. 2; § 104, п. 12, а, 1
 Ана́ньїно § 109, п. 4, а, 2
 анархі́чний § 23, п. 3
 а́нгел § 38, п. 2, а, прим. 1
 А́нглія § 14
 А́ндо́рра § 89, п. 3; § 89, п. 3, прим.
 андо́ррський § 89, п. 3, прим.
 Андре́ев § 104, п. 2, в
 Андре́єво-Іва́нівка § 114, п. 3, б
 андре́єво-іва́нівський § 114, п. 3, б
 Андре́їв § 67, п. 1, б; Андре́єва, Андре́єв § 23, п. 7; Андре́єві кни́жкі § 38, п. 26, а
 Андре́ївська це́рква § 38, п. 21
 Андре́ївський узві́з § 38, п. 9
 Андрі́й § 23, п. 7; Андрі́я § 48, п. 1, а
 Андрі́й Ба́йко — з Андрі́єм Ба́йком § 102, п. 4
 «Андрі́й Солове́йко, або Вче́ніє сві́т, а невче́ніє — тьма» § 38, п. 18, прим. 1
 ані́ж § 32, п. 1
 ані́скі́льки § 30, п. 1, ж; § 33, А, п. 1, а
 аніте́лень § 30, п. 1, ж
 анітро́хи § 30, п. 1, ж; § 33, А, п. 1, а
 аніщи́чирк § 30, п. 1, ж
 анічо́госінько § 33, А, п. 1, а
 анія́к § 30, п. 1, ж; § 33, А, п. 1, а
 анна́лі § 89, п. 1
 анота́ція § 89, п. 2, прим.
 Анрі́ § 90, п. 5, а, 3
 ансам́бль — ансам́блю § 48, п. 2, б
 ансам́бль пі́сні й та́нцю і́мені П. Ві́рського § 38, п. 15, а
 Анта́нта § 38, п. 11
 Анта́ркти́да § 38, п. 8; § 90, п. 5, в, 2
 Анта́ртика § 90, п. 5, в, 2
 Анте́й § 38, п. 2, а
 «Анте́й» § 38, п. 25
 анти́сторі́чний § 90, п. 5, б
 анти́чний сві́т § 38, п. 22, прим. 1
 Анті́н (пара́дигма) § 103, п. 2; Анті́н § 22, п. 10, прим.; § 8, п. 2, е, прим.; § 103, п. 2, прим. 1; Анто́на § 8, п. 2, е, прим.; § 103, п. 2, прим. 1; Анто́нові § 103, п. 2, прим. 1
 анто́нівка § 38, п. 5
 Анто́нівка § 38, п. 5
 Анто́нівна § 22, п. 10, прим.
 Анто́нович § 22, п. 10, прим.
 Ану́й § 98
 Аньо́лек § 104, п. 4, б
 апа́ра́т — апа́ра́та, апа́ра́ту § 48, п. 2, й, прим.
 Аполло́н § 38, п. 2, а
 Апо́стол § 38, п. 18, прим. 2
 аппе́рці́єнція § 89, п. 2
 Апу́лія § 90, п. 5, а, 2
 ара́б — ара́би § 38, п. 1, прим. 6
 Араба́тська Стрі́лка § 109, п. 1, в
 Ара́бська Респу́бліка Єгі́пет § 38, п. 12
 Араві́йське мо́ре § 110
 Аракче́ев § 104, п. 2, в
 Арге́нтіна § 90, п. 5, в, 5
 арге́нтінець § 90, п. 5, в, 5
 арге́нті́нський § 90, п. 5, в, 5
 Аре́ф'ев § 104, п. 11

- ар'єргáрд § 90, п. 5, а, 2
 Арзамáс § 113, п. 2, в
 арзамáський § 113, п. 2, в
 арифмéтика § 88
 áрка § 8, п. 2, а, прим. 2, § 47,
 Б, п. 2, прим. 1; áрок § 8,
 п. 2, а, прим. 2; § 47, Б, п. 2, в,
 прим. 1
 Арктика § 90, п. 5, в, 2
 Арль § 86, п. 1, б
 Арно § 100, п. 2
 арсенáл § 86, п. 1, а; § 100, п. 1, II;
 арсенáлу, арсенáлом, в арсенáлі
 § 100, п. 1, II
 Артéмов § 104, п. 3, б
 Артёмовський § 8, п. 3, д, 7
 артерiáльний § 90, п. 5, а, 2
 артерiя § 90, п. 5, а, 2
 áрфа — арф § 47, Б, п. 2, в,
 прим. 1
 архáйчний § 4, п. 4; § 23, п. 3
 археологiчний § 23, п. 3
 архiв § 90, п. 5, а, 5
 архiмéдова спірáль § 38, п. 26, в,
 прим., б
 асфáльт § 86, п. 1, б; асфáльту
 § 48, п. 2, а
 агельé § 93, п. 1, а; § 100,
 п. 2
 Атлантида § 90, п. 5, в, 2
 Атлáнтика § 90, п. 5, в, 2
 атлáнтик-сiтинський § 114, п. 3, г
 Атлáнтик-Сiтi § 114, п. 3, г
 Атлáнтичний океáн § 86, п. 1, а
 áтлас — áтласу § 48, п. 2, б
 áтож § 33, А, п. 1, б
 áтом — áтома § 48, п. 1, ж
 атомохiд § 25, п. 2, а
 АТС § 39, п. 2
 аудиторiя § 94
 аудiенцiя § 90, п. 5, а, 2; § 94
 Афáнáсьев § 104, п. 2, б
 Афганiстáн — Афганiстáну § 48,
 п. 2, й
 Афи́на § 38, п. 2, а
 Африка § 90, п. 5, в, 2; § 112, п. 1,
 I; Африки, в Африци § 112,
 п. 1, I
 африкáнець — африкáнци § 38, п. 1,
 прим. б
 Ахiллéс § 38, п. 2, а
 ахiллéсова п'ятá § 38, п. 26, в,
 прим., б
 ацтéк — ацтéки § 38, п. 1, прим. б
 Ачинськ § 109, п. 4, б, I
 Ашгаба́д § 114, п. 2, д
 а як же § 32, п. 2, а
 ба́ба § 23, п. 4; ба́би § 47, Б, п. 7;
 ба́б (i ба́бiв) § 47, Б, п. 2, а
 ба́ба-яга́ § 38, п. 2, б, прим.
 ба́бин § 23, п. 4
 ба́бище § 45, II, п. 3
 ба́бка § 18, п. 4, прим. 2
 Ба́бкин — Ба́бкiним § 51, п. 3, а
 ба́буся — ба́бусю § 47, А, п. 6, в
 ба́гатий § 1, п. 2; § 18, п. 2, в
 ба́гатiр § 1, п. 2
 ба́гато § 1, п. 2; § 79, прим.;
 ба́гатiв, ба́гатiв, ба́гатiв,
 ба́гатiв § 79, прим.
 ба́гато-ба́гато § 25, п. 4, а
 ба́гатогiсичний § 28, п. 1, б
 ба́гатство § 1, п. 2; § 18, п. 2, в
 ба́гаття § 1, п. 2
 ба́гацько § 16, п. 2, а, 1
 ба́гач § 1, п. 2
 Ба́гiров § 104, п. 6, а
 Бадахо́с § 90, п. 1
 Ба́ден-Ба́ден — Ба́ден-Ба́дена, у
 Ба́ден-Ба́денi § 112, п. 5
 ба́жаний § 23, п. 2
 ба́жання — ба́жáнь § 16, п. 2, в;
 § 55, п. 2
 ба́зiр § 45, II, п. 1
 базéдова хворóба § 38, п. 26, в,
 прим., б
 Ба́зель § 86, п. 1, б; § 93, п. 1, в
 Байка́л — Байка́лу § 48, п. 2, й
 Байка́ло-Аму́рська магістрáль § 38,
 п. 9
 байра́к — байра́ку § 48, п. 2, д
 бакiнський § 113, п. 1
 Баку́ § 112, п. 7; § 113, п. 1
 бал § 86, п. 1, а; § 93, п. 1, в
 бала́нс § 86, п. 1, а
 бала́ст § 19, п. 1, прим.
 бала́стний § 19, п. 1, прим.
 ба́лка, ба́лци § 16, п. 2, б, прим.
 Балкáнський пiвóстрiв § 38, п. 8
 Балкáнські краiни § 38, п. 11
 Ба́лтика § 90, п. 5, в, 2
 бальзáківські тради́ци § 38, п. 26,
 в, прим. а
 бальзáм — бальзáму § 48, п. 2, а
 БАМ, з БАМу, на БАМi § 39, п. 2,
 прим.
 бандури́ст § 22, п. 13
 банк «Га́рантi траст ко́мпанi»
 § 38, п. 17
 Ба́нська Би́стриця § 109, п. 7, г
 Ба́ня-Лу́ка § 114, п. 3, а
 ба́ня-лу́цький § 114, п. 3, а

- Барб'є § 92, п. 1, а; § 100, п. 2
 Барбюс § 92, п. 2, б
 барвістий § 23, п. 6
 барвінок — барвінку § 48, п. 2, б
 бар'єр § 90, п. 5, а, 2; § 91, п. 2
 бароко § 89, п. 1
 барометр § 96
 барон § 38, п. 3, прим. 2
 баск — баски § 113, п. 2, б
 баскетбол — баскетболу § 48, п. 2, н.
 баский § 16, п. 2, а, 1, прим.
 баско § 16, п. 2, а, 1, прим.
 баскський § 113, п. 2, б
 Баскунчак § 113, п. 2, б
 баскунчакський § 113, п. 2, б
 батальйон § 7, п. 1, б; батальйону § 48, п. 2, б
 батенько § 16, п. 2, а, 2; § 22, п. 8
 Батумі § 109, п. 4, а, 1
 батьків § 8, п. 1, а, 3; § 67, п. 1, б;
 батьківшого, батькова § 8, п. 1, а, 3
 Батьківщина § 38, п. 12, прим.
 батько § 44, II, а; § 45, II, п. 1;
 при батькові § 52, п. 1, а; при
 батьку § 52, п. 1, б, прим.;
 батьку § 53, п. 1; батькі § 54,
 п. 1; батьків § 55, п. 1; батькам
 § 56
 батько-мати § 25, п. 4, б
 бахмацький § 113, п. 2, б
 Бахмач § 113, п. 2, б
 бац § 17, п. 7
 бачачи § 85, п. 1
 бачити (парадигма в теперішньому
 часі) § 80, п. 1; бачити, бачу
 § 80, п. 3, а; бачать § 80, п. 3, а;
 § 85, п. 1
 башкір § 90, п. 5, а, 5, прим. 1
 баштанник § 20, п. 1, в
 бджола § 9, п. 1; § 9, п. 2, б;
 бджолі, бджолі, на бджолі § 9,
 п. 2, б
 бджоліний § 23, п. 5
 безбачченко § 17, п. 6; § 22, п. 8
 безвінний § 20, п. 1, в
 безвінність § 20, п. 1, в
 безвінно § 20, п. 1, в
 без відома § 30, п. 2, а
 безвісти § 30, п. 1, б
 безголів'я § 8, п. 3, б, 3
 безгольбся § 8, п. 3, б, 3
 Бездна § 109, п. 1
 бездоріжжя § 8, п. 8, б, 3
 без жалю § 30, п. 2, а
 безвідійний § 90, п. 5, б
 безім'яний § 6, п. 3, прим. 1
 без кінця § 30, п. 2, а
 без кінця-краю § 30, п. 2, а
 безкорисливий § 21, п. 2
 безкраїй, безкрая, безкрає (пара-
 дигма) § 68; безкраїй § 21, п. 2;
 § 67, п. 2, в; безкрайого, безкрай-
 ому, безкрайої, безкрайою § 9,
 п. 2, в
 безкраїсть — безкраїості § 9, п.
 2, а
 без краю § 30, п. 2, а
 безладний § 67, п. 1, а
 без ладу § 30, п. 2, а
 без ліку § 30, п. 2, а
 без мети § 30, п. 2, а
 без міру § 30, п. 2, а
 безодній § 67, п. 2, а
 безпека § 18, п. 4
 безперестанку § 30, п. 1, б
 безпечний § 18, п. 4
 безпечність § 18, п. 4
 безпечно § 18, п. 4
 безпорадний § 67, п. 1, а
 без пуття § 30, п. 2, а
 безробітний § 67, п. 1, а
 без сліду § 30, п. 2, а
 без смаку § 30, п. 2, а
 без сумніву § 30, п. 2, а
 без угаду § 30, п. 2, а
 без утіну § 30, п. 2, а
 без чєри § 30, п. 2, а
 без'язикий § 6, п. 3
 беладона § 89, п. 1
 Белград § 114, п. 2, д
 белетристика § 89, п. 1
 Бєлч § 104, п. 1; § 104, п. 5
 бельгїєць § 22, п. 4
 Бельт § 86, п. 1, б
 Бєльце § 109, п. 1, в, прим.
 Бенєдо § 45, II, п. 2
 Беранжє § 100, п. 2
 Бердяєв § 104, п. 2, б
 берег § 2, п. 2, а; § 8, п. 2, в; на
 березі § 52, п. 3, а; березі § 45, п. 1;
 § 57, п. 2; березі § 55, п. 1; бе-
 регами § 58, п. 1; на берегах § 59
 Берєгівський округ § 38, п. 12
 берєза — беріз § 8, п. 3, д, 2
 березень, березня § 2, п. 2, в
 Березина § 109, п. 4, а, 2, прим.
 Берєзівський § 101
 берєзка § 8, п. 3, д, 2
 березнівий § 23, п. 7
 Березникі § 109, п. 4, б, 7; § 112,
 п. 2; Березників, Березникім
 § 112, п. 2
 березняк, березняку § 48, п. 2, б
 Берєзова § 109, п. 2, б
 Бєрингове море § 38, п. 8

берізка § 8, п. 3, д, 2
берізки-бершадський § 114, п. 3, а
Берізки-Бершадські § 114, п. 3, а
«Беркут» § 38, п. 2, б
бертолєтова сіль § 38, п. 26, в,
прим., б
беручий § 85, п. 1
Бестужев § 104, п. 1
Бётті § 89, п. 3
бетхóвенський § 107, п. 3
Бештау § 112, п. 7
Бéжецьк § 109, п. 1, в
Бéла § 104, п. 10
Бéлгород § 109, п. 1, в
Бéлий § 104, п. 10
Бéликов § 104, п. 6, в, 4
Белінський § 104, п. 2, г
Белóво § 109, п. 1, в
Белорéцьк § 109, п. 1, в
Б'ернсон § 92, п. 1, а
Б'єф § 92, п. 1, а
Бжозóвич § 104, п. 5, б
біти § 80, п. 3, б, 1; § 84, п. 2,
прим. 1, а; б'ю § 6, п. 1; § 80,
п. 3, б, 1; б'ють § 80, п. 3, б, 1
бітий § 84, п. 2, прим. 1, а
битися — б'єгся § 80, п. 6, в,
прим. 3
Біарріц § 90, п. 5, а, 2
бібліотека § 88
Біблія § 38, п. 18, прим. 2
біг — бігу § 48, п. 2, ж
бігти § 80, п. 3, а; § 80, п. 5,
прим.; § 81, п. 2, в, прим. 2;
біжу § 80, п. 5, прим.; § 81,
п. 2, в, прим. 2; біжійш § 80,
п. 5, прим.; біжі, біжім(о),
біжіть § 81, п. 2, в, прим. 2
бідолішній § 67, п. 1, а
бізнес § 90, п. 5, а, 5
бій — у бою § 52, п. 2, б
бік § 44, II, а
Біла § 109, п. 1, в
Біла Підляська § 109, п. 1, в
Біла Церква § 38, п. 8, прим. 1;
§ 113, п. 2; § 114, п. 1, а; § 114,
п. 2, е
Біле § 109, п. 1, в
Біле море § 114, п. 2, е
білét § 86, п. 2
білий-білий § 25, п. 4, а
Білий налів § 38, п. 5
білти, білтю, білють § 80, п. 3, б, 2
Білоб § 90, п. 5, а, 3
біль § 89, п. 1
Біловéзька Пуща § 38, п. 8, прим. 1;
§ 109, п. 1, в

Біловéрхий § 101
білокрівиці § 26, п. 1, б
білолиций, білолиця, білолице (па-
радигма) § 68, прим. 2
біломóрський § 114, п. 2, е
Білопілля § 114, п. 2, а
білопільський § 114, п. 2, а
білорúс § 38, п. 1, прим. 6
Білорúсія § 109, п. 6
«Білорúсь» § 38, п. 25
білорúський § 109, п. 6
Білосток § 109, п. 1, в
білоцерківський § 113, п. 2; § 114,
п. 2, е
біль — бóлю § 48, п. 2, е
більш вдалий § 69, п. 1, б
більш глибокий § 69, п. 1, б
більш-мєнш § 25, п. 4, б
бісмарківський § 107, п. 3
б-ка (бібліотека) § 26, п. 2, 5
Благовіщенськ § 109, п. 1, в
Благовіщення § 38, п. 22
Благодарне § 109, п. 7, а
благословєнний § 20, п. 2, в
блажєнний § 20, п. 2, в
блакíтно-сíний § 29, п. 2, е
блїжній § 23, п. 1; § 67, п. 2, б
блїжчати § 18, п. 3
близький § 16, п. 2, а, 1
близькість § 16, п. 2, а, 1
близько § 16, п. 1, а; § 16, п. 2,
а, 1
бліск § 19, п. 2
бліскавка § 2, п. 3, б
бліснути § 19, п. 2
блищати § 2, п. 3, б
блідоліций § 68, прим. 2
бліндаж — бліндаж § 48, п. 2, в
блок § 86, п. 1, а; § 100, п. 1, II
блóка, блóку § 48, п. 2, й, прим
§ 100, п. 1, II, блóком, на блóці
§ 100, п. 1, II
блок-систєма § 26, п. 2, 1, а
блúза § 86, п. 1, а
блúмінг § 86, п. 1, б
боа § 100, п. 2
бобовíння § 22, п. 5
бован § 20, п. 3
бовваніти § 20, п. 3
Бог § 8, п. 3, д, 7; § 38, п. 18,
прим. 2
богатір § 1, п. 2
богатір хлопець § 27, п. 2
Богдан — Богданє § 53, п. 3
бог Перún § 38, п. 18, прим. 2
боездáтність § 25, п. 2, в

боєць § 45, II, п. 2; *бийцем* § 51, п. 1; *бийцю* § 53, п. 3
бо ж § 32, п. 2, а
Божя Матір § 38, п. 18, прим. 2
бойня — *боень* § 47, Б, п. 2, в, прим. 1
бойовий § 23, п. 7
болгарин — *болгари* § 54, п. 1, прим.; *болгар* § 55, п. 1, прим.
Болград § 25, п. 3, б
Болдино § 113, п. 1
болдинський § 113, п. 1
болітець § 8, п. 3, б, 2; *болітець* § 55, п. 2, прим.
Бологэ § 109, п. 7, а
болото § 8, п. 3, б, 2; *боліт* § 8, п. 3, б, 2; § 55, п. 2
бом-бѳм § 25, п. 4, г
бонапартизм § 38, п. 1, прим. 5
бѳндар, бѳндаря § 45, II, п. 2
бѳнна § 47, Б, п. 2, в, прим. 2; § 89, п. 1; *бѳни* § 47, Б, п. 2, в, прим. 2
Бѳнна-фіѳрд § 114, п. 3, г
Бордо § 112, п. 7
борець, борця, борцѳві, борцем § 8, п. 3, д, 1
Борисѳвна § 22, п. 10
Борисѳв § 104, п. 6, в, 2
Бориспіль § 108, прим.
Боричѳв Тік § 38, п. 9
борідка § 8, п. 3, б, 1; § 18, п. 4, прим. 2
борінка § 8, п. 3, б, 1
Боровѳ, Боровѳго, Боровѳму § 112, п. 3
Боровикѳвський § 8, п. 3, д, 7
Боровичі § 109, п. 4, б, 6
бородѳ, борід § 8, п. 3, б, 1
Бородіно § 109, п. 4, а, 1; § 109, п. 7, б; *Бородіноѳм* § 51, п. 3, б
борона, борін § 8, п. 3, б, 1
борѳти § 18, п. 4, прим. 2; *борѳв, борѳла* § 8, п. 3, в
боротьбѳ § 18, п. 4, прим. 2
боротьбист § 22, п. 13
борш — *борши* § 48, п. 2, а
босѳнїж § 30, п. 1, е
бостѳн § 38, п. 10
Ботѳвїнник § 104, п. 6, в, 2
Бѳтев § 104, п. 2, в
боягѳз § 18, п. 2, б
боягѳзтво § 18, п. 2, б
боягѳзський § 18, п. 2, б
бояжкий § 16, п. 2, а, 1, прим.
бѳязкість § 16, п. 2, а, 1, прим.
бѳязко § 1, п. 1

боятися § 80, п. 3, а; *божся, бѳйся* § 8, п. 1, а, б; *боїться* § 1, п. 1
бравѳсимо § 89, п. 1
бравши § 85, п. 2
Бразілія § 90, п. 5, в, 5
Бранденбург § 114, п. 2, д
бранденбургський § 114, п. 2, д
Бранко, Бранка § 100, п. 2, прим.
брат § 18, п. 2, в; на *братѳвѳ* § 52, п. 1, а; *братѳ* § 60; *братѳ Пѳтре* § 53, п. 4, прим. 2
братѳ § 10, п. 2; *братѳ* § 83, прим. 1; *берѳ* § 10, п. 2; *берѳтѳ* § 85, п. 1; *брав* § 80, п. 9; § 85, п. 2; *брѳла, брѳло, брѳми* § 80, п. 9; *берѳ, берѳм(о), берѳтѳ* § 81, п. 1, а; § 81, п. 1, б
братѳик § 22, п. 1
Братислѳва § 90, п. 5, в, 5
братѳ, брѳтова, брѳтове (парадигма) § 68; *братѳвѳ, брѳтовоѳго, брѳтовоѳ* § 8, п. 1, а, 3
брат-і-сестрѳ § 26, п. 2, 4
братній § 23, п. 1; § 67, п. 2, в
братство § 18, п. 2, в
Братськ § 109, п. 9, в
братський § 18, п. 2, в
браунінг § 38, п. 1, прим. 5
брѳнькїт § 17, п. 2
Бретѳнѳ, Бретѳні, Бретѳнню, у Бретѳні § 112, п. 1, III
Бретѳн де лос Еррѳрос § 38, п. 1, прим. 1
брѳхѳти § 10, п. 2; § 81, п. 2, в, прим. 2; (не) *брѳшѳ, (не) брѳшѳ, (не) брѳшїтѳ* § 81, п. 2, в, прим. 2
бригада § 90, п. 5, в, 1
бригадѳр § 22, п. 13; § 45, II, п. 1
брижк § 19, п. 2
бризнѳти § 19, п. 2
бринїти § 2, п. 3, а
бриньчѳти § 17, п. 2
брїд § 38, п. 9
Бронѳвський § 104, п. 1; § 104, п. 9
Брѳнниці § 109, п. 4, б, 6
брошѳра § 90, п. 6
брѳтто § 89, п. 1
бряжчѳти, бряжчѳ, бряжчїш § 18, п. 1, г
бряжк § 18, п. 1, г; § 19, п. 2
брязнѳти § 19, п. 2
Брянськ § 109, п. 9, в
Буало § 100, п. 2
бувѳти, бувѳю, бувѳють § 80, п. 3, б, 4, прим.
Буг § 112, п. 1, II; § 113, п. 2, а; *Бѳгу* § 48, п. 2, й; § 112, п. 1, II; на *Бѳзі, по Бѳгу* § 112, п. 1, II

Бугайбів § 104, п. 3, а
Будда § 38, п. 2, а; § 100, п. 1, І;
Будди, *Буддою* § 100, п. 1, І
будінок § 50, п. 2; *будінкові*, *будінку* § 49, п. 1; *у будінку*, *у будінкові* § 52, п. 2, а
Будінок учителя § 38, п. 15, в
будіночок § 9, п. 1
будіти — *будить*, *будять* § 16, п. 2, г
будівник § 8, п. 1, б; *будівника* § 50, п. 1
будівничий, *до будівничого*, *будівничі*, *з будівничими* § 68, прим. 1
будній § 67, п. 2, а
будова § 8, п. 1, б; *будов* § 8, п. 3, д, 3
будува́ти, *будую*, *будують* § 80, п. 3, б, 4
будуватися — *будується* § 33, А, п. 1, в
будь-де § 30, п. 3, в
будь-коли § 30, п. 3, в
будь-котрий § 28, п. 2, б
будь-куди § 30, п. 3, в
будь-хто, *будь у кого* § 28, п. 2, б
будь-чий § 28, п. 2, б
будь-що, *будь на чому* § 28, п. 2, б
будь-що-будь § 30, п. 3, д
будь-який § 28, п. 2, б
Будяк § 38, п. 2, б
Буєнос-Айрес § 114, п. 3, в
буєнос-айресський § 114, п. 3, в
бур § 90, п. 4
Буряков § 104, п. 2, б
бузок — *бузку* § 48, п. 2, б
бузький § 113, п. 2, а
буй-твір § 26, п. 2, 1, а
бука́р, *букаря́* § 45, II, п. 2
Буковина § 38, п. 12, прим.
букліко-романтичний § 29, п. 2, в
буксірувати § 24, п. 3
буксувати § 24, п. 3
булла § 47, Б, п. 2, в, прим. 2; § 89, п. 1; *булл* § 47, Б, п. 2, в, прим. 2
Булонський Ліс § 38, п. 8, прим. 1
Булонь § 93, п. 1, в
Булонь-сюр-Мер § 38, п. 8, прим. 2; § 114, п. 3, д
булонь-сюр-мерський § 114, п. 3, д
бульва́р *Тараса Шевченка* § 38, п. 9
бульдог § 38, п. 4, прим.; § 86, п. 1, б
бульйон § 7, п. 1, б; § 93, п. 1, а
булькотати, *булькочу́*, *булькочуть* § 80, п. 3, б, 8

булькотати § 80, п. 3, а
бундесра́т § 38, п. 13, прим.
Бург-ель-Араб § 114, п. 3, д
бург-ель-арабський § 114, п. 3, д
бургомістр § 90, п. 5, а, 5, прим. 1
бурелом § 25, п. 2, б
буркун — *буркуну́* § 48, п. 2, б
бурмістр § 90, п. 5, а, 5, прим. 1
бурмотіти § 80, п. 3, а
буря § 45, I, п. 2; *бурі* § 47, А, п. 1, б; § 47, А, п. 2; § 47, Б, п. 1; *бурю* § 47, А, п. 3; *бурею* § 47, А, п. 4; *у бурі* § 47, А, п. 5; *бур* § 47, Б, п. 2, а; *бурям* § 47, Б, п. 3, б
буряк § 6, п. 2, прим.; *буряка́*, *буряку́* § 48, п. 2, й, прим.
бур'ян § 6, п. 2
буряний § 6, п. 2, прим.
бути § 80, п. 7; § 80, п. 8, а, 1; *є*, *есі*, *єсть*, *єсть* § 80, п. 7; *буду*, *будеш*, *буде*, *будемо* (рідше *будем*), *будете*, *будуть* § 80, п. 8, а, 1; *будь*, *будьте* § 16, п. 2, г
буття́ § 17, п. 5
буц § 17, п. 7
бюджет § 92, п. 2, б
Б'юкенен § 92, п. 1, а
Бюлов § 100, п. 1, II; *Бюловом* § 51, п. 3, а; § 100, п. 1, II
бюро § 92, п. 2, б; § 100, п. 2
Бюффон § 92, п. 2, б
Бяду́ля § 104, п. 7; § 104, п. 11, прим.
бязь § 92, п. 2, б
Бялий § 104, п. 10

В

в (у) § 11, п. 1; § 11, п. 2
Вавилонський § 104, п. 6, в, 2
вага́ § 44, I
вагання — *ваганы́* § 55, п. 2
важкий-таки́ § 33, А, п. 3, а
важкоатле́т § 25, п. 1
важкохво́рий § 29, п. 1, г
Вайель § 98
Вайзенборн § 95, п. 2
Вайян § 98
ВАК — з *ВАКУ*, *ВАКом* § 39, п. 2, прим.
вакуо́ля § 86, п. 1, б; § 100, п. 1, I; *вакуо́лі*, *вакуо́лю* § 100, п. 1, I
вал § 38, п. 9; *ва́ла* § 48, п. 2, й,

прим.; *валу* § 48, п. 2, д;
§ 48, п. 2, й, прим.
Валенсія § 86, п. 2
Валки § 113, п. 2
валансський § 113, п. 2
Валу́йки § 109, п. 4, б, 7
вальс — *вальсу* § 48, п. 2, и
Вальтер Скотт § 107, п. 4, а,
прим.
вальтер-скоттівський § 107, п. 4,
а, прим.
вампір § 22, п. 13,
ван Бетховен § 107, п. 3
Ван-Дейк § 95, п. 1; § 106, п. 1, г,
прим. 1
Вандрієс § 91, п. 2
ванна § 47, Б, п. 2, в, прим. 2;
§ 89, п. 1; *ванн* § 47, Б, п. 2,
в, прим. 2
ванний § 89, п. 1
вантаж § 45, II, п. 3; *вантажі*
§ 57, п. 2
вантажно-розвантажувальний § 29,
п. 1, в, прим.
Варангер-фіорд § 38, п. 8
варений § 20, п. 2, в, прим.; § 84,
п. 2, прим. 1, г
варений § 20, п. 2, в, прим.
варення § 8, п. 3, г
варення § 8, п. 3, г
вариво § 22, п. 2
варіти § 80, п. 3, а; § 84, п. 2,
прим. 1, г; *варю, варять* § 80,
п. 3, а
варіння § 8, п. 3, г
Варнгоген фон Ензе § 38, п. 1,
прим. 1
варт § 67, п. 1, в
Василів § 8, п. 1, а, 3; § 23, п. 7;
Василевого § 8, п. 1, а, 3; *Васи-*
лева § 8, п. 1; а, 3; § 23, п. 7
Васілівна § 22, п. 10
Васіль-Костянтін § 106, п. 3, а
Васильович § 22, п. 10
Васіль Сєнік — Василя Сєніка
§ 102, п. 4
Васько § 18, п. 1, д
ват § 55, п. 1, прим.; § 89, п. 1,
ватів § 55, п. 1, прим.
Ватикан § 90, п. 5, в, 5
Ватт § 89, п. 1
ваш § 75
Вашингтон § 90, п. 5, в, 3; § 97;
§ 104, п. 6, в, 1
Ващенко § 18, п. 1, д
Ващук § 18, п. 1, д
вбік § 30, п. 1, б
ввечері § 30, п. 1, б

ввіч § 20, п. 1, а; § 30, п. 1, б
ввічливий § 20, п. 1, а
ввблю § 30, п. 1, б
ввблос § 30, п. 1, б
ввгорі § 30, п. 1, б
ввбору § 30, п. 1, б
ввд́а́ча § 11, п. 3, а
ввд́о́е § 30, п. 1, г
ввдень § 30, п. 1, б
Вдовє́нко § 11, п. 3, б
ввд́о́сві́та § 30, п. 1, е
ввдр́у́ге § 30, п. 1, г
Вє́бстер § 97
Ведє́єв § 104, п. 2, в
ведмеді́ця — ведмеді́ць § 47, Б,
п. 4, а
Ведмеді́в § 101
ведмеді́в — ведмедя § 48, п. 1, б
ввжа § 45, I, п. 3
ввзті́ — *viz* § 80, п. 9, прим. 1
Веласкес § 86, п. 1, а
ввлетє́нь § 22, п. 4; § 44, II, а;
§ 45, II, п. 2; *ввлетє́нєві* § 49,
п. 1; *ввлетні* § 54, п. 2
Велі́ка Ведмеді́ця § 38, п. 6
Велі́ка францу́зька револу́ція § 38,
п. 22
Велі́кдень § 38, п. 22
ввлі́кий § 2, п. 1; *у ввлі́кому,*
у ввлі́кім § 8, п. 1, а, 1
Велі́кий Ві́з § 38, п. 6
Велі́кий каньйо́н § 110
Велі́кий пі́ст § 38, п. 22
ввлі́кий-прєввлі́кий § 25, п. 4, б
Велі́кий У́стюг § 109, п. 7, а;
§ 112, п. 4, а; § 114, п. 1, а;
Велі́кого У́стюга § 112, п. 4, а
Велі́кі Лу́ки § 38, п. 8, прим. 1;
§ 112, п. 4, а; § 113, п. 2, б;
Велі́ких Лу́к § 112, п. 4, а
Великобританія § 90, п. 5, в, 4
ввлі́колу́цький § 113, п. 2, б
ввлі́ч § 2, п. 1
ввлі́чє́знний § 2, п. 1
Велі́чков § 104, п. 5
ввлі́чний § 67, п. 1, а
Веллі́нгтон § 97
ввелосипє́д § 86, п. 1, а
ввело́трє́к § 26, п. 1, в
Вельгє́рський § 104, п. 1
ввельмѡ́жа § 45, I, п. 3
Вєнгє́ров § 104, п. 1
Вєнгжінє́вич § 104, п. 8, б
Вєнє́ра § 38, п. 2, а
Вєнє́ція, Вєнє́ції, Вєнє́цією § 100,
п. 1, I
ввєрболі́з § 26, п. 1, в

- Верболо́зи** § 114, п. 2, г
верболо́зівський § 114, п. 2, г
ве́рб'я § 6, п. 1, прим.
Вереса́ев § 104, п. 2, б
ве́реск § 18, п. 1, г
верещáти, верещу́, верещи́ш § 18, п. 1, г
Верикі́вський § 8, п. 3, д, 7
ве́рнений § 84, п. 2, прим. 1, б
Вернигородо́к § 114, п. 2, в
вернигородо́цький § 114, п. 2, в
верну́ти § 84, п. 2, прим. 1, б
верну́тий § 84, п. 2, прим. 1, б
Верса́ль § 38, п. 8, прим. 4
Верса́льський мир § 38, п. 23
верста́, верст § 47, Б, п. 2, а
верста́, верста (і **версто́в** — з іншим значенням) § 47, Б, п. 2, а
верті́ти § 80, п. 5; § 84, п. 2, прим. 1, г; **верчу́** § 80, п. 5
вертолі́т § 26, п. 1, а
верф — **ве́рф'ю** § 61, п. 3, б
верхів'я — **верхів'ів** § 55, п. 1
ве́рхній § 67, п. 2, а
Верхньодніпро́вськ § 108, § 114, п. 2, а
верхньодніпро́вський § 25, п. 1; § 114, п. 2, а
Ве́рхня Сіле́зія § 114, п. 1, а
верхові́ття — **верхові́ть** § 55, п. 2
Верхо́вна Ра́да Украї́ни § 38, п. 13
ве́рховний § 8, п. 3, д, 7
Ве́рховний суд США § 38, п. 13
Верхо́янськ § 109, п. 1
ве́рчений § 84, п. 2, прим. 1, г
верше́чок § 22, п. 7
вершбо́к § 22, п. 12
Вершо́вкін § 104, п. 3, б
весе́лий § 67, п. 1, а
Весело́вський § 104, п. 1
весело́щі **весело́щам** § 66, п. 3, а, **весело́щами** § 66, п. 5, а
весі́лля § 44, II, б; **весі́ль** § 55, п. 2
весі́нній § 67, п. 2, а
Ве́слав § 104, п. 1
веса́нній § 67, п. 1, а
весе́ти, вів, велá § 8, п. 1, а, 7
Вест-Інді́я § 114, п. 3, г
весь (**увесь, ввесь**), **вся** (**уся**), **все** (**усе**) (парадигма) § 78; **всьо́го** § 7, п. 2; **з усьо́го, в усьо́му** § 78, прим. 2
Ветлу́га § 109, п. 1, § 113, п. 2, а
ветлу́зький § 113, п. 2, а
вече́ря § 9, п. 1
вечи́р — **вечора** § 9, п. 2, б; § 9, п. 2, г; **вечи́рові** § 9, п. 2, г; **на вечори́** § 9, п. 2, б; **вечори́** § 9, п. 1; § 9, п. 2, б
вечи́рній § 67, п. 2, а
«Вечи́рній Ки́їв» § 38, п. 18
вечори́ти, вечорі́є § 9, п. 2, г
В'єнна § 91, п. 2
В'єнтя́н § 93, п. 1, а
В'єтна́м § 91, п. 2
взає́мини § 11, п. 3, а
в за́тишку § 30, п. 2, а
взі́мку § 30, п. 1, б
взна́ки § 30, п. 1, б
взу́ти § 84, п. 2, прим. 1, а
взу́тий § 84, п. 2, прим. 1, а
взя́ти § 84, п. 2, прим. 1, а
взя́тий § 84, п. 2, прим. 1, а
вибира́ти § 10, п. 2
ви́бій — **ви́бою** § 48, п. 2, і
ви́бобі́стий § 23, п. 6
Ви́борг § 113, п. 2, а
ви́борець, ви́борця § 8, п. 3, д, 1
ви́борзький § 113, п. 2, а
ви́брати — **ви́бери, ви́берім(о), ви́бері́ть** § 81, п. 1, б
ви́вершений § 20, п. 2, в, прим.
ви́вершуваний § 24, п. 1
ви́вершува́ння § 24, п. 1
ви́вершувати § 10, п. 2; § 24, п. 1
ви́волі́кати § 10, п. 2
ви́волокти § 10, п. 2
ви́гнати — **ви́жени, ви́женім(о) ви́женіть** § 81, п. 1, б
ви́года, ви́гід § 47, Б, п. 2, а
ви́го́да, ви́го́д § 47, Б, п. 2, а
ви́гоє́ний § 84, п. 2, прим. 2
ви́гої́ти § 84, п. 2, прим. 2
ви́гото́влюваний § 84, п. 2, а
ви́гребі́ти § 10, п. 2
ви́гриба́ти § 10, п. 2
вид — **ви́ду** § 48, п. 1, ж
вид — **ви́дання** § 40
вид-во (видавництво) § 26, п. 2, 5
ви́димо-неви́димо § 25, п. 4, б
ви́довжено́тупокони́чний § 29, п. 1, г, прим. 2
ви́зволити — **ви́зволь, ви́звольмо, ви́звольте** § 81, п. 2, в
ви́їждже́ний § 80, п. 6, а; § 84, п. 2, прим. 2
ви́їжджува́ти § 80, п. 6, б
ви́їзди́ти § 84, п. 2, прим. 2
ви́їзди́ти § 19, п. 1
ви́їзній § 19, п. 1
Ви́конáвчий комі́тет До́нецької обласно́ї ра́ди наро́дних депутáтів § 38, п. 14, а
ви́конко́м § 25, п. 3, б

- виконуючий § 84, п. 1, а
 вікоренення § 10, п. 2
 вікоренити § 10, п. 2
 викорінювання § 10, п. 2
 викоріювати § 10, п. 2
 викочувати § 80, п. 6, б
 Вікса § 109, п. 5
 віла § 66, п. 1, в; § 66, п. 4, а;
 вил § 66, п. 2, в; вілам § 66, п. 3,
 а; вілами § 66, п. 5, а; на вілах
 § 66, п. 6
 вилити — вілляю § 20, п. 4, д
 вимагати § 10, п. 1
 вимірювати — вимірюю § 81, п. 2,
 в, прим. 3
 вимовити § 10, п. 1
 вимовляти § 10, п. 1
 вимостити, вимоощу § 80, п. 5
 вимоощений § 80, п. 6, а
 вимощувати § 80, п. 6, б
 вімпел § 90, п. 5, а, 5, прим. 1
 вимі § 20, п. 1, в
 вінен § 67, п. 1, в
 Виноградів § 104, п. 6, в, 2; Вино-
 градовим § 51, п. 3, а
 Виноградово § 109, п. 4, б, 3
 винісити — винісь, винісьте § 16,
 п. 2, г
 виніситься — винісься § 16, п. 2, г;
 вінісся § 20, п. 1, г
 винішувати § 10, п. 1; § 80, п. 6, б
 виняток — винятку § 48, п. 2, ж
 випадок — випадку § 48, п. 2, і
 віпекти § 10, п. 2
 випікати § 10, п. 2
 виполіскувати § 10, п. 2
 виполоскати § 10, п. 2
 випровадити § 10, п. 1
 випроводжати § 10, п. 1
 випуск § 19, п. 2
 випускний § 19, п. 2
 вир § 45, II, п. 1
 виробляти — виробляють § 85, п. 1
 виробляючи § 85, п. 1
 виробництво § 8, п. 3, д, 7
 виробниче об'єднання «Кристал»
 § 38, п. 15, а
 вірок § 8, п. 3, д, 7
 віростити § 10, п. 1
 вірощувати § 10, п. 1
 віселок, вісілка § 8, п. 1, а, 1
 виск § 19, п. 2
 віскнути § 19, п. 2
 віслати, вістелу § 10, п. 2
 віслів — віслоу § 48, п. 2, і
 високій § 18, п. 3
 Високі Договірні Сторони § 38,
 п. 3, прим. 4
 височина, височінь § 61, п. 1, прим.;
 височінню § 61, п. 3, а
 Висп'яньський § 104, п. 7; § 104,
 п. 9
 віссати § 20, п. 3
 вистилати § 10, п. 2
 Вітегра § 109, п. 5
 вітерти — вітер, вітру § 8, п.
 2, а
 віти, вію, віють § 80, п. 3, б, 1
 віти, в'ю, в'ють § 80, п. 3, б, 1
 віхований § 20, п. 2, в, прим.
 вихователю § 2, п. 2, б; § 22, п. 4
 виховний § 29, п. 2, б
 віхор § 45, II, п. 1; віхору § 48,
 п. 2, е
 Вішній Волочок § 113, п. 2, б;
 § 114, п. 1, а
 вишня — вишень § 9, п. 1
 вишньоволочцький § 113, п. 2, б
 вишняк, вишняку § 48, п. 2, б
 вищезгаданий § 25, п. 1, увага;
 § 29, п. 1, г
 віщий, віще § 18, п. 3
 Віардо § 90, п. 5, а, 2; § 100, п. 2
 вібрація § 90, п. 5, а, 5
 вівторок — віторка § 48, п. 1, е
 віцья, овіць § 8, п. 1, а, 5; гнати
 овіць (і овіці) § 47, Б, п. 4, а,
 прим.
 вічар, вічаря § 45, II, п. 2
 вічарка § 38, п. 4, прим.
 віши § 8, п. 1, а, 7
 відбій — відбюю § 48, п. 2, і
 відвар § 45, II, п. 1
 відгорбджувати § 10, п. 1
 відгук — відгуку § 48, п. 2, і
 віддавна § 30, п. 1, в
 віддати § 20, п. 1, а
 відділ § 20, п. 1, а
 відділення літератури, мови та
 мистецтвознавства АН Ук-
 раїни § 38, п. 16
 від'їзд § 6, п. 3
 відкриття § 20, п. 4, а; § 21, п. 2;
 відкриттів § 20, п. 4, а; § 55,
 п. 1
 відмінок — відмінка § 48, п. 1,
 ж; відмінкові, відмінку § 49,
 п. 1
 відніні § 30, п. 1, а
 відношення § 80, п. 6, в
 відомість — відомостей § 62, п. 2
 відповідальність § 22, п. 3
 відповідний § 67, п. 1, а
 відповідь — відповіді § 62, п. 1;
 відповідей § 62, п. 2; відповідям
 § 62, п. 3; відповідями § 62, п. 4;

у відповідях § 62, п. 5
відповіді (парадигма в майбутньому часі) § 80, п. 7
відразу § 30, п. 1, б
від ранку до вечора § 30, п. 2, б
відрі — *відер* § 55, п. 2; § 55, п. 2, прим.
відстань § 21, п. 2
відсутній § 67, п. 2, а
від сьогодні § 30, п. 1, а, прим.
відгепер § 30, п. 1, а
відчувати, відчуваю, відчують § 80, п. 3, б, 4, прим.
візаві § 90, п. 5, а, 4
війна — *воєн* (і *війн*) § 47, Б, п. 2, в, прим. 1
Війон § 98
військомат § 20, п. 1, б
війська § 16, п. 2, а, 1; *у війську* § 52, п. 2, а
Військово-Грузинська дороба § 38, п. 9
військовозобов'язаний § 29, п. 2, г, прим.
військово-морський § 29, п. 2, г
військовополонений § 29, п. 2, г, прим.
військово-спортивний § 29, п. 2, г
війя, війю, на війі § 5, п. 1
вік § 18, п. 4; *віку* § 48, п. 1, е
вікно § 8, п. 2, а; § 8, п. 3, а, 2; § 44, II, б; § 45, II, п. 1; *вікон* § 8, п. 2, а; § 8, п. 3, а, 2; § 55, п. 2; § 55, п. 2, прим.
віконечко § 22, п. 7
віконниця § 20, п. 1, в
віконце — *віконець* § 55, п. 2, прим.
Віктор, Віктора § 103, п. 2, прим. 2
віл — *волів* (і *волі*) § 57, п. 1, прим.
вілла § 47, Б, п. 2, в, прим. 2; § 89, п. 1; *вілл* § 47, Б, п. 2, в, прим. 2
Вілуйб Пуспюод § 38, п. 1, прим. 3
Вільнев § 91, п. 2
вільний § 8, п. 1, б
Вільсон § 86, п. 1, б; § 97
Вільшанська Новоселиця § 114, п. 3, е
вільшансько-новоселицький § 114, п. 3, е
Вільямс § 97
він, вона, воно (парадигма) § 73; *його, йому* § 7, п. 1, а; *з нього, у неї* § 78, прим. 2; *їх* § 4, п. 1; *до нього, за неї, з них* § 73
Вінер § 97

Вінницькі Стави § 114, п. 3, е
вінницько-стаєвський § 114, п. 3, е
Вінниця § 20, п. 1, в; § 108
Вінничина § 38, п. 12, прим.
Вінніпег § 97
вінця § 17, п. 3; § 66, п. 1, в; § 66, п. 4, а; *вінцям* § 66, п. 3, б; *вінцями* § 66, п. 5, б
віньєтка § 93, п. 1, а
Виньі § 4, п. 2; § 93, п. 1, а; § 100, п. 2
Вірджинія § 90, п. 5, в, 3
вірити—*вірте* § 17, п. 1
вісім (парадигма) § 70, п. 2
вісімдесят § 70, п. 4,
вісімдесят восьмий, вісімдесят восьмого § 71, п. 2
вісімдесятий § 71, п. 1
вісімнадцять § 70, п. 3
вісімсот § 70, п. 5
віск § 18, п. 1, б; § 18, п. 1, в
вісник § 19, п. 1
«Вісті з України» § 38, п. 18
вість § 19, п. 1; § 44, III; *вісті* § 61, п. 1; § 62, п. 1; *вістю* § 61, п. 3, б; *при вісті* § 61, п. 4; *вісте* § 61, п. 5; *вістей* § 62, п. 2; *вістям* § 62, п. 3; *вістями* § 62, п. 4; *у вістях* § 62, п. 5
вісь § 8, п. 1, а, 5; § 16, п. 1, а; § 20, п. 4, в; *вісцю* § 20, п. 4, в; § 61, п. 3, а; *бісі* § 8, п. 1, а, 5; § 61, п. 1; § 62, п. 1; *на бісі* § 61, п. 4; *осей* § 62, п. 2; *бісям* § 62, п. 3; *бісями* § 62, п. 4; *на бісях* § 62, п. 5
Віталій — *Віталію* § 53, п. 2
Віта-Поштова § 114, п. 3, а
віта-поштовий § 114, п. 3, а
Вітебськ § 109, п. 4, а, 1
Вітебське воеводство § 38, п. 12
вітер § 2, п. 2, в; § 8, п. 2, а; § 44, II, б; *вітру* § 2, п. 2, в; § 8, п. 2, а; § 48, п. 2, е
Вітер — *Вітра* § 48, п. 1, а; § 50, п. 1
Вітка § 109, п. 1, в
вітрище § 44, II, б; § 45, II, п. 3
вітровий § 23, п. 7
віттова хвороба § 38, п. 26, в, прим., б
Вітчизняна війна § 38, п. 22
віце-президент § 26, п. 2, 2
віце-президентський § 29, п. 2, а
вічко, вічок § 8, п. 3, а, 2
віч-на-віч § 30, п. 3, д
вічний § 18, п. 4
вічність § 9, п. 2, а; § 18, п. 4;
вічності § 9, п. 2, а

вічно § 18, п. 4
Віші § 90, п. 5, в, 3
війокати § 7, п. 1, б
вклад § 11, п. 3, а
Вкраїна § 11, п. 3, б, прим.
вкрай § 30, п. 1, б
вкупі § 30, п. 1, б
влад § 30, п. 1, б
влада § 11, п. 3, а
владдар § 11, п. 3, а
Владивосток § 11, п. 3, б; § 109, п. 4, б, 4; § 112, п. 1, II; § 113, п. 2, б; Владивостока, у Владивостоці (у Владивостоку) § 112, п. 1, II
владивостокський § 113, п. 2, б
Владислав § 106, п. 2, г
власний § 11, п. 3, а
власноруч., власноручн. (власноручний) § 40
власт. (властивий) § 40
властивість § 11, п. 3, а
влітку § 30, п. 1, б
в міру § 30, п. 2, а
в нагороду § 30, п. 2, а
внаслідок § 31, п. 1, а
внизу § 30, п. 1, б
внічю § 30, п. 1, д
в ногу § 30, п. 2, а
вночі § 30, п. 1, б
Внуково § 109, п. 7, б
внутрішній § 67, п. 2, б
внутрішньозаводський § 29, п. 1, г
в обмін § 30, п. 2, а
в обріз § 30, п. 2, а
вовк § 8, п. 2, б; вівка § 8, п. 2, б; § 48, п. 1, б
вовк-жадняга § 27, п. 2
вовченя § 22, п. 6
вовчійця — вовчіць § 47, Б, п. 4, а
вбегий § 18, п. 4, прим. 2
вбгничок § 22, п. 7
вбгнице § 22, п. 9
вобгнь § 8, п. 2, а; вогню § 8, п. 2, а; § 48, п. 2, е
вода — вод § 8, п. 3, д, 3
вбдень § 8, п. 3, д, 1; вбдню § 8, п. 3, д, 1; § 48, п. 2, а
водіти, воджу § 80, п. 5; § 80, п. 6, в, прим. 1
водіння § 80, п. 6, в
водно § 30, п. 1, г
водовоз § 8, п. 3, д, 6
водогін — водогону § 48, п. 2, і
вододіл — вододілу § 48, п. 2, і
Водолажченко § 18, п. 1, д
Водолазький § 18, п. 1, д
водопій, водопою § 8, п. 1, а, 1

водопровід § 8, п. 3, д, 6); водопроводу § 48, п. 2, і
Водоп'янов § 104, п. 11
воєвода § 44, 1
воєнно-стратегічний § 29, п. 2, г
вбжених § 80, п. 6, а
возіти, возжу § 80, п. 5; § 80, п. 6, в, прим. 1
возіння § 80, п. 6, в
Воїнов § 104, п. 6, б
вокзал — вокзалу § 48, п. 2, в
Волга § 112, п. 1, I; § 113, п. 2, а; Волги, на Волзі § 112, п. 1, I
Волоград § 114, п. 2, д
волоградський § 114, п. 2, д
волейбол § 95, п. 1; волейболу § 48, п. 2, и
волюбний § 29, п. 1, в
вбльський § 113, п. 2, а
Волинська область § 38, п. 12
волинський § 16, п. 2, а, I; § 17, п. 2
волкіши § 8, п. 3, в
Володїмир § 106, п. 2, г
Володїмир Великий § 38, п. 26, б
Володїмир-Волинський § 38, п. 8
Володїмир Хомїч — Володїмуре Хомичу § 53, п. 4, прим. 4
волоктї, волїк, волоклї, волоклб § 8, п. 3, в
вблос § 8, п. 2, в
волосїнь — волосїню § 61, п. 3, а
волбсся § 17, п. 5
волбський § 113, п. 2, в
волбх § 113, п. 2, в
волочїльник § 22, п. 3
вбля § 8, п. 1, б; вбле § 47, А, п. 6, б
Вбльнов § 104, п. 12, а, 2
вольт — вбльтїв § 55, п. 1
вольтер'янець § 90, п. 5, а, 2
ворїтця § 8, п. 3, б, 2
Воробїбв § 7, п. 1, б; § 104, п. 11, Воробїбова § 104, п. 3, а
ворбже § 9, п. 2, г, прим.
Вброн § 38, п. 2, б
Вбронєж § 109, п. 1, § 113, п. 2, а, Ворбнежа § 48, п. 1, г
ворбнезький § 113, п. 2, а
Вбронїж § 113, п. 2, а
ворбнїзький § 113, п. 2, а
ворбта § 8, п. 3, б, 2; § 38, п. 9; § 66, п. 1, в, ворбт § 8, п. 3, б, 2; § 66, п. 2, в, ворбтам § 66, п. 3, а; ворбтїмї (ї ворбтамі) § 47, Б, п. 5, в; § 66, п. 5, в, на ворбтах (рїдше ворбтях) § 66, п. 6

Ворт § 97

восени § 30, п. 1, б

віск — *вóску* § 48, п. 2, а

в основному § 30, п. 2, г

востанне § 30, п. 1, в

8 Бóрезня § 38, п. 22, прим. 2

вóсьmero § 70, п. 10

вóсьмий § 16, п. 1, а; § 71, п. 1

Вóткінськ § 109, п. 4, а, 1

Вóуверман § 94

вощаний § 18, п. 1, в

вощанка § 18, п. 1, в

вощйна § 18, п. 1, б

воляцький § 18, п. 1, а

волячина § 18, п. 1, а

впáм'яткú § 30, п. 1, б

впень § 30, п. 1, б

вперёд § 30, п. 1, б

впереміж § 30, п. 1, б

впереміш § 30, п. 1, б

вперше § 30, п. 1, г

вплав § 30, п. 1, б

вплач § 30, п. 1, б

вплив § 11, п. 3, а

вподóбж § 30, п. 1, е; § 31, п. 1, а

в пóзику § 30, п. 2, а

впóперек § 30, п. 1, б

впóру § 30, п. 1, б

впрáва § 11, п. 3, а

врáжений § 84, п. 2, прим. 1, г

врáження § 8, п. 3, г

враз § 30, п. 1, б

врáзиту § 84, п. 2, прим. 1, г

врáнци § 30, п. 1, б

врéшти § 30, п. 1, б

врівень § 30, п. 1, б

врівні § 30, п. 1, б

врízатися — не врéжся § 18, п. 4,

прим. 1

врóзкид § 30, п. 1, б

врóзліт § 30, п. 1, б

врóзсип § 30, п. 1, б

врóзтіч § 30, п. 1, б

Врúбель § 11, п. 3, б

вручнú § 30, п. 1, в

вряд § 30, п. 1, б

врядú-годú § 30, п. 3, г

всерéдині § 30, п. 1, б

«Всéсвіт» § 38, п. 18

всесвітній § 23, п. 1; § 67, п. 2, а

Всесвітній конгрéс прихильників

міру § 38, п. 14, в

Всесвітня Рада Міру § 38, п. 11

всесвітньо-історичний § 29, п. 2, б

всé-таки § 33, А, п. 3, а

всілякий § 78, прим. 1

вслід § 30, п. 1, б

всмак § 30, п. 1, б

вступ § 11, п. 3, а

вступний § 11, п. 3, а

всьогб-нá-всього § 30, п. 3, д

всюдихід § 8, п. 3, д, 6); § 25, п. 3, а

всьякий § 78, прим. 1

втім § 30, п. 1, д; § 32, п. 1

втрéте § 30, п. 1, г

втрóє § 30, п. 1, г

вугляр, вуглярá § 45, II, п. 3

вужчати § 18, п. 3

вужчий, вужче § 18, п. 3

вуз, у вузах § 39, п. 2, прим.

вузлик § 22, п. 1

вузький § 16, п. 2, а, 1; § 18, п. 3

вузькодiалéктний — вузькодiалéкт-

не § 29, п. 1, д

вулиця — вулиці § 47, Б, п. 4, б;

вулицями § 47, Б, п. 5, б

вулиця Петрá Сагайдáчного § 38,

п. 9

вуличка § 22, п. 7

вулкан § 86, п. 1, а

вус — вуси, вуса § 54, п. 3

вухó — вуха, уши § 54, п. 2; ушей

(перев. вух) § 55, п. 3; вухами

§ 58, п. 1

в цілому § 30, п. 2, г

в цілості § 30, п. 2, а

вчénня § 8, п. 3, г

вчётверо § 30, п. 1, г

вчитель — при вчителеві § 52, п. 1,

а; вчителю § 53, п. 2; вчителів

§ 57, п. 1

вчорáшній § 23, п. 1; § 67, п. 2, б

вщерть § 30, п. 1, б

Вюртемберг § 92, п. 2, б

в'язáти, в'язжú, в'яжеш § 80, п. 4

в'язень § 22, п. 4

в'язи § 6, п. 1, § 66, п. 1, а;

в'язів § 66, п. 2, б, в'язам § 66,

п. 3, а

в'язкий § 16, п. 2, а, 1, прим.

в'язкість § 16, п. 2, а, 1, прим.

В'язникú § 109, п. 8

в'язь — в'яззю § 61, п. 3, а

В'яльцева § 104, п. 11

Вязьма § 109, п. 8, прим.

В'ячеслáв § 6, п. 1

Г

Гаáга § 14; § 87; § 113, п. 2, а

гаáзький § 113, п. 2, а

Гавáна § 87

Гáвлик § 104, п. 5, б

Гавр § 87

- Гаврілів § 8, п. 3, д, 4
 гаврілівський § 8, п. 3, д, 4
 Гаврілово § 109, п. 4, б, 2
 Гагарін § 104, п. 6, а
 гадка § 14
 газета § 14
 газівник § 22, п. 1
 газопровід § 8, п. 3, д, 6
 газопровідний § 8, п. 3, д, 6
 гай — гаю § 48, п. 2, б; у гаї,
 у гаю § 52, п. 3, а, прим.
 гайморова порожнина § 38, п. 26, в,
 прим., б
 гайовий § 23, п. 7
 гайок § 22, п. 12
 Гайсин, Гайсина, Гайсином, у Гай-
 сині § 112, п. 1, II
 Гай Юлій Цезар § 106, п. 1, в
 галантерей § 86, п. 1, а
 галас — галасу § 48, п. 2, ж
 Галіц § 17, п. 7; § 93, п. 1, в
 Галіч § 23, п. 4; § 67, п. 1, б
 Галина Іллівна — Галино Іллівно
 § 53, п. 4, прим. 4
 галицький § 18, п. 1, а; § 113,
 п. 2, б
 Галич § 113, п. 2, б
 Галичина § 18, п. 1, а
 Галілей § 86, п. 2
 галіфє § 38, п. 1, прим. 5
 галка, галці § 16, п. 2, б, прим.;
 § 17, п. 3, прим.
 галуззя § 17, п. 5
 галузь — галузі § 61, п. 1; га-
 лузю § 61, п. 3, а; у галузі § 61,
 п. 4; галузей § 62, п. 2
 галченя § 16, п. 2, б, прим.; § 64,
 п. 1; галченяти § 64, п. 2; гал-
 ченяті § 64, п. 3; галченям § 64,
 п. 4; на галченяті § 64, п. 5
 Галю § 23, п. 4; Галю § 47, А, п.
 6, в
 Гальвані § 90, п. 5, а, 3; § 100,
 п. 2
 Галька, Гальці § 16, п. 2, б, прим.;
 § 17, п. 3, прим.
 Гальчин § 16, п. 2, б, прим.
 Гамбург § 113, п. 2, а
 гамбургський § 113, п. 2, а
 Ганг — Гангу § 48, п. 2, й
 гандбол § 87
 Ганна (парадигма) § 103, п. 1;
 Ганна § 20, п. 3; Ганно § 47,
 А, п. 6, а
 Ганна Іванівна — Ганно Іванівно
 § 47, А, п. 6, в, прим.
 Ганнин § 20, п. 3
 Ганнібал § 87
 ганяти § 10, п. 1
 ганьба § 16, п. 1, а
 гараж — гаражі § 48, п. 2, в
 гаразд § 1, п. 2
 гарбузіння § 22, п. 5
 Гарвард § 87
 Гарібальді § 15, прим.
 гарненький § 16, п. 2, а, 2
 гярний, гярна, гярне (парадигма)
 § 68
 гарнір § 22, п. 13
 Гаронна § 87, § 89, п. 3
 Гартний § 104, п. 10
 Гариш (парадигма) § 102, п. 3;
 § 104, п. 6, в, 1
 гярчє § 1, п. 2; § 9, п. 2, г, прим.
 гярчий § 1, п. 2; гярчої, гярчою
 § 9, п. 2, в
 гярчка § 1, п. 2
 гас — гасу § 48, п. 2, а
 гасло — гасел § 55, п. 2, прим.
 гауптвахта § 94
 Гашек, Гашека, Гашекові § 102,
 п. 3, прим.
 гвардія § 87
 гвинт — гвинта § 48, п. 1, 2) в
 Гвінєя § 87
 Гвінєя-Бісау § 114, п. 3, а
 гвінєя-бісауський § 114, п. 3, а
 Гданськ § 15, прим.
 Гегель § 14
 гегемонія § 87
 Гедік-нашія § 106, п. 2, е
 гей § 14
 гей-гей § 25, п. 4, г
 гейзер § 95, п. 1
 Гейне § 87; § 95, п. 1; § 100, п. 2
 гектар § 45, II, п. 1; § 87; гектара
 § 48, п. 1, е
 Гельсінґфорт § 87
 Гельсінкі § 87
 Гельсінська спілка § 38, п. 14, в
 Гемпшир § 90, п. 5, в, 3
 генерал § 14
 генерал-губернатор § 26, п. 2, 1, б
 генерал-губернаторський § 29,
 п. 2, а
 генерал-лейтенант § 26, п. 2, 1, б;
 § 38, п. 3, прим. 1
 Генеральний прокурор України
 § 38, п. 3
 Генеральний секретар ООН § 38,
 п. 3
 Генеральні штати Королівства
 Нідерландів § 38, п. 13
 генєтика § 87
 геніальний § 90, п. 5, а, 2
 геніальність § 22, п. 3

Генсбóрський § 104, п. 4, 6
географія § 14
геологія § 14
гербáрій § 87
героїзм § 4, п. 4; § 22, п. 13
героїчний § 4, п. 4; § 23, п. 3
герої — герої § 54, п. 2; гербів
§ 55, п. 1; § 57, п. 1
герцог § 38, п. 3, прим. 2; § 87
Гете § 15, прим.; § 87; § 91, п. 2;
§ 100, п. 2
гідко-бри́дко § 25, п. 4, 6
гір'я § 44, 1; § 90, п. 5, а, 5, прим. 1
Гібралта́р § 15, прим.
гі́єна § 90, п. 5, а, 2
Гізб § 87
гілка, гілок § 8, п. 3, а, 2
гілля, гілля, на гіллі § 20, п. 4, а
гілля́чий § 17, п. 5; § 20, п. 4, а
гілля́чка § 20, п. 4, а
гільза § 86, п. 1, 6
Гля́ча Дру́га § 114, п. 1, в
гі́мн § 90, п. 5, а, 5
гімна́стика § 87
гінді § 87
Гіндуста́н § 87
гіпопога́м § 90, п. 5, а, 5
гіпóтеза § 87
гіпс — гіпсу § 48, п. 2, а
гіпóр § 45, II, п. 1
гірка § 8, п. 3, а, 3
гіркий § 67, п. 1, а
гіркува́то-солóний § 29, п. 2, е
гірнік § 22, п. 1
гірнік § 18, п. 2, а
гірні́цький § 18, п. 2, а
гірничопроми́словий § 25, п. 1
гіронька § 8, п. 3, а, 3
гість—госте́й § 55, п. 3; гістьмі,
гостя́ми § 58, п. 2
Гла́зго § 112, п. 7
глазу́р § 86, п. 1, а
глибочина́, глибочи́нь § 61, п. 1,
прим.
глибшати § 83
гли́ва § 38, п. 5
Гли́виці § 109, п. 4, 6, 6
Гли́нка § 104, п. 6, в, 2
Глинськ-Заго́ра § 114, п. 3, а
глинськ-заго́рський § 114, п. 3, а
«Глитáй, або ж Па́вук» § 38, п. 18,
прим. 1
глитáти § 2, п. 3, а
Гли́бов, Гли́бове § 53, п. 4
глухий § 67, п. 1, а
Глу́ховець § 104, п. 12, 6
глухоні́мий § 29, п. 1, д
гля́нути, гля́ну, гля́нуть § 80, п. 3, 6, 6

Гмі́ря, Гмі́рі, Гмі́рю, Гмі́рею
§ 102, п. 1
гна́ти, жену́, жену́ть § 80, п. 3, 6
3; жені́, жені́м(о), жені́ть § 81,
п. 1, 6
Гнатю́к, Гнатю́ка, Гнатю́кові (Гна-
тю́ку) § 102, п. 1
гнів — гніву § 48, п. 2, е
Гні́дич § 104, п. 6, в, 4
Гні́дко § 38, п. 4
гно́їстий § 23, п. 6
гно́їсько § 22, п. 9
го́ден § 67, п. 1, в
годи́на-дві § 25, п. 4, в
годи́нник § 20, п. 1, в
годува́ти § 83
годува́ти (годува́тись) § 83
гб́ти (парадигма в теперішньому
часі) § 80, п. 1
Го́йя § 90, п. 4; § 91, п. 2; § 100, п.
1; Го́йї, Го́йєю § 100, п. 1
Го́ла Приста́нь § 38, п. 9; § 112,
п. 4, а; § 114, п. 1, а; Го́лої
Приста́ні, Го́лою Приста́нню
§ 112, п. 4, а
Голембйóвський § 104, п. 4, а
Го́лик § 104, п. 6, в, 4
Го́лиця § 104, п. 6, в, 4
го́лівка § 8, п. 3, 6, 1; § 22, п. 11
го́лівонька § 16, п. 2, а, 2
Голла́ндія § 89, п. 3
голова́ § 8, п. 3, 6, 1; § 38, п. 3,
прим. 1; § 44, I; § 45, I, п. 1;
го́лів § 8, п. 3, 6, 1
Голова́ Верховно́ї Ра́ди Украї́ни
§ 38, п. 3
го́лівка § 8, п. 3, 6, 1; § 22, п. 11
голови́но́гі § 29, п. 2, д, прим.
го́лосі́стий § 23, п. 6
Голо́сі́в — Голо́сі́ева § 48, п. 1, 2) г;
Голо́сі́вом § 51, п. 3, 6
«Го́лос Украї́ни» § 38, п. 18
Голсу́борсі § 86, п. 1, а; § 97;
§ 100, п. 2
го́луб § 1, п. 1; го́лубе § 53, п. 3
Голубі́й Ні́л § 114, п. 1, а
голубі́ний § 23, п. 5
го́лубка § 1, п. 1
го́луб'я́ § 64, п. 1; голуб'я́ти § 64,
п. 2
го́льф § 86, п. 1, 6
Го́мель § 109, п. 9, а, 3
Го́мер § 14; § 87
Го́ Можо́ § 106, п. 2, д
Гому́лійський § 104, п. 9
гоні́ти § 10, п. 1
гоні́метр § 87
гонча́р § 1, п. 2

- гопак — *гопакá* § 48, п. 2, и
горá § 8, п. 1, а, 2; § 114, п. 2, а,
 прим.; *гiр* § 8, п. 1, а, 2
горá Говёрла § 38, п. 8
Горáций § 87
 горб — *горбá* § 48, п. 2, д
 горбитися — *не горб(ся), не горб-
 те(сь)* § 81, п. 2, б
горбуватий § 23, п. 8
Гордеев § 104, п. 2, в
Гордiенко § 22, п. 8
гордiв вiзол § 38, п. 26, в, прим., б
Гордiвна § 22, п. 10
гордовiтий § 23, п. 8
гордошi § 66, п. 1, б
гiре § 45, II, п. 2
горизонт § 14; § 87
горицвiт § 26, п. 1, г
Горицвiт § 106, п. 2, а
горiння § 22, п. 5
горiти § 1, п. 2; § 22, п. 5
Гiрки § 109, п. 4, б, 7; § 112,
 п. 2; *Гiрок, Гiркам* § 112, п. 2
Горн § 87
горобiний § 23, п. 5
Горовá § 104, п. 10
город § 8, п. 2, в; *городи* § 54,
 п. 1
Городецький § 104, п. 9
горобiний § 23, п. 1; § 67, п. 2, а
горох — *горохó* § 48, п. 2, б
Горóшине, Горóшиним § 51, п. 3, б
Гiрський § 104, п. 10
горювати, горюю, горюють § 80,
 п. 3, б, 4
гiспiталь § 87
Гiстра Могiла § 114, п. 2, е
гостролучáнський § 114, п. 2, а
Гостролуччя § 114, п. 2, а
гостромогiльський § 114, п. 2, е
готiв § 67, п. 1, в
Готье § 91, п. 2; § 93, п. 1, а;
 § 100, п. 2
гоц § 17, п. 7
гр. — *громадiнiм* § 40
гра § 47, Б, п. 2, в, прим. 1
граблi § 66, п. 1, б; § 66, п. 4, а;
граблiв (i грабелi) § 66, п. 2, б;
граблiям § 66, п. 3, б; *граблiями*
 § 66, п. 5, б; *на граблiях* § 66,
 п. 6
Грабiвський § 8, п. 3, д, 7
град — *граду* § 48, п. 2, е
грам — *грама* § 48, п. 1, е
грамота § 14
грандiозний § 87
гранiт — *гранiту* § 48, п. 2, а
грати — *грай, граймо, грайте* § 81,
 п. 2, а
гратиc § 90, п. 5, а, 4
граф § 38, п. 3, прим. 2
графiк § 87; § 90, п. 5, а, 5
Грачiв § 104, п. 3, в
гребiнець, гребiниця § 8, п. 3, а, 1
Гребiнка § 108, § 113, п. 2
гребiнкiвський § 113, п. 2
грек § 113, п. 2, б
греко-пiрськi вiйни § 38, п. 22;
 прим. 1
Гренландiя § 15, прим.; § 86, п. 1
 а; § 87
Греция § 87; § 90, п. 5, а, 2
грецький § 113, п. 2, б
Грибова губá § 38, п. 8
гриб-паразит § 27, п. 4
Григор'ев § 104, п. 2, б; § 104,
 п. 11
Григорiвна § 22, п. 10
Григорiй § 22, п. 10
Григорович § 22, п. 10
Григорiвич § 104, п. 6, в, 4
гримiти § 2, п. 3, а
гримнути — *гримну* § 80, п. 8,
 б, 2
Гринчiшин § 17, п. 6
грип § 89, п. 1; *гiрпу* § 48, п. 2, ж
Гриць — *Грицю* § 53, п. 2
Грицько § 16, п. 1, а
грiм — *грóму* § 48, п. 2, е
Грiмж § 90, п. 5, а, 3
гринвiцький § 113, п. 2, б
Гринвiч § 113, п. 2, б
Гринченкiв словник § 38, п. 26, а
гритi § 84, п. 2, прим. 1, а
гритий § 84, п. 2, прим. 1, а
гриш — *грошá* § 48, п. 1, е;
грошей § 55, п. 3; § 66, п. 2, а;
гришми (й грошiма) § 58, п. 2;
 § 66, п. 5, в
гроз § 87
Грозний § 109, п. 7, а
громаджений § 84, п. 2, прим. 1, г
громаджити § 84, п. 2, прим. 1, г
громадiннин — *громадiяни* § 54,
 п. 1, прим.; *громадiян* § 55, п. 1,
 прим.
громадiнство § 17, п. 2
громадiянська вiйна § 38, п. 22,
 прим. 1
громадiянський § 17, п. 2
грошовий § 23, п. 7
грошовитий § 23, п. 8
Грубешiв § 109, п. 7, д
Грудзький § 104, п. 9
грудочервнá § 29, п. 1, д; § 29,
 п. 2, д, прим.

грузін § 113, п. 1; грузіни § 54, п. 1, прим.; грузінів § 55, п. 1, прим.

грузінка-дівчина § 27, п. 3

грузінський § 113, п. 1

група § 89, п. 1

групето § 89, п. 1

грушевій § 23, п. 7

грушоподібний § 25, п. 2, а

губа — губ (і губів) § 47, Б, п. 2, а

гублячи § 80, п. 6, в, прим. 2, в

гублячий § 80, п. 6, в, прим. 2, б

гуенот § 87

гузір, гузіря § 45, II, п. 2

гукання § 22, п. 5

гука́ти § 22, п. 5

Гулак-Артемівський § 106, п. 3, б; § 107, п. 4, а

Гуляев § 104, п. 2, б

гуляйпільський § 114, п. 2, в

Гуляйпале § 114, п. 2, в

гуляння § 22, п. 5

гуляти § 22, п. 5

Гуляшкий § 104, п. 10

гумус § 87

гун, гүни § 89, п. 1

Гур'ев § 109, п. 8

Гур'їн § 104, п. 6, б

гурт — гурту § 48, п. 2, б

гурток — у гуртку § 52, п. 2, а

гусеня § 22, п. 6

гуси § 66, п. 1, а; § 66, п. 1, а,

прим.; § 66, п. 4, в; гусей § 66,

п. 2, а; § 66, п. 4, в; гусям § 66,

п. 3, а; гусьмі § 66, п. 5, в

Гусіне Озеро § 109, п. 4, а, 2, прим.

гуска § 66, п. 1, а, прим.

гуслір — гусліре § 53, п. 3

гуся § 44, IV, а; § 64, п. 1; гуся́ти

§ 44, IV, а; § 64, п. 2; гуся́ти

§ 64, п. 3; гуся́м § 64, п. 4; гу-

ся́та § 65, п. 1; § 65, п. 4; гу-

ся́т § 65, п. 2; § 65, п. 4, гуся́-

там § 65, п. 3; гуся́тами § 65,

п. 5; на гуся́тах § 65, п. 6

гүща § 45, I, п. 3

Гүщин § 104, п. 6, в, 1

Гюго § 87; § 92, п. 2, б; § 100, п. 2

Г

гáва § 15

гáзда § 15

Галаган § 15

гандж § 15

гáнок § 15; гáнку § 48, п. 2, в

Гарібальді § 15, прим.

гатунок § 15

гвалт § 15

гвалтува́ти § 15

Гданськ § 15, прим.

гéгати § 15

гедзь § 15; § 16, п. 1, а

гелготати § 15

герготати § 15

герготіти § 15

Гете § 15, прим.

гіннути § 15

гирліга § 15

Гібралтар § 15, прим.

глей § 15

гніт § 8, п. 2, е, прим.; § 15; гно-

та́ § 8, п. 2, е, прим.

гобгель-могель § 15

грасува́ти § 15

гра́ти § 15

гратча́стий § 15

Гренландія § 15, прим.

gréчний § 15

гринджобли § 15

грунт § 15; на гру́нті § 52, п. 3, а;

грунті́, грунті́ § 54, п. 3

гүдзик § 15; § 41, п. 1

Гудзь § 15

гүля § 15

Д

дава́й-но § 33, А, п. 3, а

Даві́дів Брі́д § 114, п. 1, а; § 114,

п. 3, е; Даві́дового Бро́ду § 48,

п. 1, г, прим.

даві́дово-бри́дський § 114, п. 3, е

Даві́чо, Даві́ча § 100, п. 2, прим.

да Ві́нчі § 106, п. 1, г

давні́м-давно́ § 25, п. 4, б

да́вній § 23, п. 1; § 67, п. 2, а

да́внішній § 23, п. 1; § 67, п. 2, б

да́вньоверхньо́німе́цька § 29, п. 1, д

да́вньору́ський § 25, п. 1

Д'Ала́мбе́р § 106, п. 1, г, прим. 1;

§ 107, п. 3

д'ала́мбе́рівський § 107, п. 3

да́леко § 33, А, п. 2, е, прим.

да́леко-да́леко § 30, п. 3, д

да́лечінь § 61, п. 1, прим.

Дамáск § 113, п. 2, б

дамáський § 113, п. 2, б

дамóклів меч § 38, п. 26, в, прим., б

Дані́лов § 104, п. 6, в, 2; § 109,

п. 4, б, 2

Дані́ло Га́лицький § 38, п. 1; § 38,

п. 26, б

Да́нте § 100, п. 2

данті́ст § 22, п. 13

Да́рвін, Да́рвіна § 100, п. 1, II;

- Дарвіном* § 51, п. 3, а; § 100, п. 1, II
Даргомійжський § 104, п. 9
дарма що § 30, п. 1, ж; § 32, п. 2, б; § 33, А, п. 2, а
дарований § 84, п. 2, прим. 1, г
Д'Артаньян § 106, п. 1, г, прим. 1
дарувати § 84, п. 2, прим. 1, г
дати (парадигма в майбутньому часі) § 80, п. 7
Дaugавпілс § 114, п. 2, д
даугавпілський § 114, п. 2, д
дах — *даху* § 48, п. 2, в
два, дві (парадигма) § 70, п. 2; *два* § 70, п. 8
двадцятий § 71, п. 1
двадцятиповерховий § 29, п. 1, е
двадцятирічний § 25, п. 3, а
20-річний § 29, п. 2, ж
двадцять § 70, п. 3
дванадцятий § 71, п. 1
дванадцятигонок § 26, п. 1, д
дванадцять § 70, п. 3
двері § 66, п. 1, б; *дверей* § 66, п. 2, а; *дверям* § 66, п. 3, б; *дверми* (й *дверіма*) § 66, п. 5, в; *у дверях* § 66, п. 6
Дейна § 109, п. 4, а, 1
двір § 45, II, п. 1; *дворя* § 8, п. 1, б
двісті (парадигма) § 70, п. 5
²/₇ — *дві сьомі* § 72, п. 1
²/₃ — *дві треті, двом третім* § 72, п. 1
двобічний § 25, п. 4, б
двовуглекислий § 29, п. 1, д
двоє, двоєх, двом § 70, п. 8
двоістий § 23, п. 6
дворічанський § 114, п. 2, б
Дворіччя § 114, п. 2, б
дворішник § 18, п. 4
двохміліметровий § 71, п. 1
двохосьовий § 25, п. 3, б
двохсотий § 71, п. 1
двохтисячний § 71, п. 1
двохрусний § 25, п. 3, а
Де-Брейне § 38, п. 8, прим. 2
дев'яностий § 71, п. 1
дев'яносто, дев'яноста § 70, п. 7
дев'ятеро § 70, п. 10
дев'ятий § 71, п. 1
дев'ятисотий § 28, п. 1, б
дев'ятнадцять § 70, п. 3
дев'ятсот § 70, п. 5
дев'ять § 70, п. 3
⁹/₁₀ — *дев'ять десятих* § 72, п. 1
дегблівський § 107, п. 3
де Голль § 107, п. 3
дедлі § 30, п. 1, ж; § 33, А, п. 1, а
дезінтеграція § 90, п. 5, б
дезінфекція § 90, п. 5, б
дезінформація § 90, п. 5, б
деінде § 30, п. 1, ж
«Дейлі Експрес» § 38, п. 18
«Дейлі телеграф енд Морнінг пост» § 38, п. 18, прим. 1
декан § 38, п. 3, прим. 1
Декандоль § 106, п. 1, г, прим. 2
декілька, декількох, декільком, декількома § 79, прим.
Декларація прав людини § 38, п. 23
деколи § 30, п. 1, ж; § 33, А, п. 1, а
декотрий § 33, А, п. 1, а
декрет § 50, п. 2; *у декреті* § 52, п. 3, а
декуди § 30, п. 1, ж
де ла Куєва § 106, п. 1, г
Деміль § 106, п. 1, г, прим. 2
Дельфи § 93, п. 1, б
Дембіця § 109, п. 7, е; § 109, п. 9, б
Демократична партія України § 38, п. 13
демон § 38, п. 2, а, прим. 1
Дем'янськ § 109, п. 8
де-небудь § 30, п. 3, в
де-не-де § 30, п. 3, д
дєнний § 20, п. 1, в
ден. норма (дєнна норма) § 40
Ден Сяопін § 106, п. 2, д
день § 8, п. 2, а; § 20, п. 1, в; *дня* § 8, п. 2, а; *сім день* (і *днів*), *днів сім* § 55, п. 1, прим.
день-другий § 25, п. 4, в
День незалежності України § 38, п. 22
деньок § 22, п. 12
день у день § 30, п. 2, б
День учителя § 38, п. 22
депо § 100, п. 2
дєрево § 2, п. 2, а; § 8, п. 3, б, 2; *дерев* § 8, п. 3, б, 2
дєревообробний § 29, п. 1, в
дєреце § 8, п. 3, б, 2
Держава Бахрейн § 38, п. 12
Державін § 104, п. 1
Державна дума § 38, п. 13
Державний академічний театр опери та балєту Імені Тараса Шевченка § 38, п. 15, б
Державний музей українського образотворчого мистецтва § 38, п. 15, б
державно-монополістичний § 29, п. 2, б
держак — *на держакі, на держаківі* § 52, п. 2, а

дёржално § 17, п. 4
дёржальце § 17, п. 4
держати — держу § 2, п. 1
держкий § 16, п. 2, а, 1, прим.
Дерібас § 106, п. 1, г; прим. 2
дёрти, деру, деру́ть, деру́ § 80,
п. 3, б, 9, прим.
Десна́ § 108
десь § 33, А, п. 1, г
десь-інде § 30, п. 3, г
десь-інколи § 30, п. 3, г
десь-то § 30, п. 3, в
дэсятеро § 70, п. 10
дэсятий § 71, п. 1
10-й — 10-ї § 28, п. 2, а
10-В § 25, п. 4, е
10-поверховий § 29, п. 2, ж
Дэсятий міжнародний з'їзд сла-
вістів § 38, п. 15, а
дэсятка § 48, п. 1, е
дэсять § 70, п. 3
дэхто, дэкого, дэкому, дэ з ким,
дэ на кому (і дэ на ким), на дэ-
кому § 79
дешевший § 69, п. 1, а
дэщия § 33, А, п. 1, а
дэщо § 33, А, п. 1, а
дэякий, дэякого, дэяким, на дэяких
(і дэ на якїх) § 79
джаз § 90, п. 1
Джек — Джеку § 53, п. 1
Джек Лондон § 106, п. 1, б
джемпер § 90, п. 1
Джемс § 90, п. 1
(Джеральдіна) Чэплін § 100, п. 2
джерелó § 8, п. 3, б, 2; § 9, п. 1;
джерел § 8, п. 3, б, 2
джерельце § 8, п. 3, б, 2
Джэрсі § 90, п. 1
Джигарханян § 104, п. 6, в, 1
джигіт § 90, п. 5, в, 1
джигун § 15
джінси § 90, п. 5, в, 1
джирга § 38, п. 13, прим.
Джонні § 89, п. 3
Джорджтаун § 94
джбуль § 94
«Дзвін» § 38, п. 18
дзвінок, дзвінка, дзвінку, дзвін-
ком § 8, п. 3, а, 1
дзвякнути § 6, п. 1, прим.
дзіга § 15
дзіглик § 15
Дзісь § 104, п. 9
дзьоб § 16, п. 1, б; у дзьобі § 52,
п. 3, а
Дзэрэвець § 104, п. 9
див.— дивись § 40

дизель § 38, п. 1, прим. 5; § 90,
п. 5, а, 3, прим.; § 90, п. 5,
в, 1; дизеля § 48, п. 1, б, 7
дизель-мотор § 26, п. 2, 1, а
дизель-моторний § 29, п. 2, а
динамо § 90, п. 5, в, 1
диплом § 90, п. 5, в, 1
директор § 38, п. 3, прим. 1; § 45,
II, п. 1; § 90, п. 5, в, 1; дирек-
торові, директору § 49, п. 1;
директору § 54, п. 1
дисонанс — дисонансу § 48, п. 2, ж
дитина § 66, п. 1, а, прим.
дитя § 64, п. 1; дитяти § 64, п. 2;
дитяти § 64, п. 3; дитям § 64,
п. 4
дит'ясла § 6, п. 3
дитятко — дитяткові, дитятку
§ 49, п. 1; на дитяткові § 52,
п. 1, б; на дитятку § 52, п. 1, б,
прим.
дихати § 18, п. 4, прим. 2
Дихтау § 38, п. 8, прим. 3
диякон § 90, п. 5, а, 5, прим. 2
діалектика § 90, п. 5, а, 2
діалектико-матеріалістичний § 29,
п. 2, в
діаметр § 96
діаметрально протилéжний § 29,
п. 1, г, прим. 1
ді Вітторіо § 106, п. 1, г; § 107,
п. 4, в
дівчá § 44, II, б; § 44, IV, а; дів-
чати § 44, IV, а; дівчат § 65,
п. 4
дівчина-грузинка § 27, п. 3
дівчина-красуня § 27, п. 2
дівчинóнька, дівчинóньці § 17, п. 3,
прим.
дівчійсько § 22, п. 9; § 44, II, б
дигтяр § 18, п. 4, прим. 2
дід — дїду § 53, п. 1; дїдів § 67,
п. 1, б
дід-мороз § 38, п. 2, б, прим.
Дід Мороз § 38, п. 2, б
Дїдрó § 90, п. 5, а, 3; § 100, п. 2
діелéктрик § 91, п. 2
дїевий § 23, п. 7
Дїего § 91, п. 2
Дїего-Гарсія § 90, п. 5, а, 2
дїжечка § 22, п. 7
дїжка — дїжці § 18, п. 4, прим. 1
Дїзель § 90, п. 5, а, 3; § 90, п. 5, а,
3, прим.
дїйовий § 23, п. 7
дїловóд § 8, п. 3, д, б
дїловóдство § 8, п. 3, д, б
Дін Лїнь § 106, п. 2, д, прим.

- дистав-таки* § 33, А, п. 3, а
діти § 66, п. 1, а; § 66, п. 1, а,
 прим.; *дітям* § 66, п. 3, а; *ді-*
тєй § 66, п. 4, б; *дітьми* § 66, п. 5, в
діяч — *діячі* § 60
для того щоб § 32, п. 2, б
Дмитро (парадигма) § 103, п. 2;
Дмитра § 48, п. 1, а
Дмитров § 109, п. 4, б, 2
Дмитро-Варварівка § 114, п. 1, г;
 § 114, п. 3, б
дмитро-варварівський § 114, п. 3, б
Дніпро § 44, П, а; § 108; *по Дніпрі,*
по Дніпрі § 52, п. 3, б, прим.
Дніпропетровськ § 113, п. 2
дніпропетровський § 113, п. 2
Дністер § 108; *Дністра* § 48, п. 1,
 д
дно § 54, п. 3; § 55, п. 2, прим.;
дєна § 54, п. 3; *ден* § 55, п. 2,
 прим.
доба феодалізму § 38, п. 22, прим. 1
Д'Обиньє § 106, п. 1, г, прим. 1;
 § 107, п. 4, в
до біса § 30, п. 2, а
добриво § 22, п. 2
Добрийвечір § 106, п. 2, б
Добрий Шлях § 38, п. 9
добродій — *добродієві* § 49, п. 1
добродій бригадир добродію
бригадіре (бригадір) § 53, п. 4,
 прим. 1; *добродієві бригадіру*
 § 49, п. 1, прим.
добродійка — *добродійко Скирда*
 § 53, п. 4, прим. 3
Довбуш — *Довбуше* § 53, п. 3
довговий § 67, п. 2, в
довгожданий § 20, п. 2, в, прим.
Довгопід § 106, п. 2, в
довєрху § 30, п. 1, б
довіку § 30, п. 1, б
довічний § 67, п. 1, а
довккола § 30, п. 1, б
довєлі § 30, п. 1, б
до впадоби § 30, п. 2, а
догма — *догм* § 47, Б, п. 2, в,
 прим. 1
догмат — *догмату* § 48, п. 2, ж
договорювати § 10, п. 1
догола § 30, п. 1, в
догорі § 30, п. 1, б
до гурту § 30, п. 2, а
додаток — *додатка* § 48, п. 1, ж
до діла § 30, п. 2, а
додєлу § 30, п. 1, б
додєму § 30, п. 1, б
до завтра § 30, п. 1, а, прим.
до загину § 30, п. 2, а
доісторичний § 4, п. 4, прим.; § 90,
 п. 5, б
доїти, доб, дєять § 80, п. 3, а
доїхати § 4, п. 1
до краю § 30, п. 2, а
до крїхти § 30, п. 2, а
доктор наук § 38, п. 3, прим. 1
докўпи § 30, п. 1, б
до ладў § 30, п. 2, а
долар — *дєлара* § 48, п. 1, е
до ліха § 30, п. 2, а
до лиця § 30, п. 2, а
долівка § 22, п. 11
долїтце § 8, п. 3, б, 2
долоня — *долонь* § 8, п. 3, д, 2;
 § 47, Б, п. 2, а
долонька § 8, п. 3, д, 2
Долорес § 100, п. 2
долотó § 8, п. 3, б, 2; *долїт* § 8,
 п. 3, б, 2; § 55, п. 2
домашній § 23, п. 1; § 67, п. 2, б
Домброва § 109, п. 7, е
Домбровський § 104, п. 8, а
до міри § 30, п. 2, а
дóмна дóмен § 47, Б, п. 2, в,
 прим. 1
Дон — *Дону* § 48, п. 2, й
дон Базілю § 106, п. 1, д
Донбас *Донбасу* § 48, п. 2, й
Донець — *Динця* § 48, п. 1, б, 5
Донецьк § 108
Донецька шахта «Вітка-Глибька»
 § 38, п. 15, а
донєцький § 16, п. 2, а, 1
донжуан § 38, п. 1, прим. 5; § 106,
 п. 1, д, прим.
Дон Жуан § 106, п. 1, д
донїзу § 30, п. 1, б
донїні § 30, п. 1, а
Дон Кїхот § 106, п. 1, д
до ногі § 30, п. 2, а
дон Пєдро § 106, п. 1, д
Донськóй § 104, п. 10
дон Хосє § 106, п. 1, д
дóня — *дóню* § 47, А, п. 6, в
дóнька § 17, п. 2
дóньчин § 17, п. 2
до обїду § 30, п. 2, а
до остáнку § 30, п. 2, а
до пáри § 30, п. 2, а
допїзна § 30, п. 1, в
до пня § 30, п. 2, а
до побáчення § 30, п. 2, а
доповідати, доповідáй § 81, п. 2, в,
 прим. 1
доповідáч — *доповідáчá* § 50, п. 1
доповідь — *у доповіді* § 61, п. 4,

доповідей § 62, п. 2
доповіді § 81, п. 2, в, прим. 1
допомагати § 10, п. 1
допомогти § 10, п. 1
до пори § 30, п. 2, а
до пуття § 30, п. 2, а
до річі § 30, п. 2, а
до рішення § 30, п. 2, а
доріжка § 8, п. 3, д, 2
доріг — доріг § 8, п. 3, д, 2;
§ 47, Б, п. 2, а
дорогий § 18, п. 3
Дорогобуж § 114, п. 2, а
дорогобужський § 114, п. 2, а
Дорожин § 104, п. 6, в, 1
доріжний § 23, п. 1; § 67, п. 2, а
доріжчий, доріжче § 18, п. 3
Дорошівко — Дорошівка § 48,
п. 1, а
Дорошович § 22, п. 10
доручений § 2, п. 2, б
досвітній § 67, п. 2, а
до сих пір § 30, п. 2, а
до смаку § 30, п. 2, а
до смерті § 30, п. 2, а
до снаги § 30, п. 2, а
достатній § 67, п. 2, а
достаток — достатку § 48, п. 2, ж
Достоєвський § 104, п. 2, б
до сьогодні § 30, п. 2, а
дотепер § 30, п. 1, а
дотла § 30, п. 1, б
дохід, доходу § 8, п. 1, а, 1
доц. — доцент § 40
дочка § 23, п. 4, прим.; дочки § 47,
А, п. 1, б, прим.; дочки § 18,
п. 4, прим. 1; дочки § 47, А,
п. 1, б, прим.; § 47, Б, п. 7;
дочок § 47, Б, п. 2, в, прим. 1
до чого § 30, п. 1, д
дочин § 23, п. 4, прим.; § 67, п. 1, б
дощка § 18, п. 1, в
дощ § 1, п. 1; § 45, II, п. 3; дощу
§ 1, п. 1; § 48, п. 2, е; дощів
§ 55, п. 1
дощаний § 18, п. 1, в
дощенту § 30, п. 1, б
дощик — на дощику § 52, п. 2, а
дощовий § 23, п. 7
дощомір § 25, п. 2, а
д-р (доктор) § 26, п. 2, 5
дрейф § 95, п. 1
дрижати § 2, п. 3, а
дріжджі § 66, п. 1, б; дріжджів
§ 66, п. 2, б
дрімати § 2, п. 3, б
дрімливий § 2, п. 3, б
дрімота § 2, п. 3, б

дрова § 66, п. 1, в; дров § 66, п. 2, в
дровонос § 8, п. 3, д, 6
друг — друже § 53, п. 3; друзі § 54,
п. 1; друзів § 55, п. 1; друзям
§ 56; друже Грицю § 53, п. 4,
прим. 2; друже Максименко
§ 53, п. 4, прим. 3
другий § 71, п. 1; другої § 9, п. 2, в
другого дня § 30, п. 2, в
дружина § 45, I, п. 1; дружину
§ 47, А, п. 6, а
дружний § 23, п. 1; § 67, п. 2, а
дружній § 23, п. 1; § 67, п. 2, а
друкар, друкаря § 45, II, п. 1
друкарня § 45, I, п. 2; друкарні
§ 47, Б, п. 4, б; друкареня § 16,
п. 2, в; друкарнями § 47, Б, п. 5, б
друкований § 24, п. 1
друкування § 24, п. 1
друкувати § 24, п. 1
Друмева § 104, п. 2, в
дуб § 45, II, п. 1; § 50, п. 1, прим.;
дуба § 48, п. 1, б; § 50, п. 1, прим.;
дубові § 49, п. 1
Дубно § 108; § 112, п. 1, II; Дубна,
Дубном, у Дубні § 112, п. 1, II
Дудинка § 109, п. 4, а, 2, прим.
дужий § 18, п. 3
дужчий, дужче § 18, п. 3
Думбартон-Окс § 114, п. 3, в
Дунай — Дунай § 48, п. 2, й
дупливатий § 23, п. 8
дурра § 89, п. 1
духобка § 22, п. 11
душá — душе § 47, А, п. 6, б
Дьепп § 109, п. 9, а, 1
дьоготь § 16, п. 1, б
Дьорнов § 104, п. 3, б
Дьяконов § 104, п. 12, а, 1
дю Гар § 106, п. 1, г
Дюма § 93, п. 2
Дюма Старший § 38, п. 26, б
дюна § 93, п. 2
Дю-фіорд § 38, п. 8
Дягилев § 104, п. 12, а, 3, прим.
дядя § 44, I
дядько § 16, п. 1, а

Е

егоїзм § 4, п. 4
егоїстичний § 4, п. 4
Единбург § 90, п. 5, в, 5; § 112, п. 1, II;
Единбурга; в Единбурзі (в Един-
бургу) § 112, п. 1, II
езопівська мова § 38, п. 26, в, прим.,
б
Ейнштейн § 95, п. 1

Екватор § 91, п. 1
екватор § 91, п. 1
екзамен — экзамену § 48, п. 2, ж
экзаменатор § 91, п. 1
экскурс — экскурсу § 48, п. 2, ж
екскурсовод § 8, п. 3, д, б
экспорт — экспорту § 48, п. 2, ж
екс-чемпион § 26, п. 2, 2
еле́ктрика § 86, п. 2; § 91, п. 1
електровоз § 8, п. 3, д, б; електро-
во́за § 48, п. 2, і
електрблиз — електрблизу § 48, п. 2, з
електрбно-обчислювальний § 29,
п. 2, б
електропровід § 8, п. 3, д, б
електросиловий § 29, п. 1, а
елемент — елемента, елементу § 48,
п. 2, й, прим.
еліпсоїд § 4, п. 4
Ельбрус § 109, п. 3; Ельбрусу § 48,
п. 2, й
(Ельза Вірхов) § 100, п. 2
Ельзас — Ельзасу § 48, п. 2, й
Ельзас-Лотарингія § 114, п. 3, а
ельзас-лотаринзький § 114, п. 3, а
Ельтон § 109, п. 3; Ельтону § 48,
п. 2, й
Емба § 109, п. 3
ембарго § 87
Енгельс § 91, п. 1
Енеїда § 90, п. 5, б
«Енеїда» § 38, п. 18
енергія § 91, п. 1
ентузіазм § 91, п. 1
епічний § 23, п. 3
епос — эпосу § 48, п. 2, з
епо́ха Відродження § 38, п. 22
ёркер — ёркера § 48, п. 2, в
ескадрі́ля, ескадрі́лі, ескадр-
рі́лею, ескадрі́лей § 100, п. 1, І
Естонія § 109, п. 3
Есхіл § 91, п. 1
етап § 91, п. 1
ефемерний § 88
ефір § 88

Є

Евангеліє § 14; § 38, п. 18, прим. 2
Евгеньєва § 104, п. 2, б
Евдокімов § 104, п. 2, а
Евпаторія § 91, п. 2; § 109, п. 1, а
Евразія § 91, п. 2
Еврейська автономна область § 38,
п. 12
Европа § 91, п. 2
європеець § 91, п. 2
Європейське Економічне Співтова-

ріство § 38, п. 11
європейський § 91, п. 2
Євтушевський § 104, п. 2, а
Євфрат § 91, п. 2
єгер § 91, п. 2
Єгипет § 90, п. 5, в, 5; § 91, п. 2;
Єгипту § 48, п. 2, й
Егор'євськ § 109, п. 1, а
Егорова § 104, п. 2, а
Егоршино § 109, п. 4, б, 1; § 109,
п. 7, б
Едлічка § 104, п. 5, а
езуїт § 90, п. 2
Ейськ § 109, п. 1, а
Еланський § 104, п. 2, а
Елець § 109, п. 1, а
Елизаров § 104, п. 2, а
Елисейські Поля, Елисейських По-
лів § 112, п. 4, а
Емен § 91, п. 2
Ена § 90, п. 2
єна § 90, п. 2
Єндріхівський § 104, п. 8, б
Єнісе́й § 109, п. 1, а; Єнісе́ю § 48,
п. 2, й
єно́т § 91, п. 2
Єнсен § 90, п. 2
єпіскоп § 90, п. 5, а, 5, прим. 2
єпіта́мія § 90, п. 5, а, 5, прим. 2
єпітрахі́ль § 90, п. 5, а, 5, прим. 2
Єрева́н § 109, п. 1, а
єресь § 91, п. 2
Єрофе́й Па́влович (станція) § 114,
п. 1, г.
Єрусали́м § 90, п. 2; § 90, п. 5, в, 5
Єршов § 104, п. 2, а
Єсенту́кі, Єсенту́ків, Єсентука́м
§ 112, п. 2
Єсперсен § 90, п. 2
Єфі́мов § 104, п. 2, а
єхі́дна § 90, п. 5, а, 5, прим. 1

Ж

Жабинка § 109, п. 4, а, 2, прим.
жабо́ § 90, п. 1
жада́ний § 23, п. 2
жадні́га вовк § 27, п. 2
Жак — Жа́ку § 53, п. 1
жаль — жа́лю § 48, п. 2, е
Жан-Жа́к (Руссо) § 38, п. 1; § 106,
п. 3, а; § 107, п. 1
жан-жа́ківський § 107, п. 1
Жанна § 90, п. 1
жанр — жа́нру § 48, п. 2, з
жар — жа́ру § 48, п. 2, е
жар-пти́ця § 26, п. 2, 1, а
жаский § 16, п. 2, а, 1, прим.

жати § 80, п. 3, 6, 9; § 84, п. 2, прим. 1, а; жну, жнуть § 80, п. 3, 6, 9
жати § 84, п. 2, прим. 1, а
желе § 86, п. 2
Желехівський § 8, п. 3, д, 7
Железноводськ § 109, п. 1, в
Женев'єва § 92, п. 1, а
женіти § 9, п. 1
Жером § 90, п. 1
жєрти, жєрї, жєруть, жєрї § 80, п. 3, 6, 9, прим.
Жєшув § 109, п. 7, д
жив § 67, п. 1, в
Живков § 104, п. 5
живопис — живопису § 48, п. 2, і
живопліт — живопліту § 48, п. 2, і
Жигалово § 109, п. 4, 6, 1
Жигулі § 109, п. 4, 6, 7; § 112, п. 2; Жигулів, Жигулям § 112, п. 2
Жїжка § 104, п. 5, 6
Жїздра § 109, п. 4, 6, 1
Жилá Косá § 109, п. 4, 6, 1
Жильєрбн § 104, п. 6, в, 1
жир § 45, II, п. 1
жирандбл § 90, п. 5, в, 1
Жирáрдус § 109, п. 7, д
Жирóнда § 90, п. 5, в, 3
жити § 80, п. 3, 6, 1; § 83; живу́, живуть § 80, п. 3, 6, 1; живї́, живї́м(о), живїть § 81, п. 1, а
житловї́й коопєратїв «Наўка» § 38, п. 15, а
Жїтні Гóри § 114, п. 2, е
житнїй § 23, п. 1; § 67, п. 2, а
житньогїрський § 114, п. 2, е
Житóмир § 108; Житóмира § 48, п. 1, г
Житóмирська автостра́да § 38, п. 9
життєвий § 20, п. 4, а; § 23, п. 7
життєздáтний § 25, п. 2, в
життєпис § 20, п. 4, а; § 25, п. 2, в
життьовї́й § 20, п. 4, а; § 23, п. 7
життя́ § 17, п. 5; § 20, п. 4, а; § 44, II, 6; § 45, II, п. 2; життїю § 20, п. 4, а; життїям § 51, п. 2; у життї § 20, п. 4, а; § 52, п. 3, 6; життїв § 55, п. 1
жїнка § 45, I, п. 1; жїнкї § 47, Б, п. 7
Жїонó § 104, п. 6, в, 1
жнець, жєнче § 53, п. 3
жвєтьєнь — жвóтня § 48, п. 1, е
Жвóтї Вóди § 38, п. 8, прим. 1

жвотїти, жвотїю, жвотїють § 80, п. 3, 6, 2
жвотгогарїчий § 29, п. 2, е
жвоч — жвочю § 61, п. 3, 6
Жоліо-Кюрї § 106, п. 3, 6
жонатїй § 9, п. 1
Жорж Занд § 106, п. 1, 6
Жоффруá § 100, п. 2
жук-короїд § 27, п. 4
Жуковський — Жуковського, Жуковському § 112, п. 3
Жуль Верн § 107, п. 4, а, прим.
жуль-вернївський § 107, п. 4, а, прим.
журавель — журавлєви § 49, п. 1
Журáвський § 104, п. 7
Журбїв § 47, Б, п. 2, в
журї § 90, п. 1; § 90, п. 5, а, 4; § 90, п. 6
журнал — журналу § 48, п. 2, з
Жусьє § 93, п. 1, а

3

з (із, зі (зрїдка зо)) § 13, п. 1; § 13, п. 2; § 18, п. 3
забагато § 30, п. 1, а
за багáто § 30, п. 1, а, прим.
забїгти § 80, п. 5, прим.
забїловати § 24, п. 1
Завáдзький § 104, п. 9
завáдити, завáджу § 80, п. 6, 6
заважáти § 80, п. 6, 6
завбїльшики § 30, п. 1, е
заввїшки § 20, п. 1, а
завглибшики § 30, п. 1, е
завдáння § 45, II, п. 2; завдáнь § 55, п. 2
завдвжжкї § 30, п. 1, е
завєртїти § 10, п. 2
завєршення § 8, п. 3, г
завєршувати § 10, п. 2
завїдна § 30, п. 1, в
завїти § 80, п. 3, 6, 1
завїрчувати § 10, п. 2
за вїцо § 30, п. 1, д
завмєр § 10, п. 2; замрї § 10, п. 2; § 80, п. 3, 6, 9, прим.
завмирáти § 10, п. 2
завбóд § 18, п. 2, в; § 44, II, а; завбóду § 48, п. 2, в; завбóди § 54, п. 1
завбóд «Транссигнал» § 38, п. 15, а
заводський § 18, п. 2, в
завойбванїй § 7, п. 1, а; § 24, п. 2
завойбвування § 24, п. 2
завойбвувати § 24, п. 2

- завтовшки* § 30, п. 1, е
завтрашний § 67, п. 2, б
завчасу § 30, п. 1, е
завшірши § 30, п. 1, е
загал — *загалу* § 48, п. 2, б
загальнодержавний § 29, п. 1, г
загальноосвітній § 29, п. 1, б
загібель — *загібеллю* § 61, п. 3, а
загібований § 24, п. 3
загітувати § 6, п. 3, прим. 1;
 § 24, п. 3
за години § 30, п. 2, а
загбений § 84, п. 2, а
загс, до загсу § 39, п. 2, прим.
задля § 31, п. 1, б
зідний § 23, п. 1; § 67, п. 2, а
за дня § 30, п. 2, а
задво § 30, п. 1, а
Зієць § 101; § 102, п. 1; *Зійця,*
Зійцеві (Зійцю) § 102, п. 1
Зієць § 38, п. 2, б
зієць-русак § 27, п. 4
займєнник — *займєнника* § 48,
 п. 1, ж
Зайбчєк § 104, п. 8, б
зайті — *зайшов би* § 33, Б, б
Зайчик-Побігійчик § 26, п. 2, 1, в
Закавказзя § 38, п. 12, прим.
Закарпаття § 38, п. 12, прим.
закисати, закисаю, закисають § 80,
 п. 3, б, з
закінчення — *по закінченні* § 52,
 п. 3, б, прим.
закон § 8, п. 3, д, 7; § 20, п. 1, в
законний § 8, п. 3, д, 7; § 20, п. 1, в
законність § 20, п. 1, в
законно § 20, п. 1, в
законодавчо § 9, п. 2, г, прим.
Закопанє, Закопаного, Закопано-
му § 109, п. 1, в, прим.
за кордон § 30, п. 2, а
за кордоном § 30, п. 2, а
закритий § 84, п. 2, б
зал — *залу* § 48, п. 2, в
Залеський § 104, п. 1
Залізі Ворота § 38, п. 8, прим. 1
залізо § 45, II, п. 1
залісся § 18, п. 2, в
Залісся Пєрше § 114, п. 1, в
заліський § 18, п. 2, в
залп § 93, п. 1, б
Замбєзі § 90, п. 5, а, з
замєсті § 8, п. 1, а, 7; § 10, п. 2;
замів, замєлі § 8, п. 1, а, 7
заміши § 8, п. 1, а, 7
заміж § 30, п. 1, б
заміжня § 67, п. 2, а
замість § 31, п. 1, а

- замість того щоб* § 32, п. 2, б
замітати § 10, п. 2
замкнений § 84, п. 2, прим. 1, б
замкнїти § 84, п. 2, прим. 1, б
замкнутий § 84, п. 2, прим. 1, б
замобудний § 67, п. 1, а
замок — *замку* § 48, п. 2, в
замок — *замка* § 48, п. 1, в
замолоду § 30, п. 1, в
заморбжувати § 80, п. 6, б
замужєм § 30, п. 1, б
занадто § 30, п. 1, а
заново § 30, п. 1, в
заодно § 30, п. 1, г
заочи § 30, п. 1, б
запанібрата § 30, п. 1, б
запирати, запєр, запрі § 10, п. 2
запис — *запису* § 48, п. 2, і
запівнич § 30, п. 1, б
Запоріжжя § 8, п. 3, б, з; § 18,
 п. 2, б; § 108; § 113, п. 2, а
Запорізька Січ § 114, п. 1, а
запорізький § 18, п. 2, б; § 113,
 п. 2, а
запоріжєць — *запоріжці* § 38, п. 1,
 прим. 6
«Запоріжєць за Дунаєм» § 38,
 п. 18
«Запоріжці пишуть листá ту-
рєцькому султанові» § 38, п. 18
запрягті § 80, п. 9, прим. 1; § 84,
 п. 2, прим. 2; *запріг* § 80, п. 9,
 прим. 1
запряжений § 84, п. 2, прим. 2
зап'ястний § 19, п. 1
зарádi § 31, п. 1, б
зáраз § 30, п. 1, б
заразóm § 30, п. 1, б
зарánі § 30, п. 1, б
зарánня § 30, п. 1, б
за рахунок § 30, п. 2, а
зарєєстрований § 24, п. 3
зарєєструвати § 24, п. 3
Зарємба § 104, п. 8, а
зарисовка § 22, п. 11
заробіток — *заробітку* § 48, п. 2, і
засвітла § 30, п. 1, б
за світла § 30, п. 2, а
засіджений § 84, п. 2, прим. 2
засідіти § 84, п. 2, прим. 2
засідання — *засідань* § 55, п. 2
засідання президії Українського
товариства охорони пам'ятк іс-
торії та культури § 38, п. 16
заслáбти, заслáб, заслáбла § 80,
 п. 9, прим. 2
заслужений діяч мистецтв § 38,
 п. 3, прим. 1

заспокоювати § 10, п. 1
затé § 32, п. 1; § 32, п. 1, увага
затісувати § 10, п. 2
зато́ка § 38, п. 8
зато́ка Святого Лаврентія § 38,
п. 8, прим. 1
зато́н, зато́ну § 8, п. 3, д, 5
зато́р § 8, п. 3, д, 5; зато́ру § 8,
п. 3, д, 5; § 48, п. 2, і
за́тхлий § 18, п. 4, прим. 2
Заха́р'їн § 4, п. 3; § 104, п. 11
за́хід § 38, п. 7
За́хід — країна За́ходу § 38, п. 7
За́хідна Європа § 114, п. 1, а;
§ 114, п. 2, е
За́хідна Україна § 38, п. 7
за́хідний § 23, п. 1; § 67, п. 1, а
За́хідний Буг § 108
західноєвропейський § 114, п. 2, е
Західносибірська низовина § 114,
п. 2, а, прим.
за що § 30, п. 1, д
зба́вити § 21, п. 1
зберегі́ § 8, п. 3, в; § 10, п. 2;
збері́г, зберегла́, зберегло́ § 8,
п. 3, в
зберіга́ти § 10, п. 2
збере́гти § 8, п. 3, в
збі́жжя § 20, п. 4, а; § 45, II, п. 2;
збі́жжю, у збі́жжі § 20, п. 4, а
збі́льшення § 8, п. 3, г
зблідну́ти, зблід, зблідла § 80,
п. 9, прим. 2
збо́їни § 66, п. 1, а; збо́їн § 66, п. 2, в
збо́ку § 30, п. 1, б
з бо́ку на бік § 30, п. 2, б
з бо́лю § 30, п. 2, а
збо́ри § 38, п. 16
Збро́йні си́ли України § 38, п. 13
збу́джений § 80, п. 6, а
збу́дований § 84, п. 2, а
Зве́гинцев — Зве́гинцевим § 51,
п. 3, а
зве́рнення § 22, п. 5
зве́рху § 30, п. 1, б
звeстí § 21, п. 1
Зве́рев § 104, п. 2, г
звісо́ка § 30, п. 1, в
зві́ти § 80, п. 3, б, 1
зві́чай § 45, II, п. 2
зві́ку § 30, п. 1, б
зві́р, зві́рі § 45, II, п. 1
зві́робі́й-трава́ § 27, п. 1
зві́робі́й — зві́робо́ю § 48, п. 2, б
Зво́лінський § 104, п. 5, а
звук — зві́ку, зві́ка § 48, п. 2, ж
зв'язо́к § 6, п. 1
зв'я́літи § 6, п. 1

зга́рячу § 30, п. 1, в
зга́слий § 21, п. 1
згбден § 67, п. 1, в
згорі́ § 30, п. 1, б
здава́тися — здае́ться § 16, п. 2, г
з да́вніх-даве́н § 25, п. 4, б
зда́тність § 22, п. 4
здеше́влення § 80, п. 6, в, прим.
2, г
з да́да-праді́да § 25, п. 4, б
зді́йснений § 20, п. 2, в, прим.
зді́йснений § 20, п. 2, б; § 20,
п. 2, в, прим.
зді́йсненість § 20, п. 2, в
з дня на де́нь § 30, п. 2, б
Здо́лбу́нів § 108
здо́ров § 67, п. 1, в
здо́ровенний § 20, п. 2, а
здо́ров'я § 45, II, п. 2; у здо́ров'ї
§ 6, п. 1
«Здо́ров'я» § 38, п. 20
зду́ру § 30, п. 1, б
Зейна́б § 100, п. 2
зеконóмити § 6, п. 3, прим. 1;
§ 21, п. 1
зе́лен § 67, п. 1, в
Зе́лена Гу́ра § 114, п. 1, а
зе́льний § 8, п. 1, б
Зе́лений Га́й § 38, п. 8, прим. 1;
Зе́леного Га́ю § 48, п. 1, г, прим.
Зе́лений мис § 38, п. 8
Зеленодо́льськ § 109, п. 1
зе́лень § 2, п. 2, а; § 8, п. 2, в
земле́тру́с § 25, п. 2, б; земле-
тру́су § 48, п. 2, е
земля́ § 8, п. 2, а; § 38, п. 6,
прим. 2; § 45, I, п. 2; землі́
§ 47, А, п. 1, б, прим.; зе́мле
§ 47, А, п. 6, б; зе́млі § 47, А,
п. 1, б, прим.; зе́мель § 8, п. 2, а
Зе́мський собо́р § 38, п. 13
з'е́днаний § 6, п. 3
з'е́днувати § 21, п. 1
зжи́тися § 21, п. 1
зжб́вклий § 84, п. 1, б
з-за § 31, п. 2
зза́ду § 20, п. 1, а; § 30, п. 1, б
з-за кордо́ну § 30, п. 2, а
ззи́рну́тися § 21, п. 1
зигза́г § 90, п. 5, в, 1
Зимо́вники § 109, п. 4, б, 6
Зино́в'ев § 104, п. 2, б
Зино́вій-Богда́н § 38, п. 1; § 106,
п. 3, а
зібга́ти § 21, п. 1
зів'я́лий § 21, п. 1
зі́гнаний § 84, п. 2, а
зі́гнува́ти § 21, п. 1

- зігнути § 21, п. 1
 зігрівати § 21, п. 1
 зідрати § 21, п. 1
 зізнатися § 21, п. 1
 Зілаїр § 109, п. 4, а, 2
 зілля § 8, п. 1, б
 ЗІЛ-111 § 25, п. 4, е
 зімкнути § 21, п. 1
 зімлівати § 21, п. 1
 зім'яти § 21, п. 1
 зіпрівати § 21, п. 1
 зіпсуватися § 21, п. 1
 зіп'ястися § 21, п. 1
 зірвіголова § 26, п. 1, г
 зірка, зірбк § 8, п. 3, а, 2
 зірка Альтаїр § 38, п. 6, прим. 1
 зісноду § 30, п. 1, б
 зіставити § 21, п. 1
 зіткнення § 21, п. 1
 зітліти § 21, п. 1
 зітхнути § 18, п. 4, прим. 2
 зіщулитися § 21, п. 1
 з'їзд § 4, п. 3; § 21, п. 1; § 38, п. 16
 з'їхати § 6, п. 3
 з краю в край § 30, п. 2, а
 злізти — злазь, злізьмо, злізьте
 § 81, п. 2, в
 Златоуст § 113, п. 2
 златоустівський § 113, п. 2
 злегка § 30, п. 1, в
 зліва § 30, п. 1, в
 злігати § 2, п. 3, б
 злодійкуватий § 23, п. 8
 змагання § 45, II, п. 2; змаганням
 § 51, п. 2
 змазати § 21, п. 1
 змійний § 23, п. 5
 змогти § 10, п. 1
 знавєць — знавцю § 53, п. 3
 з-над § 31, п. 2
 знадвору § 30, п. 1, е
 знадлівий § 21, п. 1
 знаменний § 23, п. 1, прим.
 знаменник — знаменника § 48,
 п. 1, ж
 знання § 20, п. 4, а; § 44, II, б;
 § 48, п. 1, 1; § 54, п. 3; знанняю
 § 20, п. 4, а; § 49, п. 2, а; зна-
 нням § 51, п. 2; у знанні § 20
 п. 4, а; знань § 16, п. 2, в; § 20,
 п. 4, а; § 55, п. 2
 знаряддя § 20, п. 4, а; § 45, II, п. 2;
 § 48, п. 1, 1; знаряддю § 20,
 п. 4, а; § 49, п. 2, а; знаряддям
 § 51, п. 2; на знарядді § 20,
 п. 4, а; знарядь § 20, п. 4, а;
 знаряддями § 58, п. 1
 знати — знаю § 5, п. 1
 значеннєвий § 23, п. 7
 значення § 8, п. 2, г; § 8, п. 3, г;
 значень § 8, п. 2, г
 знізу § 30, п. 1, б
 знову § 30, п. 1, в
 зовнішній § 23, п. 1; § 67, п. 2, б
 зовсім § 33, А, п. 1, е, прим.
 зограівати § 21, п. 1
 зобла § 30, п. 1, б
 зóкола § 30, п. 1, б
 зокрєма § 6, п. 3, прим. 1
 «Золотий колос» § 38, п. 20
 Золоті ворбта § 38, п. 21
 Золатовєрхий (Київ) § 38, п. 12,
 прим.
 золотоніський § 113, п. 2, в
 Золотоніша § 113, п. 2, в
 Золя § 86, п. 1, б
 зомлівати § 21, п. 1
 зопрівати § 21, п. 1
 зорієнтуватися § 21, п. 1
 «Зоря» § 38, п. 20
 зотліти § 21, п. 1
 з-пєред § 31, п. 2
 з переляку § 30, п. 2, а
 з-під § 31, п. 2
 з-пóза § 31, п. 2
 з-пóміж § 31, п. 2
 з-пóнад § 31, п. 2
 з-пóпід § 31, п. 2
 з-пóсеред § 31, п. 2
 з-прóміж § 31, п. 2
 з радості § 30, п. 2, а
 зразу § 30, п. 1, б
 зранку § 30, п. 1, б
 зрання § 20, п. 4, г; § 30, п. 1, б
 зрєштою § 30, п. 1, б
 зрідка § 30, п. 1, в
 зробити — зроблю § 80, п. 8, б, 1
 зрòблений § 20, п. 2, в, прим.;
 § 80, п. 6, в, прим. 2, а
 зрòду § 30, п. 1, б
 зрòду-віку § 25, п. 4, б
 з розгону § 30, п. 2, а
 зростання § 22, п. 5
 зростати § 22, п. 5
 зростаючий § 84, п. 1, а
 зсадіти § 21, п. 1
 зсерєдини § 30, п. 1, б
 з тїм щоб § 32, п. 2, б
 з того часу як § 32, п. 2, б
 зуміти § 6, п. 3, прим. 1
 зумовити § 21, п. 1
 зціпити § 21, п. 1
 зчепити § 21, п. 1
 зшиток § 21, п. 1
 Зябрев § 104, п. 12, а, 3, прим.
 з'явїтися § 6, п. 3

i(a) § 12, п. 1; § 12, п. 2
Іби Русте § 106, п. 2, е
Іби Сіна § 106, п. 2, е
Іби Фадлан § 106, п. 2, е
Ібсен § 90, п. 5, а, 1
Івана Купала § 38, п. 22
Івана Франка (село) § 114, п. 1, г;
 § 114, п. 3, е
Іван Волове Око § 106, п. 1, а
Іваненко див. Леонід
Іван — мужичий син § 106, п. 3, в
Івано-Франківськ § 112, п. 5; § 114,
 п. 1, г; § 114, п. 3, б; *Івано-*
Франківська, в Івано-Фрайківсь-
ку § 112, п. 5
івано-франківський § 114, п. 3, б;
 § 114, п. 3, е
Іван Петрович Котлярівський
 § 38, п. 1
іван-покиван § 38, п. 2, б, прим.
Іван, селянський син § 106, п. 3, в
Іван-чаренко § 106, п. 3, в
Іваньо, Іваня, Іваньові (Іваню)
 § 102, п. 1
Івашківич § 104, п. 5, а
Івич § 104, п. 5
Івон § 90, п. 5, а, 1
Ігарка § 109, п. 4, а, 1
Ігнатів § 104, п. 6, а
Ігнатівич § 104, п. 5
Ігнатъев § 104, п. 6, а
Ігор (парадигма) § 103, п. 2; *Ігор*
 § 23, п. 7; § 103, п. 2, прим. 2;
Ігоря § 103, п. 2, прим. 2
Ігорів § 67, п. 1, б; *Ігорева, Іго-*
реве § 23, п. 7
Ігорович § 22, п. 10
іграшка — іграшок § 9, п. 1
ігри, Ігор § 47, Б, п. 2, в, прим. 1
ідеал § 91, п. 1; *ідеалу* § 48, п. 2, ж
ідея § 90, п. 5, а, 1
ідій-бо § 33, А, п. 3, а
ідилічний § 23, п. 3; § 89, п. 1
ідучий § 85, п. 1
ієрарх § 90, п. 2
ієрархія § 90, п. 2
ієрей § 90, п. 2
ієрогліф § 90, п. 2
Іжівськ § 109, п. 4, а, 1
Ізабелла § 90, п. 5, а, 1
із-за § 31, п. 2
Ізмаїл § 90, п. 5, б
Ізмаїлбей § 106, п. 2, е
Ізмаїлов § 104, п. 6, б
іжнів § 21, п. 1
із-під § 31, п. 2

Іконімов § 104, п. 5
Іліада § 90, п. 5, а, 1
Ілієв § 104, п. 5
Іллівна § 22, п. 10
Ілліч § 22, п. 10
Ілля (парадигма) § 103, п. 1; § 20,
 п. 4, б; § 22, п. 10; § 45, 1, п. 2;
Іллі, Іллію, Іллію § 20, п. 4, б;
Ілліє § 47, А, п. 6, б
Ільїн § 104, п. 6, б; *Ільїнім* § 51,
 п. 3, а
Ільюшин § 104, п. 12, а, 1
ілюзія § 93, п. 2
ім. — *імені* § 40
імбір § 90, п. 5, а, 5, прим. 1
імброльйо § 100, п. 2
іменник — іменника § 48, п. 1, ж
імення § 12, п. 2, б, прим.
імміграція § 89, п. 2
імовірний § 12, п. 2, б, прим.
імператор § 38, п. 3, прим. 2
імпульс — імпульсу § 48, п. 2, з
ім'я (парадигма) § 46, IV; *ім'я*
 § 3; § 44, IV, б; § 64, п. 1;
імені § 44, IV, б; § 64, п. 2;
ім'я § 64, п. 2; *імені* § 64, п. 3;
іменем, ім'ям § 64, п. 4; *в імені*
 § 64, п. 5; *імені* § 65, п. 1;
 § 65, п. 4; *імєн* § 65, п. 2;
іменам § 65, п. 3; *іменами* § 65,
 п. 5; *в іменах* § 65, п. 6
інвентар, інвентарю § 45, II, п. 2
Індієрка § 109, п. 4, а, 1
індік § 3
Індія § 90, п. 5, а, 1
Індокитай § 114, п. 2, г
індокитайський § 114, п. 2, г
Індра § 104, п. 5, а
індустріалізація § 90, п. 5, а, 2
індустріалізований § 20, п. 2, в,
 прим.
індустрія § 90, п. 5, а, 2
ін'єкція § 92, п. 1, б
інженер § 8, п. 2, е; § 17, п. 2;
 § 45, II, п. 1
іній § 3; *інею* § 48, п. 2, е
інколи § 3
інновація § 89, п. 2
іноді § 3
інститут § 50, п. 2; § 90, п. 5, в, 1;
інституту § 48, п. 2, г
інструкція § 90, п. 5, а, 1
інструмент — інструмента, інс-
трументу § 48, п. 2, й, прим.
ін-т (інститут) § 26, п. 2, 5
інтеграл § 86, п. 1, а
інтелектуальний § 89, п. 1

інтелігент § 18, п. 2, в
інтелігентський § 18, п. 2, в
інтерв'ю § 92, п. 1, а; § 100,
п. 2
інтерес — інтересу § 48, п. 2, ж
інтермецо § 89, п. 1
інтернаціонал § 86, п. 1, а
інтернаціональний § 90, п. 5, а, 1
інформований § 24, п. 3
інформувати § 24, п. 3
інший § 3; § 17, п. 2
іон § 90, п. 3
іонізатор § 90, п. 3
іонійський § 90, п. 3
Іонічне море § 90, п. 3
і под. — і подібне § 40
Ірак — Іраку § 48, п. 2, й
іржати, іржю, іржуть § 80, п. 3,
б, 9
Іркютськ § 109, п. 4, а, 1
ірокез — ірокези § 38, п. 1, прим.
6
Ірпінь § 108
іраціональний § 89, п. 2
ірреальний § 89, п. 2
Іртиш § 109, п. 4, а, 1; § 109,
п. 5; Іртиш § 48, п. 1, д
Ісаєв § 104, п. 6, а
Ісаєнков § 104, п. 2, б
іскрістий § 23, п. 6
існувати § 3
Іспанія § 90, п. 5, а, 1
Іссік-Куль § 38, п. 8, прим. 3;
§ 114, п. 3, в
істина § 3
Іст-Лондон § 114, п. 3, г
історик § 22, п. 1, прим.
історико-культурний § 29, п. 2, в
історичний § 23, п. 3
історія § 90, п. 5, а, 2
«Історія України» § 38, п. 18
істога — істог § 8, п. 3, д, 3
ісько § 18, п. 1, д
т. д. — і так далі § 40
іти (парадигма в теперішньому
часі) § 80, п. 1; іти § 12, п. 2, б,
прим.; ідуть — ідучи § 85, п. 1;
іди, ідім(о), ідіть § 81, п. 1, а;
тіся § 12, п. 2, б, прим.
деться § 12, п. 2, б, прим.
т. ін. — і такé інше § 40
х'ямас § 92, п. 1, а
шім § 109, п. 4, б, 1
щенко § 18, п. 1, д
щук § 18, п. 1, д

І

ідалья § 16, п. 2, б; ідалень § 16, п. 2, в

іжа § 4, п. 1; § 45, 1, п. 3
іжак § 4, п. 1
іздець § 4, п. 1
іздити § 4, п. 1; § 80, п. 5; іжджу
§ 80, п. 5
істи (парадигма в теперішньому
часі) § 80, п. 7; істи; іж, іжмо,
іжте § 81, п. 2, в, прим. 1
іхати § 4, п. 1
іхний § 75

Я

ямення § 12, п. 2, б, прим.
ямовірний § 12, п. 2, б, прим.
Яоганнесбург § 87
яод § 90, п. 3
Яолкін § 104, п. 3, а
Яолкіно § 109, п. 2, а
Яон § 90, п. 3
Йорданія § 90, п. 3
йоркшир § 38, п. 10
Йоркшир § 90, п. 5, в, 3; § 114,
п. 2, д
Яосип § 90, п. 3
яота § 90, п. 3
йті § 12, п. 2, б, прим.
йтися, йдеться § 12, п. 2, б, прим.

К

Кабарда § 113, п. 1
кабардинський § 113, п. 1
Кабінет Міністрів України § 38,
п. 13
Кавказ § 113, п. 2, а; Кавказу
§ 48, п. 2, й
кавказький § 113, п. 2, а
Кавказький хребет § 38, п. 8; § 114,
п. 1, б
Кагарлік § 113, п. 2, б
кагарлицький § 113, п. 2, б
кажан § 1, п. 2
кажучи § 85, п. 1
Казанка § 113, п. 2
казанківський § 113, п. 2
казати § 81, п. 2, в, прим. 2;
казать § 83, прим. 1; кажучи § 81,
п. 2, в, прим. 2; кажуть § 85,
п. 1; кажі, кажім(о), кажіть
§ 81, п. 2, в, прим. 2
казах § 113, п. 2, в, прим.
Казахстан — Казахстану § 48,
п. 2, й
казакський § 113, п. 2, в, прим.
Казбек § 113, п. 2, б
казбецький § 113, п. 2, б
Казимірський § 104, п. 6, в, 2
казка § 8, п. 2, а; казк § 8, п. 2, а;
§ 8, п. 2, а, прим. 2

казковий § 23, п. 7
казна-де § 30, п. 3, в
казна-коли § 30, п. 3, в
казна-хто — казна з ким, казна
при кому § 28, п. 2, б
казна-що § 28, п. 2, б
Каїр § 90, п. 5, б
Кайзер § 95, п. 2
Кайзер-плац § 38, п. 8
какаду § 100, п. 2
каламбур § 45, II, п. 1
калач § 1, п. 2
Каледонія § 86, п. 2
календар, календарі § 45, II, п. 2;
у календарях § 59
каліка § 45, I, п. 1
калмик § 90, п. 5, а, 5, прим. 1;
§ 113, п. 2, б
калмицький § 113, п. 2, б
Калуга § 113, п. 2, а
калужський § 113, п. 2, а
кальвіль — кальвілю § 48, п. 2, б
Калькутта § 89, п. 3
каменяр, каменярі § 45, II, п. 3
Каменяр § 38, п. 1
камилавка § 90, п. 5, а, 5, прим. 2
Камішин § 109, п. 4, б, 1; § 113,
п. 1
камішинський § 113, п. 1
камінець, камінця § 8, п. 3, а, 1
«Камінний хрест» § 38, п. 18
каміння § 17, п. 5; § 22, п. 5
камінь § 8, п. 1, а, 1; каменя § 8,
п. 1, а, 1; § 48, п. 2, й, прим.;
каменю § 48, п. 2, й, прим.; ка-
меневи § 49, п. 1
Кам'яна Балка § 114, п. 2, е
кам'янець-подільський § 114, п. 3, а
Кам'янець-Подільський § 108; § 112,
п. 4, б; § 114, п. 3, а; Кам'яниця-
Подільського, Кам'яніці-Поділь-
ському § 112, п. 4, б
кам'янобалківський § 114, п. 2, е
Кам'яногірка § 114, п. 2, а
кам'яногірківський § 114, п. 2, а
канал — каналу § 48, п. 2, в
кандалакський § 113, п. 2, в
Кандалакська губа § 114, п. 1, б
Кандалакша § 113, п. 2, в
кандидат наук § 38, п. 3, прим. 1
Канів, Канева § 8, п. 1, а, 4
Канін — Каніну § 48, п. 2, й
Канни § 38, п. 8, прим. 4
канон — канону § 48, п. 2, ж
Кантемір § 104, п. 6, в, 2
каньйон § 93, п. 1, а
капельмейстер § 95, п. 1
капітал § 86, п. 1, а; капіталу

§ 48, п. 2; б
Капри § 90, п. 5, а, 3; § 112,
п. 7
капсула, капсули, капсулі § 100,
п. 1, I
карабаський § 113, п. 2, в
Карабях § 113, п. 2, в
караван — каравану § 48, п. 2, б
Карагандя § 113, п. 1
карагандинський § 113, п. 1
Караджич § 104, п. 5
Карачев § 113, п. 2
карачевський § 113, п. 2
карббванець § 50, п. 1, прим.; кар-
ббванця § 48, п. 1, е; § 50, п. 1,
прим.
каре § 91, п. 1
Карельська Автономна Респуб-
лика § 38, п. 12
кар'єра § 90, п. 5, а, 2; § 92,
п. 1, а
карколомний § 29, п. 1, в
Карл Сміливий § 38, п. 26, б
карніз — карніза § 48, п. 2, в
Карпінськ § 109, п. 4, а, 2,
прим.
картопління § 22, п. 5
касир § 45, II, п. 1
каталог — каталогу § 48,
п. 2, б
катастрофа § 88
катафалк § 93, п. 1, б
Катманду § 112, п. 7
катод — катода § 48, п. 1, ж
Катря — Катре § 47, А,
п. 6, б
Каунас § 94
кафе § 100, п. 2
кафедра § 88
кафедра української літератури
Полтавського педінституту § 38,
п. 16
качан § 1, п. 2
качати § 10, п. 1
качаний § 23, п. 5
каша § 45, I, п. 3
кашель — кашлю § 48, п. 2, ж
кашні § 100, п. 2
кварц § 17, п. 7
кварцовий § 23, п. 7
квас — квасу § 48, п. 2, а
квасок — кваску § 48, п. 2, а
квіслінги § 38, п. 1
квітка — квітці § 18, п. 4, прим. 1
Квітка-Основа-Яненко § 38, п. 1;
§ 106, п. 3, б
Квочка § 38, п. 6

Кейптаун § 114, п. 2, д
Кельн § 91, п. 2
Кельце § 109, п. 1, в, прим.
Кемберленд § 114, п. 2, д
Кемпа § 104, п. 8, а
Кероалі § 106, п. 2, е; § 107, п. 4, б
керувати § 24, п. 1
Керч, Керчі, Керчу, у Керчі § 112, п. 1, III
Кзил-Орда § 114, п. 3, в
кзилордінець § 114, п. 3, в
кивніти — кивні, кивнім(о), кив-
нїть § 81, п. 1, в
Київ § 8, п. 1, а, 4; § 49, п. 2, б;
§ 108; § 112, п. 1, II; *Києва* § 8,
п. 1, а, 4; § 48, п. 1, г; § 112,
п. 1, II; *Києву* § 49, п. 2, б; *Киє-
вом* § 51, п. 3, б; § 112, п. 1, II; *у
Києві* § 112, п. 1, II; *Києве* § 53, п. 4
Київський будинок мод § 38, п.
15, в
Київський військовий округ § 38,
п. 15, а
Київський вокзал § 38, п. 19
Київський завод «Арсенал» § 38,
п. 15, а
кйюк § 22, п. 12
кінджал § 90, п. 5, а, 5, прим. 1
кінений § 84, п. 2, прим. 1, б
кінути § 80, п. 3, б, 6; § 83; § 84,
п. 2, прим. 1, б; *кіну* § 80, п. 3, б,
6; *кінуть* § 80, п. 3, б, 6; § 83,
прим. 1; *кинь, кіньте* § 16,
п. 2, г
кінутий § 84, п. 2, прим. 1, б
кипаріс § 90, п. 5, а, 5, прим. 1
киргіз § 90, п. 5, а, 5, прим. 1
Кірик-мужичок § 106, п. 3, в
Кирилов § 104, п. 6, в, 2
Кисельов § 104, п. 6, в, 2
кісень — *кісню* § 48, п. 2, а
кісєт § 90, п. 5, а, 5, прим. 1
Кисловодськ § 109, п. 4, б, 3
кісло-солодкий § 29, п. 2, е
Китай § 90, п. 5, в, 5; *Китаю* § 48,
п. 2, й
Китайгород § 114, п. 2, д
Китайська Народна Республіка § 38,
п. 12
кишеня § 2, п. 1
Кишинів § 113, п. 2
кишинівський § 113, п. 2
кишлак § 90, п. 5, а, 5, прим. 1
киянин § 38, п. 1, прим. 6; *кияни*
§ 54, п. 1, прим.
кіготь, кігтя § 8, п. 3, а, 1; *кігті*
§ 18, п. 4, прим. 2
кіл § 8, п. 3, а, 3; *кола* § 8, п. 1, б

кілля § 8, п. 1, б; *кіллям* § 51, п. 2
кіловат, кіловатів § 55, п. 1, прим.
кіловат-година § 26, п. 2, 1, в
кілограм § 14; § 90, п. 5, а, 5
кілок § 8, п. 3, а, 1; § 22, п. 12;
кілка § 8, п. 3, а, 1; § 8, п. 3, а,
3; § 48, п. 1, б
кілочок § 8, п. 3, а, 3
кілька § 79, прим.
*кількадесят, кількадесятма, кіль-
кадесятьома* § 70, п. 12
кількамільйонний § 28, п. 1, б
*кільканадцять, кільканадцяті,
кільканадцятьох* § 70, п. 12
кількаразовий § 25, п. 3, а
кільце § 8, п. 3, а, 2; § 16, п. 1, а;
§ 16, п. 2, б; *кілєць* § 8, п. 3, а,
2; § 16, п. 2, в; § 55, п. 2; § 55,
п. 2, прим.
Кім Ір Сен § 38, п. 1, прим. 3;
§ 106, п. 1, е; § 107, п. 2
кімірсєнівський § 107, п. 2
кінєць § 8, п. 3, а, 1; § 18, п. 4;
кінця § 8, п. 3, а, 1
кінєць кінєць § 25, п. 4, б, прим.
кінєчний § 18, п. 4
Кінешма § 109, п. 4, а, 1
кінний § 20, п. 1, в
кіно § 90, п. 5, а, 5; § 100, п. 2
кіновар — *кіноварю* § 61, п. 3, б
Кіногеатр ім. О. Довженка § 38,
п. 15, б
кінцівка § 17, п. 3
кінчик § 17, п. 2
кинь § 8, п. 1, а, 1; § 16, п. 1, а;
§ 20, п. 1, в; *коня* § 8, п. 1, а, 1;
§ 48, п. 1, б; § 50, п. 1; *конєм*
§ 51, п. 1; *на конєві* § 52, п. 1, а;
на коні § 52, п. 1, б, прим.; *коні*
§ 57, п. 1, прим.; *коней* § 55, п. 3;
§ 57, п. 1, прим.; *кіньми* (й *ко-
нями*) § 58, п. 2
Кіпр — *Кіпру* § 48, п. 2, й
кістлявий § 19, п. 1
кість — *костями, кістьмі* § 62, п. 4
клас § 86, п. 1, а; *класі* § 54, п. 1
класицизм § 22, п. 13
класичний § 23, п. 3
Клаузевиц § 104, п. 12, б, прим.
кляц § 17, п. 7
клєкіт § 2, п. 1
клекотіти § 2, п. 1
клин — *кліна, кліну* § 48, п. 2, й,
прим.
Клин § 109, п. 4, б, 3
клєнт § 90, п. 5, а, 2
кліші — *клішів* § 66, п. 2, б
клєпіт — *клєпоту* § 48, п. 2, ж

клубн § 94
клуб — клубу § 48, п. 2, г
Клуб письменників § 38, п. 15, в
кльош § 86, п. 1, б
Клязьма § 109, п. 9, а, 2
книжечка § 2, п. 2, б; § 9, п. 1,
прим.; книжечок § 9, п. 1, прим.
книжка § 18, п. 4, прим. 2; книж-
ки § 47, А, п. 1, а; § 47, А, п. 1, б,
прим.; книжці § 18, п. 4, прим. 1;
§ 47, А, п. 2; книжку § 47, А,
п. 3; книжкою § 47, А, п. 4; на
книжці § 47, А, п. 5; книжко § 47,
А, п. 6, а; книжки § 47, А, п. 1,
б, прим.; § 47, Б, п. 1; § 47, Б,
п. 4, б; книжок § 8, п. 2, а, прим.
2; § 47, Б, п. 2, в, прим. 1; книж-
кам § 47, Б, п. 3, а; книжками
§ 47, Б, п. 5, а; у книжках § 47,
Б, п. 6
Книжкова палата § 38, п. 15, б
книжний § 67, п. 1, а
КНР § 39, п. 2
Княжпіль § 114, п. 2, д
Князівство Монако § 38, п. 12
князь § 38, п. 3, прим. 2
Кобеляки § 113, п. 2, б
кобеляцький § 113, п. 2, б
«Кобета і жице» § 38, п. 18
кобзар § 17, п. 1; § 23, п. 7; § 45,
II, п. 2; кобзаря § 45, II, п. 2;
кобзарем § 51, п. 1
Кобзар § 38, п. 1
кобзарів — кобзарева, кобзареве
§ 23, п. 7
Кобиланська, Кобиланської, Коби-
ланський § 102, п. 2
коваленко § 22, п. 8
ковалів, ковалєвого, ковалєва § 8,
п. 1, а, 3
Ковалів (парадигма) § 102, п. 3;
Ковалів, Ковалєвим § 51, п. 3, а
коваль § 22, п. 4; ковалі § 54, п. 2;
ковальми § 58, п. 1
Ковальов § 7, п. 2
ковальський § 16, п. 2, б
ковзкий § 16, п. 2, а, 1, прим.
Ков'яги, Ков'яг, Ков'ягам § 112,
п. 2
кодекс — кодексу § 48, п. 2, б
кожен § 78, прим. 1
кожний § 78, прим. 1
кожум'яка § 25, п. 2, а
козак — козака § 48, п. 2, и; козаче
§ 53, п. 3
козачий § 18, п. 1, а
козаччина § 18, п. 1, а

козеня § 2, п. 2, б; § 64, п. 1; козе-
няти § 64, п. 2; козеняті § 64,
п. 3; козеням § 64, п. 4
козеріг § 8, п. 3, д, б
Козеріг § 8, п. 3, д, б; § 38, п. 6
Козіний Брід § 38, п. 9
Козинські Горбі § 38, п. 9
козир, козира § 45, II, п. 2
козир-дівка § 26, п. 2, 1, а
Козіцький § 104, п. 5, б
Козьолецький § 104, п. 4, б
Козятин § 108
Колвицьке § 109, п. 4, б, б
колгосп § 8, п. 2, д; § 25, п. 3,
б; § 39, п. 1, б; колгоспу § 48,
п. 2, г
колгосп «Дружба» § 38, п. 15, а
колгоспник — колгоспника § 48,
п. 1, а
Коліуєв § 49, п. 2, б; § 109, п. 1, а;
§ 113, п. 2; Коліуєва § 48, п. 1,
д; Коліуєву § 49, п. 2, б
колуєвський § 113, п. 2
колега — колего Іваничук § 53, п. 4,
прим. 3; колего Степане § 53,
п. 4, прим. 2
колезкий асєсор § 38, п. 3, прим. 2
колектів § 50, п. 2; § 89, п. 1; ко-
лектіву § 48, п. 2, б
колений § 84, п. 2, прим. 1, в
колесо — коліс § 55, п. 2; колісьми,
колєсами § 58, п. 2
колі б § 32, п. 2, а
колі б то § 32, п. 2, а
колі-будь § 30, п. 3, в
Колін § 23, п. 4
коли-небудь § 30, п. 3, в
колі-не-колі § 30, п. 3, д
колісь § 33, А, п. 1, г
колихати, колишій, колишеш § 80,
п. 4
колішній § 23, п. 1; § 67, п. 2, б
колібри § 90, п. 5, а, 4; § 100, п. 2
Колізей § 38, п. 21
Колівищина § 38, п. 22
коліно — колінам § 56; коліньми (я
колінами) § 58, п. 2
колір, кольору § 8, п. 2, е, прим.
колиця § 64, п. 1; колицяту § 64,
п. 2; колицята § 65, п. 4
коло § 45, II, п. 1; кіл § 55, п. 2
колѳда — колѳд § 8, п. 3, д, 2
колѳдка § 8, п. 3, д, 2
колѳквіум — колѳквіуму § 48, п. 2,
ж
Кѳло-Михайлівка § 114, п. 3, а
кѳло-михайлівський § 114, п. 3, а

колонія § 86, п. 1, а
колбсса, колбссю, у колбсси § 20, п. 4, а
колоти (парадигма в теперішньому часі) § 80, п. 1; **колоти** § 84, п. 2, прим. 1, в; **колбв, колбла** § 8, п. 3, в
кóлотий § 84, п. 2, прим. 1, в
Кóля § 23, п. 4
команді́р § 22, п. 13; § 45, II, п. 1
комáр § 45, II, п. 1; **комарі́** § 45, II, п. 1
комбайн — **комбайна** § 48, п. 1, е
Комбінáт «Прогрeс» § 38, п. 15, а, прим.
комeта Галлeя § 38, п. 6, прим. 1
комісар § 45, II, п. 1
комісаріáт — **комісаріáту** § 48, п. 2, г
комісія § 89, п. 1
комітет — **комітeту** § 48, п. 2, г
компáнія «Дженeрал мóторс» § 38, п. 17
компóст § 19, п. 1, прим.
компóстний § 19, п. 1, прим.
комп'ютер § 92, п. 1, а
кому́на § 89, п. 1
ковeер § 90, п. 4; § 91, п. 2
коввоір § 22, п. 13
конгрeс § 38, п. 13, прим.
Конгрeс зáхисту култьури § 38, п. 23
кондотьeр § 93, п. 1, а
коничeнько § 22, п. 8
конв'язь § 25, п. 2, б
коногóн § 25, п. 2, б
коно́плі § 66, п. 1, б; § 66, п. 4, а; **конопeль** § 66, п. 2, в; **коно́плями** § 66, п. 5, б
Коно́пницька § 104, п. 5, б
конотáція § 89, п. 2, прим.
Конституційний Суд Укpaїни § 38, п. 13
Конститу́ція Укpaїни § 38, п. 23
Конт § 109, п. 7, е
контр-адміра́л § 26, п. 2, 1, б
контра́ст § 19, п. 1, прим.
контра́стний § 19, п. 1, прим.
контрòльно-вимірювальний § 29, п. 1, в, прим.
контрреволю́ція § 89, п. 2
кóнус — **кóнуса** § 48, п. 1, ж
конферансьe § 93, п. 1, а
конферен́ція § 38, п. 16
конферен́ція Міжнародної асоціáції укpaїнців § 38, п. 16
конфлі́кт — **конфлі́кту** § 48, п. 2, ж
Кóнча-Зáспа, Кóнчі-Зáспи, у Кóнчі-Зáспі § 112, п. 5

Кoнькóв § 104, п. 12, а, 2
кон'юнкту́ра § 92, п. 1, б
Коопeратів «Садівник» § 38, п. 15, а, прим.
Копáйгород § 114, п. 2, в
копáйгородський § 114, п. 2, в
копáльня — **копáлень** § 47, Б, п. 2, в, прим. 1
Копeрник § 104, п. 5, б
Копeт-Дáг § 114, п. 3, в
копiе́чка § 22, п. 7
копiйка — **копiйóк** § 9, п. 1
копiйований § 84, п. 2, прим. 1, г
копiюва́ти § 84, п. 2, прим. 1, г
Корáн § 38, п. 18, прим. 2
Корди́льєри § 90, п. 5, в, 5; § 93, п. 1, а
Корéйська Нарóдно-Демократі́чна Республіка § 38, п. 12
коридóр — **коридóру** § 48, п. 2, в
корі́сний § 19, п. 1
кóристь § 19, п. 1; **кóристю** § 17, п. 3
корифeй § 88
кoрiвкa § 8, п. 3, д, 2
коріння § 22, п. 5; § 50, п. 2
кoрoвa — **кoрiв** § 8, п. 3, д, 2; **на́сти корiв** (і **кoрoви**) § 47, Б, п. 4, а, прим.
Корoлiв § 53, п. 4
Корoлiвство Бeльгiя § 38, п. 12
кoрoль § 38, п. 3, прим. 2
Корoльoв § 104, п. 3, б
Кoрoткeвич § 104, п. 7
кoрoткoзepушoпoдiбний § 29, п. 1, г, прим. 2
кoрoткoшiiй § 67, п. 2, в
Кoрсикa § 90, п. 5, в, 2
кoр'явий § 1, п. 2
кoр'я́к § 113, п. 2, б
кoр'я́цький § 113, п. 2, б
кóсий § 67, п. 1, а
кoсiти — **кoсить, кoсять** § 16, п. 2, г
кoсiтисья — **кoсiтисья** § 16, п. 2, г
кoстoгpи́з § 25, п. 2, б
кoстoпpáв § 25, п. 2, б
Кoстю́шко, Кoстю́шка § 100, п. 2, прим.
Кoстя́тин Багpяноpóдний § 38, п. 26, б
кoтéл, кoтлá § 8, п. 3, д, 1
Кoтeлeвe, Кoтeлeвим § 51, п. 3, б
Кoтeльни́ков § 104, п. 6, в, 4
Кoтeльни́к § 109, п. 4, б, б
кoти́рувaти § 24, п. 3
кoти́ти § 10, п. 1
Кoтлiн — **Кoтлiну** § 48, п. 2, й
Кoтляpéвський § 8, п. 3, д, 7

котрий § 77
котрий-будь § 28, п. 2, б
котрий-небудь § 28, п. 2, б
котрийсь § 33, А, п. 1, г; § 79;
котро́гось, котро́мусь, котри́мсь
§ 79; котра́сь, котре́сь § 33, А,
п. 1, г
Кощице § 109, п. 1, в, прим.
ко́шичок § 22, п. 7
краве́ць — кравче § 53, п. 3; крав-
це́в § 57, п. 1
Кра́вченко § 22, п. 8
Кра́гуеваць § 109, п. 9, б
краєзна́вство § 25, п. 2, в
кра́чок § 22, п. 7
кра́йна § 4, п. 1
край (парадигма) § 46, II; край § 44,
II, а; § 45, II, п. 2; кра́ю § 48,
п. 2, д; § 53, п. 2; кра́єві § 49,
п. 1; у кра́ї § 52, п. 3, а; § 52,
п. 3, а, прим.; у краю́ § 52,
п. 3, а, прим.; кра́ї § 54, п. 2;
§ 60; кра́їв § 55, п. 1; кра́йм
§ 56
кра́йній § 23, п. 1; § 67, п. 2, а
Кра́йній § 104, п. 10
Кра́йня § 104, п. 10
крайовий § 23, п. 7
Кра́ків § 109, п. 7, д
краков'я́к — краков'я́ку § 48,
п. 2, и
крамни́ця — крамни́ць § 16, п. 2, в
Крамне́ць § 38, п. 4
Кра́сне Дру́ге § 114, п. 1, в
Кра́сний Лиман — Кра́сного Лима́-
ну § 48, п. 1, г, прим.
Кра́сні Ворота́ § 38, п. 9
Красново́дськ § 114, п. 2, а
Краснода́рський край § 38, п. 12
красу́ня дівчина § 27, п. 2
Кра́узе § 94
кра́щати § 18, п. 3
кра́яти § 10, п. 1
кре́кінг-проце́с § 26, п. 2, 1, а
Кременчу́к § 108; § 113, п. 2, б
кременчу́цький § 113, п. 2, б
Крива́ва неділя § 38, п. 22
крива́вий § 2, п. 3, а
кривий — криве́ § 2, п. 1
Кривий Ріг § 108; § 112, п. 4, а;
Криво́го Ро́гу § 48, п. 1, г, прим.;
§ 112, п. 4, а
крі́во § 2, п. 1
Кривони́с § 101; § 102, п. 1; § 106,
п. 2, в; Кривоні́са, Кривоні́сові
(Кривоні́су) § 102, п. 1
Крижопі́ль § 108, прим.
крик — кри́ку § 48, п. 2, ж

кри́кнути — кри́кни, кри́кнім(о),
кри́кніть § 81, п. 1, в
крило́ — кри́льми, кри́лами § 58,
п. 2
крини́ця § 2, п. 3, а
Крит § 90, п. 5, в, 4; Кри́ту § 48,
п. 2, й
кри́ти, кри́ю, кри́ють § 80, п. 3,
б, 1
кри́хта § 2, п. 3, б
крича́ти, кричу́, крича́ть § 80, п. 3, а
Кри́чев § 109, п. 4, б, 3
криши́ти § 2, п. 3, б
кри́шка § 2, п. 3, б
кров § 20, п. 4, в; кро́в'ю § 20, п. 4, в;
§ 61, п. 3, б
кρόїти § 10, п. 1
кросівки § 66, п. 1, а
крохма́ле-па́токовий § 29, п. 2, д
круглолі́цій § 68, прим. 2
круглува́тий § 23, п. 8
кругосві́тний § 67, п. 2, а
Крутибороди́ § 114, п. 2, в
крутибороди́вський § 114, п. 2, в
Кру́тиков § 104, п. 6, в, 4
Крути́нське § 109, п. 4, а, 2, прим.
Крути́х § 104, п. 7
крути́ння § 80, п. 6, в
Круторо́гий § 38, п. 4
кру́ча § 45, 1, п. 3; кру́чі § 47, А,
п. 1, б; § 47, А, п. 2; § 47, Б,
п. 1; § 47, Б, п. 4, б; кру́чу § 47,
А, п. 3; кру́чею § 47, А, п. 4; на
кру́чі § 47, А, п. 5; кру́че § 47,
А, п. 6, б; круч § 47, Б, п. 2, а;
кру́чам § 47, Б, п. 3, а; кру́чами
§ 47, Б, п. 5, а; на кру́чах § 47,
Б, п. 6
кру́чений § 80, п. 6, а
крук § 6, п. 2, прим.
Кру́ково § 109, п. 8, прим.
кря́кати § 6, п. 2, прим.
кува́ти, кую́ § 80, п. 3, б, 4, прим.
куди́-будь § 30, п. 3, в
куди́-небудь § 30, п. 3, в
Кужче́нко § 18, п. 1, д
Кузнецо́в § 104, п. 1
Кузне́цьк § 109, п. 9, в
Кузне́цький Міст § 38, п. 9
Кузько́ § 18, п. 1, д
Кузьма́ § 22, п. 10
Кузьми́ч § 22, п. 10
Кузьми́вна § 22, п. 10
Кузьмови́ч § 22, п. 10
Кула́б Сайпаді́т § 38, п. 1, прим. 3
кулеметни́к § 22, п. 1
Кулі́нич § 104, п. 6, в, 4
кулька́ — ку́льок § 47, Б, п. 2, в,
прим. 1

культу́рно-техні́чний § 29, п. 2, б
купі́ць — купи́ці § 54, п. 2
купи́вши § 85, п. 2
купи́ти § 84, п. 2, прим. 1, г; ку-
пи́ць § 85, п. 2; куплю́, купля́ть
§ 80, п. 6, в, прим. 2
купи́ля-проба́ж § 26, п. 2, 1, а
купле́ний § 80, п. 6, в, прим. 2, а;
§ 84, п. 2, прим. 1, г
купува́вши § 85, п. 2
купува́ти — купува́в § 85, п. 2; ку-
пу́й, купу́ймо, купу́йте § 81,
п. 2, а
Кур де Жебелён § 38, п. 1, прим. 1
кур'е́р § 6, п. 2
ку́риво § 22, п. 2
ку́ри § 66, п. 1, а; § 66, п. 1, а,
прим.; § 66, п. 4, в; ку́ре́й § 66,
п. 2, а; § 66, п. 4, в; ку́рям § 66,
п. 3, а; ку́рмі § 47, Б, п. 5, в;
§ 66, п. 5, в
Кури́льські острові́ § 109, п. 4, б, 3
кури́нь § 8, п. 2, е, прим.; ку́ре-
ня́ § 8, п. 2, е, прим.; § 48,
п. 2, в
кура́бз § 7, п. 1, б; § 90, п. 5, а, 2;
§ 92, п. 2, а
ку́рка § 66, п. 1, а, прим.
Ку́рськ § 109, п. 9, в
ку́рча́ (парадигма) § 46, IV; § 64,
пп. 1—5; § 65, пп. 1—6
Ку́гаісі § 109, п. 4, а, 2
ку́тний § 67, п. 2, а
ку́тя § 20, п. 4, д, прим.
Ку́усінен § 99
ку́хня, ку́хонь § 47, Б, п. 2, в,
прим. 1
ку́ций § 67, п. 1, а
кущ — ку́щем § 51, п. 1
куве́т § 92, п. 2, б
Кюв'е́ § 92, п. 2, б
Кюсю́ § 112, п. 7
к'я́нті § 92, п. 1, а
Кя́хта § 109, п. 8, прим.

Л

лавірува́ти § 24, п. 3
Лаври́н, Лаври́на § 103, п. 2, прим. 1
Лавуа́зьє § 93, п. 1, а; § 100, п. 2
Лага́рп § 106, п. 1, г, прим. 2
ла́ден § 67, п. 1, в
ла́дити, ла́джу § 80, п. 6, в, прим. 1
Ла́дога § 113, п. 2, а
ла́дозький § 113, п. 2, а

Ла́зар, Ла́заря § 103, п. 2, прим. 2
ла́зити, ла́жу § 80, п. 6, в, прим. 1
ла́зня — ла́зень § 47, Б, п. 2, в,
прим. 1
Ла-Ма́нш § 86, п. 1, а; § 114,
п. 3, д
ла-ма́ншський § 114, п. 3, д
лама́ти § 10, п. 1
Ламетри́ § 106, п. 1, г, прим. 2;
§ 107, п. 4, в
ландта́г § 38, п. 13, прим.
ланцюжо́к § 17, п. 3
Ла-Пла́та § 114, п. 3, д
ла-пла́тський § 114, п. 3, д
Лас-Ве́гас § 114, п. 3, д
латвіе́ць § 38, п. 1, прим. 6
латиноамери́канець — латиноаме-
ри́канці § 38, п. 1, прим. 6
лати́ський § 113, п. 2, в
лати́ш § 113, п. 2, в
лауреа́т § 94
лауреа́т Державно́ї премо́ї ім. Та-
ра́са Шевче́нка § 38, п. 3, прим. 1
Лафа́рг § 86, п. 1, а
Лафонте́н § 106, п. 1, г, прим. 2
Лебе́дин, Лебе́дину́ § 49, п. 2, б;
Лебе́дином § 51, п. 3, б
Лебе́дине § 53, п. 4
Ле́бідь, Ле́бе́дя, Ле́бе́деві (Ле́бе́дю)
§ 102, п. 1
лев, ле́ва § 8, п. 2, а, прим. 1
Лев, Ле́ва, Льва́, Ле́вові, Льво́ві
§ 103, п. 2, прим. 3
лева́да § 2, п. 1
Лев Толсто́й (селище) § 114, п. 1, г
леге́нда § 86, п. 2
легене́ — леге́нь (і леге́нів) § 47, Б,
п. 2, а
леге́нький-леге́нький § 25, п. 4, а
легкі́й § 18, п. 3; § 18, п. 4, прим. 2
легкоатлетичні́й § 29, п. 1, б
лего́рн § 38, п. 10
ле́гший, ле́гше § 18, п. 3
ле́две-ле́две § 30, п. 3, д
Ле́жнево § 109, п. 1, б
лейб-ме́дик § 26, п. 2, 2
Лейборі́стська па́ртія Великобри-
та́нії § 38, п. 14, б
Лейпци́г § 90, п. 5, в, 3; § 95, п. 1;
§ 113, п. 2, а
лейпци́зький § 113, п. 2, а
Ле-Крезо́ § 38, п. 8, прим. 2
ле́кція § 86, п. 2
леле́ка — леле́к § 8, п. 3, д, 3
лемі́ш § 2, п. 1
Лена́ § 109, п. 1

Леонід Миколайович Іваненко —
Леонідові Миколайовичу Іваненку
§ 49, п. 1, прим.
Леонідово § 109, п. 4, б, 2, прим.
Лепетіський § 113, п. 2, в
Лепетіха § 113, п. 2, в
Лермонтов § 49, п. 2, б; § 104, п. 1;
Лермонтову § 49, п. 2, б
Лесаж § 106, п. 1, г, прим. 2
Лесин — Лесиним § 51, п. 3, а
Лессінг § 86, п. 2
лестоци § 19, п. 1
Лєся Українка (Ларіса Петрівна
Косач) § 38, п. 1; § 106, п. 1, б
летіти § 10, п. 2; § 80, п. 3, а;
лечу § 80, п. 3, а; летять § 80,
п. 3, а; § 85, п. 1
летячі § 85, п. 1
ле Шапельє § 106, п. 1, г
лещата — лещат § 66, п. 2, в
Лесков § 104, п. 2, г
«Лібідь» § 38, п. 20
лиман § 90, п. 5, а, 5, прим. 1; ли-
ману § 48, п. 2, д
Линьов § 7, п. 2
Ліпецьк § 109, п. 4, б, 3
Ліпова Долина § 114, п. 2, е
липоводолінський § 114, п. 2, е
Лисіця § 38, п. 2, б
Лисічка-Сестричка § 26, п. 2, 1, в
Ліска § 38, п. 4
лист, листá § 50, п. 1, прим.; у лис-
ті § 52, п. 3, а
листонóша — листонóш § 47, Б,
п. 4, а
листопад — листопада (листопа-
ду — з іншим значенням) § 48,
п. 1, е
лістя § 45, II, п. 2; лістям § 51,
п. 2
Лісьва § 109, п. 9, а, 2
літи § 20, п. 4, д; § 80, п. 3, б, 1;
лю § 20, п. 4, д; § 80, п. 3, б, 1;
лєш, лє, лємó, лєтє § 20, п. 4,
д; лють § 20, п. 4, д; § 80, п. 3,
б, 1
літися § 20, п. 4, д; ллється § 17,
п. 5; § 20, п. 4, д; § 80, п. 6, в,
прим. 3; ллються § 20, п. 4, д
Лихá § 109, п. 7, а
Лихачов § 104, п. 3, в
ліхо — ліхові § 49, п. 2, а
Лихославль § 109, п. 4, б, 3;
§ 112, п. 1, II; Лихославля, Лихо-
славлем, у Лихославлі § 112,
п. 1, II
Лібкнехт-штрає § 38, п. 8
лібрето § 89, п. 1

лівоберєжжя § 8, п. 3, б, 3
ліворуч § 30, п. 1, е
лівшá § 45, I, п. 3
лід § 8, п. 1, а, 1; льóду § 8, п. 1, а,
1; § 48, п. 2, а; на льóду § 52,
п. 2, б
Лідице § 109, п. 1, в, прим.
лічка, лічок § 9, п. 1, прим.
лїжко § 8, п. 3, а, 2; у лїжку, на
лїжкові § 52, п. 2, а; лїжок § 8,
п. 3, а, 2
лізти § 83
лікар § 17, п. 1; § 45, II, п. 2; м-
каря § 45, II, п. 2; лікарю § 53,
п. 2; лікарі § 54, п. 2; лікарів
§ 57, п. 1
лікар-екóлог § 26, п. 2, 1, б
Лім Хон Ін § 38, п. 1, прим. 3
лінгвістика § 87
лінгвостилістичний — лінгвостиліс-
тичні § 29, п. 1, д
Лінда § 104, п. 5, а
Лінкольн § 86, п. 1, б
ліс § 114, п. 2, а, прим.; лісу § 48,
п. 2, б; лісі § 54, п. 1
Ліс — Ліса § 48, п. 1, а
Лісабон § 90, п. 5, а, 3
лісабонський § 90, п. 5, а, 3
ліска § 18, п. 1, б
Лісна § 109, п. 1, в
Лісова красуня § 38, п. 5
лісовік § 38, п. 2, а, прим. 1
Лісовік § 38, п. 2, б
лісовоз § 8, п. 3, д, б
лісок — ліска § 48, п. 2, д
лісотильно-стругальний § 29, п. 2, б
лісослав § 26, п. 1, а
лісостєп § 26, п. 1, в
лісостєповій § 29, п. 1, а
літ — лєту (льóту) § 48, п. 2, ж
літак — на літаку, на літакові
§ 52, п. 2, а
літати § 10, п. 2
література § 90, п. 5, а, 5
«Літературна Україна» § 38, п. 18
літературно-художній § 29, п. 2, б
літній § 23, п. 1; § 67, п. 2, а
«Літопис Самовидця» § 38, п. 18
Ліфшиц § 104, п. 12, б, прим.
ліщина § 18, п. 1, б
ляний § 20, п. 3
лоб, лóба § 8, п. 2, а, прим. 1
ловелáс § 38, п. 1, прим. 5
ловєць, ловця § 8, п. 3, д, 1
ловіти — ловлю, лóблять § 80, п. 6,
в, прим. 2
логарифм § 88
логічний § 90, п. 5, а, 5

Лодзь § 113, п. 2, а
лодзький § 113, п. 2, а
ложе § 45, II, п. 3
ложечка, ложечок § 9, п. 1, прим.
ложівський § 113, п. 2
Лозова § 112, п. 3; § 113, п. 2; Лозової, Лозовій § 112, п. 3
локаут § 94
Локетек, Локетека, Локетекови § 102, п. 3, прим.
ломити § 10, п. 1; ломлю, ломлять § 80, п. 6, в, прим. 2
Ломниця § 109, п. 9, б
Ломтев § 104, п. 2, в
Лонгфелло § 88; § 100, п. 2
Лондон § 86, п. 1, а; Лондона § 48, п. 1, г
лопата § 1, п. 2
лопух § 1, п. 1
Лос-Анджелес § 38, п. 8, прим. 2; § 114, п. 3, д
Лос-Фрайлес § 38, п. 8, прим. 2
Лось § 104, п. 12, а, 3
Лохвиця, Лохвиці, Лохвицею, у Лохвиці § 112, п. 1, I
Лохвицький повіт § 38, п. 12
лошад § 44, IV, а; § 64, п. 1; лошати § 44, IV, а; § 64, п. 2; лошати § 64, п. 3; лошам § 64, п. 4; лошата § 65, п. 1; лошат § 65, п. 2; лошатам § 65, п. 3; лошатами § 65, п. 5; на лошатах § 65, п. 6
лояльний § 90, п. 4
л-ра (література) § 26, п. 2, 5
Луанг Вічїт Ватакан § 38, п. 1, прим. 3
Лубній, Лубен, Лубнам § 112, п. 2
луб'я — луб'ям § 51, п. 2
Луб'янцев § 104, п. 11
луг — луґу § 48, п. 2, д
Луганськ, Луганська, Луганськом, у Луганську § 112, п. 1, II
Луговаської (Луговська) § 104, п. 9
лужок § 22, п. 12
Лука § 22, п. 10
Лукич § 22, п. 10
Луківна § 22, п. 10
Лук'янов § 104, п. 11
луна § 86, п. 1, а
Лу Сїнь § 106, п. 2, д, прим.
Луховиці § 109, п. 4, б, 6
Луцьк — Луцька § 48, п. 1, г
Лўчин § 104, п. 6, в, I
Львів § 49, п. 2, б; § 108; § 112, п. 1, II; § 113, п. 2; Львова § 112, п. 1, II; Львову § 49, п. 2, б; Львовом, у Львові § 112, п. 1, II;

Львове § 53, п. 4
Львівська площа § 38, п. 9
Львівська середня школа № 1 імені І. Франка § 38, п. 15, а
Львівське збройне повстання 1848 р. § 38, п. 22
львівський § 113, п. 12
Львівський обласний відділ охорони здоров'я § 38, п. 14, а
Львівський палац одруження § 38, п. 15, в
львів'янин — львів'яни § 38, п. 1, прим. 6; § 54, п. 1, прим.
Льгов § 109, п. 9, а, 2
Льодове побойще § 38, п. 22
льон § 7, п. 2; § 16, п. 1, б
льон-довгунець § 27, п. 4
Любек § 86, п. 1, б
любї-менє § 26, п. 2, 4
любитель § 22, п. 4
любїти — люблю, люблять § 80, п. 6, в, прим. 2
Любляна § 86, п. 1, б
люблячи § 80, п. 6, в, прим. 2, в
любоб'ю § 44, III; любобі § 61, п. 1; любоб'ю § 61, п. 3, б; любобє § 61, п. 5
Любобв (парадигма) § 103, п. 3
люд § 18, п. 2, в
Людвіг — Людвігу § 53, п. 1
Людвіг ван Бетховен § 106, п. 1, г
люди § 5, п. 2; § 66, п. 1, а; § 66, п. 1, а, прим.; людєй § 66, п. 2, а; § 66, п. 4, б; людям § 66, п. 3, а; людьмі § 66, п. 5, в
людїна § 66, п. 1, а, прим.
людїно-день § 26, п. 1, в; § 26, п. 2, I, в
людство § 18, п. 2, в
людський § 18, п. 2, в
людськість § 16, п. 2, а, I
Люксембург § 87; § 113, п. 2, а
люксембурзький § 113, п. 2, а
Лютер § 86, п. 1, б
лютий, лютого, в лютому § 68, прим. I
Лютнєва революція § 38, п. 22
лягтї § 80, п. 9, прим. 1; § 81, п. 2, в, прим. 2; лїг § 80, п. 9, прим. 1; лїжу § 80, п. 8, б, 2; § 81, п. 2, в, прим. 2; лїж, лїжмо, лїжте § 81, п. 2, в, прим. 2
ляпас — ляпасу § 48, п. 2, ж
ляпіс § 86, п. 1, б
Ляпунов § 104, п. 12, а, 3, прим.

М

м — метр § 40
мавзолєй § 94

Мавка § 38, п. 2, б.
мавлячий § 6, п. 1, прим.
Мавеританія § 90, п. 5, в, 4
магазин § 14; *магазину* § 48, п. 2, в
МАГАТЕ § 41, п. 5
магістраль § 86, п. 1, б; § 93, п. 1, в; *магістралі*, *магістраллю* § 100, п. 1, III
магнітолог-астроном § 26, п. 2, 1, б
Магомёт § 87
мадера § 38, п. 10
мадонна § 89, п. 1
Мадрид § 90, п. 5, в, 4
мадляр § 93, п. 2
мажор — *мажору* § 48, п. 2, ж
мазь, *мазю* § 20, п. 4, в
маївка § 22, п. 11
Майборода, *Майбороди*, *Майборода*, *Майбороду* § 102, п. 1
майбутній § 23, п. 1; § 67, п. 2, а
майдан — *майдану* § 48, п. 2, д
майдан Незалежності § 38, п. 9
майданчик — *майданчика* § 48, п. 2, д
Майкл Голд § 86, п. 1, а
Майнгоф § 95, п. 2
майстер § 23, п. 7; § 44, II, а; § 45, II, п. 1; *майстрові* § 49, п. 1; *майстром* § 51, п. 1
майстерний § 67, п. 1, а
майстрів, *майстрова*, *майстрове* § 23, п. 7
Майське § 109, п. 7, а
майя § 90, п. 4
Макар, *Макара* § 103, п. 2, прим. 2
макінтош § 38, п. 1, прим. 5
Мак-Клюр § 106, п. 1, г, прим. 1
Мак-Магон § 106, п. 1, г, прим. 1
максім § 38, п. 1, прим. 5
максі-спідниця § 26, п. 2, 2
Малашка § 18, п. 1, д, прим.
Малашин § 18, п. 1, д, прим.
Маленький Вовк § 106, п. 1, а
малесенький § 2, п. 2, б; § 16, п. 2, а, 2
Малицин § 104, п. 7
Малишев § 8, п. 3, д, 4
малишевський § 8, п. 3, д, 4
мало-помалу § 25, п. 4, б
Малоярославець § 114, п. 2, а
мальований § 24, п. 1; § 84, п. 2, прим. 1, г
малювання § 24, п. 1
малювати § 24, п. 1; § 84, п. 2, прим. 1, г
малюнок — *малюнка* § 48, п. 1, в
малляр — *малляре* § 53, п. 3
маллярія § 93, п. 2

манна § 89, п. 1
манний § 89, п. 1
манто § 100, п. 2
манускрипт — *манускрипту* § 48, п. 2, і
Мао Цзедун § 38, п. 1, прим. 2; § 107, п. 2
маоцзедунівський § 107, п. 2
марево § 22, п. 2
Марічка § 22, п. 7
Марїн § 23, п. 4; § 67, п. 1, б; *Марїн лист* § 38, п. 26, а
Маріуполь § 108, прим.
Марія § 23, п. 4; *Маріє* § 47, А, п. 6, б
Марія-Антуанетта § 106, п. 3, а
Марія Василівна (Андріївна, Іллівна) (парадигма) § 103, п. 3; *Маріє Василівно* § 47, А, п. 6, в, прим.; § 53, п. 4, прим. 4
Марія Сеник — *Марії Сеник* § 102, п. 4
Марія-Тереза § 38, п. 1
Мар'їно § 109, п. 4, а, 2; § 109, п. 7, б
марка § 8, п. 2, а, прим. 2; § 47, Б, п. 2, в, прим. 1; *марок* § 8, п. 2, а, прим. 2; § 47, Б, п. 2, в, прим. 1
Марко Вовчок (Марія Олександрівна Вілінська) § 38, п. 1; § 106, п. 1, б; § 107, п. 4, а
Марк Порцій Катон § 106, п. 1, в
Марк Твен § 107, п. 4, а, прим.
марк-твенівський § 107, п. 4, а, прим.
маркшейдер § 95, п. 1
марокканець § 89, п. 3, прим.
Марокко § 89, п. 3; § 89, п. 3, прим.; § 112, п. 7
Марс § 38, п. 6
марсельєза § 93, п. 1, а
Мартін-Лютер § 106, п. 3, а
Марусин § 23, п. 4
Маруся § 23, п. 4
маршрувати § 24, п. 3
Масарик § 104, п. 7
масло § 19, п. 3
масний § 19, п. 3
Масниця § 38, п. 22
масово-політичний § 29, п. 2, б
мастільник § 22, п. 3
Матвеев § 104, п. 2, в
математика § 90, п. 5, в, 1
математичний § 23, п. 3
матеріал § 90, п. 5, а, 2
матерній § 23, п. 1
мати (парадигма) § 63; *мати* § 44, III; *матір* § 20, п. 4, в; *матір'ю*

- § 6, п. 2; § 20, п. 4, в; § 61, п. 3, б
 матриця — *мáтриць* § 16, п. 2, в
 матуся — *мáтуся* § 47, А, п. 6, в
 Махачкалá § 112, п. 1, І; § 114, п. 3, в; *Махачкалі, у Махачкалі* § 112, п. 1, І
 Мацёв § 104, п. 2, в
 машина § 44, І; § 45, І, п. 1; *маши́ни* § 47, А, п. 1, а; § 47, Б, п. 1; § 47, Б, п. 4, б; *маши́ні* § 47, А, п. 2; *маши́ну* § 47, А, п. 3; *маши́ною* § 47, А, п. 4; *на маши́ні* § 47, А, п. 5; *маши́н* § 47, Б, п. 2, а; *маши́наж* § 47, Б, п. 3, а; *маши́нами* § 47, Б, п. 5, а; *на маши́нах* § 47, Б, п. 6
 машинобудівний § 29, п. 1, в
 Маякóвський § 104, п. 9
 мед — *ме́ду* § 48, п. 2, а
 меда́ль — *меда́ль «За бойові заслуги», меда́ль «За визволення Варшави», меда́ль «За відвагу», меда́ль «Партиза́нові Вітчизняної війни»* § 38, п. 24
 Медве́дев § 104, п. 2, в
 ме́дзліс § 38, п. 13, прим.
 ме́дик § 22, п. 1, прим.
 ме́дінститут § 25, п. 3, б; § 39, п. 1, б
 ме́док — *ме́дку* § 48, п. 2, а
 ме́жа § 45, І, п. 3; *межі* § 47, А, п. 1, б; § 47, А, п. 1, б, прим.; § 47, А, п. 2; *ме́жу* § 47, А, п. 3; *ме́жею* § 47, А, п. 4; *на ме́жі* § 47, А, п. 5; *ме́жі* § 47, А, п. 1, б, прим.; § 47, Б, п. 1; § 47, Б, п. 4, б; *ме́ж* § 8, п. 3, д, 3; § 47, Б, п. 2, а; *ме́жам* § 47, Б, п. 3, а; *ме́жами* § 47, Б, п. 5, а; *на ме́жах* § 47, Б, п. 6
 мезоні́н — *мезоні́ну* § 48, п. 2, в
 Ме́кка § 113, п. 2, б
 ме́кський § 113, п. 2, б
 Ме́ксика § 90, п. 5, в, 2
 Мелáшка § 23, п. 4, прим.
 Мелáщин § 23, п. 4, прим.
 ме́лений § 84, п. 2, прим. 1, в
 ме́ливо § 22, п. 2
 Меліто́поль § 108, прим.
 Менделéев § 104, п. 2, в
 ме́нтор § 38, п. 1, прим. 5
 ме́нш вередлі́вий § 69, п. 1, б
 ме́нший § 17, п. 2
 ме́ншість — *ме́ншості* § 9, п. 2, а
 ме́ню § 100, п. 2
 Ме́редіт § 97
 ме́реживо § 22, п. 2
мереф'я́нський § 6, п. 1
мерсі § 90, п. 5, а, 4
ме́тал § 93, п. 1, в
металу́ргія § 86, п. 1, а
ме́тодика § 90, п. 5, в, 1
ме́тр — *ме́тра* § 48, п. 1, е; *ме́трів* § 55, п. 1
ме́тро § 100, п. 2
 метрополіте́н — *метрополіте́ну* § 48, п. 2, в
меха́нік § 22, п. 1, прим.
меха́ніко-математи́чний § 29, п. 2, в
меце́нат § 38, п. 1, прим. 5
Мечисла́в § 104, п. 1; § 106, п. 2, г
Месте́чкін § 104, п. 2, г
Мики́та § 45, І, п. 1
Мики́тович § 22, п. 10
Мики́льська Слобідка § 38, п. 8, прим. 1
Мико́ла (парадигма) § 103, п. 1; *Микб́ла* § 22, п. 10; § 45, І, п. 1
Микола́енко § 101
Микола́їв § 108
Микола́ївна § 22, п. 10
Микола́йович § 22, п. 10
Мико́лівна § 22, п. 10
Мико́лович § 22, п. 10
Миле́тич § 104, п. 5
мі́ля § 90, п. 5, а, 5, прим. 1
ми́мово́лі § 30, п. 1, е
ми́моїздо́м § 30, п. 1, е
ми́мохі́дь § 30, п. 1, е
ми́мохі́ть § 30, п. 1, е
ми́ну́лий § 2, п. 1
Ми́ньківський § 8, п. 3, д, 7
Ми́ргород — Ми́ргоро́да § 48, п. 1, г
Ми́ро́нов § 104, п. 6, в, 2
ми́рт § 90, п. 5, а, 5, прим. 1
ми́с § 38, п. 8
ми́с Де́жньо́ва § 109, п. 2, б
ми́с До́брої На́ді § 110
ми́ска — *ми́со́к* § 47, Б, п. 2, в, прим. 1
ми́с Капіта́на Дже́ральда § 38, п. 8, прим. 1
ми́сль § 19, п. 3
ми́с Рум'я́нцева § 109, п. 1, б
ми́ти, ми́ю, ми́ють § 80, ж. 3, б, 1
ми́тий § 84, п. 2, б
Ми́тиці § 109, п. 4, б, 6
ми́тра § 90, п. 5, а, 5, прим. 2
ми́трополі́т § 90, п. 5, а, 5, прим. 2
Ми́трофа́нов § 104, п. 6, в, 2
ми́ть, ми́ття § 20, п. 4, в
Ми́хаї́лівно § 47, А, п. 6, а
Ми́хаї́ло Ба́лій — Ми́хаї́лові Ба́лі́ві § 102, п. 4
Ми́хаї́ловське § 109, п. 4, б, 2

Михайло-Коцюбінське (село) § 114, п. 1, г; § 114, п. 3, б
михайло-коцюбінський § 114, п. 3, б
Михалкове, Михалковим § 51, п. 3, б
Михальченко § 17, п. 6
Михальчук § 17, п. 6
міша — *мишей* § 47, Б, п. 2, б
Мішкін § 104, п. 6, в, 2
мишурино-різкий § 114, п. 3, е
Мишурин Ріг § 114, п. 3, е
миш'як § 92, п. 1, а
міграція § 87; § 89, п. 2
міши § 8, п. 1, а, 7
мідь § 16, п. 1, а; *міддю* § 61, п. 3, а
міжгір'я § 6, п. 2; *міжгір'їв* § 55, п. 1
міжконтинентальний § 21, п. 2
Міжнародна асоціація українців § 38, п. 14, в
Міжнародний жіночий день § 38, п. 22
Міжнародний комітет Червоного Хреста § 38, п. 11
міжпланетний § 21, п. 2
мій, моя, моє (парадигма) § 75; *мій, мого* § 8, п. 1, а, 1; *мої* § 4, п. 1
Міклошич § 104, п. 5, б
мільйон § 7, п. 1, б; § 70, п. 11; *мільйона* § 48, п. 1, е
мільйонний § 23, п. 1; § 71, п. 1
мільярд § 70, п. 11; § 93, п. 1, а; *мільярда* § 48, п. 1, е
Мінеральні Води, Мінеральних Вод § 112, п. 4, а
мінімум — *мінімуму* § 48, п. 2, ж
Міністерство культури України § 38, п. 14
Міністерство освіти України § 38, п. 14
міністр § 38, п. 3, прим. 1
Міністр освіти України § 38, п. 3, прим. 3
міні-футбол § 26, п. 2, 2
Міносвіти § 25, п. 4, а
міраж — *міражу* § 48, п. 2, ж
мірошник § 18, п. 4
мірра § 89, п. 1
місиво § 22, п. 2
Міссісіпі § 90, п. 5, а, 3
Міссурі § 89, п. 3
міст § 8, п. 3, а, 3; § 38, п. 9; § 50, п. 2; *мосту* (і *моста*) § 48, п. 2, в; *мосте* § 53, п. 3

місто (парадигма) § 46, II; *місто* § 44, II, б; § 45, II, п. 1; § 50, п. 2; *міста* § 48, п. 1, а; *місту, містові* § 49, п. 2, а; *містом* § 51, п. 1; *у місті* § 52, п. 3, б; *по місту, по місті* § 52, п. 3, б, прим.; *міста* § 54, п. 3; § 57, п. 2; *містам* § 56; *містами* § 58, п. 1
місток — *містка* § 8, п. 3, а, 3
місто Київ § 27, п. 1
місточок § 8, п. 3, а, 3
місце (парадигма) § 46, II; *місце* § 45, II, п. 2; § 50, п. 2; *місцем* § 51, п. 1; *місць* § 16, п. 2, в; § 55, п. 2; *місям* § 56; *місями* § 58, п. 1; *на місяях* § 59
міськрада § 20, п. 1, б; § 25, п. 4, а
місяцехід § 8, п. 3, д, 6
місяць § 18, п. 4; § 38, п. 6, прим. 2; *місяця* § 48, п. 1, б, 6; *місяцю* § 53, п. 2; *на місяці* § 52, п. 3, а
місячний § 18, п. 4
місячник — *у місячнику* § 52, п. 2, а
мітла § 2, п. 2, в; *мітел* § 2, п. 2, в; § 47, Б, п. 2, в, прим. 1
міф § 88; *міфу* § 48, п. 2, з
міхонша § 45, I, п. 3
Мицкевич § 104, п. 1; § 104, п. 5, а
міць § 20, п. 4, в; § 44, III; *моці* § 61, п. 1; *міццю* § 20, п. 4, в; § 61, п. 3, а
Мічатека § 104, п. 1; § 104, п. 5, а
Мічиган — *Мічигану* § 48, п. 2, й
Мічурин § 104, п. 6, а
мічуринець § 38, п. 1, прим. 5
мішати, мішаю, мішають § 80, п. 3, б, 3
мішечок § 22, п. 7
мішок — *у мішку* § 52, п. 2, а
Мйодович § 104, п. 4, а
млн — *млина* § 48, п. 2, в
мм — *міліметр* § 40
мобілізуючий § 84, п. 1, а
мовби § 32, п. 1
мовно-літературний § 29, п. 2, б
мовностильовий § 29, п. 1, б
мовознавець § 22, п. 4
Моцільв § 113, п. 2
могилівський § 113, п. 2
могті § 8, п. 1, а, 7; § 10, п. 1; § 80, п. 4; *можу* § 8, п. 1, а, 7; § 80, п. 4; *можеш* § 80, п. 4; *міг, могла* § 8, п. 1, а, 7
могутній § 14; § 67, п. 2, а
модернізм § 22, п. 13
модний § 67, п. 1, а

модус — модусу § 48, п. 2, ж
мозаїка § 90, п. 5, б
моя — мою § 48, п. 2, в
молекула § 86, п. 1, а
молодіцтво § 18, п. 2, а
молодєць § 18, п. 2, а; молодче § 53,
п. 3
молодєцький § 18, п. 2, а
молодий § 67, п. 1, а; молодбі § 9,
п. 2, в
молодіця — молодіць § 47, Б, п. 4, а
молодість, молодістю § 20, п. 4, в
молодь, молоддю § 20, п. 4, в
молоти § 84, п. 2, прим. 1, в; мо-
лов, молбла § 8, п. 3, в
молотий § 84, п. 2, прим. 1, в
молотіти § 18, п. 4, прим. 2
молотьба § 16, п. 1, а; § 18, п. 4,
прим. 2
Мблех § 38, п. 2, а
мблх війні § 38, п. 2, а, прим. 2
молочай — молочаю § 48, п. 2, б
Молбчний Шлях § 38, п. 6
молбчно-блїий § 29, п. 2, е
Мольєр § 93, п. 1, а
момєнт — моменту § 48, п. 2, ж
монастїр § 1, п. 2
монблка, монблці § 16, п. 2, б,
прим.
монпансє § 93, п. 1, а
Монтевідєо § 90, п. 5, а, 3
Монтеск'є § 92, п. 1, а
моргнути — морєні, морєнім(о),
морєніть § 81, п. 1, в
морє § 38, п. 8; § 44, II, б; § 45, II,
п. 2; § 50, п. 2; § 114, п. 2, а,
прим.; моря § 48, п. 1, а; морем
§ 51, п. 1; моря § 54, п. 3; § 57,
п. 2; § 60; морє § 55, п. 1; § 55,
п. 2; морям § 56
морє Лантевих § 109, п. 1, б
морє § 8, п. 2, в
Морїц § 104, п. 12, б, прим.
мороз § 8, п. 2, в; морозу § 48, п. 2, е
Мороз — Мороза § 48, п. 1, а; § 50,
п. 1
морбзиво § 22, п. 2
морбка — морок § 8, п. 3, д, 2
морбчатися — не морбчєся § 18, п. 4,
прим. 1
мбрщити — морщ, мбрщте § 81,
п. 2, б
мбрщитися — не мбрщєся § 18, п. 4,
прим. 1
Москвā, Москві, Москвбю, у Москві
§ 112, п. 1, I
Москвā-рікā § 27, п. 1; § 29, п. 2,
а, прим.; § 38, п. 8

москворїцький § 29, п. 2, а, прим.
мотбк, моткā § 8, п. 3, д, 1
мотбр — мотбра § 48, п. 1, е
Мбтра (парадигма) § 103, п. 1
мбтто § 89, п. 1
мбтўзєя, у мбтўзєі § 20, п. 4, а
мох, мбху § 8, п. 2, а, прим. 1
мрїя — мрїї § 47, А, п. 1, б; § 47, Б,
п. 4, б; мрїє § 47, А, п. 6, б; мрї-
єми § 47, Б, п. 5, б
«Мрїя» § 38, п. 20
мўжній § 23, п. 1; § 67, п. 2, а
мўза § 38, п. 2, а, прим. 1
Музєїний провўлок § 38, п. 9
муллā § 89, п. 1
Муравїбво § 109, п. 8
муркотāти, муркбчу, муркбчутє
§ 80, п. 3, б, 8
муркотїти § 80, п. 3, а
Мўромцев § 104, п. 2, в
Мўрсїя § 90, п. 5, а, 2
Мусївський колбсп ім. Т. Г. Шев-
чєнка § 38, п. 12
Мўсорєський § 104, п. 9
мўха, мўсі § 47, А, п. 5, прим.
Муїбн-Кум § 38, п. 8, прим. 3
Мўллер § 89, п. 3; § 92, п. 2, б
Мўнхєн § 38, п. 8, прим. 4
мўрїд § 92, п. 2, б
м'єсо § 6, п. 1
м'єсо-вовнїний § 29, п. 2, д
м'єсозаготївєльний § 29, п. 1, а
м'єсо-молбчний § 29, п. 2, д
м'єти § 84, п. 2, прим. 1, а
м'єтий § 84, п. 2, прим. 1, а
М'єтлєв § 104, п. 2, в

Н

набāгато § 30, п. 1, а
на багато § 30, п. 1, а, прим.
нāбережна Лєйтєнāнта Шмїдта
§ 38, п. 8, прим. 1
Нāбережні Човні § 109, п. 7, в
на бїгў § 30, п. 2, а
нāбїк § 30, п. 1, б
нāбїр § 30, п. 1, б
на бїс § 30, п. 2, а
нāбрїхувати § 10, п. 2
на вагў § 30, п. 2, а
навєрх § 30, п. 1, б
навєрхў § 30, п. 1, б
навєснї § 30, п. 1, б; § 30, п. 2, а
на вєснў § 30, п. 2, а
навздбгїн § 30, п. 1, е

на́взнак § 30, п. 1, е
на ви́бір § 30, п. 2, а
наві́ворот § 30, п. 1, б
на видно́ті § 30, п. 2, а
наві́літ § 30, п. 1, б
наві́слий § 84, п. 1, б
наві́дліг § 30, п. 1, б
на відмінно § 30, п. 2, а
наві́дріз § 30, п. 1, б
на відча́й § 30, п. 2, а
наві́к § 30, п. 1, б
наві́ки § 30, п. 1, б
на віку́ § 30, п. 2, а
наві́ч § 30, п. 1, б
наві́чно § 30, п. 1, а
наві́що § 30, п. 1, д
наві́дьо́к § 30, п. 1, е
наво́коло § 31, п. 1, а
навро́гуй § 30, п. 1, е
наво́кля́чки § 30, п. 1, е
наво́манн́я § 20, п. 4, г
наво́місне § 19, п. 3; § 30, п. 1, е
наво́пакі́ § 30, п. 1, е
наво́перейми́ § 30, п. 1, е
наво́прісядки́ § 30, п. 1, е
наво́проте́ць § 30, п. 1, е
наво́ряд § 30, п. 1, е
наво́скáч § 30, п. 1, е
наво́скі́с § 30, п. 1, е
наво́ско́сі § 30, п. 1, е
наво́спрiвжжи́ § 30, п. 1, е
наво́стiж § 30, п. 1, е
наво́тікача́ § 30, п. 1, е
наво́чальний § 29, п. 2, б; § 67, п. 1, а
наво́чально-виховний § 29, п. 2, б
Нага́ева б́ухта § 38, п. 8
на га́мiз § 30, п. 2, а
Нагаса́кі § 90, п. 5, а, 3
нагі́рний § 67, п. 1, а
нагі́р'я — *нагі́р'їв* § 55, п. 1
на го́лову § 30, п. 2, а
на-гора́ § 30, п. 1, б
нагоро́да — *нагоро́д* § 8, п. 3, д, 2
наго́ру § 30, п. 1, б
нада́лі § 30, п. 1, а
наде́вiр § 30, п. 1, б
наде́вe § 30, п. 1, г
наде́вiрi § 30, п. 1, б
наде́голь § 30, п. 1, б
Наддні́пряни́щина § 38, п. 12, прим.
на́дзеле́нь § 30, п. 1, б
на дво́ § 30, п. 2, а
наді́я (парадигма) § 46, I; *наді́я* § 45, I, п. 2; *наді́ї* § 47, А, п. 1, б; § 47, А, п. 2; § 47, Б, п. 1; *надію́* § 47, А, п. 3; *наді́єю* § 47, А, п. 4.; *у наді́ї* § 47, А, п. 5; *наді́ї*

§ 47, Б, п. 2, а; *наді́ям* § 47, Б, п. 3, б
Наді́я *Балі́й* — *Наді́ї* *Балі́й* § 102, п. 4
наді́мір § 30, п. 1, б
наді́міру § 30, п. 1, б
на до́бра́ніч § 30, п. 1, а, прим.
надо́вго § 30, п. 1, а
на дозві́ллі § 30, п. 2, а
надо́поту́жний § 21, п. 2
надо́ сі́лу § 30, п. 2, а
на жа́ль § 30, п. 2, а
наза́вжди́ § 30, п. 1, а
на за́втра § 30, п. 1, а, прим.
наза́д § 30, п. 1, б
наза́хва́т § 30, п. 1, б
на́зва — *назв* § 47, Б, п. 2, а
наздога́д § 30, п. 1, б
наздога́н § 30, п. 1, е
на зло́ § 30, п. 2, а
назво́сім § 30, п. 1, а
на зразо́к § 30, п. 2, а
назу́стрі́ч § 30, п. 1, б
наі́зний § 4, п. 4; § 90, п. 5, б
наі́здом § 30, п. 1, б
наі́стися — *наі́вся*, *наі́всь* § 33, А, п. 1, в
наі́бiльш зру́чний § 69, п. 2, б
наі́бiльший § 69, п. 2, а
наі́бiльш стійкий — *наі́бiльш стійка́* § 69, п. 2, б
наі́кра́ший — *наі́кра́ща* § 69, п. 2, а
наі́ме́ння § 8, п. 3, г
наі́менший — *наі́ме́ние* § 69, п. 2, а
наі́ме́нш при́ємний — *наі́ме́нш при́є́мне* § 69, п. 2, б
налеті́вши § 85, п. 2
налеті́ти — *налеті́в* § 85, п. 2
налі́ти — *налію́* § 20, п. 4, д
на льо́ту § 30, п. 2, а
На́льчик § 109, п. 4, б, 1
нама́люва́ти, *нама́люю*, *нама́люють* § 80, п. 3, б, 4
на ми́ть § 30, п. 2, а
намі́чуваний § 84, п. 2, а
на́морозь § 16, п. 1, а
нані́з § 30, п. 1, б
нані́зу § 30, п. 1, б
на ні́щo § 30, п. 2, а
на о́ко § 30, п. 2, а
наб́сліп § 30, п. 1, е
нао́ста́нку § 30, п. 1, б
нао́ста́нок § 30, п. 1, б
напа́м'ять § 30, п. 1, б
напе́вне § 30, п. 1, в
напере́бiй § 30, п. 1, б
напере́вази́ § 30, п. 1, б
напере́д § 30, п. 1, б

- напередодні* § 31, п. 1, а
наперекір § 30, п. 1, б
напереріз § 30, п. 1, б
написати — напишу § 80, п. 8,
 б, 1
напівавтомат § 26, п. 1, е
напівдорозі § 30, п. 1, б
напівоберт § 26, п. 1, е
напідп'ітку § 30, п. 1, б
напоготові § 30, п. 1, е
напоказ § 30, п. 1, б
наполовіну § 30, п. 1, б
на порўки § 30, п. 2, а
на потім § 30, п. 1, а, прим.
напóхвати § 30, п. 1, б
напочáтку § 30, п. 1, б
напр. — наприклад § 40
наприкінці § 31, п. 1, а
наприклад § 30, п. 1, б
напрóвесні § 30, п. 1, б
напролом § 30, п. 1, б
напропáле § 30, п. 1, б
напрóти § 31, п. 1, б
на прощáння § 30, п. 2, а
напруға § 80, п. 6, в, прим. 1
напруження § 22, п. 5; § 80, п. 6, в,
 прим. 1
напружуватися — напружуюсь § 80,
 п. 6, в, прим. 1
на радість § 30, п. 2, а
на радошáх § 30, п. 2, а
нараз § 30, п. 1, б
наректі § 10, п. 2
нареши́ти § 30, п. 1, б
на́рис — на́рису § 48, п. 2, з
на́ривні § 30, п. 1, б; § 30, п. 1, в
на́різно § 30, п. 1, в
на́ріка́ти § 10, п. 2
наро́д § 8, п. 3, д, 7; § 50, п. 2
Народна палáта Республіки Індії
 § 38, п. 13
наро́дний § 8, п. 3, д, 7; § 67, п. 1, а
наро́дний арти́ст Украї́ни § 38, п. 3,
 прим. 1
Наро́дний рух Украї́ни § 38,
 п. 14, в
наро́дно-визво́льний § 29, п. 2, б
наро́дногоспода́рський § 29, п. 1, б
наро́днопоети́чний § 29, п. 1, б
наро́зхва́т § 30, п. 1, б
на ру́ку § 30, п. 2, а
На́р'ян-Ма́р § 114, п. 3, в
на самоті § 30, п. 2, а
наса́мперед § 30, п. 1, е
на світа́нку § 30, п. 2, а
Насе́дкін § 104, п. 2, г
наси́лу § 30, п. 1, б
наси́ння § 22, п. 5
на скаку́ § 30, п. 2, а
на́скоком § 30, п. 1, б
на́скризь § 30, п. 1, а
на сла́ву § 30, п. 2, а
на сло́во § 30, п. 2, а
на смі́х § 30, п. 2, а
на со́вість § 30, п. 2, а
на со́ром § 30, п. 2, а
наспі́д § 30, п. 1, б
на́спіх § 30, п. 1, б
наспо́ді § 30, п. 1, б
наспра́вді § 30, п. 1, а
насторо́жі § 30, п. 1, б
Ната́лка, Ната́лці § 16, п. 2, б,
 прим.
Ната́лчин § 16, п. 2, б, прим.
Ната́ля (парадигма) § 103, п. 1
на́троє § 30, п. 1, г
натхну́ти § 18, п. 4, прим. 2
натисце́рце § 30, п. 1, е
«Нау́ка і суспі́льство» § 38, п. 18
науко́во-техні́чний § 29, п. 2, б
на у́ра § 30, п. 1, а, прим.
*нафтохі́мічна компа́нія «Окси́де-
 нталь петрòлеуж корпорейшн»*
 § 38, п. 17
на́хил — на́хилові § 49, п. 1
Нахі́чевань § 109, п. 9, а, 3
на ходу́ § 30, п. 2, а
Нацба́нк § 25, п. 4, а
Націо́нальна гва́рдія § 38, п. 13
націо́нальний — націо́нальні збо́ри
 § 38, п. 13, прим.
Націо́нальний ба́нк Украї́ни § 38, п. 14
на́чеб § 32, п. 1
на́чебто § 32, п. 1
наче́тверо § 30, п. 1, г
наш § 75; *нашого, нашо́ї, нашо́ю* § 9,
 п. 2, в
нашвидку́ § 30, п. 1, в
нашвидку́рчу́ § 30, п. 1, е
на шко́ду § 30, п. 2, а
на щáстя § 30, п. 2, а
на́що § 30, п. 1, д
наля́в § 30, п. 1, б
Нгуе́н Ко́нг Хоа́н § 106, п. 1, е
*н. е. — нашо́ї е́ри, до н. е. — до на́-
 шо́ї е́ри* § 40
неабі́хто § 33, А, п. 1, е
неабі́який § 33, А, п. 1, е
небалакучи́й § 33, А, п. 1, е
Нева́ § 109, п. 1
невблагáнний § 20, п. 2, б; § 23, п. 2
невважа́ючи на... § 33, А, п. 1, е
невважа́ючи на те що § 32, п.
 2, б
невгасі́мий § 33, А, п. 1, д

невдалий § 33, А, п. 1, е
невдовзі § 33, А, п. 1, д
нездогад § 33, А, п. 1, е
невеселий § 33, А, п. 1, е
невже § 33, А, п. 1, е
невійнно § 33, А, п. 1, д
не від того § 33, А, п. 2, ж
невільник § 33, А, п. 1, д
невміння § 33, А, п. 1, е
неволити § 33, А, п. 1, д
неволя § 33, А, п. 1, е
невпам'ятку § 33, А, п. 1, е
невпійнний § 33, А, п. 1, д
невпійнно § 33, А, п. 1, д
Неврлий § 104, п. 10
неврожай § 33, А, п. 1, е
невсипущий § 33, А, п. 1, д
невтямки § 30, п. 1, а; § 33, А,
п. 1, е
невчаний § 33, А, п. 1, е
негадаю § 33, А, п. 1, е
негайний § 33, А, п. 1, д
негарзд § 30, п. 1, а
негода § 33, А, п. 1, д
Негоріле § 109, п. 1, в
недавній § 67, п. 2, а
недалеко § 33, А, п. 1, е
недарма § 33, А, п. 1, е
Недич § 104, п. 1
недобачати § 33, А, п. 1, е
недобиток § 33, А, п. 1, е
недобрий § 33, А, п. 1, е
недовиконаний § 33, А, п. 1, е
недовиконувати § 33, А, п. 1, е
недодержаний § 33, А, п. 1, е
недодержати § 33, А, п. 1, е
недозволений § 20, п. 2, б
недозрілий § 33, А, п. 1, е
недоїдати § 33, А, п. 1, е
недоїдок § 33, А, п. 1, е
недоказаний § 33, А, п. 1, е
недоказувати § 33, А, п. 1, е
недокрів'я § 33, А, п. 1, е
недолік § 33, А, п. 1, е
недоліток § 33, А, п. 1, е
недолюблювати § 33, А, п. 1, е
недоля § 33, А, п. 1, е
недооцінений § 33, А, п. 1, е
недооцінювати § 33, А, п. 1, е
недописаний § 33, А, п. 1, е
недоплатити § 33, А, п. 1, е
недорід § 33, А, п. 1, е
недорічка § 45, І, п. 1
недороблий § 33, А, п. 1, е
не досить § 33, А, п. 2, ж
недостача § 33, А, п. 1, е
недосяжність § 33, А, п. 1, е
недотіпа § 33, А, п. 1, е

недоторканий § 20, п. 2, б
недоторканість § 33, А, п. 1, е
недобук § 33, А, п. 1, е
недочувати § 33, А, п. 1, е
недочутий § 33, А, п. 1, е
недуга § 33, А, п. 1, д
не дуже § 33, А, п. 2, ж
недурно § 33, А, п. 1, е
не-Європа § 33, А, п. 3, в
Невдлий § 104, п. 10
нежити § 33, А, п. 1, д
незабаром § 33, А, п. 1, д
незабутній § 23, п. 1; § 67, п. 2, а
незакінчений — незакінчена праця
§ 33, А, п. 1, ж
незбагненний § 33, А, п. 1, е
незважаючи на... § 33, А, п. 1, е
незважаючи на те що § 32, п. 2, б
нездоланий § 20, п. 2, в, прим.
нездоланий § 20, п. 2, в, прим.;
§ 23, п. 2
нездужати § 33, А, п. 1, д
не здужати § 33, А, п. 1, д
незлічений § 20, п. 2, в, прим.; § 23,
п. 2
незлічений § 20, п. 2, в, прим.; § 33,
А, п. 1, д
не зовсім § 33, А, п. 2, ж
незрівнянний § 20, п. 2, б
не з рукі § 30, п. 2, а
незчутися § 33, А, п. 1, д
нез'ясований — нез'ясовані питан-
ня § 33, А, п. 1, ж
Нельсон § 93, п. 1, б
немалій § 33, А, п. 1, е
немов § 32, п. 1; § 33, А, п. 1, е
немовби § 32, п. 1
немовбито § 32, п. 1; § 33, А, п. 1, б
немовля § 33, А, п. 1, д
немовлятко — немовляткові (немо-
влятку) § 49, п. 1
не можна § 33, А, п. 2, ж
ненавидіти § 33, А, п. 1, д
ненависний § 33, А, п. 1, д
ненависть § 33, А, п. 1, д
ненастанний § 33, А, п. 1, д
неначе § 32, п. 1; § 33, А, п. 1, е
неначебто § 32, п. 1
Ненецький автономний округ § 38,
п. 12
неоліт § 38, п. 22, прим. 1
неоцінений § 23, п. 2
неоцінений § 23, п. 2
неп, під час непу § 39, п. 2, прим.
Непійвода § 106, п. 2, а
Непійвіво § 26, п. 1, г
неписьменний § 33, А, п. 1, е
неподобний § 23, п. 2

- непокоїтиса § 33, А, п. 1, д
 непорўшно § 33, А, п. 1, д
 непосіда § 45, І, п. 1
 непохитний § 33, А, п. 1, д
 неправда § 33, А, п. 1, е
 непримиренний § 20, п. 2, б
 нержавіючий — нержавіюча сталь § 33, А, п. 1, ж
 несамовіто § 33, А, п. 1, д
 нескáзаний § 23, п. 2
 нескáзанный § 20, п. 2, б; § 23, п. 2
 нескáзанно § 33, А, п. 1, д
 нескінчений § 23, п. 2
 нескінченний § 20, п. 2, б; § 23, п. 2
 неслáвити § 33, А, п. 1, д
 не слáвити § 33, А, п. 1, д
 несли́вий § 33, А, п. 1, е
 несподіванка § 33, А, п. 1, е
 неспростованні — неспростовані фáкти § 33, А, п. 1, ж
 нестї § 8, п. 1, а, 7; § 80, п. 3, б, 7; § 83; несу́ § 2, п. 1; § 8, п. 1, а, 7; § 80, п. 3, б, 7; несу́ть § 80, п. 3, б, 7; нис § 8, п. 1, а, 7; § 80, п. 9; § 80, п. 9, прим. 1; несла́ § 8, п. 1, а, 7; § 80, п. 9; несло́, несли́ § 80, п. 9
 Нестір, Нестора, Несторові § 103, п. 2, прим. 1
 Нестор Літописець § 38, п. 1
 нестя́митиса § 33, А, п. 1, д
 нестя́мний § 33, А, п. 1, д
 не сьогодні-завтра § 25, п. 4, в
 не треба § 33, А, п. 2, ж
 нетто § 89, п. 1
 Нетудихата § 106, п. 2, б
 неук § 33, А, п. 1, д
 нехворощ — нехвороцю § 61, п. 3, б
 Нехоробшев § 104, п. 2, в
 нехотя § 33, А, п. 1, е
 не цілком § 33, А, п. 2, ж
 нечисленний § 20, п. 2, б
 Нечуй-Левицький § 38, п. 1; § 106, п. 3, б
 «Нива» § 38, п. 25
 Ніжний Новгород § 110
 Ніжня Тунгуса § 109, п. 7, а
 Нижньодунáйська низовина § 114, п. 2, а, прим.
 Нижньоколімськ § 114, п. 2, а
 нижчепідписаний § 25, п. 1, увага; § 29, п. 1, г
 ніжчий, ніжче § 18, п. 3
 низовина § 114, п. 2, а, прим.
 низький § 18, п. 3
 Никіфоров § 104, п. 6, в, 2
 нїрка § 90, п. 5, а, 5, прим. 1
 нїти, нїю, нїють § 80, п. 3, б, 1
 Ничіпир § 103, п. 2, прим. 1
 нїби § 32, п. 1
 нїбито § 32, п. 1; § 33, А, п. 1, б
 нїготь, нїгтя § 8, п. 3, а, 1; нїгті § 18, п. 4, прим. 2
 нїде § 33, А, п. 1, з
 нїдє § 33, А, п. 1, з
 нїж § 32, п. 1; § 50, п. 1, прим.; ножá § 48, п. 1, б, 3; § 50, п. 1, прим.; ножєм § 51, п. 1; ножі § 54, п. 2
 нїженька § 8, п. 3, а, 3; § 9, п. 1; § 22, п. 8
 нї живий нї мєртвий § 33, А, п. 2, з
 Нїжин § 113, п. 1
 нїжинський § 131, п. 1
 нїжка, нїжки, нїжок § 8, п. 3, а, 2
 нїзáщо § 33, А, п. 1, з
 нїзвідки § 33, А, п. 1, з
 нїзвідкіля § 33, А, п. 1, з
 Нїкарáгуа § 112, п. 7
 Нїкітін § 104, п. 6, в, 2
 Нїкоláев § 104, п. 6, в, 2
 Нїкоláевськ-на-Амўрі § 109, п. 4, б, 2
 нїколи § 33, А, п. 1, з
 нїкóли § 33, А, п. 1, з
 Нїкополь § 108, прим.
 нї кроку дáли § 33, А, п. 2, з
 Нїл § 90, п. 5, а, 3; Нїлу § 48, п. 2, й
 нїмецький § 18, п. 1, а
 Нїмєччина § 18, п. 1, а
 нїмфа § 38, п. 2, а, прим. 1
 Нїно Байко — з Нїною Байко § 102, п. 4
 нї на грїш § 30, п. 2, а
 нї на мáковє зерно § 33, А, п. 2, з
 нїнáщо § 33, А, п. 1, з
 Нїнєль (парадигма) § 103, п. 3
 нї пáва нї гáва § 33, А, п. 2, з
 нї рїба нї м'ясо § 33, А, п. 2, з
 нї сє нї тє § 33, А, п. 2, з
 нїскільки § 33, А, п. 1, з
 нїсши § 8, п. 1, а, 7
 нї сюдї нї тудї § 33, А, п. 2, з
 нї тák нї сáк § 33, А, п. 2, з
 нїтрóхи § 33, А, п. 1, з
 нїхтó § 33, А, п. 1, з; § 79; нїкóго § 33, А, п. 1, з; § 79; нїкóму, нїкїм, нї на кóму § 79
 Нїцца § 89, п. 3; § 113, п. 2, б
 нїцький § 113, п. 2, б
 нїч § 8, п. 1, а, 1; § 18, п. 4; § 20, п. 4, в; нóчі § 8, п. 1, а, 1; § 61, п. 1; § 62, п. 1; нїчю § 8, п. 1, а, 1; § 20, п. 4, в; § 61, п. 3, а; нóчєй § 62, п. 2; нóчáм § 62, п. 3; нóчáми § 62, п. 4; по

ночáх § 62, п. 5
нічий, нічим § 33, А, п. 1, з
нічний § 18, п. 4
ніша § 90, п. 5, а, 5
ніщó, нічóго § 33, А, п. 1, з
ніяк § 33, А, п. 1, з
ніякий § 33, А, п. 1, з; § 79; ніякого
§ 79; ніякому § 33, А, п. 1, з;
§ 79; ніяким, ні на якому (й ні
на яким) § 79
НЛО § 39, п. 2
Нобелівська премія § 38, п. 26, в
Нова Гвінея § 38, п. 8, прим. 1
новáція § 89, п. 2, прим.
Нóвгород § 25, п. 3, б; § 114, п. 2,
д; Нóвгорода § 48, п. 1, 2, г
Нóвгород-Сіверський § 108; § 112,
п. 4, б; Нóвгорода-Сіверського,
Нóвгороду-Сіверському § 112,
п. 4, б
нóвгорóдський § 114, п. 2, д
новéла § 86, п. 1, а
Новé Місто § 114, п. 1, а; § 114,
п. 2, е
новій § 67, п. 1, а
Новій рік § 38, п. 22
Новій Сад § 114, п. 1, а
Нóвиков § 104, п. 6, в, 4
Нóвиков-Прибóй § 106, п. 3, б
Нові Зámки § 109, п. 7, г
Нові Ключі § 109, п. 7, в
новітній § 67, п. 2, а
новіший § 69, п. 1, а
Нововолінськ § 114, п. 2, а
Новоград-Волинський, Новограда-
Волинського, Новоградів-Волин-
ському § 112, п. 4, б
новоірлándський § 90, п. 5, б
новоміський § 114, п. 2, е
Новомлінівська сільрада § 38, п. 12
Новоросійська губérнія § 38, п. 12
Новосибірськ § 109, п. 4, б, 8; § 114,
п. 2, а
Новосибірські острові § 114, п. 2,
а, прим.
Новосілки-на-Дніпрі § 114, п. 3, д
новосілківський-на-Дніпрі § 114,
п. 3, д
Новосóблов § 104, п. 3, б
Нóвотний § 104, п. 10
новоутворений § 29, п. 1, г
Новочеркáськ § 109, п. 1
ногá § 8, п. 1, а, 2; § 8, п. 1, б; § 47,
А, п. 5, прим.; носі́ § 47, А, п. 5,
прим.; ниг § 8, п. 1, а, 2
ножівка § 22, п. 11
Нойбáуер § 95, п. 2
Нойбрáнденбург § 95, п. 2

норд-вéст § 26, п. 2, 3
норд-óст § 26, г. 2, 3; § 38, п. 7
Нортгáйм § 95, п. 2
носіти § 22, п. 5; § 80, п. 5; носіу
§ 80, п. 5
носій — носі́єві § 49, п. 1; на носі́є-
ві § 52, п. 1, а
носіння § 8, п. 3, г; § 22, п. 5; § 80,
п. 6, в
носóк, носкá § 8, п. 3, д, 1
носоріг § 8, п. 3, д, 6; § 26, п. 1, в
нотáція § 89, п. 2, прим.
ночви § 66, п. 1, а; нóчв, нóчóв § 66,
п. 2, в; нóчвам § 66, п. 3, а; нóч-
вами § 66, п. 5, а; у нóчвах § 66,
п. 6
ношениий § 80, п. 6, а
НТШ § 41, п. 5
нульовий § 23, п. 7
Нур ед Дін § 38, п. 1, прим. 1;
§ 106, п. 1, г; § 107, п. 3
нуреддінівський § 107, п. 3
Нью-Йорк § 90, п. 3; § 114, п. 3, г
нью-йóркський § 114, п. 3, г
Нью́гтон § 93, п. 1, а
нюа́нс § 93, п. 2
ня́нин § 67, п. 1, б
ня́нька § 17, п. 2
ня́ньчин § 17, п. 2
ня́ньчити § 17, п. 2

О

о.— óстрів § 40
Об, Обі § 112, п. 1, III; Об'ю § 61,
п. 3, б; § 112, п. 1, III; на Обі
§ 112, п. 1, III
обáбич § 30, п. 1, е
обб́іти § 20, п. 1, а
óбер-ма́йстер § 26, п. 2, 2
об'ém § 6, п. 3
обидва, обидві, обóх, обóм, обомá,
на обóх § 70, п. 9
обід — по обіді § 52, п. 3, б, прим.
обідній § 67, п. 2, а
обік § 30, п. 1, б
обіруч § 30, п. 1, е
обіч § 30, п. 1, б
об'їхати § 4, п. 3
обл.— óбласть § 40
область — областéй § 62, п. 2
облвиконкóм § 25, п. 4, а; § 39,
п. 1, б
обл́иччя § 45, II, п. 2; § 48, п. 1, а;
§ 54, п. 3; § 57, п. 2; обл́иччо § 49,
п. 2, а; обл́иччям § 51, п. 2; § 56;
на обл́иччі § 52, п. 3, б; обл́ич § 55,

- п. 2; обліччями § 58, п. 1; *на обліччях* § 59
- оббе, оббх, оббм* § 70, п. 8
- обборіє* § 8, п. 2, в
- обпаліти* § 21, п. 2
- ображати* § 43
- образ* — *образу* § 48, п. 2, з; *образи* § 43
- образ* — *образі* § 43
- образа* — *образі* § 43
- обтрусіти* § 21, п. 2
- овва* § 20, п. 3
- овес* § 8, п. 1, а, 5; *вісва* § 8, п. 1, а, 5; § 48, п. 2, 6; *вісва* § 54, п. 3
- Ов'єдо* § 91, п. 2
- Овідій* § 90, п. 5, а, 3
- овочевий* § 23, п. 7
- овочесховище* § 25, п. 2, а
- овруцький* § 113, п. 2, 6
- Овруч* § 113, п. 2, 6
- О'Генрі* § 106, п. 1, г, прим. 1
- огненний* § 20, п. 2, в
- ого-го* § 25, п. 4, г
- огоріжа* — *огоріж* § 8, п. 3, д, 2
- Одарка, Одарок* § 103, п. 1, прим. 2
- одвіку* § 30, п. 1, 6
- одержати* § 2, п. 1
- Одеса* § 108; § 112, п. 1, 1; § 113, п. 2, в; *Одеси, в Одесі* § 112, п. 1, 1
- одеський* § 113, п. 2, в
- одін, одна, одне (одно)* (парадигма) § 70, п. 1; *одного, одному, одній* § 70, п. 1, прим.
- одинадцятєро* § 70, п. 10
- одинадцятий* § 71, п. 1
- 11-го* § 28, п. 2, а
- одинадцять* § 28, п. 1, а; § 70, п. 3
- одін в одін* § 30, п. 2, 6
- одін до одного* § 70, п. 1, прим.
- Одинцов* § 104, п. 6, в, 2
- одна двадцятка* — *на одну двадцятку* § 72, п. 1
- одна друга* § 72, п. 1
- одна третя* § 72, п. 1
- одна четверта* § 72, п. 1
- однім одна* § 25, п. 4, б, прим.
- одноденний* § 25, п. 3, а
- оз.* — *озеро* § 40
- озеро* § 114, п. 2, а, прим.; *озєр* § 8, п. 3, д, 3; § 55, п. 2
- Озеров* § 104, п. 1
- озеро Льмень* § 38, п. 8; § 109, п. 4, а, 1
- озеро Селігер* § 109, п. 4, а, 1
- озєрцє* § 8, п. 3, д, 3; *озєрець* § 55, п. 2, прим.
- ознайти* — *ознайом, ознайомте* § 81, п. 2, 6
- Окаймов* § 104, п. 3, а
- О'Кейсі* § 106, п. 1, г, прим. 1
- око* § 58, п. 2, прим.; *оці* § 54, п. 2; *очей* § 55, п. 3; *очіма* § 58, п. 2, прим.
- околиця* § 18, п. 4
- окобличний* § 18, п. 4; § 67, п. 1, а
- окоблишний* § 67, п. 2, 6
- О'Коннейль* § 106, п. 1, г, прим. 1
- окрім* § 31, п. 1, 6
- округлояцеподібний* § 29, п. 1, г, прим. 2
- окулярі* § 66, п. 1, а; § 66, п. 4, а; *окулярів* § 66, п. 2, 6
- Олєг* (парадигма) § 103, п. 2
- Олександр Нєвський* § 38, п. 1; § 38, п. 26, 6
- Олександрович* § 101
- олександро-пащенківський* § 114, п. 3, 6
- Олександр-Пащенкове* § 114, п. 3, 6
- Олексєнко* § 101
- Олексїв, Олексїєва* § 23, п. 7
- Олексїйович* § 22, п. 10
- Олена Прекрасна* § 106, п. 1, а
- Оленій* (острів) § 109, п. 7, а
- блень* — *бленів* § 57, п. 1
- Оленьок* § 109, п. 2, 6
- Олефір, Олефіра* § 103, п. 2, прим. 1
- олівєць* § 8, п. 3, а, 1; § 50, п. 1, прим.; *олівця* § 8, п. 3, а, 1; § 48, п. 1, в; § 50, п. 1, прим.; *олівці* § 57, п. 2
- олїстий* § 23, п. 6
- Олійникова Слобода* § 114, п. 3, е
- олїйниково-слобідський* § 114, п. 3, е
- Олбонець* § 109, п. 9, 6
- Ольвія, Ольвії, Ольвією, в Ольвії* § 112, п. 1, 1
- Ольга* § 23, п. 4, прим.; § 103, п. 1, прим. 1; *Ользі* § 103, п. 1, прим. 1
- Ольгопіль* § 108, прим.; § 114, п. 2, д
- ольгопільський* § 114, п. 2, д
- Ольжин* § 23, п. 4, прим.
- Ольстер* § 86, п. 1, 6
- ом* — *омів* § 55, п. 1
- Онега* § 109, п. 1; § 113, п. 2, а
- онєзький* § 113, п. 2, а
- Онїська* § 18, п. 1, д, прим.
- Онїсько* § 18, п. 1, д
- Онїсьчин* § 18, п. 1, д, прим.
- Онїщенко* § 18, п. 1, д
- Онїщук* § 18, п. 1, д
- опектїся* — *опікся* § 80, п. 9, прим. 3
- Оперний театр* (Державний академічний театр опери та балєту імені Тараса Шевченка) § 38, п. 15, в, прим.

опівдні § 30, п. 1, б;
 опівночі § 30, п. 1, б
 опік § 8, п. 3, д, 5; опіку § 8, п. 3,
 д, 5; § 48, п. 2, і
 опліч § 30, п. 1, б
 опух — опуху § 48, п. 2, і
 Організація Об'єднаних Націй § 38,
 п. 11
 організуючий § 84, п. 1, а
 органічний § 23, п. 3
 орден — орден Вітчизняної
 війни, орден Дружби народів,
 орден Почесного легіону, орден
 «Мати-героїня», орден Пошани
 § 38, п. 24
 орёл, орля § 8, п. 3, д, 1; орле § 53,
 п. 3
 Орёл § 109, п. 2, б; § 112, п. 1, II;
 § 113, п. 2; Орля § 48, п. 1, д;
 § 112, п. 1, II; Орлом, а Орлі
 § 112, п. 1, II
 Орехово-Зуєво § 109, п. 1, в; § 109,
 п. 7, б; § 112, п. 5; § 114, п. 3,
 а; Орехово-Зуєва § 112, п. 5; Орє-
 хово-Зуєвом § 51, п. 3, б; а Орє-
 хово-Зуєві § 112, п. 5
 орехово-зуєвський § 114, п. 3, а
 оркестр — оркестру § 48, п. 2, б
 орліний § 23, п. 5
 орляй § 67, п. 2, в
 орловський § 113, п. 2
 ортодокс § 88
 ортопедичний § 23, п. 3
 ортопедія § 88
 орфографія § 88
 освітній § 23, п. 1; § 67, п. 2, а
 освітянський § 17, п. 2
 осёл — на ослі § 52, п. 1, б, прим.
 Осёл § 38, п. 2, б
 осетін § 113, п. 1; осетіни § 54,
 п. 1, прим.; осетінів § 55, п. 1,
 прим.
 осетінський § 113, п. 1
 Осиповичі § 109, п. 4, б, 6
 осілий § 84, п. 1, б
 осінний § 20, п. 1, в; § 23, п. 1,
 прим.; § 67, п. 2, а
 осінь § 8, п. 1, а; § 20, п. 1, в;
 осені, осінню § 8, п. 1, а, 1
 Осло § 86, п. 1, а
 Осман-паша § 106, п. 2, е; § 107,
 п. 4, б
 основа — оснів § 8, п. 3, д, 3
 основний § 8, п. 3, д, 7
 особа § 8, п. 1, а, 2; осіб § 8, п. 1, а,
 2; § 8, п. 3, д, 3
 Оссін § 90, п. 5, а, 2
 остінний § 67, п. 2, а; остінне § 5, п. 2

Остер — Остра § 48, п. 1, д
 острів § 38, п. 8; § 49, п. 2, б;
 § 114, п. 2, а, прим.; остроу
 § 49, п. 2, б
 Острівський § 104, п. 9
 Острог § 113, п. 2, а
 острозький § 113, п. 2, а
 острокуватий § 23, п. 8
 ось-ось § 30, п. 3, д
 отак § 20, п. 1, а, прим.; § 30, п. 1, а
 отакій-то § 33, А, п. 3, а
 отам § 20, п. 1, а, прим.; § 30,
 п. 1, а
 отенёр § 20, п. 1, а, прим.
 отже § 32, п. 1
 отже ж § 32, п. 2, а
 отоді § 20, п. 1; а, прим.
 отож § 32, п. 1
 отобж-то § 32, п. 3
 отобй § 20, п. 1, а, прим.; § 76
 отримувати § 2, п. 1
 отут § 20, п. 1, а, прим.; § 30,
 п. 1, а
 офіційний § 88
 Охтірка § 108
 оцей § 20, п. 1, а, прим.; § 76
 очевидний § 25, п. 2, а
 очевидно § 30, п. 1, е
 очерет — очерету § 48, п. 2, б
 очікуваний § 24, п. 1
 очікування § 10, п. 2; § 24, п. 1
 очікувати § 10, п. 2; § 24, п. 1

П

Павлов (парадигма) § 102, п. 3; Пав-
 лова § 8, п. 3, д, 4
 павловський § 8, п. 3, д, 4
 павутіння § 22, п. 5
 Па-де-Калé § 91, п. 1; § 114,
 п. 3, д
 Пайонк § 104, п. 8, б
 Пакистан § 90, п. 5, в, 5
 Пак Ти Вон § 106, п. 1, е
 Палажка, Палажці § 103, п. 1,
 прим. 1
 Палата мир і вимірних приладів
 § 38, п. 14
 палаці § 17, п. 7; § 45, II, п. 1; па-
 лацу § 48, п. 2, в
 палацовий § 23, п. 7
 Палаці урочистих подій § 38,
 п. 15, в
 Палацький § 104, п. 10
 палеозойська ера § 38, п. 22,
 прим. 1
 палеоліт § 38, п. 22, прим. 1
 Палёрмо § 86, п. 2

- Палестіна* § 90, п. 5, в, 5
палець § 16, п. 1, а; *пальці* § 16, п. 2, б
паливо § 22, п. 2
Паліцин § 104, п. 6, в, 4
пальчик § 22, п. 7
пальма — *пальм* § 47, Б, п. 2, в, прим. 1
пальто § 100, п. 2; *пальт* § 55, п. 2
Памір — *Памиру* § 48, п. 2, й
памфлет — *памфлету* § 48, п. 2, з
пан — *пане лейтенанте* § 53, п. 4, прим. 1
Панамський перешийок § 38, п. 8
Панас Мірний § 106, п. 1, б
пан'європейський § 6, п. 3
пані — *пані Катеріно* § 53, п. 4, прим. 2
Панібудьласка § 102, п. 1; § 106, п. 2, б; *Панібудьласки*, *Панібудьласці* § 102, п. 1
Панкратьев § 104, п. 12, а, 1
панна § 47, Б, п. 2, прим. 2; § 89, п. 1; *панн* § 47, Б, п. 2, в, прим. 2
Панченко § 17, п. 6
Паперівка § 38, п. 5
папір § 8, п. 2, е, прим.; § 45, II, п. 1; *папєру* § 8, п. 2, е, прим.
папка, *папок* § 8, п. 2, а, прим. 2
параноя § 90, п. 4
Параска § 18, п. 1, д, прим.; § 103, п. 1, прим. 2; *Парасок* § 103, п. 1, прим. 2
Параскин § 18, п. 1, д, прим.
парашут § 90, п. 6
Пардубице § 109, п. 1, в, прим.
Париж § 18, п. 2, б; § 90, п. 5, в, 4; § 113, п. 2, а; *Парижа* § 48, п. 1, г
Паризька коміна § 38, п. 22
паризький § 18, п. 2, б; § 113, п. 2, а
парівувати § 24, п. 3
парі § 90, п. 5, а, 4
парк — *парку* § 48, п. 2, б
паркán — *паркáну*, *паркáна* § 48, п. 2, в
Парк культури ім. М. Рильського § 38, п. 15, б
парламент § 38, п. 13, прим.
Парнас § 38, п. 8, прим. 4
пароксизм § 90, п. 5, в, 1
пароплав — *пароплава* § 48, п. 2, і
паросток, *паростка* § 8, п. 3, д, 1
пáрта — *парт* § 8, п. 2, а, прим. 2
партизан — *пiтi в партизáни* § 57, п. 1
партійний § 90, п. 5, а, 2
партійно-політичний § 29, п. 2, б
пáртiя § 44, I
Пáртiя демократiчного вiдродження України § 38, п. 13
пáрубок § 18, п. 2, а
парубоцтво § 18, п. 2, а
парубоцький § 18, п. 2, а
парувати § 24, п. 3
парфумерія § 90, п. 6
парфуми § 90, п. 6
пасажир § 45, II, п. 1
Пáсiка § 38, п. 6
пáсмо, *у пáсмi* § 17, п. 3, прим.
пáсти, *пáсy*, *пáсyть* § 80, п. 3, б, 7
пáстися — *пáсся* § 20, п. 1, г
пáуза § 94
Паульсен § 94
пáфос § 88
пáцієнт § 91, п. 2
пáяц § 17, п. 7
пéвен § 67, п. 1, в
пéвнiсть, *пéвнiстi*, *пéвнiстю* § 8, п. 1, а, 1
пéдагoг § 14
пéдáль § 86, п. 1, б
пéдантiзм § 22, п. 13
пéйзажiст § 22, п. 13
пéйзажiст-худoбжник § 27, п. 3
пéктiй § 80, п. 4; § 81, п. 2, в, прим. 2; § 83; *пéчy* § 80, п. 4; § 81, п. 2, в, прим. 2; *пéчéш* § 80, п. 4; *пiк* § 80, п. 9; *пéклá*, *пéклó*, *пéклiй* § 80, п. 9; *пéктiймy*, *пéктiймеш*, *пéктiймe*, *пéктiймe-мo* (*пéктiймe*), *пéктiймeтe*, *пéктiймyть* § 80, п. 8, а, 2; *пéчiй*, *пéчiм(o)*, *пéчiть* § 81, п. 1, а; § 81, п. 2, в, прим. 2
пéктiйся, *пéктiсь* § 83
пéкyчiсть — *пéкyчiстi* § 9, п. 2, а
пéлeнá § 2, п. 2, а
пéлeх § 8, п. 2, в
Пeлoпoннéс — *Пeлoпoннécy* § 48, п. 2, й
Пéнжинo § 113, п. 1
пéнжинський § 113, п. 1
Пéнзa § 109, п. 1
пéннi § 89, п. 1
пéнь — *пнéвi* § 49, п. 1
пéньoк § 22, п. 12
пeрвiснooбщiнний § 29, п. 1, б
Пeрeбiйниc § 26, п. 1, г
пeрeбрiхувати § 2, п. 3, б
пeрeвiршувати § 10, п. 2
пeрeвiрити — *пeрeвiр* § 17, п. 1
пeрeд § 8, п. 2, в
пeрeдний § 67, п. 2, а
пeрeдoвiк § 22, п. 1
пeрeдплáтa § 21, п. 2

передусім § 30, п. 1, д
передчасний § 21, п. 2
переінакшити § 4, п. 4, прим.
переконувати § 10, п. 1
перекотиполе § 26, п. 1, г
Перелісник § 38, п. 2, б
перемальований § 24, п. 2
перемальовування § 24, п. 2
перемальовувати § 24, п. 2
Перемішль § 113, п. 2, в, прим.
перемішльський § 113, п. 2, в, прим.
переміж § 45, I, п. 1; *переміж* § 47, А, п. 1, а; § 47, Б, п. 1; *переміж* § 47, А, п. 2; *переміж* § 47, А, п. 3; *переміж* § 47, А, п. 4; *у переміж* § 47, А, п. 5; *переміж* § 47, А, п. 6, а
переміжений § 80, п. 6, а
переміжець § 22, п. 4
перебір, перебору § 8, п. 3, д, 5
перетворюючий § 84, п. 1, а
перістий § 23, п. 6
перістий § 23, п. 6
«Перліна стіпу» § 38, п. 25
перо — пера § 54, п. 3
Перська затока § 38, п. 8; § 110
Перун § 38, п. 2, а
періцепція § 89, п. 2
Перше Садові § 114, п. 1, в
Перше травня § 38, п. 22
1 Травня § 38, п. 22, прим. 2
періший, перша, перше § 71, п. 1;
першою, першою § 9, п. 2, в
Першотравневі § 114, п. 2, б
пес — пса § 48, п. 1, б
пестливий § 19, п. 1
Петра й Павла § 38, п. 22
Петрів § 8, п. 1, а, 3; *Петрова* § 8, п. 1, а, 3; § 23, п. 7; *Петрові* § 23, п. 7; *Петрового* § 8, п. 1, а, 3
Петрівка § 38, п. 22
Петрівський радіосп § 38, п. 12
Петро § 23, п. 7; § 44, II, а; § 45, II, п. 1; *Петрові* § 49, п. 1; *Петре* § 53, п. 3
Петров § 104, п. 1
Петро Кузьмич — Петре Кузьмич § 53, п. 4, прим. 4
Петропавлівка § 114, п. 3, б
печений § 20, п. 2, в, прим.; § 80, п. 6, а
печений § 20, п. 2, в, прим.
Печерська лавра § 38, п. 21
печиво § 22, п. 2
Печиводи § 114, п. 2, в
печиводівський § 114, п. 2, в
п'єдестал § 91, п. 2; § 92, п. 1, а

П'ємонт § 92, п. 1, а
п'єса § 90, п. 5, а, 2
Пешківський § 104, п. 2, г
Пивоваров § 104, п. 6, в, 2
Пиліпівка § 88, п. 22
Пилієв § 104, п. 6, в, 2
пирій — пирієм § 51, п. 1
Пирятин — Пирятин § 48, п. 1, д
писів-писів § 25, п. 4, а
писаний § 84, п. 2, прим. 1, г
писар, писаря § 45, II, п. 2
Писарев § 104, п. 2, в; § 104, п. 6, в, 2
писати § 80, п. 3, б, 3; § 81, п. 2, в, прим. 2; § 84, п. 2, прим. 1, г; *пишу* § 80, п. 3, б, 3; § 81, п. 2, в, прим. 2; *пишуть* § 80, п. 3, б, 3; *пиши, пишм(о), пишть* § 81, п. 2, в, прим. 2; *буду писати* § 80, п. 8, а, 1
Пісемський § 8, п. 3, д, 7
писк § 19, п. 2
писнути § 19, п. 2
письменник § 20, п. 1, в
письмо § 17, п. 3, прим.; *на письмі* § 17, п. 3, прим.; § 52, п. 3, б
питання — питань § 55, п. 2; *питанням* § 56
піти, пію § 80, п. 3, б, 1; *п'є* § 6, п. 1; *п'ють* § 80, п. 3, б, 1
питомий § 67, п. 1, а
писимо § 89, п. 1; § 90, п. 5, а, 4
піаніст § 22, п. 13
піваркуша § 26, п. 1, е
півгодини § 26, п. 1, е
Південна Америка § 110
Південне Полісся § 38, п. 7
південний захід § 38, п. 7
Південно-Західна залізниця § 38, п. 9
південно-східний § 29, п. 2, е
Південноукраїнський канал § 114, п. 2, а, прим.
південь § 38, п. 7
південь — курорти Півдня § 38, п. 7
півд.-зах. (південно-західний) § 40
півдюржини § 26, п. 1, е
пів-Європи § 6, п. 3; § 26, п. 1, е, прим.
півкарбованця § 26, п. 1, е
пів-Кієва § 26, п. 1, е, прим.
півколо § 26, п. 1, е
півмісяць § 26, п. 1, е
північ § 38, п. 7
північ — народи Півночі § 38, п. 7
Північна Буковина § 38, п. 7
Північний Льодовитий океан § 110
Північний морський шлях § 38, п. 9

Північний полюс § 38, п. 8; § 110
північно-західний § 29, п. 2, е
Північнокрімський канал § 38,
п. 8
Півн. крим. канал (Північно-
крімський канал) § 40
півн.-сх. (північно-східний) § 40
півозірка § 26, п. 1, е
півтора § 72, п. 2
півтораста § 72, п. 2
півтори § 72, п. 2
пів'яблука § 6, п. 3; § 26, п. 1, е
під боком § 30, п. 2, а
підборіддя § 8, п. 3, б, 3
підвищення § 18, п. 3
підвищити § 18, п. 3
підв'язати § 6, п. 1
під гору § 30, п. 2, а
підготовка § 22, п. 11
піддавши § 20, п. 4, а; § 54, п. 3;
піддашию § 20, п. 4, а; § 49, п. 2,
а; піддашиям § 51, п. 2; на під-
дашиі § 20, п. 4, а; § 52, п. 3, б;
піддаш § 20, п. 4, а; § 55, п. 2
піджак — піджакá § 48, п. 1, в
підзблисто-болотний § 29, п. 2, б
під'їхати § 6, п. 3
під кінєць § 31, п. 3
підкова — підків § 8, п. 3, д, 3
підкреслити — підкресли, підкрес-
лім(о), підкресліть § 81, п. 1, г
Підмосків'я § 38, п. 12, прим.
піднісення § 22, п. 5
підніжжя § 8, п. 1, б
підпис — підписів § 55, п. 1
підпора — підпор § 8, п. 3, д, 3
підпорядкований § 24, п. 1
підпорядкуваннтя § 24, п. 1
підпорядкувати § 24, п. 1
підрахунок — у підрахунку § 52,
п. 2, а
підряд § 30, п. 1, б
під силу § 30, п. 2, а
підсінюваний § 24, п. 1
підсінювання § 24, п. 1
підсінювати § 24, п. 1
підтрїмка § 21, п. 2
підтюпцем § 30, п. 1, а
під час § 31, п. 3
пїтєт § 90, п. 5, а, 2
пїзнавати, пїзнаю § 80, п. 3, б, 4,
прим.
пїзнїй § 23, п. 1; § 67, п. 2, а
пїк § 38, п. 8
пїкїрувати § 24, п. 3
пїк Шевчєнка § 38, п. 8
пїлєт § 90, п. 5, а, 5
Пїлькомáйо § 100, п. 2

пїлюля § 86, п. 1, б
Пїнега § 109, п. 1
пїнчер § 38, п. 4, прим.
пїонер — пїонєрові § 49, п. 1; пїо-
нєр § 54, п. 1; пїонєрїв § 57, п. 1
пїрцє — пїрєць § 55, п. 2, прим.
пїр'я § 6, п. 2; § 45, II, п. 2
пїскуватїй § 23, п. 8
пїсля тєго як § 32, п. 2, б
пїсня § 45, I, п. 2; пїсєнь § 16, п. 2, в
пїсняр, пїснярá § 45, II, п. 3
пїсок § 18, п. 1, б; § 18, п. 1, в; пїску
§ 18, п. 1, б; § 18, п. 1, в; § 48,
п. 2, а
пїтїя — пїшлá б § 33, Б, б
пїфагєрова теорєма § 38, п. 26, в,
прим., б
пїцикáто § 89, п. 1
пїшохїд § 8, п. 3, д, б
пїшохїдний § 8, п. 3, д, б
Пїщáне § 109, п. 1, в
пїщáний § 18, п. 1, в
пїщїна § 18, п. 1, б
Пїюнтєк § 104, п. 8, б
Пїютрєвський § 104, п. 4, а
план § 86, п. 1, а
пласкїй § 16, п. 2, а, 1, прим.
плaщ — плaщá § 48, п. 1, в
плєм'я § 44, IV, б; § 64, п. 1; § 64,
п. 2; плєменї § 44, IV, б; § 64, п. 2;
§ 64, п. 3; плєменєм, плєм'ям
§ 64, п. 4; у плєменї § 64, п. 5;
плєменá § 65, п. 1; § 65, п. 4;
плємєн § 65, п. 2; плєменáм § 65,
п. 3; плєменáми § 65, п. 5; у плє-
менáх § 65, п. 6
плєну § 86, п. 2
плєстї, плїв, плєлá § 8, п. 1, а, 7
плєчє § 45, II, п. 3; § 58, п. 2, прим.;
плєчá § 48, п. 1, 1; плєчєм § 51,
п. 1; на плєчї § 52, п. 3, б; плєчї
§ 54, п. 2; плєчєй і плїч § 55, п. 3;
плєчїма § 58, п. 2, прим.
Плєщєєв § 104, п. 2, в
Плєщєєво § 109, п. 1, б
плєядá § 90, п. 4
плїнний § 23, п. 1, прим.
Плїски, Плїсок, Плїскам § 112, п. 2
плїсковатїй § 23, п. 8
плївшї § 8, п. 1, а, 7
плїт — плєту, плєтá § 48, п. 2, в
плїтка, плїтєк § 8, п. 3, а, 2
плїч-б-плїч § 30, п. 3, д
плємбїр § 22, п. 13
плєбскїй § 16, п. 2, а, 1, прим.
плєбско-опїклий § 29, п. 2, б
плєбїца (парадїгма) § 46, I; плєбїца
§ 45, I, п. 3; плєбїцї § 47, А, п. 1,

б; § 47, А, п. 2; § 47, Б, п. 1; § 47, Б, п. 4, б; *плбщу* § 47, А, п. 3; *плбщю* § 47, А, п. 4; *на плбщї* § 47, А, п. 5; *плбщ* § 47, Б, п. 2, а; *плбщам* § 47, Б, п. 3, а; *плбщаму* § 47, Б, п. 5, а
плуг § 14; § 50, п. 1, прим.; *плуга* § 50, п. 1, прим.
плуралїзм § 22, п. 13
плуск § 19, п. 2
плбснутї § 19, п. 2
пляж § 86, п. 1, б
По § 112, п. 7
по-батькївськї § 30, п. 3, а
по-батькївському § 30, п. 3, а
пббїч § 30, п. 1, б
пбблїзї § 30, п. 1, б
пбббїще § 22, п. 9
по-бойовбму § 30, п. 3, а
пбборбтї, пбборб, пбборбють § 80, п. 3, б, 5
по-братерськї § 30, п. 3, а
по-братнбму § 30, п. 3, а
Пббужжя § 38, п. 12, прим.
пббут — *пббуту* § 48, п. 2, і
пббутовїзм § 22, п. 13
Повалїзька Бїстрїця § 114, п. 1, а
пбвен § 67, п. 1, в
Повенець § 109, п. 9, б
пбверх — *пбверху* § 48, п. 2, в; *на пбверсі* § 52, п. 3, а
пбверх § 30, п. 1, б
пбверхня, пбверхоня § 47, Б, п. 2, в, прим. 1
пбвїнен § 67, п. 1, в
пбвїк § 30, п. 1, б
пбвїк-вїкї § 25, п. 4, б
пбвїрїти — *пбвїр, пбвїрмо, пбвїрте* § 81, п. 2, б
пбвїсїти — *пбвїсь, пбвїсьмо, пбвїсьте* § 81, п. 2, в
пбвїсмо — *пбвїсом* § 55, п. 2, прим.
пбвїсть, пбвїстїя § 20, п. 4, в
пбвнїшїй § 69, п. 1, а
пбвноголбсся § 8, п. 3, б, 3
пбвнолїщїй § 68, прим. 2
пбвнолїтнїй § 67, п. 2, а
пбвблї § 30, п. 1, б
пбвсїюдї § 30, п. 1, а
пбвсїякїс § 30, п. 1, е
пбгбнїй § 1, п. 2
пбгбсїти § 84, п. 2, прим. 1, г
пбгбшєнїй § 84, п. 2, прим. 1, г
пбгїрднїй § 8, п. 2, б
пбгїблєння § 80, п. 6, в, прим. 2, г
пбголїв'я § 8, п. 3, б, 3
пбгбнїч — *пбгбнїчу* § 53, п. 1

пбгбрда § 8, п. 2, б
по-госпбдарськї § 30, п. 3, а
по-госпбдарському § 30, п. 3, а
пбдвїр'я § 8, п. 1, б; *на пбдвїр'ї* § 6, п. 2; § 52, п. 3, б; *пбдвїр'їв* § 55, п. 1
по двбє § 30, п. 2, д
пбдєкудї § 30, п. 1, а
Пбдїлля § 38, п. 12, прим.
пбдорбж (парадїгма) § 46, III; *пбдорбж* § 8, п. 2, в; § 20, п. 4; в; *пбдорбжї* § 61, п. 1; § 62, п. 1; *пбдорбжю* § 20, п. 4, в; § 61, п. 3, а; *у пбдорбжї* § 61, п. 4; *пбдорбжєй* § 62, п. 2; *пбдорбжам* § 62, п. 3; *пбдорбжамї* § 62, п. 4; *у пбдорбжох* § 62, п. 5
пбдорбжнїй § 67, п. 2, а; § 68, прим. 1
пбдорбжчання § 18, п. 3
пбдорбжчати § 18, п. 3
по-дрўге § 30, п. 3, б
Пбдьячев § 104, п. 2, в
пбза § 31, п. 1, б
пбзавчбра § 30, п. 1, а; § 30, п. 1, е
пбзбду § 30, п. 1, б
по закбну § 30, п. 2, а
пбзбторїк § 30, п. 1, а; § 30, п. 1, е
пбзбвжнїй § 23, п. 1; § 67, п. 2, б
пбзїцїя § 90, п. 5, в, 1
по змбзї § 30, п. 2, а
по знбку § 30, п. 2, а
пбнформувбти § 4, п. 4, прим.; § 90, п. 5, б
по-їншбму § 30, п. 3, а
пбїзд § 19, п. 1
пбїзнїй § 19, п. 1
пбкї що § 30, п. 1, ж
пбклїкати — *пбклїч, пбклїчмо, пбклїчте* § 81, п. 2, б
по-козбцькому § 30, п. 3, а
пбкрїттїя — *пбкрїттїв* § 55, п. 1
Пбкрбва § 38, п. 22
Пбкрбвськє § 109, п. 7, а
Пбкўття § 38, п. 12, прим.
по-латїнї § 30, п. 3, а
пблє § 44, II, б; § 45, II, п. 2; *пблє* § 48, п. 1, 1; *на пблї* § 52, п. 3, б; *пблє* § 54, п. 3; § 57, п. 2; *пблїв* (рїдше *пїлв*) § 55, п. 1; § 55, п. 2; *пблєжї* § 58, п. 1
Пблєвбй § 104, п. 10
пблєвкя § 22, п. 11
пблїєдр § 91, п. 2
пблїльнїк § 22, п. 3
пблїрувбти § 24, п. 3
Пблєсся § 38, п. 12, прим.

політико-економічний § 29, п. 2, в
полк § 50, п. 2; полку § 48, п. 2, б
половина § 72, п. 1
положення, положень § 8, п. 2, г
Полбъев § 104, п. 12, а, 1
полоска́ти, полощу́, полощеш § 80,
п. 4
полоті, полю́, полють § 80, п. 3,
б, 5; полбв, полбла § 8, п. 3, в
полотно — полотен § 55, п. 2
Полта́ва, Полта́ви, у Полта́ві § 112,
п. 1, 1
полта́вець § 38, п. 1, прим. 6
полта́вський § 18, п. 1, б
Полта́вщина § 18, п. 1, б
полу́кіпок § 26, п. 1, е
полумисок § 26, п. 1, е
полум'я § 45, п. 1, 2
полюва́ти § 24, п. 3
по-лю́дськи § 30, п. 3, а
полянин — поляни́ § 38, п. 1,
прим. 6
поля́рний § 86, п. 1, б
помале́ньку § 30, п. 1, в
помалу́ § 30, п. 1; в
помі́ї § 66, п. 1, б; поміям § 66, п. 3,
б; поміями § 66, п. 5, б; у по-
міях § 66, п. 6
помі́ж § 31, п. 1, б
помі́ч § 18, п. 4
помі́чний § 18, п. 4
помі́чник § 18, п. 4
по можли́вості § 30, п. 2, а
Пом'я́ловський § 104, п. 11
по́над § 31, п. 1, б
понадпла́новий § 21, п. 2
по-на́шому § 30, п. 3, а
понеді́лок — понеді́лка § 48, п. 1, е
по́ні § 100, п. 2
по-німе́цьки § 16, п. 2, а, 1
по-німе́цькому § 16, п. 2, а, 1
по́ночі § 30, п. 1, б
пообі́дний § 67, п. 2, а
пооді́нці § 30, п. 1, г
побрани́й § 20, п. 2, в, прим.
попа́дя § 20, п. 4, д, прим.
поперед́ § 31, п. 1, б
поперече́ний § 67, п. 1, а
поперечношліфува́льний § 29, п. 1, е
по-пе́рше § 30, п. 3, б
попідвіко́нню § 20, п. 4, г
попідті́нню § 20, п. 4, г; § 30, п. 1, е
по́пліч § 30, п. 1, б
по пра́вді § 30, п. 2, а
попу́рі § 90, п. 5, а, 4
пор. — порівня́й, порівня́йте § 40
по́рений § 84, п. 2, прим. 1, в
пори́є § 8, п. 2, в; на порі́зі § 52, п. 3, а

пори́жній § 23, п. 1; § 67, п. 2, а
порося́тко — порося́ткові, порося́т-
ку § 49, п. 1
поро́ти § 84, п. 2, прим. 1, в; по-
ро́в, поро́ла § 8, п. 3, в
поро́тий § 84, п. 2, прим. 1, в
поро́х § 8, п. 2, в; поро́ху § 48, п. 2, а
поро́ський § 16, п. 2, а, 1, прим.
пору́тик — пору́тика § 48, п. 2, в
порт Балака́ва § 38, п. 19
Порт-Луї́ § 112, п. 7
Порто-Але́гре § 38, п. 8, прим. 3
Порт-о-Пренс § 38, п. 8, прим. 2
портфе́ль — портфе́ля § 48, п. 1, в
пору́ч § 30, п. 1, б
пору́шень — пору́шня § 48, п. 1, е
пору́д § 30, п. 1, б
по-сво́єму § 30, п. 3, а
посере́д § 31, п. 1, б
посере́дині § 30, п. 1, б
посере́дній § 67, п. 2, а
посила́ння — посила́нь § 55, п. 2
посила́ти § 80, п. 3, б, 9
по си́лі § 30, п. 2, а
посія́ний § 84, п. 2, а
послі́дньо миролю́бний § 29, п. 1,
г, прим. 1
по сві́сті § 30, п. 2, а
Посо́л Респу́бліки Польща § 38,
п. 3, прим. 3
посо́хнути, посо́хнув, посо́хнула § 80,
п. 9, прим. 2
посо́хти, посо́х, посо́хла § 80, п. 9,
прим. 2
по-соціалдемократи́чному § 30,
п. 3, а, прим.
постача́льний § 22, п. 3
постача́льно-збутовий § 29, п. 2, б
по су́діству § 30, п. 2, а
по-сусі́дськи § 30, п. 3, а
по-сусі́дському § 30, п. 3, а
по су́ті § 30, п. 2, а
посу́тній § 67, п. 2, а
Посье́т § 109, п. 1, а
по́тинський § 113, п. 1
потихе́ньку § 30, п. 1, в
По́ті § 90, п. 5, а, 3; § 109, п. 4,
а, 1; § 112, п. 7; § 113, п. 1
поті́к § 8, п. 3, д, 5
потоп́ § 8, п. 3, д, 7; потопу́ § 8, п.
3, д, 5
потопчи́й § 67, п. 1, а
потреба́ — потре́б § 8, п. 3, д, 3
потребува́ти § 10, п. 2
по-тре́те § 30, п. 3, б
по трьє́ § 30, п. 2, д
потро́ху § 30, п. 1, а
Потсда́мська уго́да § 38, п. 23

потужний § 23, п. 1
потягті — *потяг*, *потягла* § 80,
п. 9, прим. 2
по-українськи § 16, п. 2, а, 1; § 30,
п. 3, а
по-українському § 16, п. 2, а, 1;
§ 30, п. 3, а
по-французьки § 16, п. 2, а, 1
по-французькому § 16, п. 2, а, 1
походжати § 80, п. 6, б
по-християнському § 30, п. 3, а
почасти § 30, п. 1, б
початий § 84, п. 2, б
почеп, почепу § 8, п. 3, д, 5
по черзі § 30, п. 2, а
по чётверо § 30, п. 2, д
почім § 30, п. 1, д
почому § 30, п. 1, д
почорний § 84, п. 1, б
почуття § 20, п. 4, а; *почуттів* § 20,
п. 4, а; § 55, п. 1
поштовок — *поштовок* § 48, п. 2, і
по щирості § 30, п. 2, а
пояс — *пояса*, *поясу* § 48, п. 2, й,
прим.
пояснення § 8, п. 3, г
П-подібний § 25, п. 4, ж
прав § 67, п. 1, в
правда § 2, п. 2, в
Правдинськ § 109, п. 4, а, 2, прим.
правоберезний § 29, п. 1, б
праворуч § 30, п. 1, е
Прага § 18, п. 2, б; § 112, п. 1, і;
§ 113, п. 2, а; *Праги*, *у Празі* § 112,
п. 1, і
празький § 18, п. 2, б; § 113, п. 2, а
прапор § 8, п. 3, д, 7
прапорщик § 22, п. 1
працевдатний § 25, п. 2, б
працівник § 22, п. 1
працьовитий § 67, п. 1, а
працюючий § 84, п. 1, а
праця § 44, і; *праці* § 47, А, п. 1, б
прегарний § 21, п. 3
представник § 21, п. 2
презавзятий § 21, п. 3
Президент Академії наук Ук-
раїни § 38, п. 3, прим. 3
президент АН України § 38, п. 3,
прим. 1.
Президент Сполучених Штатів
Америки § 38, п. 3
Президент України § 38, п. 3
президія § 38, п. 16
презірливий § 21, п. 3
презірство § 21, п. 3
прекрасний § 21, п. 3
прекрасно § 21, п. 3

прем'єр § 92, п. 1, а
прем'єр-міністр § 26, п. 2, 1, б
Прем'єр-міністр Канади § 38, п. 3
премудрий § 21, п. 3
преосвященний § 21, п. 3
препогані § 21, п. 3
преподобний § 21, п. 3
престол § 21, п. 3
Приазов'я § 38, п. 12, прим.
приамудар'їнський § 114, п. 3, в
приберезний § 21, п. 3
Прибійкін § 104, п. 6, в, 3
прибігти § 21, п. 3; § 80, п. 5, прим.
приббрати § 21, п. 3
прибраний § 21, п. 3
прибудувати § 21, п. 3
прибуток — *прибутку* § 48, п. 2, і
прибуття § 21, п. 3
привабливо § 21, п. 3
Привалов § 104, п. 6, в, 3
Привалія § 109, п. 4, б, 5
привселюдно § 30, п. 1, е
пригірок § 21, п. 3
пригір'я — *на пригір'ї* § 52, п. 3, б
пригорща — *пригорці*, *пригорцю*
§ 20, п. 4, в
приїхати § 4, п. 1
прийдешній § 23, п. 1; § 67, п. 2, б
Прикарпаття § 38, п. 12, прим.
приклад — *прикладу* § 48, п. 2, і
прикордонний § 21, п. 3
прикрутити § 21, п. 3
Прикумськ § 109, п. 4, б, 5
приладдя § 17, п. 5
Прилуки § 112, п. 2; § 113, п. 2, б;
Прилук, *Прилукам* § 112, п. 2
прилуцький § 113, п. 2, б
Примор'я § 109, п. 4, б, 5
примула § 86, п. 1, а
принаджувати § 80, п. 6, б
принадний § 23, п. 1
принесений § 2, п. 1
принести — *приніс* § 85, п. 2
принісши § 85, п. 2
принц § 38, п. 3, прим. 2
принцип — *принципу* § 48, п. 2, ж
припустити — *припусті*, *припус-*
тіт(о), *припустіть* § 81, п. 1, а
Пріп'ять § 108
природний § 23, п. 1
прислів'я § 54, п. 3; *прислів'їв*
§ 55, п. 1
пристань Ржизів § 38, п. 19
присутній § 67, п. 2, а
притім § 32, п. 1
притому § 32, п. 1
притулок § 21, п. 3
Приуралля § 38, п. 12, прим.

при цьому § 32, п. 2, б
причепати § 10, п. 2
причина § 20, п. 1, в
причинний § 20, п. 1, в
причін § 32, п. 1
причому § 32, п. 1
Причорномор'я § 38, п. 12, прим.
пришвидшити § 21, п. 3
Прішвін § 104, п. 6, в, 3
прищеплювати § 10, п. 2
пріярок § 21, п. 3
прізвисько § 21, п. 3
прізвище (парадигма) § 46, II; прізвище § 21, п. 3; § 44, II, б; § 45, II, п. 3; прізвища § 48, п. 1, I; § 54, п. 3; прізвищу § 49, п. 2, а; прізвищем § 51, п. 1; у прізвищі § 52, п. 3, б; прізвищи § 55, п. 2; прізвищам § 56; прізвищами § 58, п. 1
прітва § 21, п. 3
проба — проб § 8, п. 3, д, 3
пробід — прободу § 48, п. 2, і
пробитрити — провітрити, провітрити(о), провітрить § 81, п. 1, г
проводір, проводиря § 45, II, п. 2
Програма ДемПУ § 38, п. 23
прогрес — прогресу § 48, п. 2, ж
продажний § 67, п. 1, а
проєкт § 91, п. 2, прим.
проєкція § 91, п. 2, прим.
прозік § 4, п. 4; § 22, п. 1, прим.; § 90, п. 5, б
прозаїчний § 23, п. 3
пройдісвіт § 26, п. 1, г
Прокіп § 8, п. 2, е, прим.; § 103, п. 2, прим. 1; Прокіпа § 8, п. 2, е, прим.
Прокон'євськ § 109, п. 8
Проконів § 102, п. 3
Прокон'єв § 104, п. 11
прокрустове ложе § 38, п. 26, в, прим., б
пролетар, пролетаря § 45, II, п. 2; пролетарю § 53, п. 2; пролетарі § 54, п. 2; § 60; пролетарям § 56; пролетарями § 58, п. 1
пролетаріат — пролетаріату § 48, п. 2, б
променістий § 23, п. 6
пробіж § 31, п. 1, б
промовець — промовця § 48, п. 1, а
пропагандист § 18, п. 2, в
пропагандистський § 18, п. 2, в
пророк § 8, п. 3, д, 7
просіти § 18, п. 4, прим. 2
просмоліти — просмолити § 81, п. 2, в, прим. 3
проспект Дружби народів § 38, п. 9

простіти § 10, п. 1; § 18, п. 1, г;
простіти, простіть § 18, п. 1, г
протє § 18, п. 4, прим. 2
протє § 32, п. 1; § 32, п. 1, увага
протока Па-де-Калє § 38, п. 8
проф. — професор § 40
професор § 45, II, п. 1
профком Кіївського державного університету § 38, п. 14, а
профспілка § 25, п. 4, а
профспілковий § 25, п. 4, а
процент — процєнта § 48, п. 1, е
процєс — процєсу § 48, п. 2, ж
прощати § 10, п. 1; § 18, п. 1, г;
прощано, прощаєш, прощю § 18, п. 1, г
прядиво § 22, п. 2
Псалтір § 38, п. 18, прим. 2
Псел — Псла § 48, п. 1, д
Псков § 112, п. 1, II; Пскова § 48, п. 1, д; § 112, п. 1, II; Псковом § 51, п. 3, б; § 112, п. 1; II;
у Пскові § 112, п. 1, II
птаство § 18, п. 2, в
птах § 18, п. 2, в
«Пташине молоко» § 38, п. 25
Пташинський § 104, п. 7
Пугачов § 104, п. 3, в
пужално § 17, п. 4
пужальце § 17, п. 4
пустіти — пуцц § 80, п. 8, б, 2
пүтний § 67, п. 2, а
пухир, пухиря § 45, II, п. 2
Пушкін § 49, п. 2, б; § 53, п. 4; § 104, п. 6; а; Пушкіну § 49, п. 2, б
пушкініст § 38, п. 1, прим. 5
Пушкіно § 109, п. 7, б
пушкінські рукописи § 38, п. 26, в, прим., а
Пуци-Водиця § 112, п. 5; § 114, п. 3, а; Пуци-Водиці, у Пуци-Водиці § 112, п. 5
пуца-водицький § 114, п. 3, а
пущений § 80, п. 6, а
Пхеньян § 109, п. 9, а, 1
пшєніця § 9, п. 1; § 18, п. 4
пшєнічний § 18, п. 4
пшоно § 9, п. 1; пшоні, у пшоні § 9, п. 2, б
пюпітр § 92, п. 2, б
Пясецький § 104, п. 11, прим.
п'ятдесять (парадигма) § 70, п. 4;
п'ятдесять § 28, п. 1, а
п'ятдесятий § 71, п. 1
п'ятеро, п'ятьох, п'ятьом § 70, п. 10
П'ятигорськ § 109, п. 4, б, 4; § 109, п. 8; § 114, п. 2, б

м'ятий § 71, п. 1
п'ятикiтний § 25, п. 3, а; § 67,
п. 1, а
п'ятимильйонний § 71, п. 1
п'ятисiбтий § 71, п. 1
п'ятитис'ячний § 71, п. 1
П'ятихiтки § 114, п. 2, б
п'ятихiткiвський § 114, п. 2, б
п'ятнадцятий § 28, п. 1, б
п'ятнадцять § 70, п. 3
п'ягсiт (парадигма) § 70, п. 5
п'ятсоттридцятитис'ячний § 28, п. 1, б
п'ять (парадигма) § 70, п. 2; п'ять
§ 6, п. 1; § 70, п. 3 і п. 12
п'ять других § 72, п. 1
П'яченца § 92, п. 1, а

Р

р.— рік, рiчка § 40
Рiва-Рiська § 112, п. 4, б; § 114,
п. 3, а; Рiви-Рiської, Рiви-
Рiський § 112, п. 4, б
рiва-рiський § 114, п. 3, а
Рiви § 38, п. 4
рагi § 100, п. 2
рад § 67, п. 1, в
рада § 38, п. 16
Рада Безпiки § 38, п. 11
рада фiлософiчного факультету § 38,
п. 16
радiсн § 25, п. 4, а; радiснi § 48,
п. 2, г
Радiсн «Маяк» § 38, п. 15, а, прим.
радiснний § 25, п. 4, а
радiй-радiсiнський § 25, п. 4, б
радiтися — радiшся § 18, п. 4,
прим. 1
Радич § 104, п. 5
Радiщев § 104, п. 6, в, 4
радiй § 90, п. 5, а, 2
радіо § 100, п. 2
радіо- й телеапаратура § 26, п. 2, б
радіокомiтет § 25, 3, а; § 26, п. 1, в
радіофiзичний § 29, п. 1, а
радiсть (парадигма) § 46, III; ра-
дiсть § 8, п. 1, а, 1; § 17, п. 3;
радiстi § 8, п. 1, а, 1; § 9, п. 2, а;
радiстю § 8, п. 1, а, 1; § 61,
п. 3, б; радiсте § 61, п. 5
радiус § 90, п. 5, а, 2; радiуса § 48,
п. 1, б, 8
радошi § 66, п. 1, б; радошам § 66,
п. 3, а; радошами § 66, п. 5, а
Радчiк § 17, п. 6
раз — сто раз (i разiв), разiв сто
§ 55, п. 1, прим.
раз у раз § 30, п. 2, б

Рiчч § 104, п. 5
районi § 39, п. 1, б
район § 7, п. 1, а
райрiда § 39, п. 1, б
Рамбуйє § 112, п. 7
ранiшній § 23, п. 1; § 67, п. 2, б
ранній § 20, п. 1, в; § 23, п. 1; § 23,
п. 1., прим.; § 67, п. 2, а
ранок § 20, п. 1, в
Рафаель § 86, п. 1, б; § 93, п. 1, в;
§ 100, п. 1, II; Рафаеля, Рафає-
лем § 100, п. 1, II
рахiнок — рахiнка, рахiнку § 48,
п. 2, й, прим.
рацiональний § 89, п. 2
реалiзм § 89, п. 2; реалiзму § 48,
п. 2, ж
реальний § 89, п. 2
ребрi — ребер § 55, п. 2, прим.
ревіги, реві, ревіть § 80, п. 3,
б, 9
революцiонер § 90, п. 5, а, 2
революцiя § 86, п. 1, б; § 89, п. 2
Революцiя 1905 р. § 38, п. 22
ревітi § 80, п. 3, б, 9; § 83
регрес — регресу § 48, п. 2, ж
регулятор § 86, п. 1, б
редька, редьци § 17, п. 3, прим.
ревакуацiя § 91, п. 2
реемiграцiя § 91, п. 2
реєстр § 91, п. 2
режiм § 90, п. 5, в, I
Резерфорд § 97
Рейн § 95, п. 1; Рейну § 48, п. 2, й
рейс — рейсу § 48, п. 2, ж
Рекорд § 38, п. 5
Рекордiстка § 38, п. 4
рiктор § 38, п. 3, прим. 1
реманент — реманенту § 48, п. 2, б
ремесло § 19, п. 3
ремiнець, ремiниця § 8, п. 3, а, 1
ремiсник § 19, п. 3
ремонт — ремонту § 48, п. 2, ж;
на ремонтi § 52, п. 3, а
Ренесанс § 38, п. 22
ренет — ренету § 48, п. 2, б
ренкiлд — ренкiлду § 48, п. 2, б
Ренн § 89, п. 3
рентген § 38, п. 1, прим. 5
Реньє § 93, п. 1, а
репетiрувати § 24, п. 3
репетувати § 24, п. 3
республiка § 90, п. 5, а, 5
Республiка Бiлорусь § 38, п. 12
Республiка Болгарiя § 38, п. 12
Республiка Iндiя § 38, п. 12
Республiка Куба § 38, п. 12

- Республіканське виробниче об'єднання «Поліграфкніга» § 38, п. 15, а
- Республіка Польща § 38, п. 12
- Республіка Румунія § 38, п. 12
- реформа § 88
- речитатів § 90, п. 5, в, 1
- Рєніця § 109, п. 9, 6; § 112, п. 1, 1;
- Рєчиці, в Рєчиці § 112, п. 1, 1
- речовизм § 22, п. 13
- речовий § 23, п. 7
- Рєпін § 6, п. 2, прим.; § 104, п. 2, г
- Ржев § 109, п. 1, б
- Рибаків § 104, п. 7
- рибалка, рибалці § 16, п. 2, б, прим.
- рибальчин § 16, п. 2, б, прим.
- рибальство § 16, п. 2, б
- Рив'єра § 92, п. 1, а
- ривок — ривка § 48, п. 2, ж
- Ріга § 90, п. 5, в, 4; § 113, п. 2, а
- різький § 113, п. 2, а
- Рим § 90, п. 5, в, 4
- Рімський-Корсаков § 106, п. 3, б
- риск § 19, п. 2
- рискувати § 19, п. 2
- ритм — ритму § 48, п. 2, ж
- риф § 90, п. 5, в, 1
- риштований § 24, п. 1
- риштовання § 24, п. 1
- риштування § 24, п. 1
- риштувати § 24, п. 1
- рів § 49, п. 2, б; ріву § 48, п. 2, д; § 49, п. 2, б
- рівень, рівня § 8, п. 3, а, 1
- Рівне § 108; § 112, п. 3; Рівного, Рівному § 112, п. 3
- рід — роду § 48, п. 1, ж
- рідний § 67, п. 1, а
- різати — ріж, ріжмо, ріжете § 81, п. 2, б
- Різдво § 38, п. 22
- різкий § 16, п. 2, а, 1, прим.
- різко § 16, п. 2, а, 1, прим.
- різко окреслений § 29, п. 1, г, прим. 1
- різьбяр (і різьбяр) § 17, п. 3
- рій — роем § 51, п. 1
- рік § 18, п. 4; року § 48, п. 1, е
- ріка Москва § 27, п. 1
- рік у рік § 30, п. 2, б
- рілля, ріллі, рілля, ріллею § 20, п. 4, б
- Ріо-де-Жанейро § 38, п. 8, прим. 2; § 90, п. 5, в, 4; § 114, п. 3, д
- Ріо-Негро § 38, п. 8, прим. 3; § 114, п. 3, в
- рісши § 8, п. 1, а, 7
- річ § 44, III
- Річард Лєвоє Серце § 106, п. 1, а; § 107, п. 4, а
- річка § 22, п. 7
- річний § 18, п. 4
- робив-робів § 25, п. 4, а
- робіти (парадигма в теперішньому часі) § 80, п. 1; робить § 1, п. 1; § 16, п. 2, г; роблять § 16, п. 2, г; робить § 1, п. 1
- робитися — робиться § 16, п. 2, г
- робінзон § 38, п. 1, прим. 5
- робітник (парадигма) § 46, II, робітник § 8, п. 1, б; § 23; п. 7; робітниця § 48, п. 1, а; робітнікові § 49, п. 1; робітником § 51, п. 1; на робітнікові § 52, п. 1, а; на робітнику § 52, п. 1, б, прим.; робітнику § 54, п. 1; § 60; робітників § 55, п. 1; § 57, п. 1; робітникам § 56; робітниками § 58, п. 1; на робітниках § 59; переїти в робітнику § 57, п. 1
- робітників — робітнікова, робітнікове § 23, п. 7
- робітниця (парадигма) § 46, I; робітниця § 45, 1, п. 2; робітніці § 47, А, п. 1, б; § 47, А, п. 2; § 47, Б, п. 1; робітніцю § 47, А, п. 3; робітніцею § 47, А, п. 4; на робітніці § 47, А, п. 5; робітніце § 47, А, п. 6, б; робітніць § 16, п. 2, в; § 47, Б, п. 2, а; § 47, Б, п. 4, а; робітніцям § 47, Б, п. 3, б; робітніцями § 47, Б, п. 5, б; робітніці § 47, Б, п. 7
- роблячи § 80, п. 6, в, прим. 2, в
- роблячий § 80, п. 6, в, прим. 2, б
- робота § 8, п. 1, б
- Рогачово § 109, п. 2, в
- родина — родіни § 47, А, п. 1, а
- родовід — родоводу § 48, п. 2, і
- Родос — Родосу § 48, п. 2, й
- Рожіщенський район § 38, п. 12
- розгін § 8, п. 3, д, 5
- розгнідження § 80, п. 6, в
- розграфлений § 80, п. 6, в, прим. 2, а
- роздоріжжя § 8, п. 3, б, 3; § 54, п. 3; роздоріжжю § 49, п. 2, а; роздоріжжям § 51, п. 2; § 56; на роздоріжжі § 52, п. 3, б; роздоріжж § 55, п. 2; роздоріжжями § 58, п. 1; на роздоріжжях § 59
- роззбріти § 20, п. 1, а
- роззява § 20, п. 1, а
- розіграш § 90, п. 5, б
- розідрати, роздєр § 8, п. 2, а
- розказувати — розказує § 81, п. 2, в, прим. 3

рбзкіш § 20, п. 4, в; § 44, III; *рбзкішию* § 20, п. 4, в
розкїшувати § 80, п. 6, б
розмаї — *розмаю* § 53, п. 2
розм'якшїти § 6, п. 1, прим.
розповідати, розповідай § 81, п. 2, в, прим. 1
розповісті § 80, п. 7; § 81, п. 2, в, прим. 1
розрїв-трава § 26, п. 2, 4
розростися — *розрїсся* § 20, п. 1, г
розсіювати § 24, п. 1
розтягнути § 21, п. 2
розтяг-стїснення § 26, п. 2, 1, а
рбзум § 1, п. 1; *рбзумовї* § 49, п. 1
розумний § 1, п. 1
розхїтати § 21, п. 2
розхбдження § 80, п. 6, в; § 80, п. 6, в, прим. 1
рбзчин § 21, п. 2
роз'юшити § 6, п. 3
роз'яснїти § 6, п. 3
роман — *роману* § 48, п. 2, з
Романїщин (парадигма) § 102, п. 3;
Романїшин § 53, п. 4
ромб — *рбмба* § 48, п. 1, ж
Ромнї, Ромєн, Ромнїм § 112, п. 2
Ромоданївський шлях § 38, п. 9
ропа § 1, п. 2
Росїйська Федерація § 38, п. 12, прим.
росїйський § 109, п. 6
Росїя § 109, п. 6
росїянка § 38, п. 1, прим. 6
Россїнї § 90, п. 5, а, 3; § 100, п. 2
ростї § 8, п. 1, а, 7; *рїс* § 8, п. 1, а, 7; *росла* § 8, п. 1, а, 7
Ростов-на-Дону § 112, п. 6; § 114, п. 3, д; *Ростова-на-Дону, у Ростовї-на-Дону* § 112, п. 6
ростовський-на-Дону § 114, п. 3, д
Рось § 108
рот, рбта § 8, п. 2, а, прим. 1
Рощино § 109, п. 7, б
рояль § 90, п. 4
рр. — *роки* § 40
Ртїщево § 109, п. 4, б, 6
Рїдольфштадт § 114, п. 2, д
рудольфштадтський § 114, п. 2, д
Руж'є § 92, п. 1, а
руїна § 4, п. 4; § 90, п. 5, б
рука, руці § 47, А, п. 5, прим.
рукав — *рукави, рукава* § 54, п. 3
рукопис — *рукопису* § 48, п. 2, і
рулон § 93, п. 1, в
рум'яний § 6, п. 1
Рум'янцеv § 104, п. 11

русїлка § 38, п. 2, а, прим. 1
русїн — *русїни* § 54, п. 1, прим.
Руссб § 89, п. 3
«Рїська правда» § 38, п. 18
рух — *рїху* § 48, п. 2, ж
ручай — *ручаю* § 48, п. 2, д
рїченькї § 2, п. 2, б; § 16, п. 2, а, 2
рїшити — *рїш, рїшмо, рїште* § 81, п. 2, б
рушнїк § 18, п. 4
рушнїця § 18, п. 4
Рїдберг § 92, п. 2, б
рюкзак § 92, п. 2, б
Рїмїн § 104, п. 11, прим.
рюш § 92, п. 2, б
рябїй § 6, п. 2, прим.
ряд § 5, п. 2; § 6, п. 2, прим.
Рязань § 109, п. 8, прим.

С

с. — *село, сторїнка* § 40
Сава § 22, п. 10; § 45, I, п. 1
Савич § 22, п. 10
Савївна § 22, п. 10
Савович § 22, п. 10
Савбїя § 90, п. 4
сад — *саду* § 48, п. 2; б
саджати § 80, п. 6, б
Садїль § 86, п. 1, б
саквож § 90, п. 4
сакля — *сакль* § 8, п. 2, а, прим. 2
Саласьв § 104, п. 12, а, 1
Салбнїки, Салбнїк, Салбнїкам § 112, п. 2
сам, самї, самї § 78, прим. 1
самї самотбю § 25, п. 4, б, прим.
самїй § 78, прим. 1
самїй § 78, прим. 1
самїтнїй § 67, п. 2, а
самобїтнїй § 23, п. 1; § 67, п. 2, а
самовчїтель § 25, п. 2, а
самбтнїй § 67, п. 2, а
самохїд § 8, п. 3, д, 6; § 26, п. 1, а
самохїднїй § 8, п. 3, д, 6; § 29, п. 1, а
самохїт § 30, п. 1, є
санї § 66, п. 1, а; § 66, п. 4, а; *санїей* § 66, п. 2, а; *санїям* § 66, п. 3, а, *санїмї* (я *санїмї*) § 66, п. 5, в
Санкт-Галлен § 114, п. 3, г
Сан-Мартїн § 106, п. 1, г, прим. 1
Сан-Сальвадор § 114, п. 3, г
Санта-Клара § 114, п. 3, г
Сант-Яго § 112, п. 7; § 114, п. 3, г
Сапун-горб § 27, п. 1

сара́й — сара́ю § 48, п. 2, в
Сарди́нія § 90, п. 5, в, 5
Сату́рн § 38, п. 6
Саха́лін — Саха́ліну § 48, п. 2, й
Са́хо-скве́р § 114, п. 3, г
сай́ни § 38, п. 10
сваля́ва § 38, п. 10
сва́гітвський § 113, п. 2
Сва́тове § 113, п. 2
сва́ха § 23, п. 4, прим.
сва́шин § 23, п. 4, прим.
све́кру́ха § 23, п. 4; § 44, II, б
све́кру́шин § 23, п. 4
све́кру́шисько § 44, II, б
сверда́льно-довба́льний § 29, п. 2, б
Свенці́цький § 104, п. 8, б
свинома́тка § 25, п. 2, б
свинопа́с § 25, п. 2, б
свиня́ § 20, п. 4, д, прим.; сви́не́й § 47,
Б, п. 2, б; сви́нми́ (і сви́нями)
§ 47, Б, п. 5, в; годувати́ сви́не́й
(і сви́ні) § 47, Б, п. 4, а, прим.
сви́ста́ти, сви́щу, сви́щеш § 80, п. 4
сви́жий § 67, п. 1, а
сви́жісі́нський § 16, п. 2, а, 2
сви́жість § 22, п. 4; сви́жості § 9,
п. 2, а
сви́жозру́баний § 29, п. 1, г
сви́й § 75
Сві́р, Сві́рі, Сві́р'ю, на Сві́рі § 112,
п. 1, III
сві́т § 17, п. 3; сві́ту § 48, п. 2, д
світлово́доликува́ння § 26, п. 1, е
світло́гляд — світо́гляду § 48, п. 2, ж
Світоза́р, Світоза́ра § 103, п. 2,
прим. 2
Сві́тязь § 112, п. 1, II; Сві́тязю § 48,
п. 2, й; § 112, п. 1, II; Сві́тязем,
на Сві́тязі § 112, п. 1, II
свобо́да — свобо́д § 47, Б, п. 2, а
Сво́бонтек § 104, п. 8, б
Сва́йдек § 104, п. 9
сва́т-вечи́р § 26, п. 2, 1, а
Сва́тій Ду́х § 38, п. 18, прим. 2
сва́тко́вий § 23, п. 7
сва́то § 6, п. 1, прим.; § 17, п. 3;
сва́ту § 49, п. 2, а
Сва́то пере́моги § 38, п. 22
Сва́тоши́н — Сва́тоши́на § 48, п. 1,
г; Сва́тоши́ном § 51, п. 3, б
сва́щенни́й § 20, п. 2, в
с. г. — сільське́ господа́рство § 25,
п. 4, з
с.-г. — сільськогоспода́рський § 25,
п. 4, з
с.-д. — соціа́л-демокра́т, соціа́л-де-
мокра́ти́чний § 25, п. 4, з

себе́ (паради́гма) § 74; на себе́ § 78,
прим. 2
се́бто § 32, п. 1
Сева́стопо́ль § 108, прим.; § 114,
п. 2, д
сева́стопо́льський § 114, п. 2, д
Севі́лья § 90, п. 5, а, 3; § 93, п. 1, а
се́гме́нт — се́гме́нта § 48, п. 1, ж
Седо́н § 38, п. 8, прим. 4
Седла́чек § 104, п. 1
сей́ § 76
се́йм § 38, п. 13, прим.
Се́йм — Се́йму § 48, п. 2, й
се́во́я § 90, п. 4
се́крета́р (паради́гма) § 46, II; се́к-
рета́р § 17, п. 1; § 38, п. 3,
прим. 1; § 45, II, п. 2; се́крета́ря
§ 45, II, п. 2; се́крета́реві § 49,
п. 1; се́крета́рем § 51, п. 1; се́к-
рета́рі § 54, п. 2
се́ктор — се́ктора § 48, п. 1, ж
сел., се́лян., се́лянськ. — се́ля́нський
§ 40
се́лезень § 2, п. 2, а
се́лище — се́лища § 57, п. 2; у се́ли-
щах § 59
се́ло § 8, п. 1, а, 2; § 8, п. 1, б; § 45,
II, п. 1; § 50, п. 2; се́ла § 48, п. 1,
1; се́лу § 49, п. 2, а; се́лом § 51,
п. 1; на се́лі § 52, п. 3, б; по се́лу,
по се́лі § 52, п. 3, б, прим.; се́ла
§ 60; се́л § 8, п. 1, а, 2; § 55, п. 2;
се́лам § 56; се́лами § 58, п. 1
се́ляни́н — се́ляни́ § 54, п. 1, прим.;
се́ля́н § 55, п. 1, прим.
се́ля́нство § 17, п. 2
се́ля́нський § 17, п. 2
се́мафо́р § 45, II, п. 1
Се́менов § 104, п. 3, б
се́ме́ро § 2, п. 2, б; § 70, п. 10
се́ме́стр § 96
се́мигі́рський § 114, п. 2, б
Се́миго́ри § 114, п. 2, б
се́мимі́льний § 25, п. 3, а
Се́мипа́ла́тинськ § 109, п. 4, б, 4
Се́мипі́лки § 114, п. 2, б
се́мипі́лкві́вський § 114, п. 2, б
се́миразо́вий § 29, п. 1, е
Се́мири́чна війна́ § 38, п. 22
се́мири́чний § 67, п. 1, а
Се́мьо́ркин § 104, п. 3, б
се́на́т § 38, п. 13, прим.
се́нберна́р § 38, п. 10
Се́н-Го́та́рд § 114, п. 3, г
Се́н-е-Уа́з § 38, п. 8, прим. 2; § 114,
п. 3, д
Се́нкевич § 104, п. 1; § 104, п. 5, б
Се́н-Сімо́н § 106, п. 1, г, прим. 1

Сент-Луїс § 114, п. 3, г
Сераковський § 104, п. 1
Сергеев-Ценський § 38, п. 1
Сергієна § 22, п. 10
Сергій (парадигма) § 103, п. 2; Сер-
гієві § 49, п. 1
сёрдёнко § 22, п. 8
сёрдечний § 18, п. 4
сёрдешний § 18, п. 4
сёред § 2, п. 2, а; § 8, п. 2, в
сёредні вікі § 38, п. 22, прим. 1
сёредній § 67, п. 2, а
сёредньовіччя § 25, п. 1; § 38, п. 22,
прим. 1
Сёредня шкóла № 2 § 38, п. 15, а,
прим.
сёріозний § 7, п. 1, 6; § 90, п. 5, а,
2; § 92, п. 2, а
сёрце § 18, п. 4; сёрцю, сёрцеві § 49,
п. 2, а; сёрць (і сёрдєць) § 16, п. 2,
в; § 55, п. 2
сєсія § 38, п. 16
сєсія Хмельницької міськради § 38,
п. 16
сестра — сестрі § 47, А, п. 1, 6,
прим.; сєстро § 47, А, п. 6, а; сєст-
ри § 47, А, п. 1, 6, прим.
Сибір § 109, п. 4, 6, 8; Сибіру § 48,
п. 2, й
сиваський § 113, п. 2, в
Сиваш § 113, п. 2, в
Сівий § 38, п. 4
Сідір § 103, п. 2, прим. 1
сидіти, сиджу § 80, п. 3, а; сидять
§ 80, п. 3, а; § 85, п. 1
сидр § 96
сидячі § 85, п. 1
сізій § 67, п. 1, а
Сізрань § 109, п. 5; § 112, п. 1, III;
Сізрані, Сізраню, у Сізрані
§ 112, п. 1, III
Сиктивкар § 109, п. 5
сіла-силєнна § 25, п. 4, б
силєнний § 20, п. 2, а
силосонавантажувач § 26, п. 1, а
слуєт § 90, п. 5, в, 1; § 91, п. 1
Симбірськ § 109, п. 4, 6, 8
сментáлка § 38, п. 10
Симонєнко, Симонєнка, Симонєн-
кові (Симонєнку) § 102, п. 1
Симонєнко Василь Андрійович —
Симонєнкові Василю Андрійовичу
§ 49, п. 1, прим.
симпóзіум § 38, п. 16
син — сину § 53, п. 1
Син Бóжий § 38, п. 18, прим. 2
синій, синя, синє (парадигма) § 68;
синій § 67, п. 2, в

синіти, синію, синіють § 80, п. 3, б,
2
синіший § 69, п. 1, а
синóк — синку § 53, п. 1
сінтаксис — сінтаксису § 48, п. 1,
ж
сінтез — сінтезу § 48, п. 2, з
сінус — сінуса § 48, п. 1, ж
синьобкий § 25, п. 1
сінью-сінью § 25, п. 4, а
сінюватий § 23, п. 8
сінпати — сип, сінмо, сінте § 81,
п. 2, б
сир § 45, II, п. 1; сіру § 48, п. 2, а
Сиракузі § 90, п. 5, в, 5; § 113, п. 2, а
сиракузький § 113, п. 2, а
Сирдар'я § 38, п. 8, прим. 3; § 114,
п. 3, в
Сірія § 90, п. 5, в, 5
сировінний § 29, п. 2, 6
сиротá § 44, I; § 45, I, п. 1
систєма § 90, п. 5, в, 1
сітцевий § 23, п. 7
Сицїлія § 90, п. 5, в, 5
Сичовка § 109, п. 2, в
сівба § 45, I, п. 1
Сівєрськoдoнєцьк § 108
Сідней § 90, п. 5, а, 3
сік — у соку § 52, п. 2, б
сіль § 20, п. 4, в; § 44, III; сіллю § 17,
п. 5; § 20, п. 4, в; § 61, п. 3, а
сільський § 8, п. 1, 6; § 16, п. 2, б
сільськoгoспoдáрський § 29, п. 1, б
сім (парадигма) § 70, п. 2; сім, семі
§ 8, п. 1, а, 1
сімдєсáт § 70, п. 4
сімдєсáтний § 71, п. 1
сімдєсáтирїччя § 25, п. 4, б
сімнáдцáть § 70, п. 3
сімсóт § 70, п. 5
750-рїччя § 26, п. 1, д, прим.
Сімферóполь § 108, прим.; § 109,
п. 9, а, 3
сім'я § 45, II, п. 2
сім'я § 45, I, п. 2; сім'ї § 47, А, п. 1,
б; § 47, А, п. 1, б, прим.; § 47, А,
п. 2; сім'ю § 47, А, п. 3; сім'єю § 47,
А, п. 4; у сім'ї § 47, А, п. 5; сім'є
§ 47, А, п. 6, б; сім'ї § 47, А, п. 1,
б, прим.; § 47, Б, п. 1; § 47, Б,
п. 4, б; сім'єй § 47, Б, п. 2, б; сі-
м'ям § 47, Б, п. 3, б; сім'ями § 47,
Б, п. 5, б; у сім'ях § 47, Б, п. 6
сінєшній § 23, п. 1; § 67, п. 2, б
сіни § 66, п. 1, а; сінєй § 66, п. 2, а;
сіням § 66, п. 3, а; сіньми § 66,
п. 5, в
Сіннє § 109, п. 1, в

сірий § 67, п. 1, а
Сірий мис § 109, п. 1, в
Сірко § 38, п. 4
сіро-голубий § 29, п. 2, е
сісти — сядь, сядьмо, сядьте § 81,
п. 2, в
сіяти, сію, сіють § 80, п. 3, б, 3
скізаний § 20, п. 2, в, прим.
сказати § 21, п. 1
скакати § 10, п. 1
Скандинавія § 90, п. 5, в, 5
Скандинавський півострів § 114, п. 1,
б
Скиталець § 104, п. 12, б
скільки § 79, прим.
скільки ж то § 33, А, п. 3, а, прим. 1
склад § 21, п. 1; складу § 48, п. 1, ж
скляр, скляря § 45, II, п. 3
сконструйований § 24, п. 3
сконструювати § 24, п. 3
скопйований § 84, п. 2, а
скоротити § 21, п. 1
Скороход § 106, п. 2, в
скочити § 10, п. 1
скраю § 30, п. 1, б
скрипалів — скрипалєва, скрипалє-
ве § 23, п. 7
скрипаль § 22, п. 4; § 23, п. 7
скупбуваний § 24, п. 2
скупбування § 24, п. 2
скупбувати § 24, п. 2
слабнути § 80, п. 9, прим. 2
Славутич § 38, п. 12, прим.
єлати, стелю, стелють § 80, п. 3, б, 9
єлати, шлю, шлють § 80, п. 3, б, 9
єміце § 8, п. 3, а, 3
ємід § 17, п. 3
єміпий § 67, п. 1, а
єміпоглухоніміий § 29, п. 1, д
Єлбожаничина § 38, п. 12, прим.
єловак § 113, п. 2, б
єловацький § 113, п. 2, б
єловацько § 8, п. 3, а, 3; § 22, п. 7
єловнік § 8, п. 3, д, 7
«Єловак» § 38, п. 18
єлова § 8, п. 1, а, 2; у єлові § 52, п. 3,
б; єлів § 8, п. 1, а, 2; § 55, п. 2
«Єловак о палу Георевім» § 38, п. 18
єловацький § 23, п. 7
єловах § 45, II, п. 3; єловаху § 53,
п. 1; єловачєм § 51, п. 1; єловачє
§ 54, п. 2; єловачєм § 56
єловаза — єловазім (і єловазіми) § 47,
Б, п. 5, в
єм — сантиметр § 40
ємерть, ємерті § 8, п. 2, б; ємерте
§ 61, п. 5
ємирнов § 104, п. 6, в, 2

ємітєзбірник § 25, п. 2, в
єміх § 17, п. 3
єміятися — єміюся, єміюся, ємі-
ється § 80, п. 6, в, прим. 3
єморід § 8, п. 2, в
ємюток, ємютку § 8, п. 2, а
ЄНД § 39, п. 2
єніг § 17, п. 3; на єнігу § 52, п. 2, б
Єніговий калєвіль § 38, п. 5
єнігур, єнігурі § 45, II, п. 1
Єніжінка § 38, п. 4
єніп § 17, п. 3
Єоболь § 104, п. 12, а, 3
єокіра § 1, п. 1
єокіл — єоколе § 53, п. 3
єоколонько § 16, п. 2, а, 2
єолдєт § 1, п. 2; єолдєтєв § 55, п. 1
єолїгалїцький § 113, п. 2, б
Єолїгалїч § 113, п. 2, б
єоло § 86, п. 1, а
єоловєй — єоловєві § 49, п. 1; єоло-
вєм § 51, п. 1; єоловї § 54, п. 2;
єоловїва § 55, п. 1
єоловїний § 23, п. 5
Єоловїнов § 7, п. 1, б; § 104, п. 3, а;
§ 104, п. 11
Єоловїново § 109, п. 2, а
єолод § 8, п. 2, в
єолодшїй § 69, п. 1, а
Єоломїя (парадїгма) § 103, п. 1; Єо-
ломїє § 47, А, п. 6, б
Єолєха, Єолєсі § 103, п. 1, прим. 1
Єоль-лєцьк § 114, п. 3, г
єоль-лєцький § 114, п. 3, г
Єомалї § 90, п. 5, а, 3
Єомжєва Долїна § 114, п. 1, а
єон § 8, п. 2, а; § 50, п. 2; єну § 8,
п. 2, а
єонце § 18, п. 4; § 38, п. 6, прим. 2;
єонцю § 49, п. 2, а
єонячний § 18, п. 4
єоняшник § 18, п. 4
єорєк, єорєка § 70, п. 7
єорєка — єорєк § 8, п. 3, д, 2
Єорєкадубї § 114, п. 2, б
єорєкадубїєвський § 114, п. 2, б
єорєковий § 71, п. 1
єорт — єорту § 48, п. 2, ж
єосна, єосон (і єосєн) § 47, Б, п. 2, в,
прим. 1
Єосніцька єотня § 38, п. 12
єотий § 71, п. 1
єотня, єотєнь § 8, п. 2, а
Єофїїн § 23, п. 4
Єофїїєвський єобор § 38, п. 21
Єофїя § 23, п. 4
єоціал-єємократїчний § 29, п. 2, а

Соціалістична Республіка В'єтнам § 38, п. 12

соціологія § 86, п. 1, а; § 90, п. 5, а, 2
соцстрах § 25, п. 4, а
соцстрахівський § 25, п. 4, а
сочинський § 113, п. 1
Сочі § 90, п. 5, а, 3; § 109, п. 4, а,
1; § 113, п. 1
союз § 1, п. 1
спалахнути § 21, п. 1
співівка § 38, п. 22
Спас-Клєники § 114, п. 3, г
спати § 80, п. 3; сплять § 85, п. 1
спатися — спиться § 18, п. 4, прим. 1
спекті — спік § 85, п. 2
спєреду § 30, п. 1, б
спєршу § 30, п. 1, г
спеціаліст § 22, п. 13
спечений § 20, п. 2, в, прим.
спирт § 90, п. 5, а, 5, прим. 1; спїр-
ту § 48, п. 2, а
спиртівка § 22, п. 11
Спївдружність Незалєжних Держав
§ 38, п. 11
спїдлба § 30, п. 1, е
спїдний § 67, п. 2, а
спїкши § 85, п. 2
спїлка, спїлці § 16, п. 2, б, прим.
спїлчанський § 16, п. 2, б, прим.
спїльник § 16, п. 2, б
сплячї § 85, п. 1
співна § 30, п. 1, в
Сполученї Штати Америки § 38,
п. 12
спорт — спóрту § 48, п. 2, ж
спортивне товариство «Трудові ре-
зерви» § 38, п. 15, а
спосіб — спóсобу § 48, п. 1, ж; § 48,
п. 2, ж
спостерегті § 10, п. 2
спостерігати § 10, п. 2
спочáтку § 30, п. 1, б
справедливий § 2, п. 2, в
справжній § 23, п. 1; § 67, п. 2, б
сприйняття — сприйнять § 55, п. 2
сприйня § 22, п. 5
сприйти § 22, п. 5
спросоння § 20, п. 4, г
спроста § 30, п. 1, в
спрощення § 80, п. 6, в
сп'яну § 30, п. 1, в
ссадці § 20, п. 3
ссати § 20, п. 3
ст.— станція, сторіччя § 40
ставати, стаб § 80, п. 3, б, 4, прим.
ставити — став, ставмо, ставте
§ 81, п. 2, б

ставок — ставка § 48, п. 2, д
ставши § 85, п. 2
стадіон «Динамо» § 38, п. 15, а
стайня — стáєнь § 9, п. 1; § 16,
п. 2, в
стакато § 89, п. 1
сталевáр (парадїгма) § 46 II
сталь — стáлі § 61, п. 1
Стальова Воля § 109, п. 7, г
Становий (хребет) § 109, п. 7, а
становище § 22, п. 9; у становищі
§ 52, п. 3, б
станція метрò «Контрактòва
плòща» § 38, п. 19
станція Фáстів-Пєрший § 38, п. 19
Станюкович § 104, п. 6, в, 4
старáнный § 20, п. 2, б
старáнність § 20, п. 2, в
старáнно § 20, п. 2, в
Старá Планина § 114, п. 1, а
Стародубський полк § 38, п. 12
староиндїйський § 4, п. 4, прим.;
§ 90, п. 5, б
Старокостянтїнів § 114, п. 2, а
стáроста § 45, I, п. 1; старості (і
стáрости — з іншим значенням)
§ 47, Б, п. 1; старостів (і стá-
рост — з іншим значенням) § 47,
Б, п. 2, в
стáрший § 67, п. 1, а
стáти § 10, п. 1; став § 85, п. 2;
стань § 16, п. 2, г; § 81, п. 2, в;
стáньмо § 81, п. 2, в; стáньте
§ 16, п. 2, г; § 81, п. 2, в
стаття § 20, п. 4, б; § 47, Б, п. 2,
б; статті § 20, п. 4, б; § 47, А,
п. 2; § 47, Б, п. 1; статтò § 47,
А, п. 3; статтєю § 20, п. 4, б;
§ 47, А, п. 4; у статті § 47, А,
п. 5; статєй § 20, п. 4, б; § 47, Б,
п. 2, б; статтáм § 47, Б, п. 3, б;
статтáми § 47, Б, п. 5, б; у стат-
тáх § 47, Б, п. 6
ствєрдити § 21, п. 1
створений § 84, п. 2, а
стелїти § 80, п. 3, б, 9
степ — стєпу; у стєпу § 52, п. 2, б;
стєпів § 55, п. 1
Степáн — Степáне § 53, п. 3
Степáнов § 104, п. 1
Степáн Тїгряча Смерть § 106, п. 1, а
Степанчук § 17, п. 6
стерегті § 8, п. 3, в; стеріг § 8, п. 3,
в; § 80, п. 9, прим. 1; стереглá,
стереглò § 8, п. 3, в
стерегтїся — стерігся § 80, п. 9,
прим. 3

- стеріґши § 8, п. 3, в
 Стеф'юк § 6, п. 1
 стид — *стиду* § 48, п. 2, ж
 стиль § 50, п. 2; *стилю* § 48, п. 2, з
 стильовий § 23, п. 7
 стимул § 90, п. 5, в, 1
 стирати, стер, зітри § 10, п. 2
 стіжок, стіжка § 8, п. 3, а, 1
 стил § 50, п. 2; *стола* (й *сто́лу*) § 48, п. 1, в
 стилець, стільця § 8, п. 3, а, 1
 стільки § 79, прим.
 стільки-го § 33, А, п. 3, а
 стін. календар (стінний календар) § 40
 сто, ста § 70, п. 7
 стовбоватий § 23, п. 8
 стобвур § 45, II, п. 1
 стовп — *на стовпі* § 52, п. 3, а
 стогін — *стобому* § 48, п. 2, ж
 стодвадцятип'ятирічний § 29, п. 1, е
 125-річний § 29, п. 1, е
 «Стоїть гора високая» § 38, п. 18
 Стоїч § 104, п. 5
 Столаць § 109, п. 9, 6
 Столетов § 104, п. 2, г
 «Столічне» § 38, п. 25
 столяр § 45, II, п. 1
 столярно-механічний § 29, п. 2, б
 стоп-кран § 26, п. 2, 1, а
 стоп'ятдесятиріччя § 26, п. 1, д
 сторінка § 8, п. 3, б, 1; § 17, п. 3, прим.; *сторінці* § 17, п. 3, прим.
 сторіччя § 20, п. 4, а; § 26, п. 1, д;
 сторіччю, у сторіччі § 20, п. 4, а;
 сторін § 20, п. 4, а
 сторож § 8, п. 2, в; § 23, п. 7; § 45, II, п. 3; *стороже* § 53, п. 3
 сторожів — *сторожева*, *сторожеве* § 23, п. 7
 сторона, сторін § 8, п. 3, б, 1
 сторбинний § 67, п. 2, а
 стортинг § 38, п. 13, прим.
 Стохід § 108
 стояти § 8, п. 1, а, 6; § 19, п. 1; § 80, п. 3, а; *стій* § 8, п. 1, а, 6; § 81, п. 2, а; *стійжо*, *стійте* § 81, п. 2, а
 стравохід § 8, п. 3, д, 6
 Страйком § 20, п. 1, б; § 38, п. 14, а
 Страсбург § 113, п. 2, а
 стра́сбургський § 113, п. 2, а
 страх — *страху* § 48, п. 2, е
 Страхолісся § 114, п. 2, г
 страхоліський § 114, п. 2, г
 страшінний § 23, п. 2
 стреміно — *стреміна* § 54, п. 3
 стрибок — *стрибка* § 48, п. 2, ж
- Стрийський парк § 38, п. 9
 стриміти § 2, п. 3, а
 стрімувати § 2, п. 3, б
 Стріля § 38, п. 4
 стріжолов § 30, п. 1, е
 стручок § 22, п. 12
 ст.-сл. — старослов'янський § 25, п. 4, з
 студент § 8, п. 2, е; § 18, п. 2, в;
 студента § 48, п. 1, а
 студентство § 18, п. 2, в
 студентський § 18, п. 2, в
 стукнути — *стукну* § 80, п. 8, б, 2;
 стукни, стукнім(о), стукніть § 81, п. 1, в
 стусан — *стусана* § 48, п. 2, ж
 субота — *субот* § 8, п. 3, д, 3
 суботний § 23, п. 1
 сувенір § 45, II, п. 1
 сувій — *сувою* § 48, п. 2, і
 суддя § 20, п. 4, б; § 45, I, п. 2; *судді*, *судню* § 20, п. 4, б; *судді* § 47, Б, п. 1; *суддів* § 20, п. 4, б; § 47, Б, п. 2, в
 Суджонб Хадіноґо § 38, п. 1, прим. 3
 Суец § 17, п. 7; § 93, п. 1, в; § 113, п. 2, б
 суецький § 113, п. 2, б
 сузір'я Великого Пса § 38, п. 6, прим. 1
 сукно — *сукон* § 55, п. 2, прим.
 сукня, суконь § 47, Б, п. 2, в, прим. 1
 сума § 89, п. 1
 Сунь Ятсен § 38, п. 1, прим. 2; § 106, п. 2, д
 сусідній § 67, п. 2, а
 суспільно-корисний § 29, п. 1, г, прим. 1
 суспільно необхідний § 29, п. 1, г, прим. 1
 суспільно-політичний § 29, п. 2, б
 суттєвий § 23, п. 7
 суть § 16, п. 1, а
 Сухий Яр § 38, п. 9
 суходіл — *суходолу* § 48, п. 2, і
 Сухімі § 109, п. 4, а, 1
 сушняк — *сушняку* § 48, п. 2, б
 сформульований § 84, п. 2, а
 сфотографувати § 21, п. 1
 схил § 21, п. 1
 схід § 38, п. 7
 Схід — Далекій Схід, Схід прокінувся § 38, п. 7
 східний § 67, п. 1, а
 Східноєвропейська рівнина § 38, п. 8; § 114, п. 2, а, прим.
 Східноказахстанська область § 114, п. 2, а, прим.

Східнокайтійське море § 114, п. 2,
а, прим.
східнослов'янський § 29, п. 1, б
схід сонця § 38, п. 6, прим. 2
сходи § 66, п. 1, а; сходи § 66, п. 2, б;
сходам § 66, п. 3, а; сходами § 66,
п. 5, а
схопіти § 10, п. 1
Сьєрра-Леоне § 91, п. 2; § 109, п. 9, а, 1
свогодні § 7, п. 2; § 17, п. 3
свогоднішній § 23, п. 1; § 67, п. 2, б
свободий § 7, п. 2; § 16, п. 1, б; § 71,
п. 1
7-й § 28, п. 2, а
7-А § 25, п. 4, е
Сю § 93, п. 2; § 100, п. 2
сюжет — сюжэту § 48, п. 2, з
сюрреалізм § 89, п. 2
сяк-так § 30, п. 3, г
Сян § 108
Сягківський § 104, п. 9

Т

т.— товариш, том § 40
табелъ § 86, п. 1, б
«Таврія» § 38, п. 25
Тадей § 88
таджик § 113, п. 2, б
таджицький § 113, п. 2, б
Тажиббаев § 104, п. 6, в, 1
та й § 32, п. 2, б
таким чином § 30, п. 2, в
так-от § 33, А, п. 3, а
таксі § 90, н. 5, а, 4; § 100, п. 2
так-таки § 33, А, п. 3, а
так-то § 30, п. 3, в
так що § 32, п. 2, б
талановитий § 23, п. 8
талійський § 113, п. 2, в
Тамбоб § 113, п. 2
тамбобський § 113, п. 2
танець — танцю § 48, п. 2, и
танок — танку § 48, п. 2, и
танцювати § 17, п. 3
Тао Юаньмін § 38, п. 1, прим. 2;
§ 106, п. 2, д
Тассо § 100, п. 2
татарин — татари § 54, п. 1, прим.;
татар § 55, п. 1, прим.
Татищев § 104, п. 6, в, 4
тата § 54, п. 3; тату § 53, п. 1;
тати § 54, п. 1; § 54, п. 3; татів
(тат) § 55, п. 1
татуньо § 44, II, а
Тбілісі § 112, п. 7; § 113, п. 2, в
тбіліський § 113, п. 2, в
твердження, твердженъ § 8, п. 2, г
Твердохлєбов § 104, п. 2, г

твій § 75; твоє § 5, п. 1; твої § 4,
п. 1
т-во (товариство) § 26, п. 2, 5
творення, творень § 8, п. 2, г
творець, творця § 8, п. 3, д, 1
творчо § 9, п. 2, г, прим.
театр § 88; § 91, п. 1; § 96
теїн § 90, п. 5, б
текст — тексту § 48, п. 2, б
текстіль § 90, п. 5, в, 1
телеграф § 86, п. 2
Тельман § 86, п. 1, б
теля, теляти § 44, IV, а; телята
§ 65, п. 1; телят § 65, п. 2; теля-
там § 65, п. 3
телятко — теляткові, телятку § 49,
п. 1; на теляткові § 52, п. 1, б;
на телятку § 52, п. 1, б, прим.
телячий § 67, п. 1, а
тёмно-зелений § 29, п. 2, е
тёмної ночі § 30, ш 2, в
темнуватий § 23, п. 8
темп § 45, II, п. 1; у тёмті § 52,
п. 3, а
тєніс — тєнісу § 48, п. 2, и
Теодор § 88
теорія § 88
тепер § 17, п. 1
теперішній § 67, п. 2, б
тепловоз § 8, п. 3, д, 6; § 26, п. 1, а
Тєплого Олєкси § 38, п. 22
тепло- й гідроелектростанції § 26,
п. 2, б
теплообмінний § 29, п. 1, а
Тєрек § 109, п. 1
Тєрєнь (парадигма) § 103, п. 2
тєрмін — тєрміна, тєрміну § 48,
п. 2, й, прим.
термогідродинаміка § 26, п. 1, е
термометр § 96
Тєрнопіль § 108, прим.; § 112, п. 1,
II; Тєрнополь § 48, п. 1, г; § 112,
п. 1, II; Тєрнополь, у Тєрнопілі
§ 112, п. 1, II
терорізм § 22, п. 13
терпіти — терпіть § 83, прим. 1
тєрти § 80, п. 3, б, 7; § 80, п. 3, б,
9, прим.; § 84, п. 2, прим. 1, а;
тру, труть § 80, п. 3, б, 7; § 80,
п. 3, б, 9, прим.; три § 80, п. 3,
б, 9, прим.
тєртий § 84, п. 2, прим. 1, а
Тєруєль § 86, п. 1, б; § 91, п. 1;
§ 112, п. 1, II; Тєруєля, Тєрує-
лем, у Тєруєлі § 112, п. 1, II
тєсати § 10, п. 2
тєсляр § 45, II, п. 3; тєсляр § 45,

- II, п. 3; § 48, п. 1, а; *гесляре* § 53, п. 3; *геслярі* § 54, п. 2
Тетерів § 108; § 113, п. 2; *Тетерева* § 48, п. 1, д
тетерівський § 113, п. 2
течія Гольфстрім § 38, п. 9
ти (парадигма) § 73; *до тебе* § 78, прим. 2
Тибѣт § 90, п. 5, в, 5
тигр — *на тигрі* § 52, п. 1, б, прим.
тіждень § 19, п. 1; *тіжня* § 19, п. 1; § 48, п. 1, е
тижнівий § 19, п. 1
Тимірязев § 104, п. 2, в
Тиміш (парадигма) § 103, п. 2; *Тиміш* § 103, п. 2, прим. 1
Тимофѣев § 104, п. 6, в, 2
тим разом § 30, п. 2, в
тім-то § 32, п. 3; § 33, А, п. 3, а
Тимчасовий уряд § 38, п. 13,
тимчасово § 30, п. 1, е
тим часом § 30, п. 2, в
тимчасом як § 32, п. 2, б
тин — *тіну* § 48, п. 2, в
тип § 90, п. 5, в, 1
Тирасполь § 103, прим.
Тіса § 108
тісяча § 70, п. 11
тісяча дев'ятсот вісімдесят обсьмий § 28, п. 1, б, прим. 1
тісяча дев'ятсот дев'яносто перший — *тісяча дев'ятсот дев'яносто першого* § 71, п. 2
тісяча дев'ятсот тридцять дев'ятний — *у тисяча дев'ятсот тридцять дев'ятому* § 71, п. 2
тісяча п'ятсот тридцять вісім § 28, п. 1, б, прим. 1
тісячний § 71, п. 1
титан § 38, п. 2, а, прим. 1
Титов § 104, п. 6, в, 2
тиф — *тіфу* § 48, п. 2, ж
Тіхвін § 109, п. 4, б, 3
тіхий-тихесенький § 25, п. 4, б
Тихоміров § 104, п. 6, в, 2
Тихоріцьк § 109, п. 4, б, 3
тіхо-тіхо § 25, п. 4, а
Тиціан § 104, п. 6, в, 1
Тичінін — *Тичініне слово* § 38, п. 26, а
тіша § 45, I, п. 3; *тіші* § 47, А, п. 1, б; § 47, А, п. 2; *тішу* § 47, А, п. 3; *тішею* § 47, А, п. 4; *у тіші* § 47, А, п. 5
тішком-нішком § 25, п. 4, б
тільки-но § 32, п. 3; § 33, А, п. 3, а

- тільки що* § 30, п. 1, ж; § 33, А, п. 2, а
тім'я § 6, п. 1; § 45, II, п. 2
«Тіні забутих предків» § 38, п. 18
тінь (парадигма) § 46, III; *тінь* § 20, п. 4, в; § 44, III; *тіні* § 61, п. 1; § 62, п. 1; *тінню* § 20, п. 4, в; § 61, п. 3, а; *у тіні* § 61, п. 4; *тіней* § 62, п. 2; *тіням* § 62, п. 3; *у тінях* § 62, п. 5
тітка § 23, п. 4
Тіто, Тіта § 100, п. 2, прим.
тітуса — *тітусю* § 47, А, п. 6, в
тітчин § 23, п. 4
ткáцтво § 18, п. 2, а
ткáцький § 18, п. 2, а
ткач § 18, п. 2, а; § 45, II, п. 3
тов. — *товариш* § 40
товár § 1, п. 2; *товáру* § 48, п. 2, б
товари́ство § 18, п. 2, в
Товари́ство об'єднаних українських кана́дців § 38, п. 14, в
товари́ський § 18, п. 2, в
товариш (парадигма) § 46, II; *товáриш* § 18, п. 2, в; § 28, п. 7; § 44, II, а; § 45, II, п. 3; *товáришеві* § 49, п. 1; *на товáришеві* § 52, п. 1, а; *товáришу* § 53, п. 1; *товáриші* § 54, п. 2; § 60; *товáришіє* § 55, п. 1; *товáришім* § 56; *товáришіми* § 58, п. 1
товáришів — *товáришева, товáришеве* § 23, п. 7
товáриш Віталій — *товáришу Віталію* § 53, п. 4, прим. 2
товáришу Гончáр § 53, п. 4, прим. 3
Товста Мосіла § 38, п. 8, прим. 1
тогочіний § 67, п. 1, а
той, та, те (парадигма) § 76; *від того* § 78, прим. 2; *на то́му* § 78, прим. 2
Той, що грéблі рве § 38, п. 2, б
токай § 38, п. 10
Токма́к, Токмака́, у Токмаці (у Токмаку́) § 112, п. 1, II
Толéдо § 86, п. 2
толк — *то́лку* § 48, п. 2, ж
Толсто́й § 104, п. 10
том § 8, п. 2, е; *то́му* § 48, п. 2, б
Томáшув-Мазове́цький § 109, п. 7, д
тому́-то § 32, п. 3
тому́ що § 32, п. 2, б
то́нна § 89, п. 1
то́нно-кіломе́тр § 26, п. 2, 1, в
то́нний § 17, п. 2
то́но́сінький § 16, п. 2, а, 2
То́оміне § 99
топóленька § 22, п. 8

тополя — тополь § 8, п. 3, д, 3
тополька § 8, п. 3, д, 3
торг, торгоу § 8, п. 2, б; на торзі, на
торгу § 52, п. 3, а, прим.
торгівець, торгівця § 8, п. 3, а, 1
торгпред § 8, п. 2, д
торішній § 18, п. 4; § 67, п. 2, б
торф'яний § 6, п. 1, прим.; § 92,
п. 1, а
тотобжний § 67, п. 1, а
Т-подібний § 25, п. 4, ж
трава звіробій § 27, п. 1
травень, травня § 8, п. 2, а
траєкторія § 91, п. 2, прим.
трактор — трактора § 48, п. 1, е;
тракторі § 57, п. 2; тракторам
§ 56; тракторами § 58, п. 1
тратити — трать § 16, п. 2, г; § 81,
п. 2, в; тратьмо § 81, п. 2, в;
тратьте § 16, п. 2, г; § 81, п. 2, в
Трапальгар-сквер § 38, п. 8, прим. 3
Трептов-парк § 38, п. 8, прим. 3
третіна § 72, п. 1
третірувати § 24, п. 3
третій § 71, п. 1; третя, трете
§ 20, п. 4, д, прим.; § 71, п. 1
Третьяків § 104, п. 12, а, 1
Третьяківська галерея (Державна
Третьяківська галерея) § 38, п. 15,
в, прим.
три (парадигма) § 70, п. 2; три § 70,
п. 8; трюх § 7, п. 2; § 16, п. 1,
б; § 70, п. 8; трюм § 70, п. 8
«Трибуна люду» § 38, п. 18
тривати § 2, п. 3, а
тривага § 2, п. 3, а
тридцятий § 71, п. 1
35-мільйонний § 28, п. 2, а
тридцять § 70, п. 3
три з половиною тисячний загін
§ 28, п. 1, б, прим. 2
трикутник § 25, п. 4, б; трикутни-
ка § 48, п. 1, ж
тримати § 2, п. 1; § 2, п. 3, б
тринадцять § 70, п. 3
триніжок § 25, п. 3, а
Трипілля § 108; § 114, п. 2, б
трипільська культура § 38, п. 22,
прим. 1
трипроцентний § 25, п. 4, б
три п'яті, трюма п'ятими § 72,
п. 1
триста § 28, п. 1, а; § 70,
п. 5; трюхсот, трюмстам § 28,
п. 1, а
три четвєрти § 72, п. 1
три-чотири § 25, п. 4, в

3—4 (дні) § 25, п. 4, в, прим.
Трієст § 91, п. 2
трієк § 19, п. 2
трієцуги § 19, п. 2
тріумвірат — триумвірату § 48,
п. 2, б
тріумф § 90, п. 5, а, 2
трішуги § 2, п. 3, б
трюбе, трюох, трюом § 70, п. 8
троїстий § 23, п. 6
Троїстий союз § 38, п. 11
Троїцьк § 109, п. 4, а, 2; § 109,
п. 9, в
трюхи вище зазначений § 29, п. 1, г
Троянда § 38, п. 2, б
Трубейкбій (Трубейкба) § 104, п. 9
Трубїж § 108
Трублаєвич § 104, п. 6, в, 4
трубопрювід § 8, п. 3, д, 6; трубо-
прюводу § 48, п. 2, і
трудодєдє § 26, п. 1, в
трюхмільюонний (і тримільюон-
ний) § 71, п. 1
трюхсотий § 71, п. 1
трюххтисячний (і тритисячний)
§ 71, п. 1
3-тисячний § 28, п. 2, а
трястїє — трюсса § 20, п. 1, г
тт.—товариші, томи § 40
Туапсе § 109, п. 1; § 112, п. 7
туберкульоз § 86, п. 1, б
тугий § 67, п. 1, а
Тулуза § 86, п. 1, а
Тулчїн § 113, п. 1
тулчїнський § 113, п. 1
туман — туману § 48, п. 2, е
туманний § 20, п. 1, в; § 23, п. 1,
прим.
туманність § 20, п. 1, в
туманність Андрюмєди § 38, п. 6,
прим. 1
туманно § 20, п. 1, в
тунгїс § 113, п. 2, в
тунгїський § 113, п. 2, в
Тунгїський метеорїт § 38, п. 6,
прим. 1
Тупїй Ніж § 106, п. 1, а
Тупїк § 109, п. 4, б, 6
Тургєєв § 104, п. 1
турєцький § 18, п. 1, а; § 113,
п. 2, б
Турєчина § 18, п. 1, а
«Турїст» § 38, п. 25
турне § 100, п. 2
түрок § 113, п. 2, б
Турсунзадє § 106, п. 2, е
ТУ-154 § 25, п. 4, е

тутешній § 23, п. 1; § 67, п. 2, 6
Тушино § 109, п. 4, б, 1; § 113, п. 1
тушинський § 113, п. 1
тхір § 18, п. 4, прим. 2
тьмянний § 6, п. 1, прим.; § 17, п. 3
Тьдлкін § 104, п. 3, б
тьохкати § 16, п. 1, б
тубик § 93, п. 2
ТЮГ—ТЮГУ, ТЮГОм § 39, п. 2, прим.
тюль § 93, п. 2
Тюмёнев § 104, п. 12, а, 3, прим.
Тюмёнь § 109, п. 9, а, 3, прим.
тюрк — тюрки § 113, п. 2, б
тюркський § 113, п. 2, б
Тютчев § 53, п. 4
тягнути, тягнув, тягнула § 80,
п. 9, прим. 2
тягун § 80, п. 9, прим. 2
тямущий § 67, п. 1, а
Тянь-Шань § 109, п. 9, а, 3

у

Уайльд § 97
УАПЦ § 41, п. 5
убівця § 44, I; § 45, I, п. 2
Убийвок § 26, п. 1, г, § 106, п. 2, а
убік § 30, п. 1, б
убогий § 18, п. 2, б
убозтво § 18, п. 2, б
уболівальник § 22, п. 3
убрид § 30, п. 1, б
увага § 11, п. 3, а
уважність § 11, п. 3, а
увертюра § 11, п. 3, б
увечері § 9, п. 1; § 30, п. 1, б
у вигляді § 30, п. 2, а
увісні § 30, п. 2, а
увіч § 30, п. 1, б
угіддя — угідь § 20, п. 4, а
Углич § 109, п. 4, б, 6
Углове § 109, п. 7, а
угблос § 30, п. 1, б
угорі § 30, п. 1, б
угорка § 38, п. 5
Угорка § 38, п. 5
Угорська Республіка § 38, п. 12
угору § 30, п. 1, б
Угорищина § 11, п. 3, б
ударник § 11, п. 3, а; § 45, II, п. 1;
ударнику § 53, п. 1
ударницький § 11, п. 3, а
удача § 11, п. 3, а
удвох § 30, п. 1, г
удень § 30, п. 1, б
удій § 8, п. 3, д, 5
Удовиченко § 11, п. 3, б
удосконалення § 22, п. 5

Уельс § 97
Ужгород, Ужгорода, Ужгородом,
в Ужгороді § 112, п. 1, II
ужитий § 84, п. 2, б
узбек § 113, п. 2, б
узбережжя § 8, п. 3, б, 3; § 11, п. 3, а
узбецький § 113, п. 2, б
узвішнія § 57, п. 2; узвішиям § 56;
узвішиями § 58, п. 1; на узвішиях
§ 59
узїмку § 30, п. 1, б
узнакі § 30, п. 1, б
узятись, узявьсь, узялась, узялось,
узялись § 80, п. 9, прим. 3
указ § 11, п. 3, а
уклад § 11, п. 3, а
Укоопспілка § 39, п. 1, а
Україна § 11, п. 3, б, прим.
«Україна» § 38, п. 18; § 38, п. 20
українець § 38, п. 1, прим. 6
українка — українок § 47, Б, п. 4, а
Українська гліва § 38, п. 5
Українська республіканська
партія § 38, п. 14, б
Українське товариство охорони
пам'яток історії та культури
§ 38, п. 14
«Українські» § 38, п. 25
украї § 30, п. 1, б
Укрінформ § 39, п. 1, а
Укрпрофрада § 39, п. 1, а
укіти § 30, п. 1, б
улад § 30, п. 1, б
Улан-Удэ § 112, п. 7; § 114, п. 3, в
улєсливий § 19, п. 1
улітку § 30, п. 1, б
ультиматум § 11, п. 3, б
Ульянов § 104, п. 12, а, 1
Уманська міськрада § 38, п. 12
Уманщина § 17, п. 2
умісний § 19, п. 3
у міру того як § 32, п. 2, б
умова § 11, п. 3, а
умовний § 11, п. 3, а
унаслідок § 31, п. 1, а
униз § 30, п. 1, б
унизі § 30, п. 1, б
універмаг — універмагу § 48, п. 2, в
університет — університету § 48, п. 2, г
уночі § 30, п. 1, б
унтер-офіцер § 26, п. 2, 1, б
унтер-офіцерський § 29, п. 2, а
У Ну Мунг § 38, п. 1, прим. 3;
§ 106, п. 1, е
Уолл-стрит § 38, п. 8, прим. 3
упень § 30, п. 1, б
уперёд § 30, п. 1, б

упёрти, упрú, упрúть, упрú § 80,
п. 3, 6, 9, прим.
уплава § 30, п. 1, б
уплач § 30, п. 1, б
у помiч § 30, п. 2, а
упóперек § 30, п. 1, б
упору § 30, п. 1, б
управа § 11, п. 3, а
ураган — урагану § 48, п. 2, е
у (в) рáзі § 31, п. 3
Урál § 11, п. 3, 6; Урáлу § 48, п. 2, й
Урáло-Кушумський степ § 38, п. 8
уранці § 30, п. 1, б
урешті § 30, п. 1, б
урiвок — урiвку § 48, п. 2, д
урiвень § 30, п. 1, б
урiвнi § 30, п. 1, б
урожа́й — урожа́ем § 51, п. 1
урóзкид § 30, п. 1, б
урóзми́т § 30, п. 1, б
урóзсип § 30, п. 1, б
урóзтич § 30, п. 1, б
урочíстий § 23, п. 6
УРП § 39, п. 2
уря́д § 30, п. 1, б
Усвятцев § 104, п. 2, в
усерéдини § 30, п. 1, б
услiд § 30, п. 1, б
у́сма́к § 30, п. 1, б
у́смiх — у́смiху § 48, п. 2, і
у́солье § 109, п. 9, а, 1
Успiння § 38, п. 22
у́спiх § 45, II, 1; у́спiху § 48, п. 2, і
Уссúри § 112, п. 7
у́ста́лення § 11, п. 3, а
у́стано́ва § 11, п. 3, а
у́стано́влювати § 10, п. 1
у сто́крат § 30, п. 2, а
у́стри́й, у́стро́ю § 8, п. 1, а, 1
у́стúп § 11, п. 3, а
Усть-Каменогóрськ § 114, п. 3, г
у́сть-ка́меногóрський § 114, п. 3, г
у́сунений § 84, п. 2, прим. 1, б
у́сунути § 84, п. 2, прим. 1, б
у́сунутий § 84, п. 2, прим. 1, б
УТН § 39, п. 2
уто́пя § 11, п. 3, б
у́трiчi § 30, п. 1, а
у́трьо́х § 30, п. 1, г
у́чень § 9, п. 1; у́чнi 8—10 клáсiв § 25,
п. 4, в, прим.
учiтель (парадигма) § 46, II; учi-
тель § 45, II, п. 2; учiтеля § 48,
п. 1, а; учителi § 60
учiтель-фiзик § 27, п. 3
У Чин Су § 38, п. 1, прим. 3
учотирьо́х § 30, п. 1, г

ушiр § 30, п. 1, б
уя́ва § 11, п. 3, а

Ф

фа́бкóм § 38, п. 14, а
фа́брика (парадигма) § 46, I; фа́бри-
ка § 45, I, п. 1; § 88; § 90, п. 5, в,
1; фа́брики § 47, А, п. 1, а; § 47,
Б, п. 1; § 47, Б, п. 4, б; фа́брици
§ 47, А, п. 2; фа́брику § 47, А, п. 3;
фа́брикою § 47, А, п. 4; на фа́бри-
ци § 47, А, п. 5; фа́брик § 47, Б,
п. 2, а; фа́брикам § 47, Б, п. 3, а;
фа́бриками § 47, Б, п. 5, а
фа́брика дитячих iграшок «Перемо́-
га» § 38, п. 15, а
фа́бричний § 23, п. 1
фавн § 38, п. 2, а, прим. 1
фаётон § 91, п. 1
факт § 88
фа́ктор — фа́ктору, фа́ктора § 48,
п. 2, й, прим.
фальш — фальши § 61, п. 1
Фам Ван Донг § 38, п. 1, прим. 3
Фао́н § 88
фарао́н § 88
Фарао́н § 38, п. 4
фарту́х § 88
Фа́стiв, Фа́стова § 8, п. 1, а, 4
фа́уна § 94
Фа́уст § 94
фах § 88
фахіве́ць, фахіве́ця § 8, п. 3, а, 1
фа́йнс § 88, § 90, п. 4
федератiвний § 88
Федера́ція незале́жних проф-
спiлoк Украiни § 38, п. 14, в
Фéди́н § 104, п. 1
Фéди́р § 22, п. 10, прим.; § 88; § 103,
п. 2, прим. 1
Фéдорiвна § 22, п. 10, прим.
Фéдоров § 104, п. 3, б
Фéдорович § 22, п. 10, прим.
Фéдченко § 17, п. 6
Федчiшин § 17, п. 6
феєрвeрк § 90, п. 4; § 91, п. 2
Фейєрба́х § 90, п. 4; § 91, п. 2
фейлето́н § 88; фейлето́ну § 48, п. 2, з
фермент — ферменту § 48, п. 2, з
Фетáй Чотiну́чит § 106, п. 1, е
Фетьáб § 93, п. 1, а
фeя § 38, п. 2, а, прим. 1
Ф'езоле § 92, п. 1, а
фiáлка § 90, п. 5, а, 2
фiáгура § 88
фiзик § 22, п. 1, прим.
фiзика § 88, § 100, п. 1, I; фiзики,
фiзици § 100, п. 1, I

фізик-учитель § 27, п. 3
фізичний § 90, п. 5, в, 1
фізіологія § 88
філє § 91, п. 1
Філіппіни § 88; § 112, п. 2; § 113, п. 1; Філіппін, Філіппінам § 112, п. 2
філіппінський § 113, п. 1
Філіппов § 104, п. 6, в, 2
філософія § 88
фільм § 93, п. 1, б
фін, фіни § 89, п. 1
фінанси § 90, п. 5, а, 5
Фінікія § 88
Фінляндія § 86, п. 1, б
Фінська затока § 114, п. 1, б
фіолетовий § 90, п. 5, а, 2
Фіораванте § 90, п. 5, а, 2
Фірдоусі § 88; § 100, п. 2
фірма «Філко корпорейшн» § 38, п. 17
Фіуме § 90, п. 5, а, 2; § 112, п. 7
ф-ка (фабрика) § 26, п. 2, 5
Фламмаріон § 89, п. 3
флегматик § 88
Флобєр § 86, п. 1, а
Флоренція § 88
Флоріда § 90, п. 5, в, 2
флот § 86, п. 1, а
Флуранс § 86, п. 1, а
фойє § 90, п. 4
Фолл-Рівер § 114, п. 3, г
Фолл-ріверський § 114, п. 3, г
фон Бісмарк § 107, п. 3
Фонвізін § 106, п. 1, г, прим. 2
фон дер Гольц § 106, п. 1, г
фонєтика § 88
Фонтєн-сюр-Рон § 38, п. 8, прим. 2
форма § 88; форм § 8, п. 2, а, прим. 2
формула § 86, п. 1, а
форпост § 19, п. 1, прим.
форпостний § 19, п. 1, прим.
фортісимо § 89, п. 1; § 90, п. 5, а, 4
фосфор § 88
фотографія § 14
Франківський — Франківські сонєти § 38, 26, в, прим. а
Франківський — Франківська кімната § 38, 26, в
Франко — Франка § 48, п. 1, а
Франкфурт-на-Майні § 38, п. 8, прим. 2; § 112, п. 6; § 114, п. 3, д; Франкфурта-на-Майні, у Франкфурт-на-Майні § 112, п. 6
Франкфуртський-на-Майні § 114, п. 3, д
Франція § 38, п. 12; § 88

француз § 113, п. 2, а
французький § 113, п. 2, а
фрезерувальник § 22, п. 3
фрєнч § 38, п. 1, прим. 5
Фрідріх — Фрідріху § 53, п. 1
Фрідріх-Вільгєльм § 106, п. 3, а
фўга § 88
Фукуї § 112, п. 7
фунт стєрлінгів — фўнта стєрлінгів § 48, п. 1, е
Фур'є § 92, п. 1, а
футбол § 86, п. 1, а; футбалу § 48, п. 2, и
футляр § 45, II, п. 1; § 88, футляри § 54, п. 1
Фўчик § 104, п. 5, б
фюзеляж § 92, п. 2, б

X

хазяїн § 1, п. 2; хазяї, хазяїні § 54, п. 1, прим.
халва § 86, п. 1, а
халати § 10, п. 1
харакірі § 90, п. 5, а, 4
Хара-Нур § 38, п. 8, прим. 3
Харків § 8, п. 1, а, 4; § 17, п. 1; § 49, п. 2, б; § 108; Харкова § 8, п. 1, а, 4; § 48, п. 1, г; Харкову § 49, п. 2, б; Харковом § 51, п. 3, б
Харківський клуб метробудівців § 38, п. 15, в
харків-товарний § 114, п. 3, а
Харків-Товарний § 114, п. 3, а
хатний § 23, п. 1; § 67, п. 2, а
хвастливий § 19, п. 1
хвастнїту § 19, п. 1
хворостняк § 19, п. 1
Хемінгуей § 87
хіжо § 9, п. 2, г, прим.
хімера § 90, п. 5, а, 5, прим. 1
хист — хїсту § 48, п. 2, ж
хїтрощі § 66, п. 1, б; хїтрощів § 66, п. 2, б
хїба що § 30, п. 1, ж; § 33, А, п. 2, а
хїд — хбду § 48, п. 2, ж
хімік § 22, п. 1, прим.
хімічно зв'язаний § 29, п. 1, г, прим. 1
хімія § 90, п. 5, а, 2; § 90, п. 5, а, 5
хїрўрг § 90, п. 5, а, 5
хлїб — хлїба § 48, п. 2, а; хлїба, хлїба § 54, п. 3
Хлїб § 38, п. 2, б
хлїбороб § 8, п. 3, д, б
хлїборобство § 8, п. 3, д, б

хліб-сіль § 25, п. 4, б
хлів — хліва § 48, п. 2, в
хлѳпець § 2, п. 2, в; хлѳпця § 2, п. 2,
в; § 50, п. 1; хлѳпче § 53, п. 3
хлѳпець-богатір § 27, п. 2
хлѳпчик § 22, п. 1
хлопчійсько § 22, п. 9
хлоп'я — хлоп'ят § 65, п. 4
хлоп'ятко — на хлоп'яткові § 52,
п. 1, б
Хмѳлеве § 113, п. 2
хмѳлівський § 113, п. 2
Хмельніччина § 38, п. 22
хѳбі § 87
ходів-ходів § 25, п. 4, а
ходіти § 22, п. 5; § 80, п. 6, в,
прим. 1; § 83; ходіть § 83, прим.
1; ходжу § 80, п. 6, в, прим. 1;
ходите, ходять § 16, п. 2, г; бу-
дете ходіти § 80, п. 8, а, 1; хо-
див був, ходила була, ходили були
§ 80, п. 9
ходіння § 8, п. 3, г; § 22, п. 5
хокѳй § 87, хокѳю § 48, п. 2, и
хол § 87
хѳлод — хѳлоду § 48, п. 2, е
Хомѳ § 22, п. 10
Хоміч § 22, п. 10
Хомівна § 22, п. 10
Хѳмович § 22, п. 10
хор — хѳру § 48, п. 2, б
хорт, хортѳ § 8, п. 2, б
Хотінський зѳмок § 38, п. 21
хотіти § 80, п. 3, б, 9; § 80, п. 4;
§ 83; хѳчу § 80, п. 3, б, 9; § 80, п. 4;
хѳчеш § 80, п. 4; хѳчуть § 80, п. 3,
б, 9
хѳчѳ б § 32, п. 2, а
хѳч би § 32, п. 2, а
хѳч-не-хѳч § 30, п. 3, д
Хо Ши Мін § 38, п. 1, прим. 3;
§ 106, п. 1, е
хребѳт § 38, п. 8; § 114, п. 2, а, прим.
хрестѳві походи § 38, п. 22, прим. 1
христіянство § 90, п. 5, а, 5, прим. 2
Хрїстов § 104, п. 5
хрущ — хрущѳв § 57, п. 1
Хрущѳв § 104, п. 3, в
хто (парадигма) § 77; біля кѳго § 78,
прим. 2
хто-бѳдь § 28, п. 2, б
хтѳзна-як § 30, п. 3, в
хтѳзна-який § 28, п. 2, б
хто-нѳбудь § 28, п. 2, б; § 79; кого-
нѳбудь, кому-нѳбудь, ким-нѳбудь,
на кому-нѳбудь § 79
хтѳсь § 33, А, п. 1, г; § 79, когѳсь,
комѳсь, кимсь (і кѳмѳсь) § 79; біля

кѳгѳсь § 78, прим. 2
худѳжник-пейзажїст § 27, п. 3
худѳжній § 23, п. 1; § 67, п. 2, а
хѳнта § 90, п. 1
хѳтір — хѳтора § 48, п. 2; д
хутрѳ — хѳтер § 55, п. 2

Ц

цар § 38, п. 3, прим. 2
Цвѳтко, Цвѳтка § 100, п. 2, прим.
Цвїк § 104, п. 9
цвях § 6, п. 1, прим.
цѳбто § 32, п. 1
цей, ця, це (парадигма) § 76; цѳгоб
§ 7, п. 2; у цѳбо § 78, прим. 2;
при цѳбѳму § 78, прим. 2
целулѳд § 4, п. 4
Цѳнкій § 104, п. 1
цѳнтр § 96; у цѳнтри § 52, п. 3, а
Цѳнтрѳльна науковѳ бібліотѳка
АН України ім. В. І. Вернад-
ського § 38, п. 15, а
Цѳнтрѳльна рѳда § 38, п. 13
Цѳцїлін § 104, п. 6, в, 1
Цивїльний повітрїний флот Ук-
раїни § 38, п. 14
Циганков § 104, п. 7
циліндр § 96
Цимлїанська § 109, п. 4, б, 1
Циндѳо § 90, п. 5, в, 3
цистѳрна § 90, п. 5, в, 1
цїфра § 90, п. 5, в, 1
Цицерѳн § 104, п. 6, в, 1
Цїлиноград § 109, п. 1, в; § 114,
п. 2, д
цїпїлно § 17, п. 4
цокотїти § 80, п. 3, а
цѳгѳгорїчний § 66, п. 2, б
Цѳѳтка § 104, п. 7
Цїю Юѳнь § 106, п. 2, д,
прим.
Цюрѳпинськ § 113, п. 1
цюрѳпинський § 113, п. 1
Цявлѳвський § 104, п. 12, а, 3, прим.

Ч

чагарнік — чагарникѳ § 48, п. 2, б
Чад — Чѳду § 48, п. 2, й
часнѳ § 22, п. 6
«Чѳйка» § 38, п. 20
Чѳпѳев § 53, п. 4
Чѳпек § 104, п. 1
Чѳплін — Чѳплїном § 51, п. 3, а
чар-злѳя § 26, п. 2, 4

час від часу § 30, п. 2, 6
частівка § 22, п. 11
чáсто-гúсто § 25, п. 4, 6
чверть (1/4) § 72, п. 1
Чебоксáри § 109, п. 5; § 112, п. 2;
Чебоксáр, Чебоксáрам, у Чебоксá-
рах § 112, п. 2
чекáння § 10, п. 2
чекáти § 10, п. 2
Челябiнськ § 109, п. 4, а, 1; § 109,
п. 9, а, 3, прим.
Ченстохова § 109, п. 7, е
червінець — червінця § 48, п. 1, е
Червóна Шапóчка § 38, п. 2, 6
Червóний Став — Червóного Стáву
§ 48, п. 1, г, прим.
червоногарячий § 29, п. 2, е
червóно-зелéно-сiний § 29, п. 2, е
черв'як § 6, п. 1, прим.
чередá, черiд § 8, п. 3, б, 1
через § 8, п. 2, в
черезплiчник § 21, п. 2
через сiлу § 30, п. 2, а
через те що § 32, п. 2, б
Череповéць § 109, п. 9 б. § 113,
п. 2, б
череповéцький § 113, п. 2, б
черiдка § 8, п. 3, б, 1
Черкáси § 113, п. 2, в
Черкáське старóство § 38,
п. 12
черкáський § 113, п. 2, в
черкéс § 113, п. 2, в
черкéський § 113, п. 2, в
чернётка § 9, п. 1
Чернишóв § 104, п. 7
Чернiвцi § 108; § 112, п. 2; Чернiв-
цiв, Чернiвцiм, у Чернiвцiях § 112,
п. 2
Чернiгiв § 8, п. 1, а, 4; § 108;
§ 113, п. 2; Чернiгова § 8, п. 1,
а, 4
Чернiгiвська облспоживспiлка § 38,
п. 14, а
чернiгiвський § 113, п. 2
чесáти, чешú, чéшеш § 80, п. 4
чéсний § 19, п. 1
чeсть § 19, п. 1
чeсть чéстю § 25, п. 4, б, прим.
чéський § 113, п. 2, в
Чéський Крумльов § 109, п. 7, г
чéтверо, чотирьóх, чотирьóм § 70,
п. 10
чeтвёртий § 9, п. 1; § 71, п. 1
чeх § 113, п. 2, в
Чéхо-Словáцька Федератiвна Респуб-

лiка § 38, п. 12
чeхо-словáцький § 114, п. 3, а
Чeхо-Словáччина § 114, п. 2, г; § 114,
п. 3, а
Чигирiн § 113, п. 1
чигирiнський § 113, п. 1
чий, чия, чiе (парадигма) § 77; чи-
йбо § 7, п. 1, а
чий-бúдь § 28, п. 2, б
чий-нéбудь § 28, п. 2, б
чийсь, чийóгось, чийóмусь, чийсь
(i чийсь) § 79
Чикаго § 90, п. 5, в, 3
Чиковáни § 104, п. 6, в, 1
Чилi § 90, п. 5, в, 3
чималéнький § 33, А, п. 1, а
чимáло § 30, п. 1, ж; § 33, А, п. 1, а
чим би то § 33, А, п. 3, а, прим. 1
чимдóж § 30, п. 1, е
чимрáз § 30, п. 1, е
Чингiсхáн § 104, п. 6, в, 1
чин чiном § 25, п. 4, б, прим.
Чирчiк § 109, п. 4, б, 1
чисéльний — чисéльника § 48, п. 1, ж
числénний § 20, п. 2, а
числénність § 20, п. 2, в
числénно § 20, п. 2, в
числiвник — числiвника § 48, п. 1, ж
чiстий § 67, п. 1, а
чiстити — чисть, чистьмо, чистьте
§ 81, п. 2, в
Чiстi Прудi § 109, п. 7, в
Чистовóдне § 114, п. 2, а
чистовóднiвський § 114, п. 2, а
Читá § 113, п. 1
читiнський § 113, п. 1
чи то § 33, А, п. 2, б
чичерóне § 90, п. 5, в, 1
Чiчиков § 104, п. 6, в, 1
чи що § 30, п. 1, ж
чiпати § 10, п. 2
чiпляти § 10, п. 2
член-кореспондéнт § 26, п. 2, 1, б;
§ 38, п. 3, прим. 1
чóбит — чóбит § 55, п. 1, прим.; чо-
бiтьми (й чóбiтьми, чóботами)
§ 58, п. 2; на чóботах (чóбiтьях)
§ 59
чоловiк § 9, п. 1; сiм чоловiк, сiм чо-
ловiкiв, чоловiк iз двáсти § 55, п. 1,
прим.
чомусь § 9, п. 1
Чóрне мóре § 114, п. 1, б
чóрний § 9, п. 1; § 9, п. 2, г; чóрного
§ 9, п. 2, г
чорнiло § 9, п. 2, г
чорнiти § 9, п. 2, г

чорніця — чорніці § 9, п. 2, г
чорніти, чорніє § 9, п. 2, г
чорногїз § 25, п. 1; § 26, п. 1, б
чорнозем § 26, п. 1, б
чорноземний § 29, п. 1, а
чорнороб § 8, п. 3, д, б
чотїри (парадигма) § 70, п. 2; чо-
тїри § 9, п. 1
4¹/2-тисячний § 28, п. 2, а
чотирикїтник § 25, п. 3, а
чотиримїсячний § 25, п. 4, б
чотїриста § 70, п. 5
чотїриста сімдесят вісім тисяч шіст-
сїот п'ятдесят дев'ять — з чоти-
рхохсїот сімдесятї осьмї тисяч
шестисїот п'ятдесятї дев'ятї § 70,
п. 6
чотїри трети § 72, п. 1
чотирна́дцять § 70, п. 3
чотирьохактний § 25, п. 3, б
чотирьохмільйонний (ї чотириміль-
йонний) § 71, п. 1
чотирьохсїотий § 71, п. 1
чотирьохтїсячний (ї чотиритїсяч-
ний) § 71, п. 1
ЧСФР § 39, п. 2
чуваський § 113, п. 2, в
чуваш § 113, п. 2, в
чумак — чумаче § 53, п. 3
Чумакський Шлях § 38; п. 6
Чупрінкїв § 47, Б, п. 2, в
Чусова § 109, п. 7, а; § 112, п. 3; Чу-
совї, Чусовїй § 112, п. 3
чїти (парадигма в теперїшньому
часї) § 80, п. 1; чїти, чїю, чїють
§ 80, п. 3, б, 1

Ш

ша́бля — ша́бель § 47, Б, п. 2, в,
прим. 1
ша́йба — ша́йб § 47, Б, п. 2, в
прим. 1
шалі́вка § 22, п. 11
Шанті́ї § 98, § 100, п. 2
шаруді́ня § 22, п. 5
шаруді́ти § 22, п. 5
шасі́ § 89, п. 1
шах § 38, п. 3, прим. 2
шахтїр, шахтаря́ § 45, П, п. 2;
шахтареві́ § 49, п. 1; шахтаря́м
§ 56; шахтаря́ми § 58, п. 1; на
шахтаря́х § 59
Ша́хти § 109, п. 5; § 113, п. 1
ша́хтинський § 113, п. 1
Ша́ші § 38, п. 4

Швейцарія § 95, п. 1
швець § 16, п. 1, а; шевче § 53, п. 3
Швець § 101; § 102, п. 1; Швеця́,
Швецеві́ (Швецю́) § 102, п. 1
швидкохїд § 8, п. 3, д, б
швидкохїдний § 8, п. 3, д, б
швецїв § 8, п. 1, а, 3; § 67, п. 1, б;
шевцеве́ва, шевцево́го § 8, п. 1, а, 3
шевченкіана́ § 38, п. 1, прим. 5
Шевченкїв — Шевченкова́, Шевчен-
кове́ § 23, п. 7; Шевченкові́ поезїї
§ 38, п. 26, а
Шевченківська́ премія́ § 38, п. 26, в
Шевченківський райо́нний відді́л ма-
рїодної осві́ти міста́ Кї́ева § 38,
п. 14, а
шевченківський стиль § 38, п. 26, в,
прим., а
Шевченко́ § 23, п. 7
Шексна́ § 109, п. 1
шїлест § 2, п. 2, а; § 8, п. 2, в
Шї́ллї § 100, п. 2
Шепетї́вка § 108; § 112, п. 1, 1,
Шепетї́вки, у Шепетї́вцї § 112,
п. 1, 1
шїпїт § 2, п. 1
шепотї́ти § 2, п. 1
шїстеро́, шїстьох́, шїстьом́ § 70,
п. 10
шестидї́нка § 9, п. 1; § 26, п. 1, д
Шї́ллер § 89, п. 3; § 100, п. 1, II;
Шї́ллера, Шї́ллером § 100, п. 1, II
Шї́мчак § 104, п. 5, б
шинок — шинкї́ § 48, п. 2, в
шїрма́ § 90, п. 5, в, 1
ширїкий § 2, п. 1
Ширїкий Я́р § 114, п. 1, а; Ширїкого́
Я́ру § 48, п. 1, г, прим.
шїроко́ § 2, п. 1
широчина́, широчїнь § 61, п. 1, прим.
шїти, шїю́, шїють § 80, п. 3, б,
1; шїй, шїймо́, шїйте́ § 81,
п. 2, а
шифр § 90, п. 5, в, 1
шихтї́вка § 22, п. 11
Шї́мкін § 104, п. 6, в, 1
Шїофї́к § 90, п. 5, в, 3
шїстдї́сят § 70, п. 4
шїстдї́сятїй § 28, п. 1, б; § 71,
п. 1
шїстдї́сятїп'ятимільйонний § 28,
п. 1, б
16-поверховий § 26, п. 1, д, прим.
шїстна́дцять § 19, п. 1; § 70, п. 3
шїстсїот § 70, п. 5
шїсть (парадигма) § 70, п. 2; шїсть
§ 70, п. 3; шїстї́ § 9, п. 1

шків — шківа § 48, п. 1, ж
шкода — шкод § 8, п. 3, д, 3
школа — шкіл § 47, Б, п. 2, а
школяр (парадигма) § 46, II; шко-
ляр § 17, п. 1; § 45, II, п. 3; шко-
ляра § 45, II, п. 3; школяре § 53,
п. 3; школярі § 54, п. 2; школярів
§ 55, п. 1
шлакоблók § 26, п. 1, в
шлях § 38, п. 9; на шляху § 52, п. 2, б
Шмельова § 104, п. 1
шовк, шовку § 8, п. 2, б
шобта сєсія Кійвської обласної ради
§ 38, п. 16
шобтий § 9, п. 1; § 71, п. 1
Шбу § 94; § 100, п. 2
шофєр § 45, II, п. 1; § 89, п. 1
Шпанка рання § 38, п. 5
шприц § 17, п. 7; § 93, п. 1, в
штаб — штабу § 48, п. 2, г; у шта-
бі § 52, п. 3, а
штабс-капітан § 26, п. 2, 1, б
штані § 66, п. 1, а; штанам (і
штаням) § 66, п. 3, а; штаньмі
(й штаньми, рідше — штаньями)
§ 66, п. 5, в; на штанях (рідше —
на штанях) § 66, п. 6
Штраус § 94
штрейкбрєхєр § 95, п. 1
шум — шуму § 48, п. 2, ж

Щ

шавель — шавлю § 48, п. 2, б
щасливий § 19, п. 1
щастя § 17, п. 3; § 19, п. 1; щастям
§ 51, п. 2
щєміти § 9, п. 1
щєтіна § 9, п. 1
Щиглов § 104, п. 6, в, 1
Щигрі § 109, п. 4, б, 1
Щипачов § 104, п. 3, в
що (парадигма) § 77; від чого, в чому
§ 78, прим. 2
щоб § 32, п. 1; § 32, п. 1, увага; § 33,
А, п. 1, б
що-будь § 28, п. 2, б; § 79; чого-будь,
чому-будь, чим-будь, на чому-будь
§ 79
щовєчора § 30, п. 1, ж; § 33, А,
п. 1, а
щогодїни § 30, п. 1, ж; § 33, А,
п. 1, а
Щоголів § 53, п. 4
щодалі § 30, п. 1, ж
щодєнник § 33, А, п. 1, а
щодєнно § 30, п. 1, ж
щодня § 30, п. 1, ж; § 33, А, п. 1, а

щодо § 31, п. 1, а
щодобї § 33, А, п. 1, а
щодўху § 30, п. 1, ж; § 33, А, п. 1, а
що ж до § 31, п. 3; § 33, А, п. 2, а
щокá § 9, п. 1; щоці, на щоці § 9,
п. 2, б
Шóкіно § 109, п. 2, в
щомїсяця § 30, п. 1, ж
щомóга § 30, п. 1, ж
щонайбїльше § 30, п. 1, ж
щонайдóвше § 30, п. 1, ж
щонайдўжче § 30, п. 1, ж
щонайкрáще § 30, п. 1, ж
щонайкрáщий § 33, А, п. 1, а
щонаймєнше § 30, п. 1, ж
щонайсильнїший § 69, п. 2, б
щонайшїрше § 30, п. 1, ж
щó-нєбўдь § 28, п. 2, б; § 79; чого-нє-
бўдь, чому-нєбўдь, чим-нєбўдь § 79
щонóчи § 30, п. 1, ж
щопрáвда § 30, п. 1, ж; § 33, А,
п. 1, а
щорáз § 30, п. 1, ж
щорáзу § 30, п. 1, ж; § 33, А, п. 1, а
щорóбу § 30, п. 1, ж
щосїли § 30, п. 1, ж; § 33, А, п. 1, а
щось § 33, А, п. 1, г; § 79; чогось, чо-
мўсь, чимсь (і чїмось) § 79; від
чогось, в чóмўсь § 78, прим. 2
що то § 33, А, п. 2, б
що то за § 33, А, п. 2, б
щохвилїни § 30, п. 1, ж
Шўка § 38, п. 2, б

Ю

ювіляр § 45, II, п. 1
Югослáвія § 114, п. 3, а
юдині срїбнякі § 38, п. 26, в, прим. 6
юннат § 20, п. 1, б
Юпітер § 38, п. 6
Юр'єв § 104, п. 11
Юрїївна § 22, п. 10
Юрїй Клен (Освальд Бўргардт)
§ 38, п. 1
Юрїйович § 22, п. 10
Юхїменко § 2, п. 2, б
юшка — юшці § 18, п. 4, прим. 1

Я

я (парадигма) § 73; до мєне § 78,
прим. 2
Яблóнський § 104, п. 9
явище § 45, II, п. 3; явища § 54, п. 3;
явищами § 58, п. 1
явїр § 45, II, п. 1
Ягич § 104, п. 5
ягня — ягнята, ягнят § 65, п. 4;

ягн'ятами § 65, п. 5; на ягн'ятах § 65, п. 6
ягн'ятко — ягн'яткові, ягн'ятку § 49, п. 1
яг'ечко § 22, п. 7
яг'ення § 18, п. 4
яг'иць § 18, п. 4; яг'иць § 55, п. 2
яг'ицеподібний § 25, п. 2, б
яг'иць § 32, п. 1; § 32, п. 1, увага; § 33, А, п. 1, а; § 33, А, п. 1, б
яг'ий § 77
яг'ий-б'удь § 28, п. 2, б
яг'ий-н'еб'удь § 28, п. 2, б
яг'ийсь, яг'ась, яг'есь § 33, А, п. 1, г
Яг'ів § 22, п. 10
Яг'івна § 22, п. 10
Яг'існий § 19, п. 1
Яг'ість § 5, п. 1; § 19, п. 1; Яг'істю § 61, п. 3, б
яг'найб'ільше § 30, п. 1, ж
яг'найб'ільший § 69, п. 2, б
яг'найд'б'єше § 30, п. 1, ж
яг'найд'ж'єше § 30, п. 1, ж
яг'найк'р'їще § 30, п. 1, а
яг'найш'в'їд'ше § 33, А, п. 1, а
яг'найш'в'їд'ший § 69, п. 2, б
яг'-н'еб'удь § 30, п. 3, в
яг'-н'е-яг' § 30, п. 3, д
Яг'ович § 22, п. 10
яг'ом'ога § 30, п. 1, ж; § 33, А, п. 1, а
яг'ось § 30, п. 1, ж
яг'ось § 30, п. 1, ж
яг'ось-то § 33, А, п. 3, а
яг'-о'т § 33, А, п. 3, а
яг'р'аз § 30, п. 1, ж

яг' сл'їд § 30, п. 2, а
яг' тр'єба § 30, п. 2, а
яг'иць § 32, п. 1; § 32, п. 1, увага; § 33, А, п. 1, а
Яг'иць § 108
Яг'иць Куп'ала § 104, п. 7
яг' § 38, п. 9; Яг'у § 48, п. 2, д
яг'р'ок — яг'р'а § 48, п. 2, д
Яг'р'об'ок § 106, п. 2, г
Яг'р'осл'ав Анд'р'їйович — Яг'р'осл'аве Анд'р'їйовичу § 53, п. 4, прим. 4
Яг'р'осл'ав'їв Вал § 38, п. 9
Яг'р'осл'ав М'їд'рий § 38, п. 1; § 38, п. 26, б
Яг'р-п'їд-З'айчиком § 114, п. 3, д
яг'р'ський-п'їд-з'айчиком § 114, п. 3, д
яг'сен § 67, п. 1, в
яг'сень — яг'сеня § 48, п. 1, б; яг'сеню § 53, п. 2
яг'сла § 66, п. 1, в; § 66, п. 4, а; яг'сел § 66, п. 2, в; яг'слам § 66, п. 3, а; у яг'слах § 66, п. 6
яг'сна § 66, п. 1, в; яг'сен § 66, п. 2, в
Яг'сна Поляна § 38, п. 8, прим. 1; § 114, п. 2, е
Яг'сногор'їдка § 114, п. 2, а
яг'снопол'янський § 114, п. 2, е
Яг'сси § 113, п. 2, в
яг'сський § 113, п. 2, в
Яг'ффа § 89, п. 3; § 89, п. 3, прим.
яг'ффський § 89, п. 3, прим.
яг'м'їнний § 18, п. 4
яг'м'їнь § 18, п. 4; § 50, п. 2; яг'м'єню § 48, п. 2, б
яг'чний § 18, п. 4

ЗМІСТ

Передмова	3
I. ПРАВОПИС ОСНОВИ СЛОВА	
Літерні позначення звуків	7
Голосні	7
§ 1. Ненаголошений О	7
§ 2. Ненаголошені Е, И	8
§ 3. І	8
§ 4. І́	8
§ 5. Я, Ю, Є	8
§ 6. Апостроф	8
§ 7. ЙО, ЇО	9
Чергування голосних	9
§ 8. Чергування О — І, Е — І	9
О, Е, що не переходять в І	10
Відхилення в чергуванні О — І, Е — І	11
§ 9. Чергування Е — О після Ж, Ч, Ш, Щ, ДЖ, Й	13
Чергування голосних у дієслівних коренях	13
§ 10. Чергування О — А	13
Е (невипадний) — І (невипадний)	14
Е (випадний) — И	14
§ 11. Чергування У — В	14
§ 12. Чергування І — Й	15
§ 13. Чергування З — ІЗ — ЗІ (ЗО)	16
Приголосні	17
§ 14. Літера Г	17
§ 15. Літера Ѓ	17
Позначення м'якості приголосних	17
§ 16. Коли пишеться Ь	17
§ 17. Коли Ь не пишеться	18
Зміни приголосних при збігу їх	19
§ 18. Зміни груп приголосних -ЦЬК-, -СЬК-, -ЗЬК-, -СК-, -ШК-, -ЗК-, -СТ-	19
Зміни приголосних перед -СЬК(ИЙ), -СТВ(О)	20
Зміни приголосних перед -Ш(ИЙ) у вищому ступені прикметників (прислівників)	20
-ЧН-, -ШН-	20
Спрощення груп приголосних	21

§ 19. -Ж(Д)Н-, -З(Д)Н-, -С(Т)Н-, -С(Т)Л-	21
-З(К)Н-, -С(К)Н-	21
С(Л)Н-	21
Подвоєння та подовження приголосних	21
§ 20. Подвоєння приголосних при збігу їх	21
-ЕНН(ИЙ), -АНН(ИЙ)	22
Подовження приголосних перед Я, Ю, Є, І	22
Правопис префіксів	23
§ 21. З-, (ІЗ-, ЗІ-)	23
БЕЗ-, РОЗ-, ЧЕРЕЗ- та ін.	24
ПРЕ-, ПРИ-, ПРІ-	24
Правопис суфіксів	24
Іменникові суфікси	24
§ 22. -ИК, -НИК та ін.	24
-ИВ(О)	24
-АЛЬНИК, -ИЛЬНИК та ін.	25
-АЛЬ, -ЕНЬ та ін.	25
-ИННЯ, -ІННЯ та ін.	25
-ЕН(Я) [-ЄН(Я)]	25
-ЕЧОК (-ЄЧОК), -ЕЧК(А) [-ЄЧК(А)], -ИЧОК,	
-ИЧК(А) та ін.	25
-ЕНК(О) [-ЄНК(О)], -ЕНЬК(О, А) [-ЄНЬК(О)]	25
-ИСЬК(О) [-ЄСЬК(О)], -ИЩ(Е) [-ЄЩ(Е)]	26
-ОВИЧ, -ІВН(А) [-ЄВН(А)]	26
-ІВК(А) [-ЄВК(А)], -ОВК(А)	26
-ОК	26
-ИР, -ИСТ, -ИЗМ, -ІР, -ІСТ, -ІЗМ	26
Прикметникові та дієприкметникові суфікси	27
§ 23. -Н(ИЙ), -Н(ИЙ)	27
-АНН(ИЙ), -ЕНН(ИЙ), -АН(ИЙ), -ЕН(ИЙ)	27
-ИЧН(ИЙ), -ІЧН(ИЙ) [-ІЧН(ИЙ)]	27
-ИН, -ІН	27
-ИН(ИЙ), -ІН(ИЙ)	28
-ИСТ(ИЙ), -ІСТ(ИЙ)	28
-ЕВ(ИЙ), -ЄВ(ИЙ), -ОВ(ИЙ)	28
-УВАТ(ИЙ) [-ЮВАТ(ИЙ)], -ОВАТ(ИЙ), -ОВИТ(ИЙ)	28
Дієслівні суфікси	29
§ 24. -УВА-(ЮВА-), -ОВА-	29
-ОВУВА-	29
-ІР- (-ІР-)	29
Правопис складних слів	29
Загальні правила правопису складних слів	29
§ 25. Сполучні звуки О, Е(Є)	29
Складні слова без сполучного звука	30
§ 26. Складні іменники	31
§ 27. Прикладки	33
§ 28. Складні числівники та займенники	34
§ 29. Складні прикметники	34

§ 29. Складні прикметники	34
§ 30. Прислівники	37
§ 31. Прийменники	40
§ 32. Сполучники	41
§ 33. Частки	42
Вживання великої літери (букви)	45
§ 34. Велика літера на початку речення	45
§ 35. Велика літера при звертаннях і в ремарках	46
§ 36. Велика та мала літери в рубриках	46
§ 37. Велика літера після двокрапки, на початку цитати тощо	47
§ 38. Велика літера у власних назвах	48
§ 39. Велика літера в складноскорочених назвах	57
§ 40. Графічні скорочення	57
Правила переносу	58
§ 41. Орфографічні правила переносу	58
§ 42. Технічні правила переносу	59
Знак наголосу	59
§ 43.	59

II. ПРАВОПИС ЗАКІНЧЕНЬ ВІДМІНЮВАНИХ СЛІВ

Іменник	60
§ 44. Поділ на відміни	60
§ 45. Поділ на групи	60
§ 46. Зразки відмінювання іменників	63
Уваги до правопису окремих відмінків	65
I відміна	65
§ 47.	65
A. Однина	65
Б. Множина	66
II відміна	68
A. Однина	68
§ 48. Родовий відмінок	68
§ 49. Давальний відмінок	71
§ 50. Знахідний відмінок	72
§ 51. Орудний відмінок	72
§ 52. Місцевий відмінок	73
§ 53. Кличний відмінок	74
Б. Множина	75
§ 54. Називний відмінок	75
§ 55. Родовий відмінок	75
§ 56. Давальний відмінок	76
§ 57. Знахідний відмінок	76
§ 58. Орудний відмінок	76
§ 59. Місцевий відмінок	77
§ 60. Кличний відмінок	77
III відміна	77
§ 61. Однина	77

§ 63. Відмінювання слова <i>мати</i>	78
IV відміна	78
§ 64. Однина	78
§ 65. Множина	78
§ 66. Відмінювання іменників, що мають тільки форму множини	79
Прикметник	80
§ 67. Тверда група прикметників	81
М'яка група прикметників	81
§ 68. Зразки відмінювання прикметників	82
§ 69. Ступенювання прикметників	83
Числівник	84
Кількісні числівники	84
§ 70. Відмінювання кількісних числівників	84
Порядкові числівники	85
§ 71. Відмінювання порядкових числівників	85
Дробові числівники	86
§ 72. Відмінювання дробових числівників	86
Займенник	86
§ 73. Особові займенники	86
Відмінювання особових займенників	86
§ 74. Зворотний займенник	87
Відмінювання зворотного займенника	87
§ 75. Присвійні займенники	87
Відмінювання присвійних займенників	87
§ 76. Вказівні займенники	87
Відмінювання вказівних займенників	87
§ 77. Питальні займенники	88
Відмінювання питальних займенників	88
§ 78. Означальні займенники	88
Відмінювання означальних займенників	88
§ 79. Складні займенники (неозначені й заперечні)	89
Відмінювання складних займенників	89
Дієслово	89
§ 80. Дійсний спосіб	89
Теперішній час	89
Поділ дієслів на дієвідмини	90
Друга дієвідміна	90
Перша дієвідміна	90
Зміни приголосних у дієсловах, дієприкметниках і віддієслівних іменниках	92
Відмінювання дієслів ДАТИ, ЇСТИ, ВІСТИ (ВІДПОВІСТІ й под.), БУТИ	93
Майбутній час	93
Минулий і давноминулий час	94
§ 81. Наказовий спосіб	94
§ 82. Умовний спосіб	95
§ 83. Неозначена форма дієслова (інфінітив)	96
§ 84. Дієприкметник	96

Дієприкметники активного стану	96
Дієприкметники пасивного стану	96
§ 85. Дієприслівник	97

III. ПРАВОПИС СЛІВ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Приголосні	98
§ 86. L	98
§ 87. G, H	98
§ 88. F, PH, TH	98
§ 89. Неподвоєні й подвоєні приголосні	99
Передача звука j та голосних	99
§ 90. J	99
§ 91. E, O, EU	102
Групи приголосних з голосними	102
§ 92. Апостроф	102
§ 93. Ь	102
§ 94. Дифтонги AU, OU	103
§ 95. Німецький дифтонг EI	103
§ 96—99. Кінцеві -TR, -DR	103
Відмінювання слів іншомовного походження	104
§ 100.	104

IV. ПРАВОПИС ВЛАСНИХ НАЗВ

§ 101. Українські прізвища	105
§ 102. Відмінювання прізвищ	105
§ 103. Відмінювання імен	107
§ 104. Фонетичні правила правопису слов'янських прізвищ	110
§ 105. Неслов'янські прізвища	113
Складні і складені особові імена та прізвища й похідні від них прикметники	113
§ 106. Імена та прізвища (прізвиська)	113
§ 107. Похідні прикметники	115
Географічні назви	115
§ 108. Українські географічні назви	115
§ 109—110. Географічні назви слов'янських та інших країн	116
Географічні назви з прикметниковими закінченнями	118
§ 111. Іншомовні географічні назви	119
§ 112. Відмінювання географічних назв	119
§ 113. Правопис прикметникових форм від географічних назв	121
Суфікси -ИНСЬК(ИЙ), -ІНСЬК(ИЙ)	121
Суфікси -ОВСЬК(ИЙ) [-ЬОВСЬК(ИЙ)], -ЕВСЬК(ИЙ) [-ЄВСЬК(ИЙ)], -ІВСЬК(ИЙ), -ІВСЬК(ИЙ)	121
§ 114. Правопис складних і складених географічних назв	122
Написання окремо	122
Написання разом	123
Написання через дефіс	124

V. НАЙГОЛОВНІШІ ПРАВИЛА ПУНКТУАЦІЇ

§ 115. Крапка	126
§ 116. Знак питання	127
§ 117. Знак оклику	128
§ 118. Кома	129
Кома в простому реченні	129
Кома в складному реченні	139
§ 119. Крапка з комою	142
§ 120. Двокрапка	144
§ 121. Тире	145
§ 122. Крапки	149
§ 123. Дужки	150
§ 124. Лапки	151
§ 125. Розділові знаки при прямій мові	153
Показчик	157

Київ, видавництво «Наукова думка»

*Затверджено до друку вченими радами
Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України
та Інституту української мови НАН України*

Підп. до друку 13.05.2004. Формат 84×108/32. Папір газетний. Літ. гарн.
Друк високий. Ум. друк. арк. 12,6. Ум. фарбо-відб. 12,6.
Обл.-вид. арк. 15,93. Тираж 10 000 пр. Зам. 4-249.

Видавництво «Наукова думка», 01601 Київ 1, вул. Терещенківська, 3.
Р.с. № 05417561 від 15.03.95.

Оригінал-макет підготовлено у видавництві «Наукова думка»,
01601 Київ 1, вул. Терещенківська, 3.

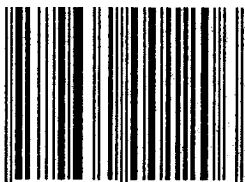
ВАТ «Харківська книжкова фабрика ім. М. В. Фрунзе»,
61057 Харків 57, вул. Донець-Захаржевського, 6/8.

У45 **Український правопис / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови — стереотип. вид. — К.: Наук. думка, 2004. — 240 с.**
ISBN 966-00-0120-7 (в опр.).

У нову редакцію «Українського правопису» внесено ряд змін, зумовлених безперервним розвитком і удосконаленням мови. Зокрема вживання великої літери, уточнення правил написання складних слів, закінчення іменників II відміни в родовому відмінку, правила правопису складних прикметників і т. ін. Взагалі з наявного орфографічного кодексу усувається все застаріле, нечітко сформульоване, суперечливе.

Для фахівців та всіх, хто цікавиться питаннями правопису сучасної української мови.

ISBN 966-00-0120-7

9 789660 001206 >